ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

TEMEL DİNÎ BİLGİLER

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

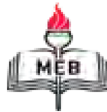

TEMEL DİNÎ BİLGİLER

YAZARLAR

Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Dr. Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA
Dr. Recep ÖZDİREK
Dr. Veysel AKKAYA

Devlet Kitapları

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ....
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ....

EDİTÖR
Suna AKKURT

DİL UZMANI
Ahmet POLAT

GÖRSEL TASARIM
Hanife KOYUTÜRK
Hakan ÖZTÜRK

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Hasan TOPAL

REHBERLİK UZMANI
Esra DEMİR

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

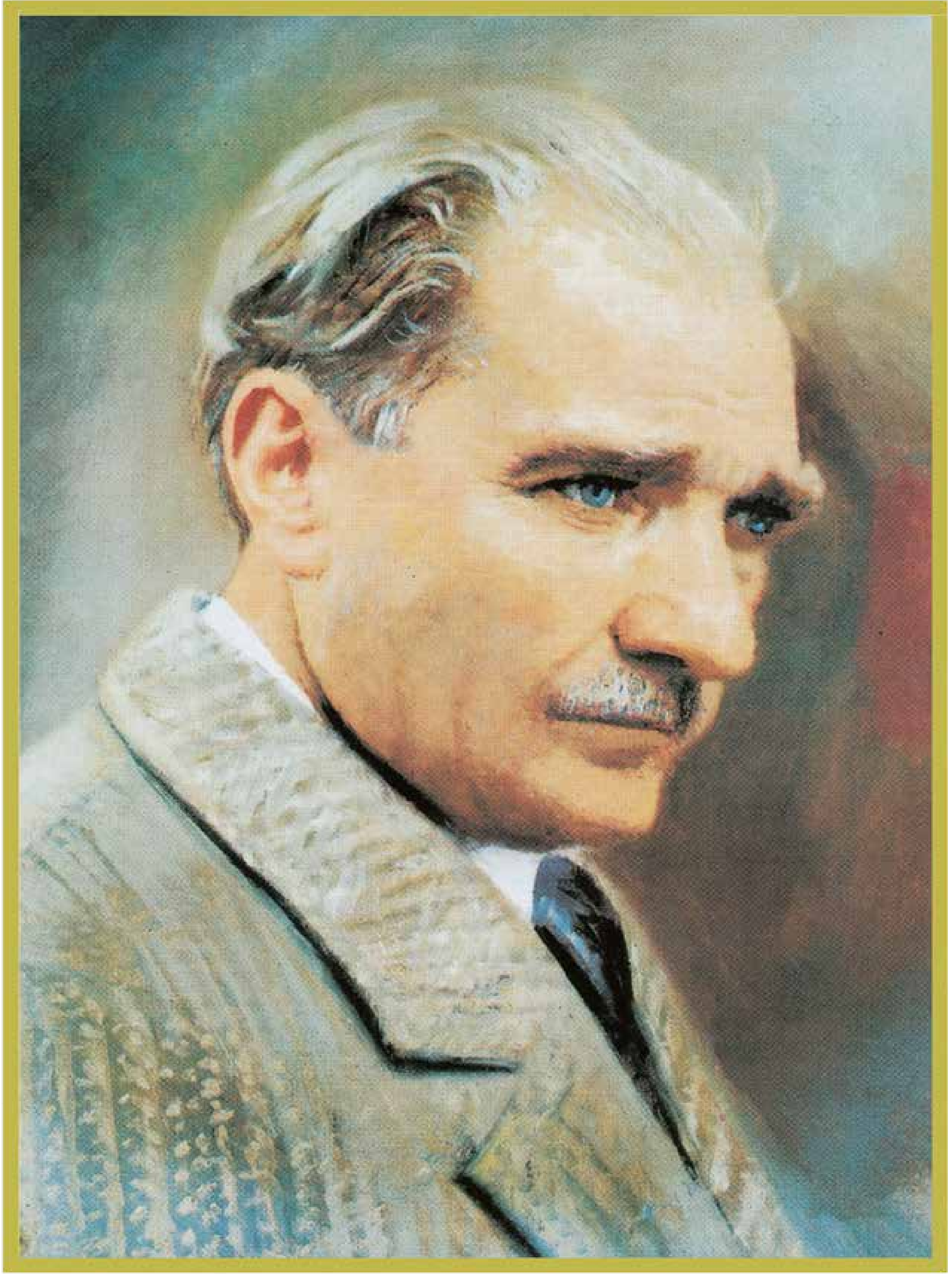
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR SÖZLÜĞÜ

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: bin / binti
bk.	: bakınız
C	: cilt
c.c.	: Celle celâlühü
çev.	: çeviren
Hz.	: hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
mec.	: mecazi
r.a.	: Radiyallâhu anh / anhâ
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	: Tercüme
vd.	: ve diğerleri

KİTABIN TANITIMI

Ünite numarası bu bölümde yer alır.

Ünite ismi bu bölümde yer alır.

1. ÜNİTE

İNANÇ DÜNYAMIZ

TEMEL KAVRAMLAR

Din
İman
İslam
Tevhid
Akide
Taklit
Tahkik
Melek
Peygamber
Ahiret
Kader
Kaza
Tasdik
Rükün
Yakin
Zarûrât-ı Diniyye

Ünite ile ilgili temel kavramlar bu bölümde yer alır.

Ünite ile ilgili diğer dosyaları görmek için eba.gov.tr adresine yönlendiren kare kod bu bölümde yer alır.

ANLATALIM
ARAŞTIRALIM
AÇIKLAYALIM
BULALIM
LİSTELEYELİM
DÜŞÜNELİM
KARŞILAŞTIRALIM
KONUŞALIM
PAYLAŞALIM
DEĞERLENDİRELİM
TARTIŞALIM
SLAYT HAZIRLAYALIM
YORUMLAYALIM
TAMAMLAYALIM
YAZALIM
PANO YAPALIM

Konularla ilgili öğrenciler tarafından yapılması istenen etkinlikler bu bölümlerde yer alır.

KİTABIN TANITIMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Dinin hayatımız üzerindeki etkilerini arkadaşlarınızla konuşunuz.
2. İman, tevhit, kutsal kitap, ahiret hayatı, kader kavramlarını araştırınız.
3. İslam'ın temel inanç esasları ile ilgili üç ayet ve üç hadis bulunuz.

Ünite girişlerinde hazırlık çalışmaları bu bölümde yer alır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

A - Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Din insan için neden önemlidir? Açıklayınız.

2- İcmâli ve tafsilî iman ne demektir? Açıklayınız.

3- Allah'ı (c.c.) daha iyi tanımak için onun sıfatlarını bilmenin önemini açıklayınız.

Ünite sonlarında değerlendirme soruları bu bölümde yer alır.

BİR DUA

"Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum."

Müslim, Zikir, 72

Konu ile ilgili öne çıkan örnek dualar bu bölümde yer alır.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"İman edenler kurtuluşa ermiştir."

Mü'minûn suresi, 1. ayet.

Konu ile ilgili öne çıkan ayet-i kerimeler bu bölümde yer alır.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın resulüdür diye şehâdet getiren kimseye Allah Teâlâ cehennemi haram kılar."

Müslim, İman, 47.

Konu ile ilgili öne çıkan hadis-i şerifler bu bölümde yer alır.

BİLGİ KUTUSU

Konu ile ilgili metin içerisinde yer almayan bilgiler bu bölümde yer alır.

NOT EDELİM

Konu ile ilgili önemli bilgiler bu bölümde yer alır.

HATIRLAYALIM

Konu ile ilgili hatırlanması istenen bilgiler bu bölümde yer alır.

OKUMA PARÇASI

Konu ile ilgili okuma metinleri bu bölümde yer alır.

1. ÜNİTE

İNANÇ DÜNYAMIZ

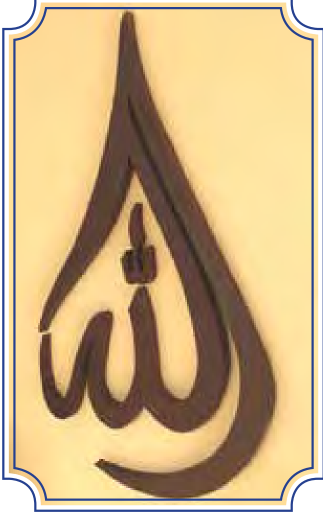
TEMEL KAVRAMLAR

Din
İman
İslam
Tevhid
Akide
Taklit
Tahkik
Melek
Peygamber
Ahiret
Kader
Kaza
Tasdik
Rükün
Yakin
Zarûrât-ı Diniyye

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Dinin hayatımız üzerindeki etkilerini arkadaşlarınızla konuşunuz.
2. İman, tevhit, kutsal kitap, ahiret hayatı, kader kavramlarını sözlükten araştırınız.
3. İslam'ın temel inanç esasları ile ilgili üç ayet ve üç hadis bulunuz.
4. "İman kalp ile tasdik, dil ile ikrardır." sözü sizin için ne ifade ediyor? Açıklayınız.
5. Peygamberlerin yol göstericiliği hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Allah (c.c.) lafzı

İnanan insan Rabbine dua eder.

1. İNSAN VE DİN

Allah Teâlâ, içinde yaşadığımız kâinatı mükemmel bir düzende yaratmıştır. Gökleri, yeri ve içindekileri kusursuz olarak düzenlemiştir. Dünyamızı dağlar, ovalar, ormanlar, vadiler, nehirler ve denizlerle donatmıştır. Biz içinde yaşadığımız dünyamızı canlı cansız birçok varlık ile paylaşmaktayız. Bunlar arasında sadece insan, çevresine hâkim olan ve ona şekil veren, onu değiştiren, kendine uygun hâle getiren yegane canlıdır. İnsanın bütün bunları yapması aklı ve iradesi ile olmaktadır. Aklını kullanan insan bir şeyleri nasıl yapacağını planlar. Bu plan ve düşüncesini hayata geçirmek için kararını verir böylece iradesini kullanarak düşüncelerini, istek ve arzularını gerçekleştirir.

Yüce Allah, insana değer vermiş ve onu diğer canlılarda olmayan üstün özelliklere sahip bir varlık olarak yaratmıştır. Bu yüzden insan "Eşrefi mahlukattır." Diğer bir ifadeyle yaratılmışların en şereflisidir. Rabbimiz bu hakikati şöyle ifade buyurmuştur: **"Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık."**[1] Başka bir ayette ise **"Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık."**[2]

İnsanın diğer canlılardan üstün kılınması onun, yeryüzünün halifesi olması sebebiyledir. Rabbimiz bu hakikati şu şekilde ifade buyurmuştur: **"Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur..."**[3] Yüce Allah insanı üstün kıldığı gibi yerdeki ve

1. *Tîn suresi, 4. ayet.*
2. *İsrâ suresi, 70. ayet.*
3. *En'âm suresi, 165. ayet.*

gökteki herşeyi de onun hizmetine vermiştir.[4]

Sahip olduğu akıl ve irade nimetlerini doğru ve yerinde kullanan insan, çevresini ıslah ve imar ederek kültür ve medeniyetler kurmuş, yaratılışıyla uyum içerisinde hareket etmiştir. Bazen de bu iki nimeti yanlış ve kötü şekilde kullanmış çevresini yakıp yıkmış, telafisi zor zararlar vermiştir.

Canlılar içinde insan akıl ve irade sahibidir. Aklını kullanan insan hayatını kolaylaştıracak alet ve makinalar yapmakta böylece çevresine hakim olmaktadır. Birlikte yaşadığı insanlarla ilişkilerinde iyiyi kötüyü, faydalıyı zararlıyı ayırt etmek için aklını kullanmakta ve iradesini kullanarak bunlar arasında tercihler yapmaktadır. Yaptığı bu tercihlerin iyi ve güzel neticelerinden istifade ettiği gibi kötü ve çirkin sonuçlarına da katlanır. Rabbimiz bu hususu şu şekilde ifade etmiştir: “**Biz insana eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi?”**[5] Bir başka ayette de şöyle buyurmuştur: **“De ki, (artık) Hak (yol) Rabbinizden (gelmiştir). Artık dileyen inansın, dileyen de inkar etsin. Şüphesiz biz zalimlere duvarları kendilerini çepeçevre kuşatacak bir ateş hazırladık...**”[6]

Elektriği göremeyiz fakat var olduğunu biliriz.

İnsan beden ve ruhtan meydana gelmiştir. Bedenimiz maddi yönümüzü ruhumuz ise manevi yönümüzü oluşturur. Bizi diğer varlıklardan ayıran ve bedenimize değer kazandıran şey ruhumuzdur. Ruhumuz soyut bir varlıktır. Bu yüzden elle tutamaz gözle göremeyiz. Ruhumuzla bedenimiz arasındaki ilişkiyi elektrik ile lamba arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. Elektriği göremeyiz fakat lamba yanınca var olduğunu anlarız. Nasıl ki lamba elektriksiz yanmazsa bedenimiz de ruhsuz yaşayamaz.

Canlılar Allah’ın (c.c.) varlığının delillerindendir.

Beden ve ruhun yapıları birbirinden çok farklıdır. Bedenimizin varlığını devam ettirebilmek için onu maddi gıdalarla beslememiz gerekmektedir. Ruhumuzun varlığını devam ettirebilmek için onu manevi gıdalarla beslememiz gerekir. Ruhumuzun ihtiyacını ise Allah’a (c.c.) iman, ibadet, dua, yardımseverlik, şefkat ve merhamet gibi manevi gıdalarla karşılayabiliriz. Ruhumuzun ihtiyacı olan mutluluk ve gönül huzuruna ancak bu şekilde ulaşırız. Nitekim Allah (c.c.): **“Ben insan ve cinleri ancak bana**

4. bk. Casiye suresi, 13. ayet.
5. Beled suresi, 10. ayet.
6. Kehf suresi, 29. ayet.

TARTIŞALIM

"Gecenin karanlığı onu kaplayınca (İbrahim) bir yıldız gördü, 'Bu mu benim Rabbim?!' dedi. Yıldız batınca, 'Batanları sevmem.' dedi. Ay'ı doğarken görünce, 'Bu mu benim Rabbim?!' dedi. O da batınca, 'Rabb'im bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan toplumların bir ferdi olurum.' dedi. Güneş'i doğarken görünce de, 'Rabb'im budur çünkü bu daha büyük.' dedi. O da batınca şöyle dedi: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben içtenlikle yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim."

En'âm suresi, 76–79. ayetler.

Yukarıdaki ayetler bağlamında inanma duygusunun "fıtrî oluşu" ne demektir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"O hâlde sen, yüzünü ve özünü hak din olan İslam'a çevir. Allah'ın insanları yaratırken özüne yerleştirdiği fıtrata uygun hareket et..."

Rûm suresi, 30. ayet.

ibadet etsinler diye yarattım."[7] buyurarak insanın yaratılış amacını açıklamıştır. Bu amaca ulaşan insan böylece hakiki mutluluğa erişmiş olur.

Ruhumuz ve bedenimiz bize Yüce Allah'ın bir emanetidir. Yüce Rabbimiz bizden bedenimizin sağlığını korumamızı istediği gibi, ruhumuzu da iyiliklerle besleyip kötülüklerden korumamızı istemektedir. Bu da ancak din ile mümkündür. İnsan ruhunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere Yüce Allah İslam dinini göndermiştir.

İnsanın inanma ihtiyacı fıtratında vardır. Her insan doğuştan inanma duygusuyla dünyaya gelir. Maddi hayatımızı devam ettirebilmek için yeme-içmeye ihtiyacımız olduğu gibi manevi hayatımızı devam ettirebilmek için de inanma ve ibadet etme ihtiyacımız bulunmaktadır. Allah, insanın inanma ihtiyaçlarını karşılaması için peygamberler aracılığıyla ilahi kurallar göndermiştir. Bu ilahi kurallar bütünü dini oluşturmaktadır.

Din kelimesi sözlükte "âdet, durum; ceza, borç, mükâfat; itaat" anlamlarına gelir. Terim olarak din, "Akıl sahibi insanları kendi hür iradeleriyle iyiye ve doğruya yönelten ve onların dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlayan ilâhi kurallar bütünüdür." şeklinde tarif edilir. Bu kuralların başında inanç esasları, ibadetler ve ahlak ilkeleri gelmektedir.

Din akıl sahibi insanları muhatap alır. Aklı olmayan kimseler din ve hukuk tarafından muhatap kabul edilmez.

Dinin hür irade ile benimsenmesi, emir ve yasaklarının yerine getirilmesi gerekir. Dinin gayesi kişiye dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmaktır. İnsan kendi iradesi ile seçmediği, başkası tarafından zorlanarak yaptığı şeylerle mutlu olmaz. Özellikle dinin ibadet ve ahlak boyutu zorlama ile yerine getirilemez. Bu durumdaki kişi ancak bir dış baskı durumunda bazı davranışları yerine getirir ve bu olmadığı zaman başka türlü hareket eder. Bu yüzden insan dinin inanç, ibadet, muamelat ve ahlakla ilgili hükümlerini kendi özgür iradesi ile yerine getirmelidir.

7. *Zâriyât suresi, 56. ayet.*

OKUMA PARÇASI

SABUNCU HİKÂYESİ

Kasabadaki büyük küçük herkesin saygısını kazanmış Hasan Hoca, Merkez Camii'nde ikindi namazını kıldırdıktan sonra ağır adımlarla çarşının girişindeki müftülük binasına doğru ilerliyordu. Dükkanların önündeki mermerlerden yürüyor, bunların bittiği yerlerde ise mecburen çamur yola iniyordu. Elbisesine çamur sıçramasın diye dikkatlice yürürken bir taraftan da esnafla selamlaşıyor, hâl hatır soruyordu. Elektrikçi dükkânının yanına gelince Necip Usta, onu dükkânına davet etti:

— Buyurun, hocam! Bir çayımızı için. Bugün Cuma namazında ne güzel izah ettiniz. İnsanları ancak dine sarılmak kurtarır. Hem soracağım bir iki şey de var. Aceleniz yoksa lütfen buyurun!

— Müftülükte işim var; ama o kadar acele değil. Bir çayınızı içip biraz sohbet edelim.

Cami ve namazla pek arası olmayan Sabuncu Kâzım Efendi, Necip Usta'nın komşusuydu. Hocanın sesini duyunca o da elektrikçi dükkanına geldi. Necip Bey çayları söylerken, Sabuncu Kâzım Efendi söze girdi:

— Hoca! Din, insanlara huzur ve saadet getirir, diyorsun. Ama aradan geçen bunca zamana rağmen dünya hâlâ kötü insanlarla dolu. Hasan Hoca:

— Ağır ve derin bir konuya daldın, evladım, dedi. Göz ucuyla sabuncuyu süzdü. Kendinden emin bir şekilde sabuncuya dönüp az ileride kirli ve çamurlu elbisesiyle dolaşan adamı göstererek:

—Dünya, yüzyıllardır sabunu da biliyor. Sabunun kirleri, pislikleri temizleyeceği söyleniyor. Fakat dünyada hâlâ pek çok kir, pislik ve bunlarla kirlenen pek çok insan var, öyle değil mi? dedi.

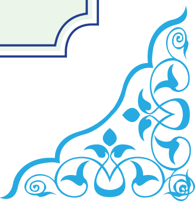
Sabuncu hemen itiraz ederek:

— Öyle ama, dedi, sabun kullanıldığı zaman faydalıdır. Kendini ısrarla çamurun içine atana sabun ne yapsın!

Hasan Hoca fırsatı yakalamıştı. Taşı gediğine koymanın tam zamanıydı:

— Haklısın, dedi. Kendini çamurun içine atana sabun ne yapsın, sabuncu ne yapsın? Evladım! İşte din de böyledir. Uygulanır ve yaşanırsa dünyaya iyilik getirir. Kendini haramlara, günahlara, zulüm ve haksızlığın içine inatla atana din ne yapsın?

Komisyon, Benim Güzel Dinim, s. 20-21.

2. İMANLA İLGİLİ KAVRAMLAR

İslam, Allah (c.c.) tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy yolu ile bildirilerek bütün insanlığa gönderilen son ve hak dindir.

İman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) getirdiği her şeyi kabul etmek ve bunların doğru olduğuna gönülden inanıp tasdik etmektir. İman kalp ile tasdik dil ile ikrardır.

Kâfir, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini ve onun Allah'tan (c.c.) getirdiklerini kabul etmeyen kimseye denir. İman esaslarını kabul etmeyen kimse kâfir olduğu gibi, dinimizin kesin emirlerinden herhangi birini inkâr eden de kâfir olur. Kâfir olarak ölen kimseler, inkârlarının karşılığı olarak, sonsuza kadar cehennem ile cezalandırılacaklardır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **"Kâfirler için cehennem ateşi vardır. Onlar ne ölürler, ne de azapları hafifletilir. İşte biz, Allah'ı ve nimetlerini inkâr edenleri böyle cezalandırırız. O kâfirler, cehennemde: "Ey Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkarıp dünyaya geri gönder de, önceden yaptığımız kötülüklerin yerine güzel ve faydalı işler yapalım!" diye feryat ederler. Allah Teâlâ da onlara buyurur ki: "Size, bir kimsenin düşünüp ibret alacağı kadar yaşama fırsatı vermedik mi? Üstelik peygamber de gelip sizi uyarmıştı. Öyleyse tadın azabı! Artık, zalimlere yardım edecek hiç kimse yoktur."**[8]

Müşrik, Allah'ın (c.c.) varlığına inanmakla birlikte, başka varlıkları O'na ortak koşan kimselere denir. Yoktan var etmek, rızık vermek veya şifa vermek yalnız Allah'a (c.c.) aittir. Başka varlıkların bu ve benzeri özelliklere sahip olduğuna inanan kimse O'na şirk (ortak) koşmuş olur. Allah'ın (c.c.) eşi, benzeri veya yardımcısı olduğuna inanmak da şirktir. **"Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz..."**[9]

Münafık, gerçekte inanmadığı hâlde, görünürde Müslüman gibi davranan kimselere denir. İkiyüzlülükleri sebebiyle münafıkların ahiretteki cezaları çok ağır olacaktır. Rabbimiz münafıklarla ilgili şöyle buyurmaktadır. **"... Çünkü o (münafık)lar dıştan iman ettiler, sonra kalpleriyle inkâr ettiler..."**[10] Bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır. **"Münafıklar cehennemin dibine atılacaklardır..."**[11]

Yüce Allah buyuruyor ki:

"İman edenler kurtuluşa ermiştir."

Mü'minûn suresi, 1. ayet.

BİLGİ KUTUSU

AKİDE: İslam dininin temel inanç esasları ve hükümlerine verilen isim.

Komisyon, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 11.

Cahiliye döneminde müşrikler elleriyle yaptıkları putlara tapmaktaydılar.

8. *Fâtır suresi, 36-37. ayetler.*
9. *Nisâ suresi, 116. ayet.*
10. *Münâfikûn suresi, 3. ayet.*
11. *Nisâ suresi, 145. ayet.*

3. İMANIN SÖZ İLE İFADE EDİLMESİ

Tasdik, kabul edip onaylamak, geçerli kılmaktır. İmanın kalp ile tasdik şeklinde gerçekleşmesi, onun can-ı gönülden kabul edilip onaylanması, benimsenmesi ve sahiplenilmesiyle mümkün olur.

İmanın gerçekleşmesi için iman esaslarının hür iradeyle benimsenip kabul edilmesi gerekir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmiştir: **"De ki: "Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin..."**[12] Bir başka ayette ise müşriklerin önde gelenlerinin iman etmesi için ısrarla onlara çağrıda bulunan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) uyarılmıştır.[13] Ancak iman eden insanın kurtuluşa ereceğini bildiren birçok ayet bulunmaktadır.[14] Peygamberimiz (s.a.v.) de bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Cennet ahâlîsi cennete, ateş ahâlîsi de ateşe girdikten sonra Yüce Allah (meleklere): Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman varsa ateşten çıkarınız, diye emreder."*[15]

İkrar, kabul edilen şeyin dil ile sözlü olarak ifade edilmesidir. İmanın dil ile ikrarı bir kişinin Müslüman olduğunu ve iman esaslarını kabul ettiğini sözlü olarak açıklaması ve beyan etmesidir. Bizler insanların gönlünden geçenleri bilemeyeceğimiz için sözlerine göre hareket ederiz. Bir kişi diliyle inandığını söylüyorsa onu inanmış kabul ederiz. İman esaslarını dil ile ikrar eden bir kişi Müslüman sayılır ve onların sahip olduğu her türlü hak ve sorumluluklara sahip olur.

Tahkikî iman, imana ait bütün meseleleri delilleriyle ayrıntılı bir şekilde bilen gönlüyle tasdik edip diliyle ikrar eden kimsenin imanına denir.

Taklidî iman, iman esaslarını ana-babasından, çevresinden duyduğu ve öğrendiği şekilde kabul edip ezbere sayabilen ve fakat detaylarını bilmeyen kişinin imanıdır.

Îcmalî iman, Peygamberimizin (s.a.v.) inançla ilgili haber verdiği şeylerin hepsine birden inanmaya denir. Genellikle icmalî imana sahip olan kişilerin imanı taklidî iman olarak tanımlanmaktadır.

Tafsilî iman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) haber verdiği şeylerin her birini delilleriyle bilip inanmaya denir. Bu şekilde imanın gereklerini çok iyi bir şekilde bilen kişinin imanı tahkikî imandır.

12. Kehf suresi, 29. ayet.
13. bk. Abese suresi, 5-7. ayetler.
14. bk. Bakara suresi, 19. ayet; Hadid suresi, 19, 28. ayetler.
15. Buhârî, İman, 15; Müslim, İman, 82.

Yüce Allah buyuruyor ki:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ

"O, sana Kitab'ı hak ve kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, daha önce Tevrat'ı ve İncil'i insanlar için birer hidayet olarak indirmişti. "

Âl-i İmrân suresi 3. ayet.

Mü'min, Müslüman, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini ve onun Allah'tan (c.c.) getirdiklerini gönülden kabul eden kimseye Mü'min veya Müslüman denir. Müslüman olmak kişiye çok büyük bir şeref ve değer kazandırır. Rabbimiz bu hususu şu şekilde ifade etmektedir: **"İman edip güzel amel işleyenler, yaratılmışların en hayırlılarıdır. Onların Allah katındaki ödülleri, içinden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Orada sonsuza kadar kalacaklardır. Allah onlardan hoşnuttur, onlar da Allah'tan. Bütün bunlar, Rablerine karşı gelmekten sakınanlar içindir."**[16]

Yakîn, kesin olan, aksine ihtimal olmayan, anlamına gelir. Istılahta sabit ve kesin inanç anlamına gelir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına kalbi ile yakîn olarak ve ihlaslı bir şekilde iman ederse, cennete girer…"*[17]

Rükün, bir şeyin aslını oluşturan parçalardan her biri; cüzü, unsurudur. Terim olarak, inanç, ibadet, akitleri oluşturan kısımlardan her biridir. İmanın rüknü, kalp ile tasdiktir. Namazın rükünleri, namazı oluşturan kıyam, kıraat, rükû, secde gibi fiil ve davranışlardır.

Tasdik, kabul edip onaylamak, geçerli kılmaktır. İmanın kalp ile tasdik şeklinde gerçekleşmesi, onun canıgönülden kabul edip onaylanması, benimsenmesi ve sahiplenilmesiyle mümkün olduğunu ifade eder.

Kur'an-ı Kerim'de iman sadece dil ile ikrara değil aynı zamanda kalp ile tasdiğe bağlı olduğu bildirilmiştir.[18] İmanın gerçekleşme yeri kalptir. Yine bir başka ayette **"… İşte onların kalbine Allah imanı yazmış…"**[19] yazılmış ifadesi ile kalbin, imanın tasdik edildiği yer olduğu vurgulanmıştır. Peygamberimiz'de (s.a.v.) kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunanın kurtulacağını müjdelemiştir.[20] Bu yüzden tasdik imanın rüknüdür.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın resulüdür diye şehadet getiren kimseye Allah Teâlâ cehennemi haram kılar…"

Müslim, İman, 47.

3.1. Kelime-i Tevhid

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ

"Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-resulullah" ifadesi kelime-i tevhiddir. Bu sözün anlamı şudur: "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın peygamberidir."

YORUMLAYALIM

Kelime-i tevhidi söyleyen neyi kabul etmiş olduğunu ifade etmektedir? Yorumlayınız.

16. *Beyyine suresi, 7-8. ayetler.*
17. *Buhârî, Enbiya 47.*
18. *bk. Nahl suresi, 106. ayet, Hucurat suresi, 16. ayet.*
19. *Mücâdele suresi, 22. ayet.*
20. *bk. Buhârî, İman, 15; Müslim, İman, 82.*

3.2. Kelime-i Şehadet

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Eşhedü ellâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulüh" ifadesi kelime-i şehadettir. Bu sözün anlamı şudur: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şahitlik ederim."

Gerek **kelime-i tevhid** ve gerekse **kelime-i şehadet** iki bölümden oluşmaktadır. Her ikisinde de yer alan "Allah'tan başka ilah yoktur." sözü tevhid olarak ifade edilir. Kelime olarak birlemek, bir olduğunu söylemek anlamına gelen **tevhid**, Allah'tan (c.c.) başka ilah, tapılacak, kulluk edilecek bir varlığın olmadığını ifade eder. İslam inanç esasını en öz şekilde ifade eden, ebedî kurtuluşun anahtarı olan bir sözdür. Tevhidi kalben benimseyen ve bunu diliyle de ifade eden mü'min hayatını bu inanca göre düzenleyeceğini, işlerini Allah'ın emrine göre yürüteceğini kabul etmektedir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancı ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: **"De ki: O Allah birdir. Her şey O'na muhtaçtır. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi de yoktur."**[21]

Kelime-i tevhidde ve kelime-i şehadette yer alan "Muhammed Allah'ın peygamberidir." sözü ise Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın (c.c.) hükümlerini bize bildiren elçisi olduğunu ifade eder. Peygamberimiz (s.a.v.) bize Rabbimizi tanıtan, O'nun isimlerini, sıfatlarını, yüce vasıflarını öğreten, bu dünyaya geliş gayemizi, niçin ve nasıl yaşamamız gerektiğini öğreten "öğretmenimiz"dir. Dünya ve ahiret saadetini elde etmenin yolu Peygamberimizin (s.a.v.) terbiye ve eğitimini almak onun yolundan gitmekle mümkündür.

4. İMAN ESASLARI

Bizler kelime-i şehadeti söyleyerek Müslümanlığımızı ifade etmiş oluruz. Kelime-i şehadet iman esaslarını özet olarak ifade etmektedir. Allah'a (c.c.) ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inandığımızı ifade ederiz. Bu ikisine inanmak Allah'ın (c.c.) bize gönderdiği, Peygamberimizin (s.a.v.) de öğrettiği tüm esasları kabul etmeyi gerektirir. Bu yüzden kelime-i şehadet iman

En Kutlu Söz

Bir avuçtuk biz,
Göklere sığmayan.
Bir avuçtuk biz,
Cennete susayan.
Düşmez dilimizden,
Sökülmez kalbimizden,
En kutlu sözdür bu,
Lâ ilâhe illallah.

Yâr oldun gönlüme,
Sevgi ektin içime.
Tevhid binasında,
Gönlüm gönlün üstüne.
Düşmez dilimizden,
Sökülmez kalbimizden,
En kutlu sözdür bu,
Lâ ilâhe illallah.

Alnımızın aklığı,
Zalime kâbus olur,
Mazlumun canı yansa,
Âhı bize dokunur.
Düşmez dilimizden,
Sökülmez kalbimizden,
En kutlu sözdür bu,
Lâ ilâhe illallah.

Ömer Karaoğlu, İzler-1 Albümünden.

21. *İhlâs suresi, 1-4. ayetler.*

esaslarının hepsini içinde toplayan özlü sözdür. İslam âlimleri temel iman esaslarını icmalî (genel) bir şekilde "amentü" duasıyla ifade etmişlerdir.

آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَ مَلٰئِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ
وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى وَ الْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

Anlamı: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inandım. Öldükten sonra tekrar diriliş haktır. Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in, onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim."

Cibril hadisinde Hz. Peygamber, "İman nedir?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir: *"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmaktır."*[22]

Bir kimsenin mü'min sayılabilmesi için **zarurât-ı diniye** denilen hususlara inanması gerekir. Zarurât-ı diniye altında ele alının hususlar İslam dinin temel özelliklerini, yapısını, hedeflerini, kutsallarını, ibadet ve yasaklarını içermektedir. Sadece iman esaslarını kabul edip İslam'ın sembolü hâline gelmiş ve diğer din ve inançlardan İslam'ı ayırt eden hususları kabul etmemek İslam'ı da kabul etmeme anlamına gelir. İslam alimleri zarurât-ı diniyenin üç temel husustan oluştuğunu belirtmişlerdir.

Birincisi iman esaslarıdır. İkincisi temel ibadetlerin farz olduğuna inanmaktır. Beş vakit namaz, zekât, ramazan orucu ve hac gibi ibadetler mutlaka kabul edilmesi gereken ibadetlerdir. Bunları inkar etmek küfrü gerektirir. Üçüncüsü ayet ve hadislerle kesin olarak yasaklanan şeylerin haram olduğunu kabul etmek ve bunların farz olduğuna inanmaktır. Şarap içmek, haksız yere birini öldürme, haksız yere birinin malını alma, hırsızlık, ana babaya itaatsizlik etme zina etme, yetim malı ve faiz yeme, yalan söyleme bu tür yasaklanan davranışlardandır.

4.1. Allah'a İman

Allah (c.c.) lafzı

Kâinatta her şeyin bir düzen ve intizam içinde hareket ettiğini görüyoruz. En küçüğünden en büyüğüne tüm kâinat sınırsız bilgi ve sonsuz kudret sahibi olan bir yaratıcıya işaret ediyor ki O da Allah Teâlâ'dır. Rabbimiz gerek iç dünyamızda ve gerekse çevremizde pek çok delil ile kendi varlığını ve büyüklüğünü göstereceğini şu şekilde beyan ediyor: **"İnsanlara, hem kendilerinde hem de dış dünyada delillerimizi göstereceğiz..."**[23] Kendimize ve çevremize şöyle bir baksak Allah'ın (c.c.) varlığına işaret eden pek çok delil görebiliriz. Bütün organlarımızı detaylı bir şekilde incelediğimiz zaman Allah'ın (c.c.) sınırsız ilmini ve eşsiz kudretini daha açık bir şekilde hissederiz.

22. Müslim, İman, 1.
23. Fussilet suresi, 53. ayet.

Bütün iman esasları Allah Teâlâ'ya imana dayanır. Biz O'nun varlığına, birliğine yüceliğine inanarak Mü'min ve Müslüman oluruz. Allah'ın (c.c.) kâinatı yaratan, idare eden, kendisine ibadet edilen, isim ve sıfatlarında tek, eşsiz ve en yüce varlık olduğunu kabul etmeye tevhid denir. Tevhid anlayışı, inanç sisteminin temelini oluşturur.

"Allah" kelimesi tüm kâinatı yoktan var eden Yüce Rabbimizin özel ismidir. Kur'an'da en çok geçen ismi budur. Rabbimizin bunun dışında Rahman, Rahim gibi pek çok ismi vardır ki bunlara "esmâ-i hüsnâ" denir. Rabbimizin özelliklerini ifade eden bu "güzel isimleri" ile O'nu tanır, öğrenir ve O'na dua ederiz. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır. **"Allah, kendisinden başka ilah olmayandır. En güzel isimler ona mahsustur."**[24]

BİLGİ KUTUSU

Başlangıçta bir tek hücreden meydana gelen insan vücudunda ortalama 100 trilyon hücre vardır. Her bir hücre çekirdeğinde de birer DNA molekülü bulunmaktadır. İnsanın özelliklerine ait bütün bilgiler, bu molekülün içindeki genlerde kayıtlıdır. İnsan hücresinde yaklaşık 3 milyar gen vardır. Yani her bir hücredeki DNA'da bizimle ilgili 3 milyar farklı konuda bilgi saklıdır. Tenimizin renginden göz rengimize ve kalıtımsal hastalıklarımıza kadar bütün bilgilerimiz DNA'daki genlerde saklanmakta, bu genler vasıtasıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bir insan beyninin içinde ortalama 100 milyar nöron, yani sinir hücresi bulunmaktadır. Algılamak, görmek, hissetmek için bu hücrelerin birbirleriyle iletişiminin sağlanması gerekmektedir. Beynimizdeki 100 milyar sinir hücresi, toplam 100 trilyon bağlantı yoluyla iletişim kurmaktadır. Şu an okumakta olduğunuz bu satıra bakarken, gözünüzde milyarlarca işlem gerçekleşir. Bütün bu işlemler, saniyenin yalnızca onda biri kadarlık kısa bir süre içinde gerçekleşir.

Komisyon, Benim Güzel Dinim, C 3, s. 79.

DUA EDELİM

"En güzel isimler Allah'ındır. O hâlde ona o güzel isimlerle dua edin..."

A'râf suresi, 180. ayet

YÂ ALLAH! Ey bütün güzel isim ve sıfatları kendisinde toplayan Allah'ım! Sana en büyük isminle dua ediyoruz. Dualarımızı kabul et!

YÂ RAHMÂN! YÂ RAHÎM! Ey bütün varlıklara şefkat ve merhametle muamele eden Allah'ım! Bize hem dünyada hem ahirette merhamet eyle!

YÂ REZZÂK! Ey bütün varlıkların rızkını veren Allah'ım! Bize bol ve helal rızık ver!

YÂ HAFÎZ! Ey her şeyi koruyan ve gözeten Allah'ım! Beni, ailemi ve bütün Müslümanları her türlü belâ ve kötülüklerden koru!

YÂ MUSAVVİR! Ey her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ım! Görünüşümü güzelleştirdiğin gibi, ahlakımı da güzelleştir!

YÂ MÜCÎB! Ey gönüllerden geçen, dudaklardan dökülen her türlü duayı işitip kabul eden Allah'ım! Bizi Sana gönülden dua eden ve duası kabul olan kullarından eyle!

24. Tâhâ suresi, 8. ayet.

Yüce Allah buyuruyor ki:

“Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O'dur...”

Mülk suresi, 23. ayet.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o kimse, imanın tadını alır:
Allah ve Resulünü, herkesten fazla sevmek.
Sevdiğini Allah için sevmek.
Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek.”

Buhârî, İman, 9.

Yüce Allah buyuruyor ki:

“Gözler O'nu idrak etmez, halbuki O gözleri idrak eder....”

En'âm suresi, 103. ayet.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

“Allah'ın zâtı hakkında aklınıza ne gelirse gelsin, Allah ondan farklıdır. Siz Allah'ın yarattığı şeyler hakkında düşününüz. Allah'ın bizzat kendisi hakkında düşünmeyiniz. Çünkü Allah'ın zâtını kavrayamazsınız.”

Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, C I, s. 81.

Allah'ın (c.c.) isimlerinin her biri O'nun aynı zamanda bir sıfatıdır. Bu isimler Allah'ın (c.c.) kudretinin farklı şekillerde tecellileridir. O'nun isimlerini bilmek Rabbimizi daha iyi tanımamıza yardımcı olur. Allah'tan (c.c.) bir dilekte bulunacağımız zaman veya dua edeceğimiz zaman genellikle Allah'ın (c.c.) isimlerinden bazıları ile dilekte bulunur ve dua ederiz. Örneğin bol rızık isterken O'nun Rezzak ismi ile, günahların affı için O'nun Rahim, Gafur ve Afuv ismiyle yakarırız.

Rabbimizin güzel isimlerinden biri de “Vedûd”tur. Yani Allah (c.c.), hem “çok seven”, hem de “çok sevilen”dir. Sevginin kaynağı olan Yüce Rabbimiz, kullarını çok sevmektedir. Bu sevgisinin bir tezahürü olarak sayısız nimetler vermiştir. Seven sevdiğine itaat eder. Allah'a (c.c.) imanın ve O'nu sevmenin en güzel ispatı, itaat etmektir. Çünkü gerçek sevgi, davranışlarımızla belli olur. Kalbimiz Allah (c.c.) sevgisiyle dolduğunda hayatımız anlam kazanır, davranışlarımız olgunlaşır ve ahlakımız güzelleşir. Böylece Allah da (c.c.) bizi sever.

Rabbimizi isimleriyle ve sıfatlarıyla tanırız. Allah Teâlâ'nın isimleri (esma-i hüsnâ) aynı zamanda Allah'ın (c.c.) sıfatlarını da ifade eder. İslam alimleri Rabbimizin isimlerini de göz önünde bulundurarak sahip olduğu vasıfları sıfatlar olarak nitelemişlerdir. Bunları bilmek Rabbimizi daha iyi tanımamıza yardımcı olur.

Varlıkları algılamamızı sağlayan duyu organlarımızın bir sınırı vardır. Bundan dolayı her şeyi göremez, her sesi işitemeyiz. Meselâ, çevremizdeki mikrop ve virüsleri göremediğimiz gibi, karıncanın ayağından çıkan çok düşük ya da dünyanın dönüşü sırasında meydana gelen çok yüksek sesleri işitemeyiz. Duyu organlarımızın sınırları olduğu gibi, aklımızın da algılama ve kavrama kapasitesi sınırlıdır. Aklımızın kavramakta zorlandığı alanlardan biri de, Allah Teâlâ'nın zâtı ve sıfatlarıdır. O'nun zâtı hakkında fikir yürütemeyiz. Allah (c.c.) kendisini nasıl tanıtırsa, biz O'nu ancak bize bildirdiği özellikleriyle tanır, O'na öyle inanırız. Yüce Rabbimiz, kendisini daha iyi tanıyabilmemiz için Kur'an-ı Kerim'de sıfatlarından bahsetmektedir. Allah'ı (c.c.) anlayabilmek ve O'na gereği gibi inanabilmek için bu sıfatları bilmeliyiz. Allah'ın (c.c.) sıfatlarını, iki bölümde inceleyebiliriz.

Zâtî Sıfatlar: Yalnızca Allah'ta (c.c.) bulunan, O'nun dışındaki varlıklarda bulunmayan, bulunması da mümkün olmayan sıfatlardır. Zâtî sıfatlar şunlardır:

Vücûd: Rabbimizin var olması demektir. Allah'ın (c.c.) varlığı kendisinden olup başkasına bağlı değildir. Diğer tüm varlıklar varlığını ondan alırlar. Bu yüzden Rabbimizin varlığı zorunludur (vâcibü'l-vücûd). Tüm varları var etmek için bir var olana ihtiyaç vardır ki o da Allah Teâlâ'dır. Bütün varlıklar onun varlığına delildir. İnsan kendisini ve içinde yaşadığı kâinatı incelediğinde bunu açıkça görecektir. **"O Yüce Allah, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka ilah olmayan, ancak kendisi var olan Allah'tır."**[25]

Kıdem: Rabbimizin ezelî olması, başlangıcının olmaması demektir. Ne kadar geriye gidilirse gidilsin, Allah'ın (c.c.) var olmadığı bir zaman düşünülemez. Allah (c.c.) sonradan meydana gelmiş bir varlık değildir. Ezelî (kadim) bir varlıktır. Allah'ın (c.c.) varlığı zorunlu olduğu için ezelî olması da zorunludur. Kıdem sıfatının zıddı olan sonradan olmak, Allah (c.c.) hakkında düşünülemez. **"O her şeyden öncedir (evvel), kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağı sondur (âhir), varlığı açıktır (zâhir), gerçek niteliği (yaratılanlara) gizlidir (bâtın). O her şeyi bilendir."**[26]

Bekâ: Rabbimizin ebedî olması, varlığının sonunun olmaması demektir. Ezelî olanın ebedî olması da zorunludur. Bekânın zıddı olan sonu olmak Allah (c.c.) hakkında düşünülemez. Ne kadar ileri gidilirse gidilsin Allah'ın (c.c.) olmayacağı bir an düşünülemez. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) ebedî oluşu şöyle ifade edilir: **"... Allah'ın zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm onundur ve siz ancak ona döndürüleceksiniz."**[27]

Vahdaniyet: Rabbimizin tek ve eşsiz olması demektir. Allah Teâlâ zatında, sıfatlarında, fiillerinde bir ve tek olup eşi, benzeri ve ortağı yoktur. İslam en önemli inanç esaslarından olan "tevhid" Allah'ın (c.c.) vahdaniyet sıfatıyla ilgili olup, isim ve sıfatlarında tek olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"De ki: O Allah tektir."**[28]

Muhâlefetün li'l–havâdis: Rabbimizin hiçbir varlığa benzememesi eşsiz ve benzersiz olması demektir. Allah'tan (c.c.) başka her varlık sonradan olmuş ve yaratılmıştır. Rabbimiz sonradan olan şeylere hiçbir yönden benzemez. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur: **"... Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."**[29]

---

25. Haşr suresi, 22. ayet.
26. Hadîd suresi, 3. ayet.
27. Kasas suresi, 88. ayet.
28. İhlâs suresi, 1. ayet.
29. Şûrâ suresi, 11. ayet.

BULALIM

"(Ey Muhammed!) De ki: O Allah, bir tektir. Allah Samed'dir (her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğmamış ve doğurmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir."

İhlâs suresi, 1-4. ayetler.

Yukarıdaki surede geçen Allah'ın (c.c.) sıfatlarını bulunuz.

SÜBÛTÎ SIFATLAR

- *Hayat (Hayat sahibidir.)*
- *İlim (Bilendir.)*
- *Semi (İşitendir.)*
- *Basar (Görendir.)*
- *İrade (Dileyendir.)*
- *Kudret (Her şeye gücü yetendir.)*
- *Kelam (Konuşandır.)*
- *Tekvin (Yaratandır.)*

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... O (Allah) işitendir, bilendir."

Bakara suresi, 137. ayet.

Kıyâm bi nefsihî: Rabbimizin varlığı kendiliğinden olup, var olmak için bir başka varlığa muhtaç değildir. Rabbimizi bir başkası var etmemiştir, varlığı kendiliğindendir. Çevremizde bulunan canlılar varlıklarını devam ettirebilmek için bir başka varlığa muhtaçtır. Allah (c.c.) ise hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir. Yüce Rabbimiz bu gerçeği bizlere şöyle bildirmektedir: **"Ey insanlar! Sizler hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her türlü övgüye ve hamde layık olan ise ancak Allah'tır."**[30]

Sübûtî Sıfatlar: Yüce Allah'a ait olan bazı sıfatlar, O'nun tarafından sınırlı olarak başka varlıklara da verilmiştir. Bunlara sübûtî sıfatlar denir. Sübûtî sıfatlar şunlardır:

Hayat: Rabbimiz hayat sahibi, diri ve canlıdır. O'nun canlılığının başlangıcı ve sonu yoktur. O'nun hayatı, yaratılmışların hayatı gibi zamana, mekâna, sebebe bağlı değildir. Her canlıya O hayat vermekte, her şey O'nunla hayat bulmaktadır.

İlim: Rabbimiz yerlerde ve göklerde olan her şeyi bilir. Onun bilmediği hiçbir şey yoktur. Olmuşu, olanı ve olacağı, gizliyi ve açığı bilir. Göklerin, yerin, bu ikisi arasında olan tüm canlıların, kâinâtta işleyen tüm kanunların, meydana gelen tüm olayların bilgisine sahiptir. Allah'ın (c.c.) bilgisi sınırsızdır. Allah'ın (c.c.) bilgisi diğer varlıkların bilgisine benzemez, artmaz ve eksilmez. O her şeyi ezelî ilmiyle bilir. **"... O karada ve denizde ne varsa bilir. Onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez..."**[31]

Semi': Rabbimiz gizli açık her şeyi eksiksiz olarak işitir. Bütün kâinattaki varlıkların seslerini duyar. İçimizdeki yalvarış ve yakarışları işitir, dualarımız ona ulaşır. Allah'ın (c.c.) işitmek için herhangi bir alete veya organa ihtiyacı yoktur. Allah'ın (c.c.) işitme gücü sınırsızdır. Bir şeyi duyması, aynı anda diğerlerini işitmesine engel değildir.

Basar: Rabbimiz her şeyi görür. Görmek için bizim gibi göze ihtiyacı yoktur. Her şey onun kontrol ve gözetimi altındadır. Herhangi bir şeyin uzak-yakın; gizli veya açık, büyük ya da küçük olması O'nun görmesine engel değildir.

İrade: Rabbimizin iradesi vardır. Bir şeyin var olabilmesi için Allah'ın (c.c.) dilemesi yeterlidir. O'nun

30. *Fâtır suresi, 15. ayet.*
31. *En'âm suresi, 59. ayet.*

iradesini geri çevirecek, verdiği hükmü durduracak hiçbir güç yoktur. Kâinatta var olmuş ve olacak her şey Allah'ın (c.c.) iradesi yani dilemesi ve istemesi doğrultusunda meydana gelir.

Kudret: Rabbimiz sonsuz güç ve kudret sahibidir. O'nun her şeye gücü yeter. O'nun gücünün sınırı yoktur. Kâinatta her şey Allah'ın (c.c.) güç ve kudretiyle olmakta, bu gücün emri altında düzenli ve planlı bir şekilde hareket etmektedir. Yıldızlar, galaksiler, uzay, canlı ve cansız bütün varlıklar Allah'ın (c.c.) sonsuz ve sınırsız güç ve kudretinin açık delilleridir.

Kelam: Rabbimiz kelam (söz) sahibidir. Allah'ın (c.c.) konuşması bizim konuşmamız gibi değildir. O ağız, dil, ses ve harf olmadan konuşur. O'nun hiçbir sözü, insanların sözleriyle kıyaslanamaz. Yüce Rabbimiz her bir varlıkla onun anlayacağı bir lisan ile konuşur. Gönderdiği kutsal kitaplar aracılığıyla peygamberlere ve onlar vasıtasıyla bütün insanlığa hitap etmiştir. Kur'an-ı Kerim ve diğer peygamberlere indirilen kitaplar O'nun sözüdür. Yüce Rabbimizin kelam sıfatı ile ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir."**[32]

Tekvin: Rabbimiz kainatı ve içindekileri yaratandır. O'nun yaratması, yoktan var etmesidir. Yüce Allah yegâne yaratıcıdır. O, ezelî ilmiyle bilip dilediği her şeyi sonsuz güç ve kudretiyle yaratmıştır. Yaratmak, rızık vermek, diriltmek, öldürmek, nimet vermek ve şekil vermek tekvin sıfatının sonuçlarıdır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: **"Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'ol' demekten ibarettir. O da hemen oluverir."**[33]

4.2. Meleklere İman

Melekler, Allah'ın (c.c.) emriyle çeşitli görevleri yerine getirmek üzere yaratılmış nûrânî ve rûhânî varlıklardır. Melekleri duyularımızla algılayamaz, gözümüzle göremeyiz. Bu sebeple onlar hakkındaki bilgileri, ancak Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamberimizin (s.a.v.) sözlerinden öğrenebiliriz. Meleklerin varlığını şüphe duymaksızın kabul etmek, İslam dininin temel inanç esaslarındandır. Allah (c.c.), peygamberlere mesajlarını melek aracılığıyla bildirmiştir. Bu yüzden

Yüce Allah buyuruyor ki:

"...Rabbinin dilemesi bir yana, gökler ve yer durdukça, orada temelli kalacaklardır. Rabbin, şüphesiz, her istediğini yapar."

Hûd suresi, 107. ayet.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Eğer sana bir zarar dokunursa onu Allah'tan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır verirse (bunu da geri alacak) yoktur. Şüphesiz o her şeye kadirdir."

En'âm suresi, 17. ayet.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Yaratan, kusursuzca var eden ve varlıklara şekil veren Allah'tır..."

Haşr suresi, 24. ayet.

32. *Şûrâ suresi, 51. ayet.*
33. *Yâsîn suresi, 82. ayet.*

melekleri inkâr etmek, dolaylı olarak vahyi, peygamberi, peygamberin getirdiği kitabı ve tebliğ ettiği dini de inkâr etmek anlamına gelir. O hâlde, Allah'ın (c.c.) vahiy gönderdiğine, peygamberlere ve kitaplara iman eden bir kimsenin meleklere de inanması gerekir.

Kâinattaki varlıkların bir kısmını gözümüzle görür, duyularımızla algılayabiliriz. Ancak varlıklar, sadece algılayabildiklerimizden ibaret değildir. Göremediğimiz ve algılayamadığımız varlıklar da bulunmaktadır. Bir şeyin varlığını kabul etmemiz için onu mutlaka görmemiz gerekmez. Görmediğimiz hâlde varlığını kabul ettiğimiz pek çok şey vardır. Örneğin; akıl, sevgi, merhamet ve mutluluğu gözümüzle göremeyiz. Fakat hepimiz bunların varlığını kabul ederiz. Melekler, cinler ve şeytan görülmeyen varlıklar arasında yer alır. Onları göremeyişimiz, gözümüzün onları görebilecek özellikte olmamasındandır. Biz melekleri ve şeytanı göremeyiz, ama onların varlığına inanırız. Çünkü Rabbimiz, meleklerin[34] ve şeytanın[35] var olduğunu Kur'an-ı Kerim'de bize bildirmiştir.

Meleklerin insanlardan ve diğer varlıklardan farklı birtakım özellikleri vardır.

1. *Melekler, nurdan yaratılmışlardır.*
2. *Son derece güçlü ve kuvvetlidirler.* *(bk. Fatır suresi, 1. ayet.)*
3. *Çok hızlı hareket edebilirler. Bu nedenle kısa zamanda çok uzun mesafelere gidebilirler.*
4. *Allah'ın (c.c.) kendilerine verdikleri emir ve görevleri yerine getiren varlıklardır.* *(bk. Enbiye suresi, 26-28. ayetler, Tahrîm suresi, 6. ayet.)*
5. *Hiç ara vermeksizin Allah'a (c.c.) itaat ve kullukla meşgul olurlar.* *(bk. Enbiya suresi, 19-20. ayetler.)*
6. *Yüce Allah'ın emirlerine karşı gelmez, isyan etmezler. Allah'ın (c.c.) herhangi bir yasağını çiğneyip günah işlemezler. Hiçbir varlığa kötülük etmezler.*
7. *Meleklerin cinsiyetleri yoktur.* *(bk. Necm suresi, 27. ayet, Zuhruf suresi, 19. ayet)*
8. *Onlar yemez, içmez ve uyumazlar.* *(bk. Hûd suresi, 69-70. ayetler)*

Temel görevi Allah'a (c.c.) kulluk ve itaat olan melekler sayılamayacak kadar çoktur. Kulluk ve ibadet görevlerinin yanı sıra Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde bildirilmiş özel işlerle görevlendirilmiş olanları da vardır.

BİLGİ KUTUSU

Sevgili Peygamberimiz buyuruyor ki: *"Hem şeytan hem de melek insanın kalbine bazı duygu ve düşünceler getirir. Şeytanın işi kötülüğe çağırmak, sonu kötü ve zararlı işlere yönlendirmek ve haktan uzaklaştırmaktır. Meleğin işi ise doğruya, güzele ve iyiliğe çağırmak, kötülükten uzaklaştırmaktır.*

Kim içinde iyiliğe çağıran bir ses duyarsa bilsinki o meleğin sesidir. Hemen ona uysun. Allah'a şükretsin. Kim de içinde kötülüğe çağıran bir ses duyarsa bilsin ki o şeytanın sesidir. Ondan uzaklaşsın ve Allah'a sığınsın."

Tirmizî, Tefsir, 3.

YORUMLAYALIM

"Çocuklar melektir."

Yukarıdaki söz ile ne kastedilmektedir? Yorumlayınız.

34. *bk Kadir suresi, 4. ayet; Fecr suresi, 22. ayet; Nebe' suresi, 38. ayet.*
35. *bk. Yasin suresi, 62 ayet; Fatır suresi, 6. ayet; Hac suresi, 4. ayet.*

Cebrâil, Allah (c.c.) tarafından vahiy getirmekle görevlidir. Hz. Âdem'den (a.s.) son Peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar tüm peygamberlere Allah'ın (c.c.) mesajını Cebrâil ulaştırmıştır. Cebrâil için "Emin" ve "Ruhu'l-kudüs" isimleri de kullanılmaktadır. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **" (Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir."**[36]

Azrâil, eceli gelen canlıların ruhunu almakla görevli olduğu için kendisine "ölüm meleği" (melekü'l-mevt) de denmiştir. Onun bu görevi Kur'an'da şöyle bildirilmiştir: **"De ki: Size vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz."**[37]

Mîkâil, tabiat olaylarını ve varlıkların rızıklarını idare etmekle görevlidir. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e, Mîkâil'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır."**[38]

İsrâfil, sûra üflemekle görevlidir. İsrâfil'in sûra ilk üflemesiyle kıyamet kopacak ve ikinci üflemesiyle tekrar diriliş gerçekleşecektir. Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili şöyle buyrulmaktadır: **"Sûra üflenince artık Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölür. Sonra sûra bir kere daha üfürülür. Onlar da hemen ayağa kalkarak bekleşirler."**[39]

Kiramen kâtibin, insanın sağında ve solunda bulunan iki melektir. Sağdaki melek iyi, soldaki ise kötü davranışları yazmakla görevlidir. Bu melekler kıyamet günü hesap sırasında yazdıklarına şahitlik edeceklerdir. Kur'an'da bu melekler hakkında şöyle buyrulur: **"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler."**[40]

Hafaza melekleri, Allah'ın (c.c.) emri doğrultusunda insanları kötülüklerden korurlar. Kur'an'da bu melekler hakkında şöyle buyrulur: **"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır..."**[41]

Münker ve Nekir, ölümden sonra kabirde sorgu ile görevli iki melektir. Bu melekler ölenleri kabirde sorgulayacaklardır.

Ayet ve Hadislerde ismi geçen melekler

36. Şu'arâ suresi, 193-195. ayetler.
37. Secde suresi, 11. ayet.
38. Bakara suresi, 98. ayet.
39. Zümer suresi, 68. ayet.
40. İnfitâr suresi, 10-12. ayetler.
41. Ra'd suresi, 11. ayet.

YAZALIM

Hafaza Melekleri:..........................

....

Münker Nekir:.................................

....

İsrâfil:...

....

Mîkâil:..

....

Yukarıda isimleri verilen meleklerin görevlerini yazınız.

Melekler, kötülük ve günahlardan korunmaları, güzelliklere kavuşmaları için mü'minlere dua ederler. Bunu Yüce Rabbimiz bize şöyle haber vermektedir: **"... (Melekler) Rablerini överek tesbih ederler. O'na inanırlar. Mü'minlerin bağışlanması için şöyle dua ederler: Ey Rabbimiz! Senin ilmin ve rahmetin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe edip Senin yoluna uyanları bağışla. Onları cehennem azabından koru! Ey Rabbimiz! Mü'minleri ve onların atalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine yerleştir. Şüphesiz güçlü ve hikmet sahibi olan ancak Sensin. Bir de onları her türlü kötülük ve günahlardan koru! Sen kimi kötülüklerden korursan, (hesap günü de) ona merhamet edersin. İşte asıl kurtuluş ve büyük mutluluk budur."**[42]

Melekler insanları iyiliğe ve güzelliğe yönlendirirler. Allah'a (c.c.) isyan etmemeleri ve günahtan uzak olmaları nedeniyle de iyiliği ve güzelliği sembolize ederler.

Peygamber Efendimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Şeytan da melek de insanoğluna sokularak kalbine birtakım şeyler getirirler. Şeytanın işi kötülükle korkutup hakkı yalanlamaktır. Meleğin işi ise iyiyi tavsiye edip Hakk'ı doğrulamaktır. İçinde iyi bir şey bulunan kimse onun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. Kötü bir şeyi bulan ise şeytandan koruması için Allah'a sığınsın."*[43]

4.3. Kitaplara İman

Rabbimiz, insanlara doğru yolu göstermek için peygamberler göndermiş, onlara vahiy yoluyla hitap etmiştir. Bu şekilde Allah Teâlâ'nın kullarına yol göstermek ve onları aydınlatmak üzere peygamberine vahyettiği sözlere ve bunların yazıya geçirilmiş şekline "ilahi kitap" denilmektedir. İlâhî kitaplara Allah (c.c.) katından indirilmiş olması sebebiyle "kütüb-i münzele" şeklinde de ifade edilmektedir.[44]

Rabbimizin gönderdiği ilahi kitaplara inanmak, İslam'ın temel iman esaslarından biridir. Kur'an'da ismi geçen kitapların ve sahifelerin Allah (c.c.) tarafından bazı peygamberlere gönderildiğine inanmak ve bu kitapların aslının hak olduğunu kabul etmek kitaplara imanın gereğidir. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, resulüne indirdiği kitaba ve daha önce**

42. *Mü'min suresi, 7-9. ayetler.*
43. *Tirmizî, Tefsir, 3.*
44. *Komisyon, İlmihal-1 (İman ve İbadetler), C 1, s. 99.*

indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır."[45]

Allah'ın (c.c.) insana verdiği akıl yeteneği onun pek çok konuda yol göstericisi olmaktadır. Akıl kişinin yaratanını bulmasını sağlayabilir. Fakat insan Allah'a (c.c.) karşı ne gibi hak ve sorumluluklarının bulunduğunu, O'na nasıl ibadet edeceğini akıl yoluyla bulamaz. Bu eksikliği gidermek için Rabbimiz Peygamberlerini göndermiştir. Peygamberler gerek sözlü olarak ve gerekse kendilerine verilen kitaplar vasıtasıyla insanlara doğru yolu göstermekte, ibadet, ahlak, sosyal ve ferdi hayatla ilgili pek çok hakikati öğretmektedir.

Allah (c.c.) tarafından gönderilen ilahî kitaplardan Tevrat, Hz. Musa'ya (a.s.); Zebur, Hz. Davud'a (a.s.); İncil, Hz. İsa'ya (a.s.); Kur'an-ı Kerim ise Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilmiştir. Bu ilahî kitaplardan başka bazı peygamberlere "suhuf" denilen sayfalar verilmiştir. Kutsal kitaplardaki ilahî mesajlar Kur'an'da son şeklini almış ve değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Bu kitaplardan Kur'an hariç diğerleri zamanla değiştirilmiştir. Kur'an-ı Kerim kıyamete kadar değiştirilemeyecektir. Rabbimiz bu hususta şöyle buyurmaktadır. **"Şüphesiz Kur'an'ı biz indirdik, elbette onu biz koruyacağız."**[46]

Kur'an-ı Kerim ilahî kitapların sonuncusudur.

4.4. Peygamberlere İman

Peygamberlere iman İslam'da temel inanç esaslarından birisidir. Peygamberler Rabbimizin insanlar arasından seçip vahiy ile şereflendirdiği doğru, güvenilir, zeki, günah işlemeyen ve vahiy yoluyla kendisine gelen emir ve yasakları insanlara ulaştıran kimselerdir. Kur'an-ı Kerim'de peygamberleri ifade etmek üzere "resul" ve "nebi" kavramları kullanılmaktadır.

Peygamberlere iman, peygamberlerin Allah (c.c.) tarafından seçildiğine, Allah'tan (c.c.) getirdikleri bilgilerin gerçek ve doğru olduğuna inanmaktır. Hz. Âdem'den (a.s.) itibaren bütün peygamberler aynı iman hakikatlerini anlattıkları için sonra gelen bir peygamber kendisinden önce gelen peygamberleri tasdik edip yani onların hak ve doğru olduğunu belirtip kendilerinin bu inanç halkasını devam ettirdiklerini özellikle vurgulamışlardır.

KONUŞALIM

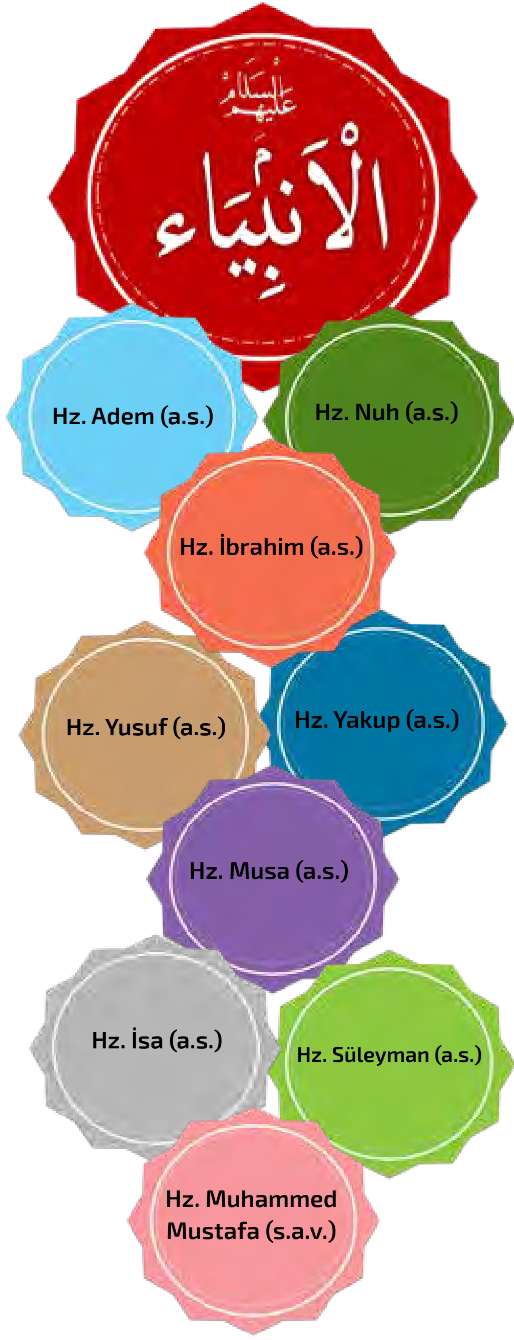
Peygamberlerin hak dini anlatırken yaşadıkları zorluklar karşısında nasıl tavır takındıklarını arkadaşlarınızla konuşunuz.

TARTIŞALIM

"Peygamberlik kesbî değil, vehbîdir." sözünden ne anlıyorsunuz? Arkadaşlarınızla tartışınız.

45. Nisâ suresi, 136. ayet.
46. Hicr suresi, 9. ayet.

Kur'an'da adı geçen peygamberlerden bazıları

İlk insan ve peygamber Hz. Âdem'den (a.s.) son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar pek çok peygamber gelip geçmiştir. Rabbimiz her topluma bir peygamber göndermiştir: **"...(Geçmiş) her toplum içinde mutlaka bir uyarıcı peygamber bulunmuştur."**[47] Bu peygamberlerin bir kısmının hayat hikâyeleri ve mücadeleleri Kur'an'da anlatılmış bir kısmı ise anlatılmamıştır. **"Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik..."**[48] İman zincirinin birer halkasını teşkil eden peygamberlerin tümüne inanmak gerekir. Bu durum ayette şöyle ifade edilmiştir: **"... O (Allah'ın) peygamberleri arasında hiçbir ayrım yapmayız (onların hepsine inanırız)..."**[49]

Peygamberlik, Allah (c.c.) vergisidir (vehbî). İstemek ve çalışmakla (kesbî) elde edilemez. Peygamberlerin Rabbimiz tarafından seçilmesiyle ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: **"Bu (peygamberlik), Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir..."**[50]

Yüce Allah, insanların ihtiyacı olduğu için peygamberleri göndermiştir. Çünkü insan, aklı ile Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini anlayabilir. Ancak nasıl ibadet edileceğini, ahiretin varlığını, sevap ve günah kazandıran şeylerin tümünü aklı ile bulamaz. Bu konularda insan, peygamberlerin bilgilendirmesine ve kılavuzluğuna ihtiyaç duyar.

Tüm peygamberlerde ortak olarak bulunan birtakım özellikler vardır; peygamberler asla yalan söylemezler (sıdk), emanete hıyanet etmezler (emanet), günah işlemezler (ismet), zeki ve akıllıdırlar (fetânet). Allah'tan (c.c.) aldıkları bilgileri eksiksiz olarak insanlara ulaştırırlar (tebliğ).

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin, insan olma bakımından, diğer insanlardan farklı olmadıkları belirtilir. Onlar da yer, içer, evlenir, çocuk sahibi olur, hastalanır ve ölürler. Bunun yanında Rabbimiz, peygamberlerini bir takım olağanüstü olaylarla da desteklemiştir ki buna "mucize" denir. Kur'an'da peygamberlerin kıssaları anlatılırken bu mucizelere değinilmektedir. Bu bağlamda Peygamberimize de birtakım mucizeler verilmiştir. Bunlar içinde sürekli devam eden bir mucize olarak kutsal kitabımız Kur'an özel bir yere sahiptir.

ANLATALIM

Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamber mucizelerinden bir tanesini araştırarak sınıfta anlatınız.

47. Fâtır suresi, 24. ayet.
48. Nisâ suresi, 164. ayet.
49. Bakara suresi, 285. ayet.
50. Cum'a suresi, 4. ayet.

4.5. Ahiret Gününe İman

Ahirete iman, İslam'ın iman esaslarından birisidir. Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde ahiret inancı Allah'a (c.c.) imanla birlikte yer almaktadır. Dünya hayatı geçici, ahiret hayatı ise kalıcı ve ebedidir. Dünya ahiretin tarlasıdır. İnsanlar bu dünyada yapıp ettiklerinden ahirette hesaba çekilecektir. **"Sonra o gün (ahirette) size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz!"[51]** Sorumluluklarını hakkıyla yerine getirenler mükâfatını alacak, yapmayanlar ise cezasını çekecektir.

Dünyanın geçici zevklerine aldanmayıp, ahiret hayatı için çalışmamız gerektiği ayette şu şekilde ifade edilmiştir: **"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Sorumluluk sahibi olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?"[52]**

Bununla birlikte Allah (c.c.) dünyadan el etek çekmememiz gerektiğini bizlere haber vermektedir. Hem dünya hem de ahiret hayatını kazanacak şekilde dengeli olmamız istenmektedir. Bu konuda ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Allah'ın sana verdiğinden (onun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma..."[53]**

Ahiret hayatı kıyametin kopmasıyla başlayacak, insanlar mahşer yerinde toplanacaklar, yaptıkları işlerin karşılıklarını görmek üzere mizan kurulacak, amel defterleri verilecek, bunun neticesi olarak cennet veya cehennemi hak edeceklerdir. İnsanların yaptıkları hiçbir şey karşılıksız kalmayacaktır.[54] Bu nedenle Peygamber Efendimiz bir hadisin de *"Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi ya hayır söylesin ya da sussun..."*[55] buyurmuşlardır.

4.6. Kader ve Kazaya İman

Kader, Yüce Allah'ın, ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, sonsuz ilmiyle bilip takdir etmesidir. Kaza ise Allah'ın (c.c.) takdir ettiği şeylerin, zamanı gelince meydana gelmesidir. Kaza ve kader Allah'ın (c.c.) ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarıyla ilgilidir. Kadere inanan insan; hayır ve şerrin, iyi ve kötünün, evrendeki her şeyin Allah'ın (c.c.) bilmesi ve yaratması ile

51. Tekâsür suresi, 8. ayet.
52. En'âm suresi, 32. ayet.
53. Kasas suresi, 77. ayet.
54. bk. Zilzâl suresi, 7,8. ayetler.
55. Tirmizî, Kıyamet, 51.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Kitap ortaya konmuştur. Suçluların onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Vay hâlimize derler, bu nasıl kitapmış. Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez"

Kehf suresi, 49. ayet.

DEĞERLENDİRELİM

"Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle diriltilirsiniz."

Müslim, Cennet, 83.

Yukarıdaki hadisin vermek istediği mesajı arkadaşlarınızla sınıfta değerlendiriniz.

TARTIŞALIM

Çalışmadan düşük not alan bir öğrenci "Kaderim böyleymiş, ne yapayım." sözü öğrencinin nasıl bir kader anlayışına sahip olduğunu göstermektedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

İnsan cüzî iradesi ile kendi davranışlarını seçmekte özgürdür.

olduğunu kabul eder. Müslüman, kâinattaki tüm varlıkları ve olayları belli bir ahenk ve ölçüye göre düzenleyenin Allah (c.c.) olduğunu bilir. Nitekim Allah (c.c.), kâinatta olan her şeyi belli bir plan (kader) içerisinde yarattığını şöyle ifade etmiştir. **"Biz her şeyi bir kadere (ölçüye, plana) göre yarattık."**[56]

Kâinattaki olaylar O'nun bilgisi dâhilinde meydana gelmektedir. **"... O (Allah) her şeyi bilendir."**[57] "Her şey" ifadesi geçmişi, şimdiyi ve geleceği de kapsar. O'nun ilminin bir sınırı yoktur. Allah (c.c.) sonsuz ilmiyle insanların yapacaklarını önceden bilir. O'nun her şeyi bilmesi insanların iradesini ortadan kaldırmaz. İnsan hür iradesini kullanarak yapmayı tercih ettiği davranışlarından her hâlükârda sorumlu olmaktadır.

İnsan, aklı sayesinde vahye muhatap olmakta ve dinî sorumluluk almaktadır. Kur'an'da insanın, iman konusunda ve din seçiminde özgür bırakıldığı şöyle ifade edilmiştir: **"Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör."**[58] Ayrıca Allah (c.c.), insanın sorumluğunu gücüyle sınırlı kılmaktadır. Bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: **"Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez..."**[59]

Akıl ve özgür irade sahibi insan karşılaştığı zorluklar karşısında ümitsizliğe kapılıp "kaderim böyle" diyerek başarısızlıklarının, sıkıntılarının sorumluluğunu kadere yükleyemez. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **"Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi yaptıklarınız sebebiyledir. O yine de çoğunu affeder..."**[60] Dünya hayatında başarılı olma; çalışmaya, gayret etmeye, aklımızı kullanarak yeni ve farklı imkânlar oluşturmaya bağlıdır. İnsanın, çalışmadan ve gayret etmeden isteklerine ulaşması mümkün değildir. Rabbimiz bu hususu şöyle ifade buyurmuştur: **"Gerçekten insan için kendi çalışmasının karşılığından başka bir şey yoktur."**[61]

Tevekkül, dinimizin bildirdiği sebeplere yapıştıktan sonra neticeyi sebeplerden değil, sebepleri yaratandan beklemektir. **"...Bir işe başladığın zaman, Allah'a tevekkül et, O'na güven!.."**[62] ayet-i kerime, tevekkül ile beraber azmederek çalışmak gerektiğini göstermektedir.

56. *Kamer suresi, 49. ayet.*
57. *Şûrâ suresi, 12. ayet.*
58. *İnsan suresi, 3. ayet.*
59. *Bakara suresi, 286. ayet.*
60. *Şûrâ suresi, 30. ayet.*
61. *Necm suresi, 39. ayet.*
62. *Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.*

Tevekkül, herhangi bir işin gerçekleşmesi için yerine getirilmesi gereken sebepleri yerine getirdikten sonra bu işin sonucunu Allah Teâlâ'dan beklemektir.

Dünya işlerinde genellikle sebepler yerine getirildiğinde sonuçlara ulaşılır. Doğru sebebe yapışan doğru netice alır. Bu durum inananlar için Allah'a (c.c.) hamd ve şükür vesilesidir.

Bazen işlerin gerçekleşmesi için gerekli sebepler yerine getirilir fakat beklenmeyen, öngörülmeyen, tahmin edilemeyen şeyler sebebiyle beklediğimiz sonucu alamayabiliriz. Bu durumda inanan kimse bıkkınlık, yılgınlık ve ümitsizliğe kapılmaz. Sonuca tevekkül eder. İçinde bulunduğu durumda nasıl çözüm bulacağını araştırır. İnançsız kimse ise çabalarının sonucunu alamadığı için sonucu intihara kadar varabilecek bunalımlara düşebilir.

Tevekkül, değiştirilmesi insan gücünün dışında olan üzücü olayları, ezelde takdir edilmiş bilip, üzülmemek, Allah Teâlâ'dan geldiğini düşünerek seve seve karşılamaktır. İnsan, bir işin neticesinin iyi mi, kötü mü olacağını bilemez. Hayır sandığı çok şey, şerle; şer sandığı çok şey de, hayırla neticelenebilir. Müslüman muhakkak şu işim olsun diye ısrar etmemeli, hayırlısını Allah'tan (c.c.) istemelidir.

YORUMLAYALIM

"Biz ona iki yol (iyi ve kötü) gösterdik."

Beled suresi, 10. ayet.

Yukarıdaki ayet mealini insanın kaderi açısından yorumlayınız.

TARTIŞALIM

Kader konusuyla ilgili bilgilerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki kıssayı arkadaşlarınızla tartışınız.

ÖLÜMDEN KAÇIŞ

Hz. Süleyman (a.s.), bir gün Kudüs'te Mescid-i Aksa'da arkadaşları ile oturup sohbet ederken, içeriye bir adam girer. Hz. Süleyman'a (a.s.) yaklaşıp ona gizlice bir şeyler söyler ve ayrılırken oturanları göz ucuyla süzer. Meclistekilerden birini görünce hayretle ve şaşkınlıkla bir süre adamı süzer sonra çıkıp gider.

Şaşıran adam, Hz. Süleyman'a (a.s.) sorar:

– Bu adam kimdi?

Hz. Süleyman (a.s.) cevap verir:

– Azrâil'di (a.s.). İnsan suretine girmiş olarak ziyarete gelmiş.

Bu cevabı alan adam endişe ve korkuya kapılır ve Hz. Süleyman'a (a.s.) yalvarır:

– Ya Süleyman (a.s.), Azrâil (a.s.) bana çok tuhaf baktı, doğrusu onun bu tavrından ürperdim. Ne olur beni buradan uzak bir yerlere gönder.

Arkadaşının ricasını kırmaz Hz. Süleyman (a.s.). Emrindeki Rüzgara onu alıp Yemen'e götürmesini emir buyurur. Adam ertesi gün Yemen'de birden karşısında, bir gün önce gördüğü ve Azrâil (a.s.) olduğunu öğrendiği adama rastlar. Başına geleceği anlar ve konuşur:

– Anladım, benim canımı almaya geldin. Yalnız bir sorum var, ona cevap ver öyle al canımı, der. Dün beni Süleyman'ın (a.s.) meclisinde görünce neden yüzüme hayretle baktın?

Azrâil (a.s.) cevap verir:

– Ben bu gün senin canını Yemen'de almakla görevlendirilmiştim. Dün seni Kudüs'te Süleyman'ın (a.s.) meclisinde oturur görünce, 'Bu adam bir günde Yemen'e nasıl gidecek?' diye hayret ettim der.

Mesnevi'den uyarlanmıştır.

Abdulbaki Gölpınarlı, Mesnevi Tercemesi ve Şerhi, s. 239-240.

DEĞERLENDİRME SORULARI

A- Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Din insan için neden önemlidir? Açıklayınız.

2- İcmâli ve tafsilî iman ne demektir? Açıklayınız.

3- Allah'ı (c.c.) daha iyi tanımak için onun sıfatlarını bilmenin önemini açıklayınız.

4- Özel görevleri olan melekleri sayarak görevlerini açıklayınız.

5- Peygamberlerin sıfatlarını sayınız. Kısaca açıklayınız.

6- Kitap ve peygamber gönderilmesinin hikmetlerini açıklayınız.

7- İnsanların işlerini yaparken "Allah (c.c.) beni görüyor." diye düşünmesi yaptıklarının sonucunu nasıl etkiler? Açıklayınız.

B **Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.**

8- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın (c.c.) sübûtî sıfatlarından <u>değildir</u>?

A) İlim
B) Bekâ
C) İrade
D) Kudret
E) Tekvin

9- "Kitap ortaya konmuştur. Suçluların onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Vay hâlimize derler, bu nasıl kitapmış. Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez" (Kehf suresi, 49. ayet.)

Yukarıdaki ayet mealinde bahsedilen kitap aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kur'an-ı Kerim
B) Tevrat
C) İncil
D) Zebur
E) Amel defteri

10- Kelime-i şehadetin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ben Allah'a inanıyorum. Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna da inanıyorum.
B) Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir.
C) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim.
D) Allah yaptığım her şeye şahittir.
E) Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur.

11- I. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inandığımızı
II. Allah'tan (c.c.) başka hiçbir varlığın ibadet edilmeye lâyık olmadığını
III. Allah'tan (c.c.) başka varlıkların da ilâh olabileceğini
IV. Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşayacağımızı
V. Peygamber Efendimiz'e ve onun Allah'tan (c.c.) getirdiği bütün haberlere inandığımızı

Kelime-i şehadet ile yukarıdakilerden hangilerini ifade etmiş oluruz?

A) Yalnız I ve II
B) I, II, IV ve V
C) II, III ve V
D) I, II, III, IV ve V
E) III, IV ve V

12- **Allah'ın (c.c.) zat ve sıfatlarında tek olması, çokluğu reddetmesi, eşi ve benzerinin olmaması" anlamına gelen sıfatı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Hayat
B) Vahdaniyet
C) Kıyâm bi nefsihî
D) Muhâlefetün li'l-havâdis
E) Kudret

13- **Aşağıdaki kavramlardan hangisi peygamberlerin sıfatlardan biri <u>değildir</u>?**

A) İsmet
B) Emanet
C) Fetânet
D) Tebliğ
E) Kıdem

14- **Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın (c.c.) zâtî sıfatlarından biridir?**

A) Hayat
B) Kıdem
C) İlim
D) Tekvin
E) Semi'

C **Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.**

15- (....) Din sadece inanç esaslarıyla ilgili olup hayatın diğer alanlarını düzenlemez.

16- (....) Bir kimsenin mü'min sayılabilmesi için esas olan kalp ile tasdiktir. Dil ile ikrar etmesi o kişinin diğer insanlar tarafından da mü'min olarak bilinebilmesi için gereklidir.

17- (....) Melekler de tıpkı insanlar gibi irade sahibidir. Dolayısıyla yaptıkları her şeyden sorumludurlar.

18- (....) Peygamberlerin en önemli özelliklerinden birisi örnek olmalarıdır. Dinin nasıl yaşanacağını bizzat kendi hayatlarında tatbik eder, insanlara gösterirler.

19- (....) Kader Allah'ın (c.c.) sonsuz ilmiyle olayları bilip takdir etmesidir.

Ç **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.**

tasdik - icmalî iman - hafaza melekleri - vedûd - zâtî sıfatlar - sübûtî sıfatlar

20- Sadece Allah'a (c.c.) ait olan sıfatlara .... denir.

21- Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden birisi olan .... hem çok seven ve hem de çok sevilen demektir.

22- Allah'ın (c.c.) emri doğrultusunda insanları kötülüklerden koruyan meleklere .... denir.

23- İman esaslarının kalben kabul edilip onaylanmasına .... denir.

24- Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) alıp haber verdiği şeylerin hepsine birden inanmaya ... . denir.

2. ÜNİTE

İBADET HAYATIMIZ

TEMEL KAVRAMLAR

İbadet
Niyet
İhlas
Sünnet

Taharet
Abdest
Teyemmüm
Gusül

İnfak
Sadaka
Zekât
Tavaf
Sa’y

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İbadetlerin geçerli olması için taşıması gereken şartlar nelerdir? Araştırınız.
2. İbadetlerin fert ve toplum hayatındaki faydalarına yönelik gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Hac ibadetini yapan bir kişi ile görüşme yaparak izlenimlerinizi not ediniz.
4. Kurbanlık hayvanlarda bulunması gereken özellikleri araştırınız.
5. Sadaka, nisap, ihram, tevbe ve salih amel kavramlarının anlamlarını araştırınız.

1. İBADET KAVRAMI

İbadet kelimesinin sözlük anlamı itaat etme, boyun eğme, saygı duyma, övme, yüceltme ve kulluk etmektir. İslam dininde ibadet; kulun yaratıcısına olan görevlerini, O'nun rızasını kazanmak amacıyla, ayet ve hadislerde gösterildiği şekilde yerine getirmesidir.

İbadet edene "âbid", ibadet edilene "ma'bûd" ve ibadet yerine "mâbed" denir.

İbadet kavramını dar ve geniş anlam olarak ikiye ayırmak gerekir. İbadet dar anlamı ile namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmektir. Bu ibadetler dinin temelini oluşturmaktadır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) İslam'ın beş temel esas üzerine kurulduğunu beyan ettiği hadisinde[1] bu ibadetlere yer vermiştir.

İbadet kavramı geniş anlamı ile Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için fert ve toplum yararına yapılan her türlü faydalı ve hayırlı davranışı ifade etmektedir. Bu manada ibadete yüzlerce örnek verebiliriz. Ailenin geçimini helal yoldan kazanmaya çalışmak, yolda sıkıntı veren bir şeyi kaldırmak, selamlaşmak, hastaları ziyaret etmek, güler yüzlü olmak, borçluya kolaylık sağlamak, komşu ve akraba ile iyi geçinmek gibi olumlu davranışlar Allah (c.c.) rızası için ve samimi duygularla yapılması durumunda ibadet sevabı kazandıracaktır.[2]

İbadetin geniş kapsamı içine günah olan eylemlerden, Yüce Allah'ın o husustaki yasağına karşı gelmeme düşüncesiyle uzak durmak da girmektedir. Buna göre, iftira, haram kazanç, kibir, yalan, gıybet ve rüşvet gibi haramlardan sırf Allah (c.c.) rızası için uzak durmak itaat ve kulluk etme anlamı taşıdığı için ibadet kavramına dâhildir.

BİLGİ KUTUSU

İbadet:

a-Kulun Allah'a karşı sevgisini, saygısını ve bağlılığını gösteren duygu, düşünce ve davranış biçimleridir.

b- İnsanın Allah'a saygısını, sevgisini ve itaatini göstermesi için ortaya koyduğu tutum ve davranışlarıdır.

c- Dünyevi veya uhrevi gayelerle dua edip yalvarmasıdır.

bk. Mustafa Sinanoğlu, "İbadet" DİA, C 19 s. 233-235.

YORUMLAYALIM

"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."

Zâriyât suresi, 56. ayet.

Yukarıdaki ayette ibadetin hangi yönüne işaret edilmektedir?

1. bk. Buhârî, İman, 8.
2. Ferhat Koca, "İbadet", DİA, C 19, s. 240-242.

2. İBADETİN KABUL ŞARTLARI

İbadetlerin Allah (c.c.) katında geçerli kabul edilip kula sevap kazandırması için mutlaka taşıması gereken şartlar bulunmaktadır. İbadetin kabulü için gerekli olan temel şartları niyet, ihlas ve sünnete uygunluk başlıkları altında ele alabiliriz.

2.1. Niyet

İbadetlerin geçerliliği öncelikli olarak sahih bir niyete dayalı olmasına bağlıdır. Allah (c.c.) rızası gözetilmeden yapılan hiç bir davranış ibadet kapsamına girmeyecektir. İnsanların fiillerine yüklenilecek hüküm, niyetlerine ve amaçlarına göre şekillenecektir.

İnsanlar, irade sahibi oldukları için davranışlarından sorumludurlar. İnsan, iradi olarak yaptığı davranışlarda, niyetini ortaya koymaktadır. Bir ibadette niyetin olması, iradenin o yönde kullanıldığını ve işin isteyerek yapıldığını gösterir. Niyetin ibadetlerin kabul şartlarından olmasının temel sebeplerinden birisi de budur.

Niyet, irade ve istek arasındaki bu sıkı bağdan dolayı, zorlama ile yapılan ibadet geçerli değildir. Henüz ergen olmamak veya hastalık gibi sebeplerle iradesini kullanamayacak durumda olanların ibadet sorumluluğu yoktur.

İbadetlerde niyetin öneminden dolayı niyet, namazın şartlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bir şey yemeden içmeden duran kişinin veya perhiz amacıyla yeme içmeyi kesen kişinin bu yaptıkları oruç ibadeti kapsamında değerlendirilemez.

Şekil olarak bir ibadetin yapılması Allah (c.c.) katında makbul olması için yeterli değildir. O yapılan fiilin, Allah'a (c.c.) bağlılık (takva) niyeti ile yerine getirilmesi gerekir. Kurban bayramı günlerinde Allah (c.c.) rızası gözetilmeksizin sırf et yeme gayesiyle kesilen hayvanlar kurban ibadeti sevabı kazandırmayacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **"Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat O'na sizin takvanız ulaşır..."**[3] buyrulmuştur.

LİSTELEYELİM

Gündelik yaşantımızda yapageldiğimiz ve güzel bir niyetle ibadete dönüştürebileceğimiz örnek davranışları listeleyiniz.

Mü'minin niyeti, amelinden daha hayırlıdır.

Beyhakî, Şuabü'l-Îmân, C V, s. 343.

3. *Hac suresi, 37. ayet.*

YORUMLAYALIM

"Âdetler hüsn-i niyetle ibadete dönüşür." ilkesini yorumlayalım.

Fakirlere yapılan maddi yardım Allah'ın (c.c.) rızası gözetilerek yapılırsa ibadet olarak sevap kazandıracaktır. Kur'an-ı Kerim'de **"... Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirseniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat artıranlardır."**[4] buyrularak tüm ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetinde de Allah'ın (c.c.) rızasını gözetmenin temel şart olduğu belirtilmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiğinin karşılığı vardır..."*[5] hadisi hem bir müjdeyi, hem de önemli bir uyarıyı içermektedir. Buna göre; gündelik hayatta yapageldiğimiz işlemler ve sıradan davranışlar iyi bir niyetle ibadete dönüşebilmektedir. Bununla birlikte bir davranış görünür yönü itibariyle ibadet şeklini taşısa da geçerli bir niyet bulunmuyorsa ibadet niteliği kazanmayacaktır.

İbadetlerin kabulü için ihlas şarttır.

2.2. İhlas

İhlası, ibadetleri şirk ve riyadan uzak durarak sadece Allah (c.c.) rızası için yapma olarak tanımlayabiliriz. Kur'an'da ihlas'ın peygamberlerin başlıca niteliklerinden olduğu bildirilmiştir.[6]

İbadetlerde ihlasın şart olmasının sebebi Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde **"Dini Allah'a has kılarak ibadet edin..."**[7] emrinin bulunmasıdır. Salih bir kuldan beklenen, ibadetlerinde bütün benliği ile Hakk'a yönelmesidir. Ayet-i kerime'de **"De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin rabbi Allah içindir."**[8] buyrularak bu hususa dikkat çekilmiştir.

İbadette ihlas olmaması kibir, riya ve şirk gibi büyük günahları doğuracaktır. İbadetler şan ve şöhret elde etme amacıyla yapılırsa kibir, insanlara gösteriş amacıyla yapılırsa riya, Allah'tan (c.c.) başkasının hoşnutluğu gözetilirse şirk ortaya çıkacaktır. Mâun suresinde namazlarıyla gösteriş yapanlara yazıklar olsun denerek kınanmakta;[9] **"...Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın."**[10] ayetinde de insanlar sadece yararlı işlere yönlendirilmekle kalmayıp bu yaptıklarında şirk unsuru olmamasının gerektiği de beyan edilmektedir.

ARAŞTIRALIM

Hz. Peygamber (s.a.v.) "Cibril hadisinde" ihsanı nasıl tanımlamıştır? İhsan ve ihlas kavramları arasında nasıl bir irtibat vardır? Araştırınız.

4. *Rûm suresi, 39. ayet.*
5. *Buhârî, Menâkibu'l-Ensar, 118.*
6. *bk. Yûsuf suresi, 24. ayet; Sâd suresi, 46. ayet.*
7. *bk. A'râf suresi, 29. ayet; Zümer suresi, 2, 11, 14. ayetler.*
8. *En'âm suresi, 162. ayet.*
9. *bk. Mâ'ûn suresi, 4-6. ayet.*
10. *Kehf suresi, 110. ayet.*

Kur'an-ı Kerim'de namaz kıl ve kurban kes emrinin **"... Rabbin için..."**[11] ibaresi ile birlikte zikredilmesi ibadetlerde şirk unsurundan kaçınmada çok hassas olmanın gerekliliğini göstermektedir.

Yüce Allah'a kulluk etme bilincinde olmak, yaratıcının varlığını birliğini kabul etmek ve nimetlere şükredici olmak ibadet yapmanın temel nedenlerindendir. İhlassız yapılan ibadetlerin bu sonuçlardan hiçbirini doğurmayacağı ortadadır. Bu sebeple ihlas ibadetin Allah (c.c.) katında kabul olabilmesinin en önemli şartlarındandır.

Her ibadet belli ölçülerde külfet ve çaba gerektirir. Ancak bu durum insanın üstesinden gelebileceği bir sorumluluktur. İnsan, gücünün üstünde bir yük ile sorumlu tutulmamıştır.[12] Samimiyetle ibadetlerini yapmak isteyen bir mü'min kendisinden ya da dış etkenlerden doğan bir engelle karşılaşması durumunda dinin tanıdığı ruhsatlardan yararlanarak ibadetlerini yapabilir.

Dinde zorlaştırma değil kolaylaştırma esastır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) bizler için kolaylık isteyip, zorluk istemedeği haber verilmiştir.[13] Ramazan ayında hasta ya da yolcu olanlar oruçlarını kazaya bırakabilirler. Ayakta duramayanlar oturarak namaz kılabilirler. Su olmadığında teyemmüm yapılabilir. Buna benzer örnekleri çoğlatmak mümkündür. Önemli olan husus, samimiyet ve ihlasla ibadeti yerine getirme bilincinin olmasıdır.

İbadetlerde Peygamber Efendimiz'in sünnetine riayet etmeliyiz.

2.3. Sünnete Uygunluk

Vahiy, insanlara yine insanlardan seçilen peygamberler aracılığı ile gönderilmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri, diğer insanlar gibi beşer olan peygamberin uygulamalarının tüm inananlara örnek olmasıdır.

Resûlullah'ın (s.a.v.) söz, fiil ve takriri (onaylaması) dinî bilgiye ulaşmada başvurulacak temel kaynaklardan birisidir. Birçok ayette Resûlullah'a (s.a.v.) tâbi olup onun emirlerine itaatin gerekliliği beyan edilmektedir. **"Kim Resûl'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur..."**[14] ayeti Cenab-ı Hakk'ın rızasına uygun bir şekilde ibadetleri edâ edebilmek için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamalarının esas alınması gerektiğini göstermektedir.

DÜŞÜNELİM

"Ey İman edenler! Allah'a ve resûlüne itaat edin. Söyledikleri-ni işittiğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin."

Enfâl suresi, 20. ayet.

Yukarıdaki ayetin ifade ettiği anlamı peygamberlere itaatin gerekliliği bakımından düşününüz.

11. *bk. Kevser suresi, 2. ayet*
12. *bk. Bakara suresi, 286. ayet.*
13. *bk. Bakara suresi, 185. ayet.*
14. *Nisâ suresi, 80. ayet.*

Çünkü Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik sıfatı ile yaptığı açıklama ve uygulamalar vahyin kontrolü altındadır.

İbadetlerin Allah'ın (c.c.) emrettiği ve Resûlünün açıklayıp gösterdiği şekilde yapılması esastır. **"Ey İman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve amellerinizi geçersiz kılmayın."[15]** ayeti ibadetlerin geçerliliğini Allah'a (c.c.) ve Resûlüne (s.a.v.) itaata bağlı kılmıştır.

Hz. Peygamber'in görevi sadece kendisine vahyedilen ayetleri tebliğ etmek değildir. Bunun yanında nâzil olan ayetleri tebyin etme (açıklama) görevi de vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Namazı benden gördüğünüz şekilde kılın."*[16] ve *"Hac menasikini (yapılması gereken uygulama ve davranışları) benden alınız."*[17] buyurarak ibadetlerin öğrenilmesinde ve uygulanmasında sünnete uygunluğun gerekliliğine işaret etmiştir.

İbadetler konusunda hüküm beyan eden ayetler çoğunlukla ayrıntıya yer vermemektedir. İbadetlerin sahih bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli bilgiler ayrıntılı olarak hadislerde yer almaktadır. Bu sebeple ibadetlerin doğru bir şekilde edâ edilebilmesi için Resûlullah'ın uygulamalarının rehber edilmesi gerekmektedir.

İbadet konuları taabbudî niteliktedir. Akıl yürüterek veya benzer durumlara kıyas yapılarak ibadetlerin yapılış şeklini tespit etmek mümkün değildir. Yapılması gereken ayet ve hadislerde yer aldığı şekilde ibadetleri yerine getirmektir. Fıkıh mezhepleri ibadetlerin sıhhat şartlarını, ayetlerden öğrenilen bilgilerin yanında Resûlullah'ın uygulamalarını esas alarak tespit etmişlerdir.

YORUMLAYALIM

"Hac menasikini (yapılması gereken uygulama ve davranışları) benden alınız."

Müslim, Hac, 310.

Yukarıdaki hadisi Peygamber Efendimizin sünnetine uymanın önemi açısından yorumlayınız.

NOT EDELİM

İbadetin geçerli olması için iman şarttır.

3. İNANÇ İLE İBADET İLİŞKİSİ

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette **"Ey iman edenler ve salih amel işleyenler…"[18]** buyrulması inanç ile ibadet arasında bir irtibat olduğunu göstermektedir. İnanç ile ibadet arasındaki ilişkiye iki açıdan bakmak mümkündür.

Kelâm ve Akâid ilmi açısından baktığımızda; ehl-i sünnet kelamcılarına göre amel, imanın cüzü (parçası) değildir. İman eden bir kişi farzları terkettiğinde ya da haram olan davranışları yaptığında işlediği günahı

15. *Muhammed suresi, 33. ayet.*
16. *Buhârî, Ezan, 18.*
17. *Müslim, Hac, 310.*
18. *bk. Bakara suresi, 277. ayet; Beyyine suresi, 7. ayet.*

helal saymadığı sürece dinden çıkmaz. O kişi günahkâr mü'min kabul edilir. İnancın varlığı ibadetin varlığına bağlı değildir. Ancak ibadetin olmadığı bir iman meyvesiz bir ağaca benzer, kuvvetli ve sağlam değildir.[19] İmanı üstün bir dereceye çıkarmak ve uhrevî nimetlere ulaşmak için ibadet gereklidir.

Fıkıh ilmi açısından inanç-ibadet ilişkisine baktığımızda; yapılan bir ibadetin Allah (c.c.) katında geçerli olabilmesi için Allah'a (c.c.) iman etmiş olmak şarttır. İnançsız bir kimsenin yaptığı davranışlar o kişiye ibadet sevabı kazandırmayacaktır. İnanmayanların yaptıkları ameller geçersiz kabul edilecektir ve o kişiler ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaklardır.[20]

Kur'an-ı Kerim'de, münafıkların yaptıkları sadaka ve infakların Allah (c.c.) ve Resûlünü inkâr etmeleri sebebiyle kabul edilmeyeceği haber verilmiştir.[21] **"Her kim, mü'min olarak salih amel işlerse, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar."[22]** ayetinde iman amelin şartı kılınmış, imanlı bir şekilde yapılan iyi ve güzel davranışların kişiye fayda sağlayacağı haber verilmiştir.

İnsan bir şeye emek harcadı ise onu kolay kolay bırakmak istemez. İbadet, iman yolunda harcanan emek ve çabadır. Ömrünü ibadetlerle geçiren bir kişi, uğrunda hayatı boyunca emek harcadığı inancına sıkı sıkı bağlı kalır. İbadetlerini yapmayan bir mü'min ise, şeytanın her türlü hile ve aldatmaları karşısında dirençsiz ve savunmasız kalacaktır.

4. İBADET İLE TEMİZLİK İLİŞKİSİ

İbadetlerin geçerliliği belirli kurallara bağlıdır. İbadet yapılırken dinin öngördüğü temizliklerin yapılmış olması ibadetin geçerliliği için şarttır. Günde beş vakit namazın farz kılınması Müslüman'ın gün boyu temizliğine dikkat etmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü namazın dışındaki şartlardan olan hadesten taharet ve necasetten taharet hem necis maddelerden arınarak hakikî temizliği, hem de abdestsizlik hâlini gidererek hükmî temizliği sağlamaktadır.

YORUMLAYALIM

"Şu hâlde kim mü'min olarak bir salih amel işlerse, çalışması asla inkâr edilmez. Şüphesiz biz onu yazmaktayız."

Enbiyâ Suresi, 94. ayet.

Yukarıdaki ayeti inanç ibadet ilişkisi açısından yorumlayınız.

Temizlik olmadan ibadet olmaz.

19. *Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 29.*
20. *bk. Mâide suresi, 5. ayet.*
21. *bk. Tevbe suresi, 54. ayet.*
22. *Tâ-hâ suresi, 112. ayet.*

YORUMLAYALIM

"Şüphesiz ki Allah, çokça tevbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever."

Bakara suresi, 222. ayet.

Yukarıdaki ayeti temizlik ve ibadet ilişkisi açısından yorumlayınız.

HATIRLAYALIM

"Temizlik imanın yarısıdır."

Müslim, Tahâret, 1.

Kur'an'ın indirilmeye başlandığı ilk yıllarda **"Elbiseni temiz tut."[23]** emrinin nâzil olmasıyla temizlik hayatın ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Müslümanlar asırlar boyu elbiselerinin ve yaşadıkları alanların temiz olması için gayret göstermişlerdir. İslam medeniyeti temizliğe hassasiyeti sebebiyle "su medeniyeti" olarak tanımlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de "**Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve –başlarınızı mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz iyice yıkanarak temizlenin..."[24]** buyrularak namaz ibadetinin geçerliliğinin şartlarından birisi olarak hadesten taharetin gerekliliği beyan edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) *"Namazın anahtarı temizliktir."*[25] buyurarak ibadet ile temizlik arasında sıkı irtibat olduğunu haber vermiştir.

Abdest almak maddi olarak temizlenmeyi sağladığı gibi günahların affedilmesini de sağlayacaktır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bir kul abdest aldığında, işlemiş olduğu hata ve günahlarının yıkadığı organlarından sileneceğini haber vermiştir.[26]

İbadeti en geniş anlamı olarak Allah'ın rızasını kazanmak için fert ve toplum yararına yapılan her türlü faydalı davranış diye tanımladığımızda, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla yaptığımız her türlü temizlik ibadet sayılacaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine uygun bir şekilde vücut temizliğimizi yapmamız, hadislerdeki çevrenin temiz tutulmasına yönelik uyarıları dikkate alarak etrafımızı kirletmeyip temiz tutmaya çalışmamız da ibadet kapsamına dâhildir.

İslam dini, elbise ve çevreyi pis, necis maddelerden arındırmayı ifade eden maddi temizlik ve abdestsizliğin giderilmesi anlamındaki hükmî temziliğin yanında manevi temizliğe de çok önem vermiştir. Manevi temizlik; kişinin gıybet, yalan, kibir, hırs, haset, bencillik ve haram kazanç gibi kirlerden uzak kalarak temiz bir şahsiyet sahibi olmasını ifade etmektedir.

4.1. Abdest

Kulun ibadet duygusu ile Rabbinin huzuruna çıkması anlamını taşıyan namaz ibadetine başlamadan önce abdest almak gerekir. Namazın ön şartı olan abdest ve

23. *Müddessir suresi, 4. ayet.*
24. *Mâide suresi, 6. ayet.*
25. *Ebû Dâvûd, Tahâre, 61.*
26. *bk. İbn Mâce, Tahâre, 283.*

gusül namazla birlikte farz kılınmış olup, ibadet tarihinde hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır.[27]

Kur'an-ı Kerim'de abdestin farzları şu şekilde açıklanmıştır. **"Ey İman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı meshedin. Ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar yıkayın..."[28]** Hanefî mezhebine göre abdestin farzları bu ayette zikredilenler ile sınırlıdır. Diğer üç mezhebe göre niyet de farzdır. Şâfiî mezhebi ayetteki sıraya uymayı (tertib), Mâlikî mezhebi ara vermeden abdest almayı (muvâlât) farz kabul etmektedir. Hanbelî mezhebinde bunlara ilave olarak abdeste başlarken besmele çekmek de farzdır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlara fiilî olarak abdestin nasıl alınacağını göstermiş ve abdestsiz kılınacak hiçbir namazın geçerli olmayacağını haber vermiştir.[29] Bir ibadetin farz ve vaciplerinin yapılması ibadetin sıhhati için yeterli olmakla birlikte ideal olan sünnetleri ile birlikte yerine getirmektir.

Hanefî mezhebine göre abdestin başlıca sünnetleri şunlardır:

- *Niyet etmek.*
- *Besmele çekmek.*
- *Organları üç defa yıkamak.*
- *Ağza ve burna su verip temizlemek. (mazmaza ve istinşak)*
- *Başın tamamını meshetmek.*
- *Kulak ve boynu meshetmek.*
- *Abdeste sağ uzuvlardan başlamak.*
- *Abdesti ara vermeden ve uzuvları ovarak tamamlamak.*

Farz ve sünnetlerine dikkat ederek abdesti şu şekilde alabiliriz: Önce eûzü besmele çekilerek niyet edilir. Eller bileklere kadar üç kez yıkanır. Eller yıkanırken parmak araları aralanır (hilâllenir). Ağız ve burun üç kez yıkanır. Yüz, üç kez yıkanır. Sakal varsa parmaklar ile aralanır. Önce sağ sonra sol kol dirseklerle beraber üç kez yıkanır. Baş ıslak elle meshedilir. Daha sonra kulaklar ve boyun meshedilir. Sağdan başlamak üzere ayaklar yıkanır.

BİLGİ KUTUSU

Abdestin farzları hususunda fıkıh mezheplerinde görüş farklılığı olmakla birlikte aşağıda zikredilenlerin abdestin farzı olduğunda ittifak vardır:

- *Yüzü yıkamak.*
- *Kolları dirseklerle birlikte yıkamak.*
- *Başı meshetmek.*
- *Ayakları topuklarla birlikte yıkamak.*

Namaz ibadetinde temizlik en önemli şartlardan biridir.

27. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C 3, s. 1583.
28. Mâide suresi, 6. ayet.
29. bk. Nesâî, Zekât, 48.

Namazın şartlarından biri abdesttir.

Vücuttan, idrar, dışkı, yel, kan ve irin çıkması, ağız dolusu kusmak, uyumak ve bayılmak abdesti bozar.

İnsanın üzerinde idrar ve dışkı artığının olması namaz ibadetinin kabulüne engel olacağı için istinca (taharetlenme) yapılması gerekir. İstincayı terim olarak idrar ve dışkı yollarından çıkan idrar, dışkı, kan gibi katı ve sıvı pisliklerin temizleyici özelliği olan bir şeyle temizlenmesidir diye tanımlayabiliriz.[30] Namazın Allah (c.c.) katında makbul olması için istincanın doğru bir şekilde yapılması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"İdrardan sakınınız; çünkü kabir azabının çoğu ondan sakınmamaktandır."*[31] buyurarak Müslümanların bu konuda ihmalkâr olmamasını istemiştir.

Tuvalet ihtiyacı giderildikten sonra idrar akıntısının gelmeyeceğinden emin olana kadar beklemek gerekir. Buna **istibra** denilmektedir. İstibra yapılmaması durumunda gelecek olan idrar akıntısı elbiseyi kirletecektir. Abdest alındıktan sonra idrar akıntısı gelirse abdest bozulmuş olur. Abdest namazın şartı olduğundan kılınan namazın sahih olabilmesi için özellikle erkeklerin istibra yapması önemlidir.

4.2. Gusül

Boy abdesti (gusül), ağız, burun dâhil olmak üzere bütün vücudu yıkamaktır. Gusül abdesti almayı gerektiren durumlar, cünüplük (cinsî münasebet veya rüyada ihtilam olmak) ve kadınlarda âdet ve lohusalık hâlinin son bulmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de **"...Eğer cünüp iseniz boy abdesti alın..."**[32] emri bulunduğundan cünüplük halinde; hayız ve nifastan kurtulmak için gusül abdesti almak farzdır. Bu durumda olanlar gusül yapmadıkça namaz kılamaz ve Kâbe'yi tavaf edemez.

Farz ve sünnetlerine dikkat ederek boy abdesti şu şekilde alınır. Önce besmele çekilerek niyet edilir. Eller yıkandıktan sonra vücutta pislik varsa temizlenir. Namaz abdesti gibi abdest alınır. Bu esnada ağız ve burnun su ile iyice temizlenmesine dikkat edilir. Daha sonra bütün beden kuru yer kalmayacak şekilde yıkanır.

NOT EDELİM

Gusül abdestinin farzları:

- *Ağzı yıkamak*
- *Burnu yıkamak*
- *Bütün bedeni yıkamak*

30. *Komisyon, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 183.*
31. *İbn Mâce, Tahâret, 348.*
32. *Mâide suresi, 6. ayet.*

4.3. Teyemmüm

Namaz abdesti veya gusül abdesti almak için su olmadığında ya da suyu kullanma imkânı bulunmadığında teyemmüm abdesti ile ibadet yapmak mümkündür. Bu, İslam dininin sunduğu kolaylık hükümlerine örnektir. Teyemmüm abdestinin meşruiyeti **"Su bulamadığınız takdirde temiz bir toprağa yönelin. Yüzünüzü ve ellerinizi onunla meshedin..."**[33] ayetinde açıklanmaktadır.

Teyemmüm, besmele çekip niyet ettikten sonra toprak veya toprak cinsi bir maddeye elleri sürüp önce yüzü, daha sonra sağ kol ve sol kolu meshederek yapılır. Abdesti ve gusülü bozan durumlar teyemmümü de bozar. İlave olarak suya ulaşma ve kullanma imkânı elde etmekle de teyemmüm abdesti bozulur.

5. MÜ'MİNİN MİRACI: NAMAZ

İslam'ın temel esaslarından birisi olan namaz ibadeti, beş vakit olarak hicretten bir buçuk yıl önce miraç gecesinde akıllı olan ve ergenlik çağına girmiş her Müslüman'a farz kılınmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"İnsanların kıyamet gününde ilk hesaba çekilecekleri amel namazdır."*[34] buyurarak namaz kılma sorumluluğunun önemine işaret etmiştir.

Allah'ın (c.c.) huzurunda olma ve O'nu sürekli hatırlamaya en büyük vesile olduğu için namaz, mü'minin miracı olarak kabul edilmiştir. Namazını kılanlar Allah'ın (c.c.) sevgisini ve rızasını kazanırlar. İmanları kuvvetlenir. Günahlardan uzak dururlar.

Namazlar farz, vacip ve nafile olmak üzere üç çeşittir. Beş vakit namaz ile Cuma namazı farz-ı ayn, cenaze namazı farz-ı kifaye hükmündedir. Vitir ve bayram namazlarının hükmü vaciptir. Nafile namazlar, vakit namazları ile sürekli kılınanlar (revâtib) ve çeşitli vesilelerle sevap kazanmak amacıyla kılınanlar (regaib) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Revâtib sünnet namazlar müekkede ve gayr-i müekkede olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.[35] İkindi ve yatsının ilk sünneti gayr-i müekkede, diğer vakit namazlarının sünnetleri ise sünneti müekkede hükmündedir. Teheccüd namazı, tahiyyetü'l-mescit, kuşluk namazı, istihâre namazı, küsûf ve husûf namazı regaib adı verilen nafile namazlara örnektir.

ARAŞTIRALIM

Teyemmüm abdestinin meşrû olması, zorluk durumunda kolaylık hükümlerinin uygulanacağına bir örnektir. İbadetlerdeki diğer kolaylıklar ile ilgili araştırma yapınız.

NOT EDELİM

Teyemmüm abdestinin farzları:

1. Niyet etmek.
2. Elleri temiz toprağa sürüp yüzü meshetmek.
3. Elleri temiz toprağa sürüp kolları meshetmek.

DEĞERLENDİRELİM

"...Şüphesiz namaz, hayâsızlık ve kötülükten meneder..."

Ankebut suresi 45. ayet.

Yukarıdaki ayeti namazın insanı kötülüklerden alıkoyması açısından değerlendiriniz.

33. *Mâide suresi, 6. ayet.*
34. *Ebû Dâvûd, Salât, 864.*
35. *Komisyon, İlmihal, TDV Yayınları, C 1, s. 225.*

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki şemada hükümlerin altına namazların isimlerini yazınız.

ARAŞTIRALIM

Takvimlerde kıble saati bulunmasının amacı nedir? Araştırınız.

Namazın farzları, dışındaki farzlar (şartlar) ve içindeki farzlar (rükünler) olarak ikiye ayrılır.

Namazın Dışındaki Farzları (Şartları):

1- Hadesten taharet: *Hades denilen manevi kirliği gidermek için abdest almak ve gerekli durumlarda boy abdesti almaktır.*

2- Necâsetten taharet: *Namaz kılacak kişinin bedeninin, elbisesinin ve namaz kıldığı yerin temiz olmasıdır.*

3- Setr-i avret: *Örtülmesi gereken yerlerin dinin belirlediği ölçülerde örtülmesidir.*

4- İstikbâl-i kıble: *Namaz kılarken kıbleye yönelmektir.*

5- Vakit: *Her namazı kendi vakti içinde kılmaktır.*

6- Niyet: *Kılınacak namaza niyet etmektir.*

Namaza İftitah tekbiri ile başlanır.

Namazın İçindeki Farzları (Rükünleri):

1- İftitah tekbiri: *Namaza "Allahu Ekber" diyerek başlamaktır.*

2- Kıyam: *Namazda ayakta durmaktır.*

3- Kıraat: *Namazda Kur'an okumaktır.*

4- Rükû: *Namazda elleri dizlere koyarak eğilmektir.*

5- Secde: *Rükûdan sonra ayaklar, dizler ve ellerle beraber alnı yere koymaktır.*

6- Ka'de-i âhire (Son oturuş): *Namazın sonunda Tahiyyat duasını okuyacak kadar oturmaktır.*

Namazın Başlıca Vacipleri:

1- Fatiha suresini okumak.

2- Farz namazların ilk iki rekâtında vacip ve nafile namazların her rekâtında Fatiha'dan sonra sure veya ayet okumak.

3- Namazın rükünlerinde sırayı gözetmek.

4- Ta'dil-i erkânı yerine getirmek.

5- Namazda ilk oturuşu yapmak.

6- Namaz kılarken yanılma olmuşsa sehiv secdesi yapmak.

7- Namazda secde ayeti okunmuşsa tilavet secdesi yapmak.

8- Vitir namazında kunut duasını okumak.

9- Namazın ilk ve son oturuşlarında tahiyyat duasını okumak.

10- Bayram namazlarında ilave tekbirleri söylemek.

11- Namazın sonunda sağa ve sola selam vermek.

Namazın içindeki farzlardan biri rükûdur.

İftitah tekbirinde elleri yukarı kaldırmak namazın sünnetlerindendir.

Namazın Başlıca Sünnetleri:

1- İftitah tekbirinde elleri yukarı kaldırmak.

2- Kıyamda sağ eli sol el üzerine koymak.

3- Sübhâneke okumak.

4- Fâtiha'dan önce besmele çekmek sonunda âmin demek.

5- Rükûda üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" demek.

6- Rükûdan kalkarken "Semiallahu limen hamideh" doğrulunca da "Rabbenâ leke'l-hamd" demek.

7- Secdede üç defa "Sübhâne rabbiye'l-âlâ" demek.

8- Son oturuşta tahiyyattan sonra "Allahumme Salli, Allahumme Barik ve Rabbenâ duasını okumak, önce sağa sonra sola "esselamu aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam vermek.

Namazın farzlarını yerine getirmemek, namazda Kur'an'ı anlamı bozulacak şekilde okumak ve dışarıdan bakıldığında namazda olmadığı izlenimi verecek şekilde hareket etmek **(amel-i kesir)** namazı bozar. Namazın vaciplerinden biri unutularak yerine getirilmezse namaz bozulmaz, sehiv secdesi yapmak gerekir. Namazın sünnetlerini yapmamak namazı bozmaz ve sehiv secdesini de gerektirmez. Ancak namazın sünnetlerinin terki mekruhtur.

Namazda esnemek, parmak çıtlatmak, etrafa bakmak, gözleri yummak, tuvalet ihtiyacı olduğu hâlde namaza durmak, insanların önünden geçebilecekleri yerde sütre koymadan namaz kılmak namazın mekruhlarındandır. Ayrıca canlı resmine karşı namaza durmak gibi namaz esnasında Allah'ın (c.c.) huzurunda olma bilincine ve huşuya engel olan durumlar namazın mekruhlarındandır.

Secde, namazın rükünlerindendir.

Namazların kılınışını öğrenmek için öncelikle iki rekâtlı bir namazın kılınışını öğrenmek isabetli olacaktır. Çünkü tüm namazların ilk iki rekâtı aynı şekilde kılınır. Sadece bayram namazlarında ilave tekbirler vardır. Örnek olarak sabah namazının sünnetinin kılınışı şu şekildedir:

"Niyet ettim Allah (c.c.) rızası için bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya." diye niyet edilir. İftitah tekbiri alınarak namaza başlanır. Eller bağlanarak kıyamda dururken sübhâneke okunur. Peşinden eûzu besmele çekilerek Fâtiha suresi okunur. Daha sonra bir sure ya da

birkaç ayet okunarak kıraat tamamlanır. Rükû ve secde yapılır sonra ikinci rekâta kalkılır. Kıyamda iken sırasıyla besmele, Fatiha ve bir sure ya da bir kaç ayet okunur. Rükû ve secde yapıldıktan sonra, kılınan namaz iki rekât olduğu için son oturuş yapılır. Son oturuşta Ettehiyyatü, Allahumme Salli, Allahumme Barik ve Rabbenâ okunur ve selam verilerek namaz tamamlanır.

Üç rekât olarak kılınan iki namaz vardır. Birincisi akşam namazının farzı, ikincisi vitir namazıdır. Akşam namazında ilk iki rekât yukarıda anlatıldığı şekilde kılındıktan sonra "Ettehiyyatu" okunarak ilk oturuş yapılır sonra ayağa kalkılır. Üçüncü rekâtın kıyamında sadece besmele ve Fatiha okunur. Rükû ve secdeden sonra son oturuş yapılarak namaz tamamlanır. Vitir namazında ise üçüncü rekâtta besmele, Fatiha ve bir sureden sonra eller kaldırılarak tekbir alınır ve kunut duaları okunur. Rükû ve secdeden sonra son oturuş yapılarak namaz tamamlanır.

Dört rekât olarak kılınan namazları aralarındaki bazı kılınış farklılıklarından dolayı üçe ayırabiliriz.

a- Farz Olan Dört Rekât Namazlar: (Öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları) Bu namazlarda ilk iki rekât yukarıda anlatıldığı şekilde kılındıktan sonra ilk oturuşta sadece Ettehiyyatu okunarak kıyama kalkılır. Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda sadece besmele ve Fatiha suresi okunur. Son oturuş yapılarak namaz tamamlanır.

b- Müekked Sünnet Olan Dört Rekât Namazlar: (Öğle namazının ilk sünneti) Bu namazlarda üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Besmele ve Fatiha'dan sonra bir sure veya bir kaç ayet okunur. Son oturuş yapılarak namaz tamamlanır.

c- Gayr-i Müekked Olan Dört Rekât Namazlar: (İkindi ve Yatsı namazının ilk sünneti) Bu namazlarda ilk oturuşta *"Ettehiyyatü, Allahumme Salli ve Allahumme Barik"* okunduktan sonra üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü rekâtta Sübhaneke, eûzu besmele, Fatiha, bir sure ya da bir kaç ayet okunur. Rükû ve secde yapıldıktan sonra dördüncü rekâta kalkılır ve besmele, Fatiha, bir sure ya da bir kaç ayet okunur. Rükû ve secdeden sonra son oturuş yapılarak namaz tamamlanır.

Dinimiz namazı cemaatle kılmaya büyük önem vermiştir. Cemaatle kılınan namaz Müslümanların birbirleri ile tanışmasına, aralarında sevgi, dayanışma, birlik ve beraberlik duygularının artmasına vesile olmaktadır.

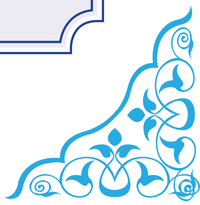
Kade-i ahire namazın içindeki şartlardan biridir.

BİLGİ KUTUSU

Müdrik: Namazın bütün rekâtlarını imam ile beraber kılan kimsedir.

Lâhik: Namaz kılmaya imamla başladığı hâlde herhangi bir özür sebebiyle ara vererek namazın bir kısmını imam ile birlikte kılamayan kimsedir.

Mesbuk: İmama, ilk rekâtın rükûundan sonra uyan kimsedir.

Bu özelliği sebebiyle cemaatle namaz İslam'ın bir şiarı ve sembolü hâline gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletli olduğunu haber vermiş,[36] kendisi de hayatı boyunca cemaate namaz kıldırmıştır.

BİLGİ KUTUSU

	İlk sünnet	Farz	Son sünnet	Vacip	Toplam Rekat Sayısı
Sabah Namazı	2	2	-	-	4
Öğle Namazı	4	4	2	-	10
İkindi Namazı	4	4	-	-	8
Akşam Namazı	-	3	2	-	5
Yatsı Namazı	4	4	2	-	10
Vitir Namazı	-	-	-	3	3
Cuma Namazı	4	2	4	-	10
Bayram Namazı	-	-	-	2	2

Namazın cemaatle kılındığı yer olan camiler öneminden ve şerefinden dolayı "Allah'ın (c.c.) evi" olarak tanımlanmaktadır. Camiye ibadet için giden mü'min Allah'ın (c.c.) misafiri konumundadır. Namazlarını camilerde kılanların Allah Teâlâ'nın ikramına kavuşacağı haber

36. bk. Müslim, Mesâcid, 1509.

verilmiştir. *"Kim evinde güzelce temizlenir de Allah'ın farzlarından birini yerine getirmek için Allah'ın evlerinden birine giderse attığı adımlardan biri günahlarını siler, diğeri derecesini yükseltir."*[37]

Cuma namazı; yolcu olmayan, erkek, hür ve sağlıklı kişilere farz kılınmıştır. **"Ey İman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış-verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır."**[38]

Cuma namazı camide cemaatle kılınan namazlardandır. Dördü ilk sünnet, ikisi farz ve dördü de son sünnet olmak üzere on rekâttır. İlk sünnetin kılınışı dört rekât müekked sünnet olan öğle namazının kılınışı ile aynıdır. Sünnet kılındıktan sonra imam minbere çıkıp hutbe okur. Daha sonra cumanın farzı cemaatle kılınır. Farz, sabah namazının farzı gibi kılınır. Kıraat açıktan okunur. Cumanın dört rekât son sünnetinin kılınışı cumanın ilk sünneti gibidir.

Bayram namazları, Ramazan ve Kurban bayramlarında olmak üzere yılda iki defa camide cemaatle kılınır. Bayram namazlarında ezan ve kâmet yoktur. Bayram namazı, güneşin doğmasından itibaren 45 dakika kerahet vaktinin çıkması beklendikten sonra kılınır. Bayram namazının iki rekâtlı namazlardan farkı, kıyamda ilave tekbirlerin olmasıdır. Birinci rekâtta kıraatten önce, ikinci rekâtte kıraatı tamamlayıp rükûya gitmeden önce üçer defa olmak üzere eller kaldırılarak tekbir getirilir. Bayram namazı kılındıktan sonra hutbe okunur.

Müslümanların din kardeşlerine karşı vazifelerinden birisi de onun cenazesi ile meşgul olup, cenaze namazını kılmaktır. Cenaze namazı farz-ı kifâye hükmündedir. Cenaze namazı ölü için bir duadır, onun bağışlanmasını istemektir. Cenaze namazı kılarken öncelikle niyet edilir. İmamın tekbiri ile eller bağlanır ve Sübhaneke duası "vecelle senâüke" cümlesi ilave edilerek okunur. İmam elleri kaldırmadan tekbir alır ve Allahumme Salli ve Allahumme Barik duaları okunur. İmam tekrar tekbir alır ve ardından cenaze duası okunur. Cenaze duasını bilmeyenler, Kunut dualarını, Rabbena duasını ya da Fâtiha suresini dua niyeti ile okuyabilir. Daha sonra imam tekbir getirir ve sağa sola selam vererek namaz tamamlanmış olur.

NOT EDELİM

"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, gece yarısına kadar namaz kılma sevabını alır. Sabah namazını da cemaatle kılarsa bütün geceyi namaz kılarak geçirmiş gibi sevap alır."

Müslim, Mesâcid, 1523.

Cuma ve bayram namazları cemaatle kılınması zorunlu namazlardır.

TARTIŞALIM

Cenaze töreni esnasında İslam dininde yeri olmayıp başka kültür ve inançların etkisiyle yapılmakta olan davranışlar nelerdir? Tartışınız.

37. *Müslim, Mesâcid, 1553.*
38. *Cum'a suresi, 9. ayet.*

On bir ayın sultanı Ramazan.

BİLGİ KUTUSU

Oruç tutanlar için özel olarak ayrılan cennet kapısının adı Reyyan Kapısıdır.

KONUŞALIM

Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Her şeyin zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruç tutmaktır. Oruç sabrın yarısıdır."*

İbn Mâce, Sıyam, 1745.

Yukarıdaki hadisten hareket ederek oruç ibadetinin önemini sınıfta arkadaşlarınızla konuşunuz.

6. KÖTÜLÜKLERE KALKAN: RAMAZAN VE ORUÇ

Oruç, niyet ederek imsak vaktinden iftar vaktine kadar yeme- içme ve cinsî ilişkiden uzak durularak yerine getirilen ibadettir. Kur'an-ı Kerim'deki **"Ey İman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı."**[39] ayeti oruç ibadetinin farz olduğunu bildirmektedir.

Oruç tutmanın farz kılındığı Ramazan ayı; cennet kapılarının açılıp, cehennem kapılarının kapandığı, şeytanların zincire vurulduğu,[40] inanarak ve sevabını umarak bu ayı ibadetle geçirenlerin geçmiş günahlarının bağışlandığı,[41] Kur'an'ın indirilmeye başlandığı[42] ve bin aydan daha hayırlı bir gece olan Kadir gecesinin bulunduğu[43] bir aydır.

Oruç ibadetinin fert ve toplum için birçok faydası vardır. İnsana, nefsinin isteklerine ve karşılaşılan zorluklara karşı sabrı öğretir. Geçim darlığı içinde olanların hâlini anlayıp yardımseverlik duygusunun artmasını sağlar. Aşırı gıda tüketiminin zararlarının daha iyi anlaşıldığı günümüzde oruç, sağlık açısından da önemli yararlar sunmaktadır. Bütün bu faydalarının yanında oruç Allah Teâlâ'nın rızasına kavuşturan, günahlardan arınmamızı sağlayan, kat kat sevap kazandıran bir ibadettir. Bir kutsî hadiste şu şekilde buyrulmuştur. *"Her iyilik için on mislinden yedi yüz misline kadar karşılık olabilir. Fakat oruç başkadır. Çünkü oruç benim içindir ve onun ecrini ben vereceğim."*[44]

Hz. Peygamber (s.a.v.) oruçlunun yeme içmeden uzak durmasının yanında günboyu ibadet bilinci içinde olmasını da şu hadis-i şerifiyle istemiştir. *"Oruç bir perdedir. Sizden biri oruç tuttuğu zaman çirkin söz söylemesin. Cahillik yapmasın. Eğer birisi ona çatar ve kötü söz söyleyecek olursa 'Ben oruçluyum! Ben oruçluyum!' desin."*[45] Orucun hayatımız üzerinde olumlu etkiler bırakması ve bizi iyiye, doğruya yönlendirmesinin gerekliliğine işaret eden Peygamberimiz (s.a.v.) *"Bir kimse yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı terketmezse, Allah'ın onun yeme içmeyi terketmesine ihtiyacı yoktur."*[46] buyurmuştur.

39. *Bakara suresi, 183. ayet.*
40. *bk. Nesâî, Sıyam, 2100.*
41. *bk. Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1371.*
42. *bk. Bakara suresi, 185. ayet.*
43. *bk. Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1381.*
44. *Müslim, Sıyam, 1945.*
45. *Ebû Dâvûd, Sıyam, 2363.*
46. *Buhârî, Savm, 1804.*

Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına ulaşanlara oruç farz olmakla birlikte, oruç tutmamayı mubah kılan durumlar meydana gelince ruhsat hükümleri geçerli olmaktadır. Hastalar, yolcular, hamile ve çocuk emziren kadınlar oruçlarını kazaya bırakabilmektedirler. İyileşmesi umulmayan hastalar ve yaşlılar ise tutamadıkları her gün için fidye verirler.

Oruç ibadetini daha iyi bir şekilde anlayabilmek için imsak, sahur ve iftar kavramlarının; Ramazan ayının diğer aylardan farkını görebilmek için de teravih namazı, mukâbele, fıtır sadakası kavramlarının öğrenilmesi faydalı olacaktır.

Sözlükte bir şeyden el çekmek, kendini tutmak gibi mânalara gelen **imsak**, oruca başlangıç zamanını ifade etmektedir. Takvimlerdeki imsak vakti orucun ilk başlangıç anını göstermektedir.[47]

Oruç ibadeti irademizi kontrol etmemizi sağlar.

Sahur, dinî bir terim olarak oruç tutacak olanların, oruca hazırlık amacıyla imsak vaktinden önce yedikleri yemeği ifade eder.[48] Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Sahur yemeği yiyin. Çünkü sahurda bereket vardır."*[49] buyurarak sahur yemeğinin yenilmesini teşvik etmiştir.

İftar, akşam vaktinin girmesiyle birlikte orucun bittiği zamanı ifade etmektedir. Güneşin batıp iftar vaktinin girmesi ile oruç tamamlanmış olur ve oruçla ilgili yasaklar sona erer. Takvimlerdeki ve imsakiyelerdeki akşam vakti aynı zamanda iftar vaktini göstermektedir. Resulullah (s.a.v.) iftarın geciktirilmeden yapılmasını teşvik etmiştir.[50]

Teravih namazı, Ramazan ayına özel nafile bir namazdır. Yatsı namazından sonra vitir namazından önce kılınır. Teravih namazı tek başına kılınabileceği gibi cemaatle de kılınabilir. Teravih namazının 20 rekât olduğu çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Konu ile ilgili rivayetlere bakıldığında ilk 8 rekâtının sünnet, geri kalan 12 rekâtın müstehab hükmünde olduğu görülmektedir.[51] Teravih namazı ikişer rekât olarak kılınabileceği gibi dörder rekât olarak da kılınabilir. Dört rekât olarak kılındığında yatsı namazının ilk dört rekât sünneti gibi kılınır.

LİSTELEYELİM

İlmihal kitaplarından yararlanarak orucu bozup sadece kazanın gerekli olduğu durumları tespit ederek listeleyiniz.

----

47. Mehmet Şener, "İmsak", TDV İslam Ansiklopedisi, C 12, s. 238.
48. İbrahim Kâfi Dönmez, "Sahur", TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 538.
49. Müslim, Sıyam, 1095.
50. bk. Müslim, Sıyam, 1098.
51. Komisyon, İlmihal, TDV Yayınları, C 1, s. 315.

BİLGİ KUTUSU

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ
وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ
اَفْطَرْتُ

"Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttum, sana inandım, sana güvendim, senin verdiğin rızıkla iftar ettim!" Âmin.

Ebû Dâvûd, Savm, 22.

KARŞILAŞTIRALIM

Fidye ve fitre kavramlarını karşılaştırınız.

TARTIŞALIM

"Zekât, sermayeyi yatırıma zorlar."

Zekâtın işlevi hakkındaki yukarıdaki görüşü sebep ve sonuçlarını göz önüne alarak tartışınız.

Ramazan ayını diğer zamanlardan ayıran özelliklerinden birisi de mukâbele uygulamasının devam ettirilmesidir. **Mukabele;** cami, mescit ya da evlerde, bir kişi tarafından okunan Kur'an'ın, cemaatin bir kısmı tarafından dinlenerek bir kısmı tarafından da mushaflardan takip edilerek hatim yapılmasıdır. Mukâbele uygulamasının temelini, Resûlullah'ın (s.a.v.) her sene Ramazan ayında o zamana kadar vahyedilmiş olan Kur'an'ı Cebrail ile karşılıklı okuması oluşturmaktadır. Resûlullah'ın vefatından önceki son Ramazanda mukâbele iki defa gerçekleşmiştir.

Ramazan ayına kavuşup, onun bereket ve ikramından yararlanmanın bir şükür belirtisi olarak dinen zengin olanların vermesi vacip olan sadakaya, **fıtır sadakası** denir.[52] Türkçe'de fitre şeklinde kullanılmaktadır. Fitrenin miktarı, kişinin bir günlük yiyecek masrafının ortalaması esas alınarak hesap edilir. Diyanet İşleri Başkanlığının her sene belirlediği rakam asgari sınırı ifade etmektedir. Herkesin zenginliğine göre fitreyi belirlemesi gerekir. Fitre, zekât verilebilecek kişilere verilir.

7. PAYLAŞMA VE YARDIMLAŞMA: İNFAK, SADAKA VE ZEKÂT

Zekâtın sözlük anlamı temizlenme, artma, çoğalma ve arınmadır. İslam'ın temel esaslarından olan **zekât;** dinen zengin sayılan Müslümanların her yıl, mallarının belirli bir oranını Kur'an-ı Kerim'de beyan edilen kişilere Allah (c.c.) rızası için vermesidir.

Sadaka kelimesinin sözlük anlamı yardım amacıyla karşılıksız verilen şeydir. İslam'da ise ayet ve hadislerde malî infak anlamının yanında zekât ile aynı anlamda da kullanılmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde zekât ve fitre dışındaki Allah (c.c.) rızası için gönüllü olarak yapılan tüm yardım ve harcamaların genel tanımı olarak sadaka kavramının kullanılması yaygınlaşmıştır.

Zekâtını veren Müslüman, malındaki fakir ve ihtiyaç sahiplerinin hakkını vererek arınmakta, servetini temizlemekte ve malına bereket katmaktadır. Zekât ve sadaka; zengin ve fakir arasında dayanışma ve paylaşmayı kuvvetlendirmekte, toplumda barış ve kardeşliğe katkı sağlamakta, gelir paylaşımındaki dengesizliği gidermekte, cimrilik ve bencillikten kurtulmaya yardım etmektedir.

52. Yunus Vehbi Yavuz, "Fitre", TDV İslam Ansiklopedisi, C 13, s.160.

BİLGİ KUTUSU

Zekât verilebilecekler Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir: **"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak, fakirler, miskinler, zekât toplayan görevliler, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."**[53]

Ayette zekât verilebilecekler olarak beyan edilen grupları kısaca açıklayalım:

Fakirler: Gelirleri olmakla birlikte ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayabilecek miktarda olmayan, nisap miktarından daha az malı bulunan kimselerdir.

Miskinler (Düşkünler): Hiçbir malı ve geliri olmayan kimselerdir. Bunlar maddi bakımdan fakirlerden daha zor durumdadırlar.

Zekât toplayan görevliler: Zekât gelirlerini toplamak ve dağıtmakla görevli olanlardır.

Müellefe-i kulûb: Kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlardır.

Köleler: Boyunduruktan kurtarılacak olan köle ve savaş esirleridir.

Borçlular: Borcunu ödeyemeyecek durumda olanlardır.

NOT EDELİM

Zekât yükümlülüğünde esas alınan zenginlik ölçüsüne nisab denir. Nisab miktarı malı olan kişi dinen zengin sayılır.

Komisyon,İlmihal, C 1, s. 426.

ARAŞTIRALIM

Öldükten sonra amel defteri kapanmayıp sevap kazanmaya devam edecekler kimlerdir? Araştırınız.

53. Tevbe suresi, 60. ayet.

Zekât, fakirin zenginin malındaki Allah'ın (c.c.) belirlediği hakkıdır.

LİSTELEYELİM

"Her iyilik sadakadır."

Ebû Dâvûd, Edeb, 68.

Yukarıdaki hadisten hareketle sadaka kavramına girebilecek davranışları listeleyiniz.

Allah (c.c.) yolunda olanlar: Maddi imkânsızlık sebebiyle Allah (c.c.) yolunda cihada çıkamayanlar, bütün zamanını ilme ve din için çalışmaya ayıran kimselerdir.

Yolcular: Memleketinde parası olmakla birlikte, çıktığı yolculukta parasız kalanlardır.

Zekât, hem sorumluluk hem de verilebilecek yerler bakımından sınırları çizilmiş bir ibadettir. Burada sayılanlar haricine zekât verilemez. Ayrıca bir kişi zekâtını; bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına, Müslüman olmayanlara ve kurumlara veremez.

İslam'da sadaka kavramının sınırları ise çok geniştir. Allah (c.c.) rızası için yapılan her türlü bağış ve ikram sadaka kavramına dâhildir. Hayır yapma amacıyla kurulmuş bütün kuruluşlar ve bu amaç doğrultusunda hareket edenler sadaka verilerek desteklenirse kişiye sevap kazandıracaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Yarım hurma sadaka vererek bile olsa kendinizi cehennemden koruyun."*[54] buyurarak az çok demeden insanlara maddi yardımda bulunmanın önemine dikkat çekmiştir.

Verilen sadakanın kişiye sevap kazandırması için riya ve gösteriş karıştırılmamalı ve sadaka başa kakılarak fakirin gönlü kırılmamalıdır.[55] Sadakayı açıktan vermek güzeldir, ancak farz bir ibadet olmadığı için gizlice vermek daha iyidir.[56]

Bizim kültürümüzdeki "Sadaka taşı" uygulaması bu hassasiyetin bir sonucudur. Herkesin göremeyeceği bir yerde bulunan mermer bir sütunun üstüne bir çukur açılır, isteyenler sadakalarını buraya bırakır ve ihtiyaç sahipleri de ihtiyacı olan miktarı alarak sıkıntısını giderirdi.[57]

8. ALLAH'IN EVİNDE MİSAFİRLİK: HAC VE UMRE

İslam'ın üzerine bina edildiği esaslardan olan hac ibadeti, senenin belirli günlerinde Arafat'ta vakfe yapılması, Kâbe'nin tavaf edilmesi ve diğer belirlenen kurallar çerçevesinde görevlerin yapılması ile yerine getirilir.[58]

54. *Nesâî, Zekât, 2552.*
55. *bk. Bakara suresi, 264. ayet.*
56. *bk. Bakara suresi, 271. ayet.*
57. *Ali Duman, "Sadaka", TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 384.*
58. *Komisyon, İlmihal, C 1, s. 499.*

Hac, hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. **"... Gitmeye gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..."[59]** ayeti ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) haccın ömürde bir defa farz kılındığını haber vermesine[60] dayalı olarak âlimler hac yolculuğuna imkân bulanlara ömürlerinde bir defa haccetmelerinin farz olduğunda ittifak etmişlerdir.

Hac veya umre için yola çıkanlar âdeta Allah'ın (c.c.) evini ziyaret eden misafirler gibidir. Kur'an'da Kâbe'nin önemi hakkında **"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir."[61]** buyrulmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hac ibadetinin önemi hakkında şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse bu Beyt'e (Kâbe'ye) gelir de kötü söz söylemez ve günah işlemezse annesinin doğurduğu gibi (tertemiz) döner."*[62]

Hac ibadeti, hem malla hem de bedenle yapılan bir ibadet olduğu için; Müslümanlık, ergenlik ve akıl şartının yanında bedenî ve malî imkânların da yeterli olması şarttır. Bu sebeple sağlıklı olmayanlara, özgürlüğünü kaybedenlere, maddi imkânı bulunmayanlara ve yol güvenliği sağlanamayanlara haccın edası farz değildir.

Hac ibadeti; Müslüman'ın kendisini yenilemesine, sahip olduğu nimetlerin şükrünü yerine getirmenin iç huzurunu yaşamasına, karşılaşılan zorluklara sabretmeyi öğrenmesine, ümmetin bir ve beraberliğini hissedip mahşer gününü hatırlamasına imkân sunmaktadır.[63]

Haccın farzları; biri şart, ikisi rükün olmak üzere üçtür. İhrama girmek şart, Arafat'ta vakfe yapmak ve Kâbe'yi tavaf etmek rükündür.

İhram, sözlük anlamı olarak "haram kılmak" anlamına gelmekte, terim olarak ise, hac veya umre yapmaya niyet edenlerin diğer zamanlarda helal olan bazı fiil ve davranışları hac ve umrenin rükünleri tamamlayıncaya kadar kendisine haram kılması anlamındadır. İhrama, niyet ve telbiye ile girilir. İhram süresince tıraş olmak, tırnak kesmek, güzel koku sürünmek, cinsel ilişkide bulunmak ve av yapmak yasaktır. İhrama mîkat sınırına ulaşmadan girmek gerekir.

Kâbe'yi tavaf etmek haccın farzlarından biridir.

ARAŞTIRALIM

"Hac, bilinen aylardadır..."

Bakara suresi, 197. ayet.

Bu ayette işaret edilen hac aylarının hangi aylar olduğunu araştırınız.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Kurallarına uygun yapılan haccın (hacc-ı mebrûr) karşılığı cennetten başkası değildir."

Müslim, Hac, 437.

59. Âl-i İmrân suresi, 97. ayet.
60. bk. Müslim, Hac, 412.
61. Âl-i İmrân suresi, 96. ayet.
62. Müslim, Hac, 3358.
63. Lütfi Şentürk-Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihali, s. 281.

NOT EDELİM

Hac veya umre için Mekke'ye girmek isteyenlerin ihrama girecekleri mîkat yerleri; Zülhuleyfe, Cuhfe, Zâtüırk, Karnülmenâzil ve Yelemlem'dir.

Arafat'ta vakfe yapılmadan hac ibadeti olmaz.

NOT EDELİM

Safa ve Merve, Hz. İsmail'in (a.s.) annesi Hâcer'in su aramak üzere koştuğu iki tepedir.

Telbiye: *Lebbeyk Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek.* (Anlamı: Davetine uydum, davetine uydum Allâh'ım! Davetine uydum. Senin ortağın yoktur. Davetine uydum. Hamd sana. Nimet ve hâkimiyet senindir. Senin ortağın yoktur.)

Haccın iki rüknünden birisi **Arafat'ta vakfe yapmaktır**. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Hac, arafattır."*[64] buyurmuştur. Vakfe, Mekke'nin yaklaşık 25 km. güneydoğusundaki Arafat bölgesinde yılda sadece arefe günü (zilhicce ayı 9. günü) yapılır. Arefe günü Arafat'ta kısa bir süre bile olsa bulunamayan kimse o sene hacca yetişememiş olur.

Haccın ikinci rüknü ziyaret tavafıdır. Tavaf, dünyada insanlar için kıble ve mabet olarak kurulan ilk ev olan[65], Rabbin kutsal evi olarak vasıflandırılan[66] Kâbe'nin etrafında usulüne göre yedi defa dönerek yapılır. Her bir dönüşe şavt denir. Yedi şavttan bir tavaf meydana gelir.

Tavafın çeşitleri vardır. Kudüm tavafı, hac için ihrama girenlerin ilk yaptığı tavaftır. Veda tavafı, hacdan sonra memleketine dönecek olanların Mekke'den ayrılmadan önce yaptıkları son tavaftır. Ziyaret tavafı, haccın rüknü olan tavaftır. Vakti kurban bayramının birinci günü sabah namazı vaktinden itibaren başlar. Umre tavafı, umre niyeti ile ihrama girenlerin yaptığı tavaftır. Nafile tavaf, hac ve umre ibadetleri ile bağlantılı olmayıp, istenilen zamanda Allah (c.c.) rızası için sevap kazanmak üzere yapılan tavaftır.

Tavaf ibadetinin kazandıracağı sevap hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kim tavaf için ayağını kaldırıp indirirse her adımı için Allah onun bir hatasını siler ve bir sevap yazar."* [67]

Haccın vacipleri: Sa'y, müzdelife vakfesi, Mina'da şeytan taşlamak, saç tıraşı olmak ve veda tavafı yapmaktır.

Sa'y: Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelmeye denir. Sa'y yapmaya Safa'dan başlanır. Sa'y, hac veya umre için ihrama girip, tavaf yerine getirildikten sonra yapılır.

Müzdelife: Arafat ile Mina arasında bir bölgedir. Hacılar, arefe günü güneş battıktan sonra Arafat'tan Müzdelife'ye gelirler. Geceyi burada geçirmek sünnet, Müz-

64. İbn Mâce, Menâsik, 3015.
65. bk. Âl-i İmrân suresi, 96. ayet.
66. bk. İbrâhim suresi, 37. ayet.
67. Tirmizî, Hac, 959.

delife vakfesi yapmak vaciptir. Müzdelife vakfesi güneş doğmadan önce yapılır.

Müzdelife vakfesinden sonra Mina'ya gidilir. Bayram gecelerinin Mina'da geçirilmesi sünnettir. Burada cemerât (cemreler) olarak tanımlanan şeytan taşlama yerleri bulunur. Bunlar; küçük cemre, orta cemre ve büyük cemredir (akabe cemresi). Bayramın ilk günü sadece Akâbe cemresine yedi taş atılır. Diğer günler, her üç cemreye yedişer taş atılır.

NOT EDELİM

Hac, yapılışı itibariyle ifrad, temettü ve kıran olmak üzere üç çeşittir. İfrad, umresiz yapılan hacdır. Temettü, umre ve haccı ayrı ayrı ihrama girerek yapmaktır. Kıran, umre ve haccın ihramını birleştirmek demektir.

Haccın Yapılışı:

8 Zilhicce (Tevriye Günü)	9 Zilhicce (Arefe Günü)	10 Zilhicce (Bayramın 1. Günü)	11-12-13 Zilhicce (Bayramın 2-3 ve 4. Günleri)
*Daha önce ihrama girilmemişse tevriye günü ihrama girilir. *Arefe sabahına kadar Mina'da kalınır.	*Arafat'a gidilir. *Öğle ve ikindi namazları Arafat'ta cem-i takdim ile kılınır. (İkindi namazını öğle vaktinde birlikte kılmak.) *Arafat vakfesi yapılır. *Güneş batınca Müzdelife'ye hareket edilir. *Akşam ve yatsı namazları Müzdelife'de cem-i te'hir ile kılınır. (Akşam namazını yatsı vaktinde birlikte kılmak.)	*Gece Müzdelife'de geçirilir. *Sabah Müzdelife vakfesi yapılır. *Mina'ya gidilir. Orada Akâbe cemresine yedi taş atılır. *Mina'da Kurbanlar kesilir. *Tıraş olunur ve ihram'dan çıkılır. *Mescid-i Haram'a gidilir. Ziyaret tavafı ve sa'y yapılır.	*Tekrar Mina'ya dönülür ve orada küçük, orta ve akâbe cemresi (cemerât) taşlanır. *Mekke'den ayrılmadan veda tavafı yapılır.

Umre ibadeti, mü'minlerin hatalarının affedilmesi ve bağışlanmaları için büyük bir fırsattır. Edâ edilen umre ile önceki umre arasındaki günahlara kefaret olmaktadır.[68] Yeterli imkânı olanların umre yapmaları gerekir. Umre ibadeti arefe ve kurban bayramı günleri dışında istenildiği zaman yapılabilir ve kişiye büyük sevap kazandırır.

Umre yapma amacıyla yola çıkıldığında mîkat mahallerinde umre niyeti ile ihrama girilir. Telbiye getirilerek Kâbe'ye doğru yola çıkılır. Kâbe'de umre tavafı yapılır. Tavaftan sonra Safâ ile Merve arasında sa'y yapılır. Tıraş olarak ihramdan çıkılır ve böylelikle umre ibadeti tamamlanmış olur.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Umre ve hac, fakirliği ve günahları körüğün demir, altın ve gümüşü erittiği gibi eritir."

Nesâî, Hac, 2621.

68. bk. Buhârî, Umre, 1.

ARAŞTIRALIM

Peygamberimiz kaç defa umre yapmıştır? Araştırınız.

SLAYT HAZIRLAYALIM

Hac ve umre ibadeti ile ilgili mekânları tanıtan bir slayt hazırlayınız.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah (c.c.) yolunda cihad faaliyetlerine katılamayacak durumda olanlar için; "*Yaşlının, küçüğün ve kadının cihadı hac ve umredir.*"[69] buyurarak hac ve umre ibadetinin cihada denk sevaba vesile olacağını haber vermiştir.

Hac ve umre ibadeti arasındaki farkları şu şekilde tespit edebiliriz:

- *Hac yılın belirli zamanlarında yapılır. Umre, arefe ve kurban bayramı günleri dışında yılın herhangi bir gününde yapılır.*
- *Haccın hükmü farz, umre ise sünnettir.*
- *Haccın farzları ihram, tavaf ve vakfedir. Umrenin farzları ihram ve tavaftır.*
- *Umrede Mina'da bulunma ve şeytan taşlama görevleri yoktur.*
- *Umrede Arafat ve Müzdelife vakfesi bulunmamaktadır.*
- *Temettü ve kıran haccında kurban kesilir. Umrede kurban kesmek yoktur.*
- *Hacda kudüm, ziyaret ve veda tavafı vardır. Umrede sadece umre tavafı yapılır.*

9. KULLUK VE SAMİMİYET BEYANI: KURBAN

Kurban ibadeti Allah'a (c.c.) bağlılığın bir göstergesidir.

Kurban, sözlükte "yakın olmak ve Allah'a (c.c.) yakın olmak için takdim edilen şey" anlamına gelmektedir. Dinî terim olarak kurban; ibadet niyeti ile naslarda beyan edilen hayvanları, belirli günlerde usulüne uygun bir şekilde kesmektir. İmam Ebû Hanife'ye göre kurban kesmek vaciptir. Diğer müctehidlere göre ise sünnettir.

Akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olan ve yolculuk hâlinde olmayan Müslümanlar dinen zengin sayılacak ölçüde (nisap miktarı) malî imkâna sahip olduklarında kurban kesmekle yükümlü olurlar. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kesilen kurbanın etlerinin üçte bir oranının evde tüketilmesini geri kalan kısmının tasadduk edilmesini tavsiye etmiştir.[70]

İnsanlık tarihi boyunca şekil ve şartlarında farklılıklar olmakla birlikte hemen bütün dinlerde kurban kesme uygulaması bulunmaktadır. Kur'an'da Hz. Âdem'in (a.s.)

69. Nesâî, Menâsiku'l-Hac, 2626.
70. bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2814.

iki oğlunun Allah'a (c.c.) kurban takdim ettikleri[71] ve önceki ilahî dinlerde kurbanın emredildiği bildirilmektedir.[72] Oğlunu kurban etmeye giden Hz. İbrahim'in (a.s.) imtihanı başardığı ve oğlu yerine bir hayvan kurban etmesi gerektiği haber verilmiştir.[73]

Her ibadette olduğu gibi kurban ibadetinde de samimiyet ve ihlas ibadetin geçerlilik şartıdır. **"Onların (kurbanların) etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır..."[74]** ayeti kurbanların sırf Allah (c.c.) rızası gözetilerek, kulluk bilinci içinde kesilmesinin gerekliliğini beyan etmektedir.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Yeterli imkânı olduğu hâlde kurban kesmeyenler bizim namazğahımıza yaklaşmasın."

İbn Mâce, Edâhî, 3123.

Vahyin çizdiği istikâmet yolundan sapan toplumlarda çeşitli varlıklar adına kurban kesildiği görülmektedir. **"O hâlde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes."[75]** ayetindeki *"Rabbin için"* beyanı ile Allah'tan (c.c.) başka varlıklar için kurban kesilemeyeceği, yalnız Cenab-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanma gayesi ile kurban kesilmesinin gerekliliği açıklanmıştır.

Kurbanlık Hayvan Türleri	*Kurbanlık Hayvanın Asgari Yaşı*	*Kaç Kişi Adına Kurban Kesilebileceği*
Koyun Keçi	*1 yaş*	*1 kişi*
Sığır Manda	*2 yaş*	*1-7 kişi*
Deve	*5 yaş*	*1-7 kişi*

Kurban edilecek hayvan kusursuz olmalıdır.

Kesilecek kurbanın hastalık, sakatlık, uzuv eksikliği gibi kurban olmaya engel kusurlarının olmaması gerekir. Kesimin en uygun yollarla ve hayvana işkence yapmadan tamamlanması Hz. Peygamber'in emridir.[76] Kurban kesildikten sonra çevre temizliğine de gereken hassasiyetin gösterilmesi gerekir.

71. bk. Mâide suresi, 27. ayet.
72. bk. Hac suresi, 34. ayet.
73. bk. Sâffât suresi, 102-107. ayetler.
74. Hac suresi, 37. ayet.
75. Kevser suresi, 2. ayet.
76. bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2817.

Kesilen kurbanın herhangi bir uzvunun para ile satılması veya kasap ücreti olarak verilmesi caiz değildir. Hayvanın derisi evde kullanılmayacak ise bir ihtiyaç sahibine ya da hayır kurumlarına verilmelidir.

DEĞERLENDİRELİM

Kurbanların kesim için hazırlanmış mekânlar yerine kamuya açık alanlarda kontrolsüz bir şekilde yapılmasının yol açabileceği sorunları arkadaşlarınız ile değerlendiriniz.

Kurban ibadetinin fert ve toplum için birçok faydası bulunmaktadır. Kurban kesen kişi dinî sorumluluğunu yerine getirerek sevap kazanır. Kurban kesmenin sevabını soran kişiye Resulullah (s.a.v.) *"Kurban yününün her bir tüyüne bir hasene (sevap) vardır."*[77] diye cevap vermiştir. Kurban; toplumda yardımlaşma, kardeşlik, dayanışma gibi olumlu davranışların artmasını; kin, haset, cimrilik, vurdumduymazlık gibi olumsuz davranışların da azalmasını sağlamaktadır. Kurbanın üçte birlik kısmı fakirlere ayrılacağı için et alma imkânı olmayan fakirlerin ihtiyacı karşılanmaktadır. Kurban bayramında hayvan kesiminin artması hayvancılık sektörünün gelişmesine de katkı sunmaktadır.

10. SALİH AMEL

Salih kelimesi faydalı, iyi, doğru ve güzel olan, işe yarar, her türlü bozukluk ve yanlışlıktan arınmış anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de salih kavramı "iyi, hayırlı iş ve davranış, dinî ve ahlaki bakımdan iyi davranışlara sahip kişi" anlamlarında kullanılmıştır.[78]

Allah (c.c.) rızası gözetilerek yapılan her iş salih ameldir.

Amel; iradeye dayalı olarak yapılan iş, davranış ve eylem demektir.[79] Amelin iyisi, kötüsü, doğrusu, yanlışı bulunmaktadır. Salih ameller yapmak insanlara Allah Teâla'nın rızasını ve ebedî mutluluğu kazandıracaktır.

Allah'a (c.c.) iman etmeyenler muhtaçlara yardım etmek, yetimi barındırmak, topluma hizmette bulunmak gibi iyilik adına yaptıklarının karşılığını bu dünyada belki takdir, ödül, şan, şöhret olarak elde edebilirler. Ancak bu kimselerin ahirette alacakları bir sevap, ödül yoktur. Kur'an-ı Kerim'de bu kişilerin amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzetilmekte ve kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemeyecekleri haber verilmektedir.[80]

Kur'an-ı Kerim'de **"(Ey Muhammed!) De ki: "Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?"**[81] sorusuna cevap bir

77. İbn Mâce, Edâhî, 3127.
78. Mustafa Çağrıcı, "Salih", TDV İslam Ansiklopedisi, C 36, s. 31.
79. Komisyon, İlmihal, C 1, s.72.
80. bk. İbrahim suresi, 18. ayet.
81. Kehf suresi, 103-104. ayet.

sonraki ayette şu şeklilde verilmektedir: **"Onlar, Rab'lerinin ayetlerini ve O'na kavuşacaklarını inkar eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir. İşte böyle. İnkar etmeleri, ayetlerimi ve Peygamberlerimi alay konusu yapmaları yüzünden onların cezası cehennemdir."**[82]

Bu ayetlerden de anlaşılmaktadır ki, bir davranışın "salih amel" olarak değerlendirilip kişiye sevap kazandırabilmesi için onu yapanın mü'min bir kişi olması gerekir.

Bir davranışın "salih amel" olarak tanımlanabilmesi için kişinin iman ehli olmasının yanında taşıması gereken başka şartlar da bulunmaktadır. Buna göre bir iş yaparken gösterişten uzak, ihlaslı bir şekilde sadece Allah (c.c.) rızası gözetilmelidir. Namaz, oruç, hac gibi şekil ve şartları belirlenmiş amellerde rükün ve şartlara uygun davranılmalıdır.

İnsanların birbirlerine yardım etmeleri de salih ameldir.

Bu esaslara dikkat ederek Allah Teâlâ'nın ve peygamberinin tüm emir ve tavsiyelerini yerine getirmek salih amel kapsamına dahildir. Buna göre ibadetleri yerine getirmek, yardımlaşmak, hastayı ziyaret etmek, hediyeleşmek, zor durumda olana yardım etmek, yapılan iyiliğe teşekkür etmek, ilim öğrenmek, küsleri barıştırmak, akrabaları ziyaret etmek, ana babaya hürmette bulunmak salih ameldir.

Gündelik olarak yapılagelen davranışlar "Allah (c.c.) rızası" için yapılır ise salih amel olarak değerlendirilecektir. Yetim bir çocuğun hakkı korunurken **"Yetimin malına en güzel şekilde yaklaşın..."**[83] ayeti; eve gelen komşuya ikramda bulunurken Resulullah'ın (s.a.v.) komşuluk hakkını gözetin talebi,[84] insanlarla selamlaşırken Resulullah'ın (s.a.v.) selamı yayın emri,[85] borçlu olana kolaylık gösterirken *"Her kim, bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarından birini giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından birini giderir."*[86] hadisi düşünülerek yapılırsa yapılan davranış salih amel olacaktır. Fakat aynı davranışlar şöhret ve büyüklenme gibi amaçlarla yapılırsa kişiye sevap kazandıran bir salih amel olmayacaktır.

LİSTELEYELİM

Bir öğrencinin gün boyunca yapabileceği salih amelleri listeleyiniz.

----

82. Kehf suresi, 105-106. ayetler.
83. İsrâ suresi, 34. ayet.
84. bk. Müslim, Birr ve's-sıla, 6855.
85. bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 5193.
86. Tirmizî, Birr ve's-sıla, 1930.

Kul Rabbine her yerde ve zamanda tövbe ve dua eder.

11. DUA VE TÖVBE

Dua; insanın kendi zayıflığının ve acizliğinin farkına varıp, sonsuz güç ve kudret sahibi olan Yüce Yaratıcı'ya yalvarması, gerçekleşmesini istediği talepler için O'na yönelmesidir. İnsanlar, içinde bulunduğu sıkıntılı durumlardan kurtulmak veya elde etmek istedikleri bir hayra ve nimete kavuşmak arzusuyla dua etmektedirler.[87]

Dua, başlı başına bir ibadettir. Hatta Hz. Peygamber'in ifadesi ile *"Dua, ibadetin özüdür."*[88] **"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz."**[89] ayeti ibadetin, dua ve yardım talebinin yalnız Allah'a (c.c.) yapılabileceğini vurgulamaktadır. Allah'tan (c.c.) başka bir varlığa, faydaya ulaşma ya da zarardan korunma amacıyla sığınmak ve dua talebinde bulunmak şirk unsuru taşımaktadır ve yasaklanmıştır. **"...Sana fayda da zarar da veremeyecek, Allah'tan başkasına yalvarma; öyle yaparsan şüphesiz, zalimlerden olursun..."**[90]

Sahip olduğu güce güvenerek Allah Teâla'ya yönelip dua etmeyenler azabı hak edecektir.[91] Çünkü böyle bir büyüklenme ve kendisini her şeye yeterli görme, kulluk edebine yakışmamaktadır.

Samimiyetle yapılan dualar karşılığını bulacaktır. Nitekim ayet-i kerime'de **"Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm..."**[92] buyrulmuştur. Duanın kabulünde aceleci davranıp, duayı terk etmek doğru değildir.[93]

Yaşantısı ile bizlere örnek olan Resûlullah'ın (s.a.v.) uygulamalarına baktığımızda hayatının her anında duanın yer aldığını görürüz. Allah Teâla'dan dünya ve ahiret için faydalı olanları talep edip, zararlı olanlardan sığınmasının yanında gündelik işlerde de duayı hayatın ayrılmaz bir parçası olarak uyguladığını görmekteyiz. Yemekten sonra, elbise giyerken, evden çıkarken, aynaya bakarken, uyumadan önce, tuvalete girerken, mescide girerken, çarşı pazara çıkarken hayatın birçok alanında yaptığı dualar bulunmaktadır.

ARAŞTIRALIM

Hz. Peygamber (s.a.v.) hangi zamanlarda yapılan duaların kabul olacağını haber vermiştir? Araştırınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana babamı ve inananları bağışla."

İbrahim suresi, 41. ayet.

87. Komisyon, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 62.
88. Tirmizî, Deavât, 3371.
89. Fâtiha suresi, 5. ayet.
90. Yûnus suresi, 106. ayet.
91. bk. Tirmizî, Deavât, 3370.
92. Bakara suresi, 186. ayet.
93. bk. Müslim, Zikir, 7112.

Hz. Peygamber (s.a.v.) mü'minlerin birbirlerine dua etmesini istemiş[94] ve kendisi de Hz. Ömer'in umreye gitmek için izin istemesi üzerine *"Ey Kardeşim, Duana bizi de kat, bizi de unutma."*[95] buyurarak ondan dua talebinde bulunmuştur.

İnsanoğlu sahip olduğu iradeyi zaman zaman yanlış yollarda kullanmakta, günah ve haram davranışlarda bulunmaktadır. Bu durumda yapması gereken tövbe ve bağışlanma talebi (istiğfar) ile Rabbine yönelmesidir.

Tövbe, insanın yaptığı hata, kusur ve günahlardan pişmanlık duyarak bir daha yapmamaya karar vermesidir. Kur'an-ı Kerim'de insanlara tövbe etmeleri emredilmekte[96] ve tövbe edenlerden övgüyle söz edilmektedir.[97] Samimiyetle yapılan tövbe günahları silecektir. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Günahına tövbe eden hiç günah işlememiş gibi olur."*[98] müjdesini vermiştir.

Tövbeleri kabul edecek olan Tevvâb (Tövbeleri çokça kabul eden) olan Cenab-ı Hak'tır. Kulun sadece Allah Teâlâ'dan bağışlanma dilemesi gerekir. Tövbe eden kul ile Rabbi arasına başka bir insanın aracılık etmek için girmesi söz konusu değildir. Tövbe alma veya yapılan tövbeye aracı olma yetkisi peygamberler de dâhil olmak üzere hiçbir insana verilmemiştir.

Hangi günah işlenirse işlensin tövbe kapısı açıktır. Kul samimiyetle yaptıklarından pişman olduğunda Allah (c.c.) çok bağışlayandır. **"Her kim de işlediği zulmünün arkasından tevbe edip durumunu düzeltirse kuşkusuz, Allah onun tevbesini kabul eder. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[99]**

Yapılan bir tövbenin Allah (c.c.) katında kabul olması için, günahı hemen terketmek, yapılan günahtan dolayı pişmanlık duymak, bir daha o günaha dönmemeye kesin kararlı olmak ve kul hakkı ihlali olan bir günah işlenmiş ise hak sahibine hakkını verip helallik istemek gerekir.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Âdemoğlu günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlıları tevbe edenlerdir."

İbn Mâce, Zühd, 4251.

NOT EDELİM

Tahrîm suresi 8. ayette geçen "Tevbe-i Nasuh" kavramı, içtenlikle ve samimiyetle yapılan tövbe anlamındadır.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Allah, kullarından tevbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."

Şûrâ suresi, 25. ayet.

94. *bk. Ebû Dâvûd, Vitir, 1534.*
95. *Tirmizî, Deavât, 110, 3562; İbn Mâce, Menâsik, 2894.*
96. *bk. Hûd suresi, 3. ayet.*
97. *bk. Tevbe suresi, 112. ayet.*
98. *İbn Mâce, Zühd, 4250.*
99. *Mâide suresi, 39. ayet.*

DEĞERLENDİRME SORULARI

A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- İnanç ve ibadet arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

2- Zekât kimlere verilebilir? Yazınız.

3- Hac ile umre ibadeti arasındaki farklar nelerdir?

4- Farz, vacip ve nafile namazlara birer örnek veriniz.

5- Teyemmüm abdestinin farzları nelerdir? Yazınız.

6- Oruç ibadetinin fert ve toplum hayatı için sağladığı faydaları yazınız.

7- Zekât verilmesi gereken malları, zekât oranları ile beraber yazınız.

8- Tövbenin Allah (c.c.) katında makbul olması için nelere dikkat etmek gerekir?

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

9- Hac ibadetini yaparken Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelmeye ne denir?

A) Tavaf
B) Telbiye
C) Sa'y
D) İhram
E) Vakfe

10- Aşağıdakilerden hangisi namazın sünnetlerinden <u>değildir?</u>

A) İftitah tekbirinde elleri yukarı kaldırmak
B) Sübhaneke okumak
C) Allahumme Salli okumak
D) Fatiha suresini okumak
E) Secdede "Sübhâne rabbiye'l-âlâ" demek

11- Yağmur suyu ile sulanan ürünlerde hangi oranda zekât verilir?

A) 1/10
B) 1/20
C) 1/5
D) 1/25
E) 1/2,5

12- Tuvalet ihtiyacından sonra idrar akıntısının gelmeyeceğinden emin olana kadar beklemeye ne denir?

A) İstinca
B) İstibra
C) İstisna
D) İstidrac
E) İstinşak

13- Aşağıdakilerden hangisi abdesti <u>bozmaz?</u>

A) Uyumak
B) Bayılmak
C) Ağız dolusu kusmak
D) Tuvalet ihtiyacını gidermek
E) Gülmek

14- Cenaze namazı kılmanın hükmü nedir?

A) Sünnet-i Gayri Müekkede
B) Farz-ı Kifâye
C) Farz-ı Ayn
D) Vacip
E) Mendup

15- Hangi namazın ilk oturuşunda Allahumme Salli ve Allahumme Barik okunur?

A) Öğle namazının ilk sünneti
B) Yatsı namazının farzı
C) Öğle namazının farzı
D) İkindi namazının sünneti
E) Cuma namazının ilk sünneti

C **Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.**

16- [.....] İbadetin geçerli olması için iman etmek gerekir.

17- [.....] Cuma namazı cemaatle kılınan namazlardandır.

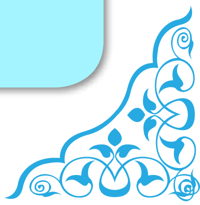
18- [.....] Para ve ticaret mallarından 1/10 zekât verilir.

19- [.....] Şeytan taşlamak umrenin vaciplerindendir.

20- [.....] Zekât yükümlülüğünde esas alınan zenginlik ölçüsüne nisab denir.

21- [.....] Kurban olarak kesilen hayvanın bir uzvunun para ile satılması ya da kasap ücreti olarak verilmesi caiz değildir.

22- [….] İbadetlerin geçerliliği için sünnete uygunluk gerekli değildir.

Ç Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

Vakfe - İhlas - Tövbe - Teravih namazı - Niyet - Tavaf - Setr-i avret - İftar

23- Akşam vaktinin girmesiyle birlikte orucun bittiği zamana .... denir.

24- Arefe günü Arafat'ta haccın farzlarından olan .... yapılır.

25- İnsanın yaptığı hatalardan pişmanlık duyarak bir daha yapmamaya karar vererek Allah'a yönelmesine .... denir.

26- .... ibadetleri şirk ve riyadan uzak durarak sadece Allah (c.c.) rızası için yapmaktır.

27- Örtülmesi gereken yerlerin dinin belirlediği ölçülerde örtülmesine .... denir.

28- Ramazan ayında yatsı namazından sonra kılınan namaza .... denir.

29- .... Kâbe'nin etrafında usulüne göre yedi defa dönerek yapılır.

3. ÜNİTE

ANA HATLARIYLA İSLAM AHLAKI

TEMEL KAVRAMLAR

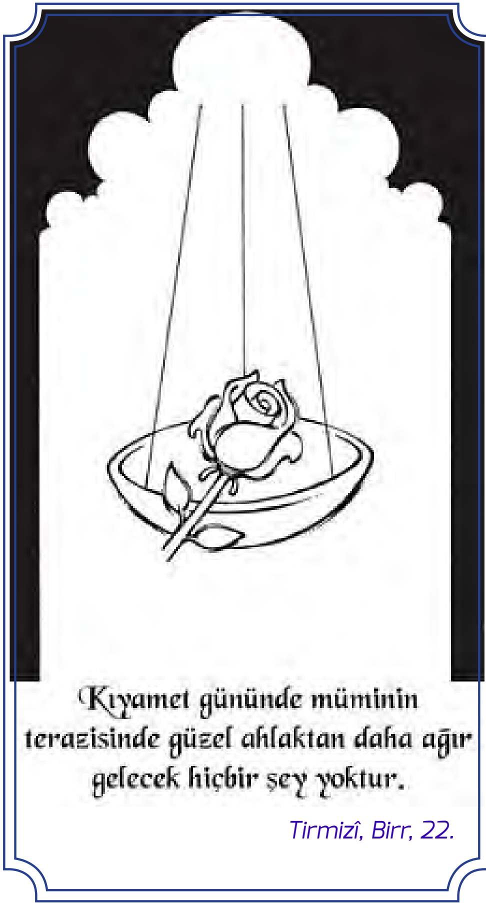
Ahlak
Terbiye
Marifet
Muhabbet
Tazim
Ubudiyet
Teslimiyet
Tövbe
Takva
Havf
Reca
Salavat

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İslam, ahlak ve terbiye kavramlarının anlamlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
2. Din ve ahlak arasındaki ilişkiyi araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
3. İman, ibadet ve ihsan ile ilgili birer ayet meali bulunuz ve sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Toplumsal ilişkilerde bireylerin birbirine karşı vazifelerinin neler olabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.
5. İnsanın Allah'a (c.c.) ve Peygambere (s.a.v.) karşı vazifeleri ile ilgili birer ayet ve hadis bularak defterinize yazınız.

1. İSLAM AHLAKININ GAYESİ VE KONUSU

İnsanın manevi yönünü ifade eden **'ahlak'** kelimesi, yaratılış, yaratılmış karakter ve tabiat anlamlarına gelen 'hulk' kelimesinin çoğuludur. Ahlak kelimesi ile genellikle iyi ve kötü huylar kastedilir. Ahlak ile ilgili olarak kullanılan yaratılış, fıtrat, huy, meleke ve karakter gibi kavramlar daha çok kişinin kendisiyle ilgilidir. İffet, adalet, sabır, tevâzû gibi kavramlar da sosyal ilişkileriyle ilgilidir. İnsanın ahlakı bu iki boyutun dengeli bir şekilde sürdürülmesini gerekli kılar.

İslam ahlakı, Allah'a (c.c.) ve gönderdiği peygamberlere itaat etmeye dayalı bir ahlak anlayışını esas almaktadır. İslam ahlakının gayesi, Allah'ın (c.c.) bütün yaratıklarına karşı merhametli olmak, hiçbir menfaat gözetmeksizin fedakarlıkta bulunmak, karşılıksız sevmek; insani ilişkilerde iyi niyetli, dürüst, güvenilir olmak ve kötü eğilimlerden uzak durmaktır. Peygamber Efendimiz *"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."*[1] buyurarak ahlakın gayesini açıklamıştır. Efendimiz (s.a.v.) cahiliye âdetlerine dayalı anlayışı yıkarak Kur'an-ı Kerim'i temel alan bir ahlak anlayışı getirmiştir. Buna göre Müslüman'ın asıl amacı, Peygamberimizin (s.a.v.) ahlakını kendisine örnek alarak, iyi huylarını geliştirmek olmalıdır.[2]

İmam Gazâlî'ye göre Allah (c.c.), insan bedenini mükemmel bir şekilde yaratmış, ancak ahlakını geliştirmeyi onun çabasına bırakmıştır. Bu çabada ahlak hakkında bilgi sahibi olmak, neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmek çok önemlidir.[3]

1. *Ahmed b. Hanbel, C 2, s. 381.*
2. *bk. Mustafa Çağrıcı, Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı, s. 15-24.*
3. *bk. Mustafa Çağrıcı, Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı, s. 22.*

İslam ahlakının konusu insanın duygu, düşünce ve davranışlarını kapsar. Bu nedenle İslam ahlakı bireyin davranışlarını, duygularını ele alarak, değerlendirmeye tabi tutar. Bu değerlendirme sonucunda duygu ve düşünceleri, sebebine veya sonucuna göre "iyi" ve "kötü" olarak nitelendirir. Ancak İslam ahlakı sadece "olumlu" ve "olumsuz" değerlendirmede bulunmayarak insanın yaratılıştan gelen iyi huylarını olgunlaştırma, kötü huylarını ise terbiye etme yollarını gösterir.

Allah (c.c.), insanın fıtratına iyi ve kötü huyları yerleştirmiştir. Ona neyin iyi, neyin de kötü olduğunu vahiyle bildirmiştir. Bildirdiği esasların hayata nasıl yansıtılacağını göstermek için peygamberler göndermiştir. Ancak Allah (c.c.) insanı yapacağı tercihlerde serbest bırakmıştır.Yaptıklarından da sorumlu tutmuştur. Bu hussuta şöyle buyrulur: **"Nefse ve onu düzgün bir biçimde yaratıp düzenleyene, ona kötü ve iyi olma kabiliyetini ilham edene yemin olsun ki, nefsini maddi ve manevi kirlerden temizleyen kesinlikle kurtuluşa erecektir. Onu günahlara gömen de elbette ziyana uğrayacaktır."**[4]

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Bir mü'min, güzel ahlakı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır."

Ebû Dâvûd, Edeb, 7.

2. İSLAM AHLAKININ KAYNAKLARI

İslam ahlakının kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Kişi aklî melekeleri yardımıyla davranışlarından bazılarının iyi veya kötü olduğuna karar verse de, tüm davranışlar için aynı sonuca ulaşamaz. Bu nedenle Allah (c.c.) diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ayet-i kerimelerle insana yol göstermiştir . Buna göre Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uygun olan davranışlar "iyi", aksi tutum ve davranışlar "kötü"dür. Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de, ahlak konusunu bütün boyutları ile anlatmıştır. Allah (c.c.) kendisine iman eden kişinin ibadet etmesini ve ahlaki davranışlarda bulunmasını emretmiştir. Müslüman bir insanın yaptığı ibadetler onun davranışlarını güzelleştirir ve zamanla kötülüklerden uzaklaştırır. Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyurur: **"...Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar..."**[5]

Ahlakın kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an-ı Kerim'de bildirilen ahlaki kuralları bizzat yaşayan Peygamberimizin (s.a.v.) uygulamaları İslam ahlakının ikinci kaynağıdır. Allah (c.c.) tarafından övülen[6], Hz. Aişe (r.a.) tarafından "Kur'an"[7] olarak tanımlanan Efendimizin (s.a.v.) ahlakı Müslümanlar için bir rehber niteliğindedir.

4. Şems suresi, 7-10. ayetler.
5. Ankebût suresi, 45. ayet.
6. bk. Kalem suresi, 4. ayet.
7. bk. Müslim, Müsafirin, 139.

BİR DUA

Sevgili Peygamberimiz bir defasında şöyle dua etmiştir:

"(Allah'ım!) Beni güzel ahlaka eriştir. Senden başka güzel ahlaka eriştirecek yoktur. Kötü ahlakı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlakı benden uzaklaştıracak yoktur..."

Müslim, Müsafirin, 201.

AHLAKI GÜZEL OLAN İNSAN HER YAŞTA GÜZELDİR.

Peygamberimiz (s.a.v.), Kur'an'ın emrettiği ahlaki hayatı en güzel şekilde yaşamış[8] ashabına sadece yaşantısı ile değil emir ve tavsiyeleriyle de yol göstermiştir.

Resulullah Efendimiz, genç sahabisi Muaz b. Cebel'i (r.a.), Yemen'e vali olarak gönderirken, ona tavsiyelerinden biri de *"Ey Muaz! İnsanlara güzel ahlakla muamele et."*[9] şeklinde olmuştur.

İslam ile birlikte kabileciliğe ve menfaate dayalı olan cahiliye ahlak anlayışı yerine, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmaya dayalı bir ahlak anlayışı gelmiştir. Kur'an'ın ahlak anlayışında sadece insanlar değil, hayvanlar, bitkiler ve tüm varlıklarla iyi ilişkiler kurmak hedeflenmiştir.

En hayırlı ve kendisine en sevgili insanların güzel ahlak sahibi olduğunu ifade eden[10] Resulullah Efendimiz, güzel ahlakın imandan olduğunu şöyle buyurmuştur: *"Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."*[11]

Güzel ahlakın ahiretteki mükafatı ile ilgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü mü'minin mizanında güzel ahlaktan daha ağır bir şey yoktur. Muhakkak ki Allah (c.c.) söz ve fiileri çirkin kimselere son derece öfkelenir."*[12]

Ayet ve hadislerde ahlaka bu kadar önem verildiği için daha sonraki dönemlerde İslam âlimleri bu iki kaynak merkezli ahlak kitapları yazmışlar veya kitaplarında ahlak konusuna geniş yer vermişlerdir.

3. AHLAK İLE TERBİYE İLİŞKİSİ

Terbiye günümüz diliyle eğitim, ıslah etmek, gözetmek, korumak demek olup, çocuğu büyütmek, geliştirmek anlamına gelmektedir. İnsanın beden, zihin ve ahlak bakımdan geliştirilip olgunlaştırılmasına terbiye denir. Bu üçü dengeli bir şekilde terbiye edilmelidir.[13]

8. *Komisyon, Hadislerle İslam, TDV, C III, s. 16.*
9. *İmam Malik, Muvatta', Hüsnü'l-huluk, 1.*
10. *bk. Buhârî, Fedâilü ashabi'n-nebî, 27.*
11. *Ebû Dâvûd, Sünnet, 15.*
12. *Tirmizî, Birr, 62.*
13. *bk. Ziya Kazıcı, Halis Ayhan, "Talim ve Terbiye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 39, s. 515.*

Allah (c.c.) iyi ve kötü huyları insanın doğasına yerleştirmiş,[14] onları terbiye etme işini de insana bırakmıştır. Bu durum kişinin istediğinde ve iyi bir eğitim aldığında ahlakını güzelleştireceği, aksine kötü bir terbiye ile de kendini felakete sürükleyeceği anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de nefsini "tezkiye" eden kişinin kurtulacağından bahsedilir. Tezkiye aslında bir bakıma terbiye demektir. Tezkiye kelimesi iki yönlüdür. Birincisi temizleyip arındırmak manasına, ikincisi ise geliştirmek, artırmak anlamına gelir. Terbiye sayesinde kötü huylar temizlenmeli, iyi huylar geliştirilmelidir.

Eğitimin amaçlarından biri ahlaklı insanlar yetiştirmektir. Öğretim açısından dersleri çok iyi olan, aynı zamanda beslenme ve spora önem veren bir öğrenci, ahlak ve karakter bakımından bir terbiyeden geçmemişse, tam anlamıyla başarılı sayılamaz. Başarının tek kriteri öğrencinin derslerindeki performansı olmamalı, bunun yanında, arkadaş, öğretmen, idareci, aile ve komşularıyla ilişkileri de göz önüne alınmalıdır. Ahlakı güzel bir öğrenci, kötü huylu öğrenciden çok daha başarılıdır. Hem iyi huylu, hem de derslerinde başarılı öğrenci ise hepsinden üstündür.

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Çocuklarınıza ikram ediniz ve onlara güzel terbiye veriniz."*[15], *"Hiçbir baba evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir."*[16] buyurarak terbiyenin önemine dikkat çekmiştir.

Eğitim ailede başladığı için çocuk anne-babasından oturma, kalkma, yeme-içme ve giyim-kuşam, küçük ve büyük bütün insanlarla ilişkiler, konuşma, camiye gitme, namaz kılma, oruç tutma, sadaka verme gibi hususlarda güzel bir terbiye almalıdır.

4. ALLAH'A KARŞI VAZİFELERİMİZ

Allah (c.c.), bütün âlemi eşsiz sanatıyla yaratmıştır. Âlemdeki varlıklar içinde, en üstün olarak yarattığı varlık insandır. Gökte ve yerde olan her şeyi insan için var etmiştir.[17]

Allah'a karşı vazifelerimiz

1. Tazim
2. Muhabbet
3. Teslimiyet
4. Tövbe
5. Takva
6. Havf ve Reca
7. Ubudiyet
8. Marifet

14. bk. Şems suresi, 7-8. ayetler.
15. İbn Mâce, Edeb, 3.
16. Tirmizî, Birr, 33.
17. bk. Câsiye suresi, 13. ayet.

OKUMA PARÇASI

Hz. Ebûbekir (r.a.), Allah'a (c.c.) tazimde büyük bir örnektir. Kızı Hz. Âişe'ye (r.a.) iftira eden Mıstah adlı akrabasına, yapmış olduğu yardımı kesmişti. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Sizden fazilet ve servet sâhibi olanlar, akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Bilakis affetsinler ve aldırmasınlar. Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz? Allah, çok affedici ve çok merhamet edicidir." (Nûr suresi, 22. ayet.)*** *ayetini indirdi.*
Bu uyarı karşısında Hz. Ebûbekir (r.a.), derhal kendisini toparlayarak: "Vallahi ben, Allah'ın (c.c.) beni affetmesini elbette isterim!" dedi. Mıstah'ın nafakasını tekrar vermeye başladı.

Buhârî, Megâzî, 34.

OKUMA PARÇASI

Bişr el-Hafi adında bir kimse vardı. Kötü alışkanlıklar edinmişti. Bir gece evine gidiyordu. Yola atılmış üzerinde besmele yazan bir kağıt parçası gördü. Hemen onu saygı ile aldı. Eve götürüp temizleyerek yüksek bir yere yerleştirdi. O gece rüyasında kendisine şöyle seslenildi: "Ey Bişr! Sen bizim ismimize tazim gösterdin. Biz de senin ismini dünya ve ahirette yücelttik..." Bişr uyandığında Allah'a (c.c.) tövbe etmeye başladı. O günden sonra asla kötülüklere yanaşmadı ve meşhur bir veli olarak yaşadı.

Mustafa Kara, "Bişr el-Hafî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C 6, s. 221.

Allah (c.c.) yarattığı diğer varlıkları insanın hizmetine vermiştir. Çünkü insan Allah (c.c.) katında çok değerlidir. Allah (c.c.) kendi isim ve sıfatlarından, diğer varlıklara vermediği birçok özelliği insana vermiştir. İnsanı en güzel biçimde yaratmıştır.[18] Bize bizden yakın olduğunu söylemekte, bizi koruyup gözetmektedir, karşılıksız rızık vermekte ve çok sevdiğini bildirmektedir.[19] Bu sevgisini sayamayacağımız nimetler vererek göstermektedir. Allah (c.c.) her şeyi bizim için, bizi ise kendisi için, yani kulluk etmemiz için yaratmıştır.[20] Müslümanların kulluğunu, Rabbine tazim, muhabbet, teslimiyet, tövbe, takva, ubudiyet, marifet, havf ve reca ile göstermesi gerekir.

Tazim

Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizin başında O'na tazim etmek gelir. Tazim, sözlükte bir varlığı kalpte büyük görmek ve ona saygı göstermek demektir. Aynı zamanda O'nun şan ve şerefini yüceltmek ve emrini bütün emirlerin üzerinde tutmak anlamına gelir.

Yüce Allah'a tazim gösteren bir kişi, O'nun büyüklüğünü kalbinde hisseder. Ona en güzel şekilde kulluk yapmaya çalışır, O'nu zikir ve tesbih eder. Emirleri karşısında büyük bir saygı içerisinde olur. Allah (c.c.) böyle davranan kullarını **"Rahmân'ın o kulları Rablerinin ayetleri kendilerine okunup hatırlatıldığı zaman, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar."[21]** buyurarak övmüştür. Allah'a (c.c.) tazim eden bir kimse "işittik ve itaat ettik."[22] diyerek, gücü nisbetinde emirleri yerine getirmeye çalışır.

Peygamberimiz (s.a.v.), Allah'a (c.c.) tazimde çok hassastı. Bir adam Peygamberimize geldi ve: "- *Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın dilediği ve sizin dilediğiniz." diyerek söze başlayınca Efendimiz onu şöyle uyardı: "Sen beni Allah'a denk yaptın, sadece "Allah'ın dilediği." demen gerekirdi!"*[23] Bu olayda Efendimiz (s.a.v.), Allah'ın (c.c.) dilemesi konusunda, kendisi hakkında Allah'a (c.c.) denkmiş gibi söylenmesini şiddetle reddetmiştir. Kendisinin Allah'ın (c.c.) kulu olduğunu belirtmiş. O'nunla birlikte aynı şekilde denkmiş gibi söylenmesini, Allah'a (c.c.) tazim açısından uygun bulmamıştır.

18. *bk. Tîn suresi, 4. ayet.*
19. *bk. Hûd suresi, 90. ayet; Burûc suresi, 14. ayet.*
20. *bk. Mülk suresi, 15.ayet; Zâriyât suresi, 56. ayet; Lokmân suresi, 20. ayet; Bakara suresi, 172. ayet*
21. *Furkân suresi, 73. ayet.*
22. *bk. Nûr suresi, 51. ayet.*
23. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, C I, s. 283.*

Peygamberimiz (s.a.v.), Allah'a (c.c.) tazimini, O'nu zikrederek de ortaya koymuştur. Allah (c.c.) ona: **"Rabbini, içinden yalvararak ve O'ndan korkarak, hafif bir sesle sabah akşam zikret. Sakın gafillerden olma!"**[24] diye emretmiş, o da Allah Teâlâ'yı her hâliyle zikretmiştir.[25]

Allah'a (c.c.) tazim etmek, aynı zamanda onun koyduğu işaretlere saygıyı gerektirir. Çünkü ayette: **"... Her kim, Allah'ın şeâirine (dininin alâmetlerine) tazim gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvasındandır..."**[26] İslam âlimleri bu işaretlerden bazılarını Kur'an-ı Kerim, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî, namaz, kurban ve ezan olarak belirlemişlerdir.[27]

Kur'an'a tazim hem ayetlere, hem de ayetlerin yazılı olduğu kitaba saygılı olmak şeklinde anlaşılmalıdır. Ayetlere tazim onları büyük bir saygı içinde okuyup anlamak ve yaşamakla olur. Ayetlerin yazılı olduğu Kur'an-ı Kerim'e saygı da, onu kitaplar içerisinde en üstün tutmakla olur.

Allah'ın (c.c.) emrine uygun olarak yerine getirilen ibadetler ve O'nun rızasını kazanmak için yapılan bütün salih ameller Allah'a (c.c.) tazimin bir göstergesidir.

Muhabbet

Muhabbet, kişinin iyi olduğunu bildiği bir şeye karşı duyduğu sevgidir. İnsan kendisine bir iyilik yapana karşı sevgi besler. Bu manada sevgiye en layık olan Allah'tır (c.c.). Yüce Allah el-Vedûd yani çok seven ve çok sevilendir. O kullarını karşılıksız sever. Bu sevginin bir göstergesi olarak Allah (c.c.) insana her an iyilik yapmakta, ihsanda bulunmaktadır. O'nun sevgisi sonsuz bir sevgidir. Böyle bir sevgi karşısında bizler Allah'a (c.c.) muhabbet duyarız. Bu muhabbet vesilesiyle ibadetlerimizi yerine getiririz. İnsanlara ve diğer varlıklara karşı şefkat ve merhamet gösteririz. Başka bir ifadeyle bütün yaratılan varlıklara karşı duyduğumuz sevginin kaynağı Allah (c.c.) sevgisidir.

Allah (c.c.) ile bizim aramızdaki karşılıklı sevgiyi **"... Allah onları, onlar da Allah'ı severler..."**[28] ayeti anlat-

OKUMA PARÇASI

Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselam'ın yanında bir adam vardı. Derken oradan birisi geçti. (Aleyhissalatu vesselam'ın yanındaki):
"Ey Allah'ın Resulü! dedi, ben şu geçeni seviyorum."
"Peki kendisine haber verdin mi?" diye Aleyhissalatu vesselam sordu:
"Hayır!" deyince,
"Ona haber ver!" dedi. Adam kalkıp, gidene yetişti ve:
"Seni Allah için seviyorum!" dedi. Adam da:
"Kendisi adına beni sevdiğin Zât da seni sevsin!" diye mukâbelede bulundu."

Ebû Dâvûd, Edeb, 122.

24. *A'râf suresi, 205. ayet.*
25. *bk. Müslim, Hayz, 117.*
26. *Hac suresi, 32. ayet.*
27. *bk. Osman Cengiz, Şeâirullah'a Tazim (Kur'an-ı Kerîm'e Hürmetin Şeâirullah Perspektifinden Tahlili), "Mehir", Sayı: 4, s. 95-96.*
28. *Mâide suresi, 54. ayet.*

maktadır. Peygamberimiz (s.a.v.), Allah (c.c.) sevgisinin imanın gereği olduğunu söylemiş, "İman nedir?" sorusuna, kelime-i şehadetten sonra, *"Allah ve Resulünün kişiye her şeyden daha sevimli olmasıdır."*[29] şeklinde cevap vermiştir. Allah (c.c.) kendisini sevenlerin özelliğini şöyle açıklamıştır: **"... Mü'minlerin Allah'a olan muhabbetleri ise her şeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir..."[30]**

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Allah'ım! Beni, Sen'in muhabbetinle ve sevgisi Sen'in katında fayda verecek olan kimsenin muhabbetiyle rızıklandır..."*[31] diye dua ederek Allah'tan (c.c.) bu sevgiyi bize vermesini istememizi öğütlemiştir.

Allah'ı (c.c.) en çok seven Peygamberimiz (s.a.v.) idi. O bütün hayatını Allah'a (c.c.) muhabbet, onun gereği olan fedakârlıklarla geçirdi. Vefat anında Allah'a (c.c.) kavuşma heyecanı ile şöyle seslendi: *"Allah'ım Beni Refîk-ı A'lâ'ya (en yüce Dost'a) kavuştur!"*[32]

Sahabiler de Allah (c.c.) sevgisi konusunda samimi kimselerdi. Resulullah Efendimiz bir sahabiyi kumandan olarak atamıştı. Bu yolculuk sırasında arkadaşlarına namaz kıldırıyor, ancak kıraatini her defâsında İhlâs suresi ile bitiriyordu. Arkadaşları Medine'ye döndüklerinde, durumu Allah Resulü'ne (s.a.v.) haber verdiler. Efendimiz (s.a.v.)

'Ona, niçin böyle yaptığını sorun!' buyurdu. Arkadaşları bunun sebebini sorduklarında sahabi:

'Bu sure, Rahmân'ın vasıflarını anlatmaktadır. Bu yüzden, onu okumayı seviyorum.' cevabını verdi.

Bunu öğrenen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

'Ona söyleyin, Allah Teâlâ da onu seviyor.'[33]

Dinin özü Allah'ı (c.c.) sevmektir. Allah (c.c.) sevgisini kalbine yerleştiren kimse, Allah'a (c.c.) tazimde bulunur. O'nun rızasını her şeyin üzerinde tutar. Hayatının her anında O'nu tefekkür eder. Davranışlarını O'nun hoşnut olacağı şekilde düzenler. Kalbi daima Yüce Allah'ı zikrederek huzur bulur. Allah'ın (c.c.) yarattıklarına ibret ve muhabbet nazarıyla bakar. Yaratandan dolayı yaratılan

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim..."

Yûsuf suresi, 86. ayet.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Kim Allah için sever, Allah için nefret eder, Allah için verir, Allah için (bir kötülüğe) engel olursa, imanını kemale erdirmiş olur."

Ebû Dâvûd, Sünen, 15.

29. *Buhârî, İman, 8, 9, 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C IV, s. 11.*
30. *Bakara suresi, 165. ayet.*
31. *Tirmizî, Deavât, 73.*
32. *Buhârî, Megâzî, 84.*
33. *Buhârî, Tevhid, 1.*

varlıklara sevgi besler ve onlara sevgi ile muamele eder. Tabiata, hayvanlara, bitkilere ve en çok da insanlara bu sevginin gereği olarak iyi davranır.

Teslimiyet

Teslimiyet, boyun eğmek, itirazsız bir şekilde kabul etmek demektir. İslam ve selam da aynı köktendir. Terim olarak teslimiyet, kişinin kendisini, bilerek ve içtenlikle Allah'ın (c.c.) iradesine teslim etmesidir. Bu da sevgiye dayalı bir itaattir. Teslimiyet, Allah'ın (c.c.) hükümlerine gönül rızası ile baş eğmektir. Müslüman Allah'a (c.c.) teslim olan kimse demektir. Yüce Allah'a dayanıp güvenmek anlamına gelen tevekkül de, teslimiyetin en önemli şartlarından biridir.

Allah'a (c.c.) teslimiyet, sağlam bir tevhid inancı ile mümkündür. Bütün güç ve kudretin Allah'a (c.c.) ait olduğuna inanan, O'nun izni olmadan hiçbir şeyin fayda veya zarar veremeyeceğini bilen, her şeyin Allah'a (c.c.) muhtaç olduğunu anlayan kimse, Allah'a (c.c.) tam olarak teslim olur ve Rabbine sonsuz bir güven duyar.

Peygamber Efendimiz hayatı boyunca Allah'a (c.c.) tam anlamıyla teslim olmuştu. Mekke'den Medine'ye hicret ederken, Hz. Ebubekir (r.a.) ile Sevr mağarasına saklanmış, müşrikler de onları takibe başlamıştı. Hatta bazıları mağaranın önüne kadar gelmişti. Bu duruma endişelenen Hz. Ebu Bekir (r.a.): "Ben öldürülürsem, nihayet bir tek kişiyim, ölür giderim. Fakat sen öldürülecek olursan, o zaman bir ümmet helak olur." deyince Efendimiz (s.a.v.): *"Ey Ebu Bekir, korkma! Hiç şüphesiz Allah bizimledir!"*[34] buyurdu. Gerçekten müşrikler, örümcek ağını ve mağara önüne yuva yapmış güvercini görünce, çekip gittiler.

Allah Teâlâ, dostu Hz. İbrahim'i (a.s.) teslimiyeti sebebiyle Kur'an'da övmüştür. **"Rabbi ona 'Teslim ol!' deyince, derhal: 'Bütün varlığımla Âlemlerin Rabbine teslim oldum!' dedi."**[35] Hz. İbrahim (a.s.) kaderde olanı, gönül hoşluğu ile karşılamıştı. Başına gelen sıkıntıları, Allah'a (c.c.) teslim olarak aşmıştı. Oğlu İsmail'i (a.s.) kurban etme emri karşısında, her ikisi de bu emre teslim oldular.[36] Allah Teâlâ da onlardan razı oldu.

Hz. İbrahim (a.s.), Nemrut tarafından ateşe atılacağı esnada tam bir teslimiyet gösterdi. Bu teslimiyetinden

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Her kim ihsan duygusu içinde varlığını Allah'a teslim ederse, bir insanın sarılabileceği en sağlam kulpa sarılmış olur..."

Lokmân suresi, 22. ayet.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... İlahınız bir tek ilahtır. Yalnız O'na teslim olun..."

Hac suresi, 34. ayet.

Teslimiyet Allah'a (c.c.) boyun eğmektir.

34. Buhârî, Fedâilü'l-ashâb, 2; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 1.
35. Bakara suresi, 131. ayet.
36. bk. Sâffât suresi, 103. ayet.

OKUMA PARÇASI

Ebû Saîd Sà d İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:
"Vaktiyle doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam vardı. Bu zât yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir râhibi gösterdiler.
Bu adam râhibe giderek:
- Doksan dokuz adam öldürdüm. Tövbe etsem kabul olur mu? diye sordu.
Râhip:
- Hayır, kabul olmaz, deyince onu da öldürdü. Böylece öldürdüğü adamların sayısını yüze tamamladı. Sonra yine yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir âlimi tavsiye ettiler. Onun yanına giderek:
- Yüz kişiyi öldürdüğünü söyledi; tövbesinin kabul olup olmayacağını sordu.
Âlim:
- Elbette kabul olur. İnsanla tövbe arasına kim girebilir ki! Sen falan yere git. Orada Allah Teâlâ'ya ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Sakın memleketine dönme. Zira orası fena bir yerdir, dedi.
Adam, denilen yere gitmek üzere yola çıktı. Yarı yola varınca eceli yetti.
Rahmet melekleriyle azap melekleri o adamı kimin alıp götüreceği konusunda tartışmaya başladılar.
Rahmet melekleri:
- O adam tövbe ederek ve kalbiyle Allah'a yönelerek yola düştü, dediler.
Azap melekleri ise:
- O adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki, dediler.
Bu sırada insan kılığına girmiş bir melek çıkageldi. Melekler onu aralarında hakem tayin ettiler.
Hakem olan melek:
- Geldiği yerle gittiği yeri ölçün. Hangisine daha yakınsa, adam o tarafa aittir, dedi.
Melekler iki mesâfeyi de ölçtüler. Gitmek istediği yerin daha yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine onu rahmet melekleri alıp götürdü.

Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tevbe 46, 47, 48

dolayı Allah'ın (c.c.) övgüsünü kazandı[37] ve Allah (c.c.) onu ateşten kurtardı.[38]

Kul her hâlinde Yüce Allah'a teslimiyet göstermelidir. Başına gelen musibetlere sabırla teslîmiyet gösterenler Kur'ân tarafından şöyle müjdelenmiştir: **"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler ki kendilerine bir bela geldiği zaman, 'Doğrusu biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz' derler. İşte Rablerinin nimetleri ve lütfu onlar içindir ve doğru yol üzerinde bulunanlar da onlardır."[39]**

Tövbe

Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizden biri de hata yaptığımızda, O'ndan af dilemektir. Tövbe, pişman olarak yaptıklarından dönmek anlamına gelir. Dinî terim olarak kişinin kötü davranışlardan vazgeçmesi ve iyi davranışlara dönmesidir. Tövbede kişinin iradesini kullanması çok önemlidir. Tövbe doğru olanı seçmek, bütün yanlışlardan uzak durmak demektir. Tövbe eden kimse kötülüğü terkederek "et-Tevvâb" olana döner. Allah Teâlâ, et-Tevvâb isminin gereği kendisine döneni bağışlayan, huzuruna alan ve onu affedendir. Allah'ın (c.c.) tövbemizi kabul etmesi için herhangi bir aracıya ihtiyaç yoktur. Tövbe yalnız Allah'a (c.c.) yapılır. Allah (c.c.), Kur'an'da çok tövbe edenleri sevdiğini bildirmektedir.[40]

Tövbe bizim kurtuluş için tek çaremizdir. Allah (c.c.) bizim tövbe etmemizi isteyerek, kurtuluşa çağırmaktadır: **"... Ey inananlar (mü'minler) hepiniz Allah'a tevbe edin ki, korktuğunuzdan emin olup, umduğunuza kavuşasınız"[41]**

Günah işleyen kimse, şeytan ve nefsinin isteğine boyun eğdiği için tövbe ettiği zaman onların esaretinden kurtularak, gerçek hürriyetine kavuşur. Allah'a (c.c.) tövbe etmek, geçmişte işlenen günahlardan dolayı pişman olup terk etmektir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilmektedir: **"Onlar fena birşey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır. Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler."[42]**

37. *bk. Bakara suresi, 130, 131. ayetler.*
38. *bk. Enbiyâ suresi, 69. ayet.*
39. *Bakara suresi, 154-157. ayetler.*
40. *bk. Bakara suresi, 222. ayet.*
41. *Nûr suresi, 31. ayet.*
42. *Âl-i İmrân suresi, 135. ayet.*

İçimizde hâlâ işlediğimiz günaha karşı bir istek varsa, tövbenin çok önemli bir tesiri olmaz. Önce o günahı işlememe azmine sahip olmalıyız. Tövbeyi sonraya ertelemek şeytanın en büyük aldatmacalarından biridir. Halbuki biraz sonra yaşayacağımıza garantimiz yoktur. Ölüm her an bizim de kapımızı çalabilir. Bu konuda Rabbimiz şöyle uyarmaktadır: **"... Sakın şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın."[43]**

Tövbe etmediğimiz günahlar, tedavi ettirmediğimiz hastalıklar gibidir. Hastalandığımızda gerekli önlemleri almaz isek, daha kötü olacağımızı biliriz. Günahlar da bizim manevi hastalıklarımızdır. Onlardan tövbe ederek bir an önce kurtulmamız gerekir.

Tövbemizin samimi olması hatadan kurtulmamız için büyük önem arz eder. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Ey mü'minler yürekten tövbe ederek (nasuh tövbe ile) Allah'a dönün ki, Rabbiniz kötülüklerinizi örtsün ve sizi içlerinde ırmaklar akan Cennetlere koysun..."[44]** Tövbe ettikten sonra da tekrar eski günahlara dönmemeye gayret etmelidir. **"Tevbe ederseniz, Rabbinizin sizi esirgeyeceğini umabilirsiniz; eğer tekrar fesada düşerseniz, o da sizi cezalandırmaya döner..."[45]**

Tövbe etmek, insana ümit vererek onu hayatın zorlukları karşısında rahatlatır. Allah'a (c.c.) imanını, bağlılığını ve sevgisini kuvvetlendirir. Dürüst ve güvenilir bir insan hâline getirir. İyi ameller işlemesine ve Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanmasına vesile olur. Kişi hiçbir zaman Allah'tan (c.c.) ümit kesmemelidir.

Takva

Takva, haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etmek, Allah'a (c.c.) kulluk bilinci ile hareket ederek O'nun koruması altına girmektir.

Takva kavramı, Kur'an'ın en temel kavramlarından biridir. Kur'an'a göre takva, kişinin Allah (c.c.) katındaki değer ölçüsüdür.[46] Kalbinde takva olmayanın, yaptığı iyiliklerin de bir kıymeti olmayacağı bildirilmiştir. Çünkü **"... Allah ancak takva sahibi kullarının amellerini kabul eder."[47]** Allah'a (c.c.) dost olmanın yolu da takvadan geçer.[48] Ahiret için en iyi azık takvadır.[49] Yüce Allah takva sahiplerinin yâr ve yardımcısıdır.[50]

---

43. Lokmân suresi, 33. ayet.
44. Tahrîm suresi, 8.ayet.
45. İsrâ suresi, 8. ayet.
46. bk. Hucurât suresi, 13. ayet.
47. Mâide suresi, 27. ayet
48. bk. Casiye suresi, 19. ayet.
49. bk. Bakara suresi, 197. ayet.
50. bk. Bakara suresi, 194. ayet.

BİR DUA

"Allah'ım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka ibâdete lâyık ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben Senin kulunum. Ezelde Sana verdiğim sözümde ve vaadimde hâlâ gücüm yettiğince durmaktayım. İşlediğim kusurların şerrinden Sana sığınırım. Bana lutfettiğin nîmetleri yüce huzûrunda minnetle anar, günâhımı itiraf ederim. Beni affet, şüphe yok ki günahları Senden başka affedecek yoktur."

Ebû Dâvûd, Edeb, 100-101.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... Allah da Resulünün ve mü'minlerin gönüllerine huzur ve güven duygusu verdi, onları takva sözüne bağlı kıldı. Zaten onlar bu sözü hak etmişlerdi, onlar buna lâyıktı. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir."

Fetih suresi, 26. ayet.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

- Ben bir ayet biliyorum. İnsanlar onu tutsalardı hepsine de kâfi gelirdi.

- Ey Allah'ın Resulü, bu hangi ayettir?

"... Kim Allah'a karşı takva sâhibi olursa, Allah Teâlâ ona bir çıkış yolu ihsân eder." *(Talâk Suresi, 2. ayet.)*

İbn-i Mâce, Zühd, 24.

Hayvanlara merhamet göstermek de takvanın bir göstergesidir.

BİR DUA

"Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum."

Müslim, Zikir, 72.

Takva, Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizin merkezinde yer alır. Hem bu dünya, hem de ahirette karşılaşacağımız tehlikelerden, ancak Allah'ın (c.c.) emirlerine sığınarak korunabiliriz. Allah (c.c.) takva sahiplerinin dostu olduğunu bildirir.[51] Hadislerde insanlar arasında en büyük şerefin, takvada en ileri olana ait olduğu haber verilmiştir.[52]

Kişinin küfür, şirk ve günahlardan sakınması takvada önemli bir unsurdur. Takvanın ileri derecesi Allah'tan (c.c.) uzaklaştıran her şeyden kalbi korumaktır. Nefsin kötü isteklerine dur demeyi bilmektir.

Peygamber Efendimiz, takva hayatında zirve idi. "*Sizin en müttakî olanınız benim.*"[53] buyurmuştur. Ebû Zerr'i ve onun şahsında Müslümanları şöyle uyarmıştır:"*Bak! Sen ne kırmızıdan ne de siyahtan üstün değilsin. Onlara karşı ancak takva ile üstün olabilirsin.*"[54]

Allah (c.c.) katında insanların en üstünü, en çok takva sahibi olanlardır.[55] Yüce Allah takva sahiplerine genişliği gökler ve yer kadar olan cennetleri söz vermiştir.[56] Onlara sıkıntı anında bir çıkış yolu gösterir ve onları umulmadık yerden rızıklandırır. İşlerine kolaylık verir, günahlarını affeder ve büyük ecirler verir.[57]

Sevgili Peygamberimiz genç sahabilerden Muaz'ı (r.a.) Yemen'e gönderirken, kendisini bir daha göremeyeceğini söylemişti. Muaz ağlamaya başladı. Efendimiz *"Ağlama ey Muaz! İnsanlardan bana en yakın olanları, kim ve nerede olursa olsun Allah'a karşı takva sahibi olanlardır."*[58] buyurdu. Bu müjde tüm Müslümanlar için de geçerlidir. Peygamber Efendimiz'e bu dünyada kalben yakın olmanın, cennette yakınında bulunmanın yolu takvadan geçmektedir.

51. *bk. Câsiye suresi, 19. ayet.*
52. *bk. Buhârî, Enbiya, 8, 14.*
53. *Buhârî, Îmân, 13.*
54. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, C V, s. 158.*
55. *bk. Hucurât suresi, 13. ayet.*
56. *bk. Âl-i İmrân suresi, 133. ayet.*
57. *bk. Talâk suresi, 2-5. ayetler.*
58. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, C V, s. 235.*

Havf ve Reca

Havf, cehennem gibi istenmeyen bir durumun başa gelmesinden, cennet gibi istenen bir şeye de kavuşamamaktan dolayı korkmaktır. Reca ise, Allah'ın (c.c.) rahmeti karşısında ümit içinde olmaktır.

Allah'a (c.c.) karşı vazifelerde dengeli olmak çok önemlidir. Ne çok ümide kapılarak "Nasıl olsa Allah (c.c.) affeder." mantığı ile ibadetleri ihmal etmek ve günahları işlemekten çekinmemek, ne de "Günahım o kadar çok ki, Allah (c.c.) beni affetmez." diyerek, ibadet ve iyiliklerden geri kalmak doğru değildir. Bunun için kula şaşmaz bir ölçü verilmiştir: "Korku ile ümit arasında olmak." Hem Allah'ın (c.c.) azabından korkmak, hem de rahmetini ummak gerekir.

Korku ile ümit aslında birbirinden ayrılmaz. Bir şeyde ümit varsa korku da vardır. Sınavdan iyi not almak ümidiniz vardır. Ancak bir yanlışlık yaparak veya soruyu bilemeyerek, kötü not almaktan da korkarsınız. Dini hayatta da ümit ve korku birbirinden ayrılmamalıdır.

Kişi Yüce Allah'ın rahmet ve merhametini düşündüğünde Ona olan sevgisi artıp ümitlenmelidir. Allah'ın (c.c.) azabını düşündüğünde de bununla karşılaşmaktan korkmalıdır. Müslüman'ın korkusu, Allah'ın (c.c.) yakınlığından, nimetlerinden ve hoşnutluğundan uzak kalma korkusudur. Bu kimseler ayette şu şekilde tanımlanmıştır.**"...O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır."**[59]

YORUMLAYALIM

"Allah korkusu sebebiyle ağlayan kişi, (sağılan) süt memeye dönmedikçe cehenneme girmeyecektir. Allah yolunda kaldırılan toz ile cehennem dumanı asla bir araya gelmez."

Tirmizî, Zühd, 8/2311.

Yukarıdaki hadisi havf ve reca bağlamında yorumlayınız.

"Bir kişi cehenneme girecek deseler, o ben olurum diye korkarım. Bir kişi de cennetlik deseler o ben olurum ümidini taşırım."

Hz. Ömer (r.a.)

YORUMLAYALIM

Hz. Âişe Allah korkusu ile ilgili şu hatırasını anlatır:

"Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri ürpererek yapanlar var ya, işte hayır işlerine koşan ve hattâ bunun için yarışanlar onlardır." *(Mü'minûn suresi, 60-61. ayetleri) nâzil olunca Peygamber Efendimize:*

- Ayette bahsedilenler, zinâ, hırsızlık ve içki gibi haramları işleyenler midir?" diye sormuştum. O da:

- Hayır ey Sıddîk'ın kızı! Ayette anlatılmak istenenler, namaz kıldığı, oruç tuttuğu ve sadaka verdiği hâlde, bu ibadetlerinin kabul olup olmama endişesiyle korkanlardır." buyurdu.

İbn Mâce, Zühd, 20.

Yukarıdaki hadisi Allah (c.c.) korkusunun kapsamı açısından yorumlayınız.

59. *İsrâ suresi, 57. ayet.*

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Eğer mü'min, Allah'ın azâbının şiddet ve keyfiyetini bilseydi, cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah'ın rahmetini tam olarak idrâk edebilseydi, O'nun cennetinden aslâ ümîdini kesmezdi."

Müslim, Tevbe, 23.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma"

A'râf suresi, 205. ayet.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... De ki: 'Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?'..."

Zümer suresi, 9. ayet.

Allah'tan (c.c.) korkan bir kimse artık Allah'tan (c.c.) başkasından korkmaz. Zalimlere boyun eğmez. Günahlardan uzak durur.[60] Yüce Allah'tan korkmayan kimse, kötülükler peşindedir. Kendi menfaati uğruna insanlara, hayvanlara ve her şeye zarar vermekten çekinmez. Zalimdir, yalan söyler, her türlü kötülüğü yapmaya müsaittir. Kendisine güvenilmez.

Kur'an ve hadiste insanları ümitlendirecek birçok müjdeli haber de bulunmaktadır: **"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhinde haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[61]** Bir hadiste de *"Rahmetim gazabımı geçmiştir."[62]* buyrulmaktadır.

Ubudiyet

Kulluk, itaat ve boyun eğme anlamlarına gelen ubudiyet Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için O'nun emirlerini içtenlikle yerine getirip yasaklarından kaçınmaktır.

İnsan her an Yüce Allah'ın kendisini gördüğü bilinciyle hareket etmeli, O'nun belirlediği helal haram sınırlarına dikkat etmeli, yaptığı her davranışı Allah'ın (c.c.) rızasını kazanma amacıyla yerine getirmelidir. Kur'an-ı Kerim'de **"Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim arzım (yeryüzü) geniştir. O hâlde, ancak bana kulluk edin."[63]** buyrularak kulluğun yalnızca Yüce Allah'a yapılması gerektiği belirtilmiştir. Peygamber Efendimiz de bununla ilgili olarak *"Kulluğu yalnızca Allah'a has kılıp O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, Allah'ın kulları üzerindeki hakkıdır."[64]* buyurmuştur. Buna göre insan yaratılış amacına uygun şekilde hayatı boyunca Yüce Allah'a kulluk etmeli, O'ndan başkasına boyun eğmemelidir.

Marifet

Bilme ve tanıma anlamlarına gelen marifet; Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilip tanımaya çalışarak O'na bağlanmaktır.

Yüce Allah'ı isimleriyle, sıfatlarıyla, fiilleriyle tanımaya çalışmak ve bunların anlamlarını kavrayarak hayatını şekillendirmek her Müslüman'ın görevleri arasındadır. Yaratıcısını hakkıyla tanıyan insan, yaratıcısının kendisinden

60. bk. İbn Mâce, Zühd, 19.
61. Zümer suresi, 53. ayet.
62. Buhârî, Tevhîd, 55.
63 Ankebût suresi, 56. ayet.
64 Buhârî, Cihad, 46.

ne istediğini de bilir. Bu sayede insan, Yüce Allah'a karşı kulluk vazifesini hakkıyla yerine getirebilir.

5. PEYGAMBERİMİZE KARŞI VAZİFELERİMİZ

Allah'ın (c.c.) yarattığı varlıklar içinde en üstün kişi, şüphesiz Peygamber Efendimizdir. Allah (c.c.) en çok onu sevmiş ve ona "Habibim" diyerek iltifat etmiştir.[65] Ebedî kurtuluş rehberimiz Kur'an'ı ona indirmiştir. Bütün insanlığa doğru yolu o göstermiştir. Allah (c.c.) onu en güzel örnek ve ideal bir şahsiyet olarak biz insanlara takdim etmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) hayatını biz insanların kurtuluşu için büyük zorluklara sabrederek geçirmiştir.

Allah (c.c.) kendisine ulaşmamıza vesile olan Efendimizi (s.a.v.), ruh ve beden olarak en güzel biçimde yaratmış, âlemlere rahmet olarak göndermiştir.[66] Kur'an'da onun mü'minlere karşı engin bir şefkat ve merhametle dolu olduğu bildirilmiştir.[67] Peygamber Efendimize (s.a.v.) karşı teslimiyet, muhabbet ve sünnetine ittiba gibi bazı vazifelerimiz vardır.

Peygamberimize karşı vazifelerimiz

1. Teslimiyet
2. Muhabbet
3. Sünnete ittiba

Teslimiyet

Teslimiyet, boyun eğmek, itirazsız bir şekilde kabul etmek demektir. Peygambere teslimiyet ise, ona inanan kişinin samimiyetle onun beyan ettiği hükümlere teslim olmasıdır. Peygamber Efendimize vazifelerimizin başında ona tam bir teslimiyet gelir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) Allah (c.c.) yolunun rehberidir.

Teslimiyetin zıddı olan karşı gelmek ise doğru yoldan sapmak demektir. Allah Teâlâ ayette şöyle buyurur: **"Hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda (ey Resulüm) seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslîmiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."[68]**

Allah'a (c.c.) iman edenler peygambere tam bir teslimiyet içinde olmalıdır. Bu konuda Allah (c.c.) **"Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur..."[69]** buyurmuştur.

Peygamberimize (s.a.v.) teslimiyetin göstergesi onun sünnetini uygulamaktır.

65. bk. Tirmizî, Menâkıb, I, 3616.
66. bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet.
67. Tevbe suresi, 128. ayet.
68. Nisâ suresi, 65. ayet.
69. Nisâ suresi, 80. ayet.

AÇIKLAYALIM

Bir gün Resulullah Efendimiz tebessüm ederek sahabilerin yanına gelir ve Hz. Cebrâil'in şu müjdeyi verdiğini bildirir:

"Yâ Resulallah! Ümmetinden biri sana bir salat getirdiğinde, benim onun günahlarının bağışlanması için on defa istiğfâr etmem, o kimsenin sana bir selam göndermesi hâlinde, benim ona on selam vermem seni sevindirmez mi?..."

Nesâî, Sehv, 55/1293.

Yukarıdaki hadisi Peygamberimize salâtın önemi açısından yorumlayınız.

Muhabbet

Peygamber Efendimize karşı vazifelerimizden biri ona muhabbet beslememizdir. Allah (c.c.) Müslümanların peygamber sevgisini şöyle açıklar: **"Peygamber mü'minler nazarında kendi canlarından daha önce gelir..."**[70] Allah Resulü (s.a.v.) bu seviyeyi hakiki iman olarak açıklamıştır: "*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz, ben kendisine; anasından, babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçek anlamda iman etmiş olamaz.*"[71] Peygamberimiz kendisini çok seven kimseler ile ilgili şu müjdeyi vermiştir: "*Ümmetim içinde beni en çok sevenlerin bir kısmı benden sonra gelenler arasından çıkacaktır. Onlar beni görebilmek için mallarını ve ailelerini fedâ etmeye can atarlar.*"[72] buyurmuştur.

Müslüman bir kimse Peygamber (s.a.v.) muhabbetinin tabii bir sonucu olarak onun ehl-i beytini de sevmelidir. Çünkü bir kimseye duyulan sevgi, onun sevdiği şeyleri de sevmeyi gerektirir. Buna en layık olan da Peygamber Efendimizdir. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Allah Teâlâ'yı, size nimetler verdiği için sevin. Beni, Allah'ı sevdiğiniz için sevin. Ehl-i beytimi de beni sevdiğiniz için sevin!*"[73] Bu hadisten, ehl-i beyt sevgisinin Allah (c.c.) ve Resulü'nü (s.a.v.) sevmenin gereği olduğu anlaşılmaktadır.

OKUMA PARÇASI

Sahabilerin her biri Efendimizi (s.a.v.) çok severdi. Resulullah (s.a.v.) kendisine seslendiğinde "Anam babam sana feda olsun buyur ey Allah'ın Resulü" diyerek sevgilerini dile getirirlerdi. Onlar içerisinde Hz. Ebu Bekir (r.a.) en önde olanlardandı. Hicret sırasında Sevr Mağarası'na doğru giderken Efendimizin (s.a.v.) kâh önünde, kâh arkasında yürüyordu. Resulullah (s.a.v.) niçin böyle yaptığını sorunca şöyle demişti: Yâ Resulallah! Arkanızdan yetişebileceklerini düşünüyor, arkadan yürüyorum; ileride pusu kurup bekleyebileceklerini düşünüyor, önünüzden yürüyorum!" Geceleyin mağaraya ulaştıklarında, Efendimize (s.a.v.) bir şey olmaması için önce Hz. Ebu Bekir (r.a.) içeri girdi. Her yeri eliyle yokladı. Üst elbisesini çıkararak parçaladı ve delikleri onunla kapattı. Son deliğe elbisesi yetmeyince oraya da topuğunu koyup Efendimizi (s.a.v.) içeri davet etti. Sabah olduğunda, Resulullah (s.a.v.), arkadaşının üst elbisesini göremeyince, hayretle elbisesini sordu. O da gece yaptıklarını anlattı. Bu sevgi ve onun gereği olan fedakarlık karşısında, çok duygulanan Allah Resulü (s.a.v.), ellerini kaldırarak Hz. Ebu Bekir (r.a.) için dua etti.

Hakim, Müstedrek, III, 7/4368.

70. Ahzâb suresi, 6. ayet.
71. Buhârî, İman, 8.
72. Müslim, Cennet, 12.
73. Tirmizî, Menâkıb, 31/3789.

Resulullah Efendimize sevgimizin bir diğer işareti ise ona salat ve selam getirmektir. Çünkü seven sevdiğini çok anar. Salât, duâ, tazim ve rahmet anlamındadır. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz ki Allah ve melekleri, Peygamber'e çokça salât ederler. Ey mü'minler! Siz de O'na salavât getirin ve tam bir teslîmiyetle selam verin."[74]** Burada Allah'ın (c.c.) salatı, ona rahmet etmesi, meleklerin salâtı onun için istiğfar etmeleri, bizlerin salatı ise Efendimizin (s.a.v.) Allah (c.c.) katındaki makamının yükseltilmesi için dua etmesi olarak açıklanır.

Efendimiz (s.a.v.) kendisine selam verenin selamını alacağını haber vermiştir.[75] Bir başka hadisinde ise, "*... Bana salat-ü selam getiriniz. Zira nerede olursanız olun, sizin salat-ü selamınız bana ulaşır.*"[76] buyurmuştur.

Sünnete İttiba

Peygamber Efendimize vazifelerimizden biri de sünnetine uymaktır. Sünnet, izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, gidişat demektir. Dini terim olarak sünnet Resulullah'ın sözleri, yaşayışı ve sahabileri tasdikidir. Bunlar da iman, ibadet, insanlarla ilişkiler ve adab konularını kapsar. Sünnet Efendimizin (s.a.v.) hayat tarzıdır.

Allah Teâlâ, kendisine olan sevgimizi, Peygamberi'ne (s.a.v.) tâbi olmamıza bağlamıştır: **"(Resulüm) de ki: Eğer Allah'ı sevdiğinizi iddiâ ediyorsanız, bana tâbî olunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı mağfiret buyursun."**[77]

Resulullah'a tabi olmak, onun sünnetlerine uymak, ona itaat etmekle mümkündür. Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne (s.a.v.) itaat, imanın gereğidir.[78] Bu kimselerin Kur'an'da "Zemininden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekleri"[79] ve "yaptıkları iyi amellerin mükâfatını eksiksiz olarak görecekleri"[80] haber verilir.

Kur'an'a göre doğru yolda yürümek, Resulullah'a (s.a.v.) tabi olmaya bağlıdır. **"... Ona tabi olun ki hidayete eresiniz."[81]** Peygamberimizi (s.a.v.) örnek almadan

Yüce Allah buyuruyor ki:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.

OKUMA PARÇASI

Büyük alimlerden Saîd bin Müseyyeb, kerahet vaktinde, iki rekât nafile namaz kılan bir kişi gördü. Ona yaptığının doğru olmadığını söyleyince adam:
- Allah Teâlâ, bundan dolayı bana azâb eder mi ki? diyerek yaptığı yanlışı savunmaya kalkıştı. Said bin Müseyyeb de şöyle cevap verdi:
- Hayır! Namaz kıldığın için değil, sünnete aykırı davrandığın için azap eder." dedi.

Dârimî, Mukaddime, 39/442.

74. *Ahzâb suresi, 56. ayet.*
75. *bk. Ebû Dâvûd, Menâsik, 96/2041.*
76. *Ebû Dâvûd, Menâsik, 96-97/2042.*
77. *Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.*
78. *bk. Enfâl suresi,1. ayet; Nûr suresi, 51. ayet.*
79. *bk. Nisâ suresi,13. ayet.*
80. *bk. Hucurât suresi, 14. ayet.*
81. *A'râf suresi, 158. ayet.*

BİLGİ KUTUSU

"Kur'an okuyan mü'min, turunç gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'an okumayan mü'min, hurma gibidir: Kokusu yoktur, tadı ise güzeldir. Kur'an okuyan münâfık, fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münâfık, Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır."

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 17; Müslim, Müsâfirîn, 243.

doğru bir dini hayat yaşanamaz. Bunun için ayette şöyle buyrulur: **"Andolsun ki, Resulullâh'ta sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnek vardır."**[82]

Peygamber Efendimizi örnek alabilmek için, onun hayatını iyi bilmek gerekir.

Sünnete uymayanları Peygamberimiz (s.a.v.) şu sözleriyle uyarır. *"... Sünnetimden yüz çeviren benden değildir."*[83] *"Size iki şey bıraktım, onlara tutunduğunuz sürece sapmazsınız: Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti."*[84]

Allah'ın (c.c.) sevdiği kişiler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), edebiyle edeplenen, ahlakını ve davranışlarını kendine ölçü kabul eden kimselerdir. Onlar Efendimizin (s.a.v.) beğendiğini beğenir, dost edindiklerini dost edinirler, düşmanlık beslediğine düşman olurlar. Resulullah'ın *"Bazılarına ne oluyor ki benim ruhsat verdiğim şeyleri yapmaktan çekiniyorlar!"*[85] hadisi, sünnet çizgisinin dışında bir Müslümanlık olmayacağına işaret eder.

6. KUR'AN-I KERİM'E KARŞI VAZİFELERİMİZ

Kur'an hayatımızın her aşamasında bize yol gösterir ve yardımcı olur. Kur'an bir rehberdir. Müslüman bir kişi doğru yolda kalmak için Kur'an'ın rehberliğine ihtiyaç duyar. Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyurur. **"İşte bu (Kur'an) bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere ise elem dolu çok kötü bir azap vardır."**[86]

Kur'an bize doğru yolu gösteren bir kılavuz olduğu gibi, maddi ve manevi olarak şifadır. Yüce Allah şöyle buyurur: **"Ey insanlar! İşte size, Rabbinizden bir öğüt, bir şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet geldi."**[87]

Kur'an aynı zamanda Allah'ın (c.c.) bize verdiği en büyük nimettir. Ayette: **"And olsun, size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şan ve şerefiniz ondadır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?"**[88] buyrulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'e karşı temel vazifelerimizden birisi onu okumak ve anlamaya çalışmaktır. Bunu teşvik etmek

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır. "

Buhârî, Tevhîd, 52.

82. *Ahzâb suresi, 21. ayet.*
83. *Buhârî, Nikâh, 1.*
84. *İmam Malik, Muvatta', Kader, 3.*
85. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, C VI, 45.*
86. *Câsiye suresi, 11. ayet.*
87. *Yûnus suresi, 57. ayet.*
88. *Enbiyâ suresi, 10. ayet.*

için Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:*"...İnsanlardan bir grup, Allah'ın evlerinden bir evde toplanırlar. Allah'ın kitabını (Kur'an'ı) okur ve onu aralarında konuşarak mânâsını anlamaya çalışırlarsa, üzerlerine sukûnet (huzur ve gönül rahatlığı) iner, onları rahmet kaplar ve melekler onların etrafını kuşatırlar."*[89]

OKUMA PARÇASI

Sahabi gençlerden Abdullah b. Amr, Kur'an'ı ezberlemişti. Peygamber Efendimize çok ibadet ettiği, çok Kur'an okuduğu hususunda bir haber ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ona haber gönderdi. Abdulah (r.a.) gelince ona bazı sorular sorarak, ibadetleri devamlı ve yeterince yapması hususunda tavsiyelerde bulundu. Her gün Kur'an'ı baştan sona okuyan bu mübarek gence şöyle yapmasını tavsiye etti:

- Ayda bir defa Kur'an'ı hatmet.
- Yâ Resulallah! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter.
– O halde yirmi günde bir hatmet.
– Yâ Resulallah! Bundan daha fazlasını yapabilirim.
– Öyleyse on günde bir hatmet.
– Bundan daha fazlasına gücüm yeter, Yâ Nebîyyallah!
– Şu halde yedi günde bir hatim yap, artık bunun üzerine artırma, buyurdular.

Buhârî, Savm 55, 56, 57, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, Nikâh 89; Müslim, Sıyâm, 181-193.

Kur'an, bir kurtuluş rehberidir. İnsanlık Kur'an sayesinde gerçek huzura kavuşur. Kişi hayatını cennete çevirmek için Kur'an'ı rehber edinmelidir. Kur'an'a karşı vazifelerimizin başında muhabbet ve hürmet gelir. Peygamber Efendimiz ve sahabileri, bir ömür Kura'n'ı baş tacı etmişlerdir. Kur'an'la bütünleşmişler ve her biri bir canlı Kur'an olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'i doğru ve tecvid kurallarına göre okumak Kur'an'a karşı görevlerimizdendir. Kur'an-ı Kerim'e saygısızlık olabilecek tavır ve davranışlardan kaçınmak Müslümanların Kur'an'a karşı vazifelerindendir.

7. İNSANLARA KARŞI VAZİFELERİMİZ

İnsan, Allah'ın (c.c.) varlıklar içerisinde en üstün yarattığı, müstesna bir varlıktır. İnsanların Allah'a (c.c.) karşı görevleri olduğu gibi birbirlerine karşı vazifeleri de vardır. Ayette mü'minlerin birbirlerine karşı görevleri şu şekilde ifade edilmiştir: **"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. İyiliği emir ve tavsiye eder, kötülüklerin önünü almaya çalışırlar..."[90]**

YORUMLAYALIM

"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslüman'ın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr, 58.

Yukarıdaki hadise göre Müslümanların birbirlerine karşı görevleri nelerdir? Yorumlayınız.

89. Müslim, Zikir, 38.
90. Tevbe suresi, 71. ayet.

Peygamberimiz (s.a.v.) insanların birbirine karşı vazifeleri hususunda şöyle buyurmuştur: *"Müslüman'ın Müslüman üzerinde altı hakkı vardır. Karşılaştığında selam verir, davetine icabet eder, aksırdığı zaman elhamdülillah derse yerhamükallah der, hastalandığında ziyaretini yapar, öldüğünde cenazesinin ardından yürür, kendisi için sevdiğini o kardeşi için de sever."*[91]

Resulullah Efendimiz mü'minlerin birbirine karşı sorumluluklarını çok güzel bir benzetmeyle haber vermiştir. Mü'minleri binalara benzeten Efendimiz, onların birbirlerini sımsıkı tuttuğunu ifade etmiştir.[92] Buna göre mü'minlerin toplum olarak birbirine kenetlenerek, güçlü olmalarını istemiştir.

İslam, insanların can ve mal güvenliğini koruma altına aldığı gibi, ırz ve namusunu da koruma altına alır. İnsanların, inanç hürriyetini ve akıllarını korumak da esastır. Bundan dolayı, bir Müslüman canı, malı, ırzı ve namusu, dini ve aklını korumak için, savaşmak zorunda kalırsa, öldüğünde şehit, kaldığında gazi olur.

Müslüman başkalarını aşağılamaz, hor ve hakir görmez. Resulullah Efendimiz "*Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez."*[93] buyurmuş, kibri de "*hakkı inkâr ve insanların onurunu kırmak."*[94] olarak tarif etmiştir.

İnsanların en az bizim kadar sevgi ve saygıya layık olduğunu düşünerek, davranışlarımızı ona göre şekillendirmemiz gerekir. İnsanlara maddi ve manevi açıdan yardımcı olmak, mazlumun, yoksulun, çaresizin yanında olmak, insanlık gereğidir. Yaşadığımız toplumu bir vücut gibi kabul ederek, onların sevinç ve üzüntülerini paylaşmak insanlara karşı görevlerimiz arasındadır.

BULMACA

1. Cehennem gibi istenmeyen bir durumun başa gelmesinden, cennet gibi istenen bir şeye kavuşamamaktan dolayı korkmak.
2. Yüce Allah'a tam teslimiyet, hükümlerine boyun eğmek, emirlerine uymak.
3. Resulullah'ın söz, yaşayışı; sahabilerin yaptıklarını tasdiki anlamında dinî bir terim.
4. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etmek, Allah'a (c.c.) kulluk bilinci ile hareket ederek O'nun koruması altına girmektir.
5. İnsanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar.
6. Akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden ilahî kanunlar bütünüdür.
7. Boyun eğmek, itirazsız bir şekilde kabul etmek demektir.
8. Kişinin hoşlandığı şeye karşı duyduğu sevgi.
9. Sözlükte bir varlığı kalpte büyük görmek ve ona saygı göstermek demektir. Aynı zamanda O'nun şân ve şerefini yüceltmek ve emrini bütün emirlerin üzerinde tutmaktır.
10. Günümüz diliyle eğitim, ıslah etmek, gözetmek, korumak demek olup, çocuğu büyütmek, geliştirmek demektir.
11. Allah'ın (c.c.) rahmeti karşısında ümit içinde olmaktır.
12. Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizden biri de hata yaptığımızda, O'ndan af dilemektir.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

91. İbn Mâce, Cenaiz, 43.
92. bk. Buhârî, Salât, 88.
93. Müslim, İman, 149.
94. bk. Müslim, İman, 147.

DEĞERLENDİRME SORULARI

A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Ahlak ve terbiye arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

2- İslam ahlakının ana kaynakları nelerdir? Yazınız.

3- İman, ibadet ve ihsan arasında nasıl bir ilişki vardır? Kısaca açıklayınız.

4- Müslüman'ın Allah'a (c.c.) ve Kur'an-ı Kerim'e karşı görevleri nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

5- İnsanların birbirlerine karşı görevleri nelerdir? Açıklayınız.

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

6- Hz. Âişe'ye (r.a) Peygamber Efendimizin ahlakı sorulması üzerine "Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz? İşte onun ahlakı Kur'an'dı." diye cevap vermiştir. Hz. Aişe'nin bu cevabından aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılamaz?

A) Peygamber Efendimizin hayatı, yaşayan bir Kur'an'dır.
B) Kur'an-ı Kerim, Peygamber ahlakının kaynağıdır.
C) Peygamberimizin (s.a.v.) hayatı, Allah'ın (c.c.) emrettiği hayat tarzıdır.
D) Her Kur'an okuyan güzel ahlak sahibidir.
E) Kur'an'ın önerdiği güzel ahlak Peygamberimizin yaşantısıdır.

7- Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimize karşı görevlerimiz arasında yer almamaktadır?

A) Muhabbet duymak
B) Sünnetine uymak
C) Peygamberliğini kabul etmek
D) Onun ahlakıyla ahlaklanmak
E) Vefat yıldönümlerinde yas tutmak

8- Aşağıda takva ile ilgili verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Takva, haramları ve dinen şüpheli olan durumları terk etmektir.
B) Takvanın başı, küfür ve şirkten sakınmaktır.
C) Takva, bir insanın nefsinin bütün isteklerine boyun eğmesidir.
D) Takva, aynı zamanda güzel ahlaklı olmaktır.
E) Takva insanı, diğer insanlardan üstün kılan bir özelliktir.

9- Aşağıdakilerden hangisi İslam ahlakının konusu ile ilgilidir?

A) İslam ahlakı geçmiş milletlere ait örf ve adetlerdeki bütün değerleri olduğu gibi benimser.

B) İslam ahlakı davranışları sadece olumlu ve olumsuz olarak niteler.

C) İslam ahlakı insanın duygu, düşünce ve davranışlarını ele alır.

D) İslam ahlakı sadece ahlaki kuralları belirler.

E) İslam ahlakı inananları Müslümanlara karşı iyi davranmaya teşvik eder.

10- Aşağıdakilerden hangisi Müslüman'ın Müslüman üzerindeki haklarından biri <u>değildir?</u>

A) Hasta ise ziyaret etmek

B) Davet ettiğinde davetine icabet etmek

C) Öldüğü zaman cenazesine katılmak

D) Karşılaştığı zaman selam vermek

E) Komşuya mirascı olmak

C

Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.

11- (....) Peygamber sevgisi, onun gibi yaşamayı gerektirir.

12- (....) Ahlakın kaynağı sadece örf ve adetlerdir.

13- (....) Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifelerimizden biri onu okuyup anlamaktır.

14- (....) İnsanlarla ilişkilerimizde sadece yakınlarımızı gözetmemiz gerekmektedir.

15- (....) Peygamberimize (s.a.v.) teslimiyet gösteren bir kişi onun uygulamalarını hayatına geçirir.

Ç

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

Kur'an-ı Kerim - el-Vedûd - et-Tevvab - ahlak - sünnetine - teslimiyet muhabbet

16- ...., boyun eğmek, itirazsız bir şekilde kabul etmek demektir.

17- .... hayatımızın her aşamasında bize yol gösterir.

18- Peygamber Efendimiz'e karşı vazifelerimizden biri de .... uymaktır.

19- Allah (c.c.) .... yani çok seven ve çok sevilendir.

20- Genellikle iyi ve kötü huylar .... kelimesi ile ifade edilir.

4. ÜNİTE

AHLAKİ DAVRANIŞLAR

TEMEL KAVRAMLAR

Adalet
Ahit
Vefa
İtidal
Şecaat

Hilm
Îsâr
İffet
Hayâ

Hüsnüzan
Suizan
Riya
Haset

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. “Ahlak-ı hamide” ne demektir? Hangi tutum ve davranışlara ahlak-ı hamide diyebiliriz? Araştırınız.
2. Güzel ahlaklı olmanın önemi ile ilgili atasözü, deyim ve güzel sözler bulunuz.
3. “İlk peygamberlerden itibaren halkın hatırında kalan bir söz vardır; Hayâ etmedikten sonra istediğini yap!” (Buhârî, Edeb, 78.) hadis-i şerifinin ne manaya geldiğini araştırınız.
4. “Hilfü’l-Fudûl” nedir, hangi amaçla, kimler tarafından kurulmuştur? Araştırınız.
5. Osmanlı’da, güzel bir âdet olarak uygulanan “zimem defterleri”ni araştırınız.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

“... Güçsüzlerin hakkının güçlülerden alınmadığı bir toplumu Allah (c.c.) nasıl temize çıkarır!”

İbn Mâce, Fiten, 20.

DEĞERLENDİRELİM

Numan bin Beşir (r.a.) şöyle anlatır: Babam beni Resulullah’a (s.a.v.) götürdü ve: “Ben, sâhip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim.” dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):

‘Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?’ diye sordu. Babam:

‘Hayır, vermedim.’ dedi. Resulullah (s.a.v.):

‘O halde yaptığın hibeden (bağıştan) dön!’ buyurdu.

Buhârî, Hibe 12, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9-18.

Hadiste verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

1. OLUMLU TUTUM VE DAVRANIŞLAR

1.1. Adalet

Adalet, bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Haksızlıklardan uzak durmak, orta yolu tutmak, tutum ve davranışlarda dengeli ve ilkeli olmaktır. Bir diğer anlamı ise davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermektir. Adalet aynı zamanda bireysel ve toplumsal hayatta birlik ve beraberliği, eşitlik ve doğruluk ilkelerine uygun bir şekilde davranmayı sağlayan ahlaki bir erdemdir.[1]

Adalet, karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak dağıtımı ve paylaşımında ölçülü olmak demektir. Bununla birlikte devletin vatandaşa, anne babanın çocuğuna, öğretmenin öğrencisine, eşlerin birbirlerine, bir kimsenin arkadaş, dost ve akrabasına gereken ilgiyi, sevgiyi, saygıyı göstermesi; patronun işçisine hak ettiği ücreti vermesi âdil olmanın gereğidir. Toplumda adalet olmadan düzen sağlanamaz. Eğer adalet yoksa sevgi, saygı gibi ahlaki değerler de bir anlam ifade etmezler. Âdil olmayan insan, eksik ve noksan sayılır. Böyle insanda bencillik ve kibir gibi kötü huylar kendini gösterir.

Allah Teâlâ’nın isimlerinden biri de “çok âdil, asla zulmetmeyen, hakkaniyetle hükmeden, haktan başkasını söylemeyen ve yapmayan.” anlamına gelen “el-Adl”dir[2]. Allah Teâlâ, adaleti ve iyiliği emreder ve **“... Daima âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever.”**[3] buyurur. Allah (c.c.),

1. *Mustafa Çağrıcı, “Adalet”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 341.*
2. *bk. Tirmizî, Deavât, 83.*
3. *Hucurât suresi, 9. ayet.*

adaleti gerçekleştirme sorumluluğunu da Müslümanlara yüklemiştir. Bu durum ayette **"Allah insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder…"**[4] şeklinde ifade edilmiştir.

Peygamber Efendimiz, her konuda olduğu gibi hak ve adalet konusunda da bizim için örnektir. O, peygamber olmadan önce de haksızlıklara karşı çıkmıştır. Bu nedenle amacı ticarî ve sosyal hayatta adâleti hâkim kılma gayesine hizmet etmek olan "Hilfü'l-Fudûl" adlı bir topluluğa üye olmuştur. Sevgili Peygamberimiz toplumda adaleti sağlamanın önemi hakkında *"… İçindeki zayıfların, incitilmeden haklarını alamadıkları bir cemiyet iflâh olmaz…"*[5] buyurmuştur.

Müslüman hayatın her anında ve alanında âdil olmalıdır. Her şeyden önce aile fertlerine karşı hakkaniyetli davranmalı, adaletten ayrılmamalıdır. Çocukların, Cenâb-ı Allah'ın birer emaneti olduğunu unutmamalı ve cinsiyetleri sebebiyle çocuklar arasında ayırım yapmamalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz, çocuklara âdil davranmak hususunda ümmetini uyarmıştır. Kız ile erkek çocuğa -sırf cinsiyeti sebebiyle- farklı davranmamak ve birini diğerine tercih etmemek gerektiğini ifade buyurmuştur.[6]

Adaletin zıddı ise zulümdür. Adaletin olmadığı yerde haksızlık, zulüm, kargaşa ve çıkar çatışması vardır. Bunlar da toplumdaki huzur ve barışı tehdit eden durumlardır. Zalimin en büyük zararı yine kendisinedir. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de sık sık; **"nefislerine (kendilerine) zulmedenler."** ifadesi zikredilir. Şahsi menfaatleri için hakkı ihlâl edenler, ancak kendi kuyularını kazmış olurlar. Sonunda o girdapta boğulup giderler.

OKUMA PARÇASI

Asr-ı saâdette, Benî Mahzûm Kabilesi'nden hatırı sayılır bir aileye mensup bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kadının yakınları, kimi aracı gönderelim ki Resulullah (s.a.v.) onu affetsin, diye düşünmeye başladılar. Sonunda Peygamber Efendimiz'in çok sevdiği sahâbîlerden biri olan Üsâme bin Zeyd'i (r.a.) göndermeye karar verdiler. Üsâme (r.a.), Resulullah'a (s.a.v.) giderek kadının affedilmesini talep etti. Bu talep karşısında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mübârek yüzünün rengi değişti. Çok sevdiği Üsâme'ye (r.a.) sitem dolu nazarlarla bakarak: "Allah'ın koyduğu cezâlardan birinin tatbik edilmemesi için aracılık mı yapıyorsun?" diye sordu. Üsâme (r.a.), Allah Resulü'nün ne kadar üzüldüğünü görünce son derece pişman oldu ve derhal özür dileyerek: "Ey Allah'ın Resulü! Benim bağışlanmam için duâ et." dedi. Sevgili Peygamberimiz, ayağa kalktı ve halka şöyle hitâb etti: "Sizden önceki milletler, şu sebeple helâk olup gittiler: Aralarından soylu, makam-mevki sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim."

Buhârî, Megâzî, 53; Enbiyâ, 54.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve O'na en yakın yerde bulunanı adaletli idarecidir. Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevimsiz olanı ve O'na en uzak mesafede bulunanı da zalim idarecidir."

Nesâî, Zekât, 77.

4. *Nisâ suresi, 58. ayet.*
5. *İbn Mâce, Sadakât, 17.*
6. *bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 130.*

"Evlenmeye güçleri yetmeyenler de Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar..."
Nur suresi, 33. ayet.

1.2. İffet

İffet, sözlükte "haramdan uzak durmak, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak, edeb, hayâ, izzet ve haysiyet." anlamına gelir. Ahlaki bir terim olarak ise kişiyi bedenî ve maddi hazlara aşırı düşkünlükten koruyan erdem demektir.[7] İffet; insanın eliyle, diliyle harama yönelmekten sakınmasıdır. İffet, fitneden sakındıran, günah işlemekten alıkoyan erdemli bir davranıştır.

Kur'an-ı Kerim'de: **"(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir."[8]** ayeti ile iffetli davrananlar övülmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bile *"Yâ Rabbi! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum."*[9] diye dua etmiştir. *"Allah, yoksul olmasına rağmen iffetini korumaya çalışan mü'min kulunu sever."*[10] diye buyurmuş ve mü'minleri iffetli olmaya davet etmiştir. Ayrıca yardıma en lâyık kimselerin, iffetini korumaya çalışan yoksullar olduğunu bildirmiştir.[11]

Gerçek anlamda mü'min sayılabilmek için insanın hayâ, edep, iffet gibi ahlaki erdemlerle donanması ve dinin günah saydığı, akl-ı selimin de ayıp ve kötü kabul ettiği tutum ve davranışlardan uzak durması gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'in, (s.a.v.) *"Her kim ağzına ve cinsel arzularına hâkim olacağı konusunda bana söz verirse ben de onun cennete girmesine kefil olurum."*[12] hadisi iffetli olmanın önem derecesini ortaya koymaktadır.

KONUŞALIM

İffet ve hayânın sembolü olan Hz. Yusuf'un kıssasını Kur'an-ı Kerim'den bulunuz ve sınıfta konuşunuz.

1.3. Edep ve Hayâ

Allah (c.c.) katında ve toplum nazarında insanı değerli kılan özelliklerin başında yer alan **edep**, iyi ahlak, güzel terbiye, nezaket ve hayâ gibi anlamlara gelir. Hayırlı ve yararlı bilgilerle davranış alışkanlıkları edinmek ve bir toplumda örf, adet ve kural hâlini almış iyi ve faydalı tutum ve davranışlar anlamında kullanılmaktadır.[13]

7. *Mustafa Çağrıcı, "iffet", TDV İslam Ansiklopedisi, C 21, s. 506.*
8. *Bakara suresi, 273. ayet.*
9. *Müslim, Zikir, 72; İbn Mâce, Dua, 2; Tirmizi, Deavat, 71.*
10. *İbn Mâce, Zühd, 5.*
11. *Müslim, Zekât, 2.*
12. *Buhârî, Hudûd, 19; Rikâk, 23; Tirmizî, Zühd, 61.*
13 *Komisyon, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 134.*

Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde "Kıyamet günü bana en yakın olanınız, huy ve ahlak olarak en güzel olanınızdır."[14] buyurarak Müslümanları edepli olma konusunda teşvik etmektedir. "Bir baba çocuğuna edepten daha güzel bir miras bırakamaz."[15] hadisiyle de çocuk yetiştirme konusunda edebin önemini vurgulamıştır.

"Beni Rabbim terbiye etti ve terbiyemi güzel yaptı."[16] buyuran Peygamberimiz (s.a.v.) edep konusunda insanlığa en güzel örnektir. Peygamberimiz (s.a.v.) yüksek sesle konuşmaz, kimseye kötü söz söylemez, kimsenin hatasını yüzüne vurmaz, insanlara hilm ve tebessümle yaklaşırdı. Bir meclise girdiğinde neresi boş ise oraya oturur, kimseyi rahatsız etmezdi. Boş ve lüzumsuz konuşmaz, konuşurken muhatabının yüzüne bakar, insanların durumu ne olursa olsun onlara değer verirdi.

Hz. Ömer'in (r.a.) "Edep ilimden önce gelir." sözü İslam kültüründe edebin yerini ve önemini vurgulamaktadır. Kültürümüze ait mimari eserlerde ve yazılan kitaplarda edep ile ilgili pek çok izler bulmak mümkündür. Medrese ve ilim meclislerinin duvarları "Girdim ilim meclisine, eyledim kıldım talep;

Dediler ilim geride, illa edep illa edep." gibi dizelerle süslenmiştir.

Hayâ, kınanma endişesiyle kurallara aykırı davranmaktan kaçınma[17], utanma ve bu duygu ile insanda hâsıl olan mahcubiyet hissidir.

Peygamber Efendimiz, *"Hayâ, imandandır."*[18] buyurarak iman ile hayâ arasındaki ilişkiye vurgu yapmıştır. Bir başka ifade ile hayâ noksanlığının, iman noksanlığından kaynaklandığını belirtmiştir. Hayâ, insanı kötülüklerden ve her istediğini yapmaktan alıkoyan insani bir duygu olup, takvanın ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla bir kul, hayâ sahibi olmadıkça takva sahibi olamaz.

Güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmiş olan Peygamber Efendimiz, hiç şüphesiz insanlar arasında hayâ duygusuna en fazla sahip olan idi. *"Hayâ ancak hayır kazandırır."*[19] , *"Hayânın hepsi hayırdır."*[20] buyurarak ümmetinin, davranışlarını hayâ ile süslemesini istemiştir.

YORUMLAYALIM

Peygamber Efendimiz birgün; "Allah'tan hakkıyla hayâ edin." buyurmuştur. Bunun üzerine ashap; "Ey Allah'ın Resulü! Elhamdülillah Allah'tan hayâ ediyoruz." diye cevap verir. Peygamberimiz (s.a.v.) de onlara şu açıklamayı yapar: "Söylemek istediğim, sizin anladığınız hayâ değildir. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek; başı ve üzerindeki azaları, bedeni ve ondaki azaları muhafaza etmeniz, ölümü ve toprakta çürümeyi hatırlamanızdır. Ahireti dileyen, dünyanın ziynetini terk edip ahireti bu hayata tercih etmelidir. İşte kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur."

Tirmizî, Kıyâme, 24.

Peygamber Efendimizin hadis-i şerifte bahsettiği hayâdan kasıt nedir? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

14 *Tirmizî, Birr, 71.*
15 *Tirmizî, Birr, 33.*
16 *Süyûtî, el-Camiu's-Sağîr, C 1, 12.*
17. *Mustafa Çağrıcı, "Hayâ", TDV İslam Ansiklopedisi, C 16, s. 554.*
18. *Buhârî, İman, 6.*
19. *Buhârî, Edeb, 77.*
20. *Müslim, İman, 61.*

Ahde vefa göstermek mü'minin temel vasıflarındandır.

Sevgili Peygamberimiz *"Allah, kendisinden hayâ edilmeye insanlardan daha lâyıktır."*[21] buyurarak devamlı edeb ve hayâ üzere bulunmayı tavsiye etmiştir. Müslüman, ihsan duygusu ile dolu olmalıdır. Allah Teâlâ'nın her an kendisini görmekte olduğunu bilerek büyük bir edeb ve hayâ üzere yaşamalıdır. Bu, hayânın en yüksek noktasıdır.

1.4. Ahde Vefa

Ahd, vaat etme, iki taraf arasında yapılan sözleşme, yemin, söz verme manalarına gelmektedir. **Vefa**, sözünde durmak, yerine getirmek, ödemek manalarına gelmektedir. Yapılan iyilikleri unutmamak, iyilikte bulunanlara misliyle veya daha güzeliyle karşılık vermektir. Ahde vefa ise Kur'an ahlakının temel ilkelerinden biri olup verilen sözü yerine getirmek, sözünde durmak, yapılan anlaşmalara bağlı kalmak gibi anlamları ihtiva etmektedir.

Verilen sözde durmak, Allah'ın (c.c.) emri, Resulullah'ın (s.a.v.) sünnetidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: **"...Ahde vefa gösterin. (Verdiğiniz sözü yerine getirin) Çünkü verilen sözü yerine getirmekte sorumluluk vardır."**[22] Kişinin yerine getiremeyeceği sözleri vermemesi gerekir. Peygamber Efendimiz, *"... ahde vefa göstermeyenin dini yoktur."*[23] buyurarak ahde vefa göstermenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Ahde vefa, insanlar arasında güven tesis eden yegâne vasıtalardan biridir. Bu yüzden, Allah (c.c.), Kur'an'da, insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmelerin esaslarına uygun hareket etmelerinin, verdikleri sözleri mutlaka yerine getirmelerinin önemi üzerinde ısrarla durmaktadır. Kur'an, sözde durmayı ve antlaşmalara riayeti imanın bir gereği saymıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de verilen sözün önemi üzerinde titizlikle durmuş, iman ve sözde durma ameli arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir: *"Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husumet edince haddi aşar."*[24]

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Hiçbir kul, kıyamet gününde ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne yaptığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından hesaba çekilmedikçe bir adım dahi atamaz!"

Tirmizî, Kıyamet, 1.

21. *Ebû Davûd, Hammâm, 2.*
22. *İsrâ suresi, 34. ayet.*
23. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, C III, 134.*
24. *Buhârî, İman, 24, Mezalim 17, Cizye, 17; Müslim, İman, 106.*

Müslüman'ın sözü senet değerindedir, dolayısıyla Müslüman, yapamayacağı sözler vermemeli; söz verdiği zaman aleyhine de olsa yerine getirmeli, verdiği sözden caymamalıdır.

1.5. Emanete Riayet

Emanet, "güvenilir olmak" demektir. Emanete riayet, doğru ve dürüst olmanın göstergelerinden biridir ve güveni boşa çıkarmamak, verilen vazifeyi hakkıyla yerine getirmek, sağlığı, aileyi, malı veya sözü korumak demektir.

Emanet, peygamberlerin vasıflarından biridir ve bütün peygamberler, emin ve güvenilir kişilerdir. Emanet sıfatının zıddı olan hıyanet, onlar hakkında düşünülmesi imkânsız olan bir sıfattır. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır: **"Hiçbir peygamberin emanete hıyanet etmesi düşünülemez. Kim hıyanet ederse, kıyamet günü, hıyanet ettiği şeyle birlikte gelir..."**[25]

Mü'minin ilk sorumluluğu Allah Teâlâ'ya karşı olup, öncelikle onun emanetine sahip çıkması gerekmektedir. **"Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Bile bile kendi (aranızdaki) emanetlerinize de hainlik etmeyin."**[26] Mü'minler için Allah'ın (c.c.) emir ve yasakları emanet olduğu gibi, verdiği bütün nimetler de birer emanettir, her birinin kıymetinin bilinmesi ve korunması öncelikli vazifelerdendir. Sağlık bir emanettir, sağlığa zarar verici her türlü fiilden uzak durmak gerekir. İnsan, pek çok emanet taşımaktadır. Ailesi, çocukları, malı-mülkü birer emanettir, hepsi geçicidir, ancak bu dünyada hepsinin hakkına riayet edilmesi ve korunması gerekmektedir.

Mü'minlerin bir diğer vazifesi de aldığı işlerin hakkını vermek, görevlerini kötüye kullanmamaktır. Özellikle kamuya ait işlerin emanet olduğu bilinci ile hareket edip görev verirken ehil olanları tercih etmek Kur'an'ın emirlerindendir: **"Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit, adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah size ne kadar güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi bilen ve görendir."**[27]

Gerçek anlamda mü'min olmanın gereklerinden biri de güvenilir olmak ve emanete sahip çıkmaktır. Nitekim insanların, sözüne, işine ve davranışlarına güvenmediği bir kimsenin kâmil manada mü'min olması düşünülemez.

YORUMLAYALIM

"Emanete riayet etmeyenin imanı yoktur; ahde vefa göstermeyenin ise dini yoktur."

Ahmed b. Hanbel, C III, s. 134.

Yukarıdaki hadisi ahde vefanın önemi açısından yorumlayınız.

Emanete riayet mü'minin özelliklerinden biridir.

25. Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.
26. Enfâl suresi, 27. ayet.
27. Nisâ suresi, 58. ayet.

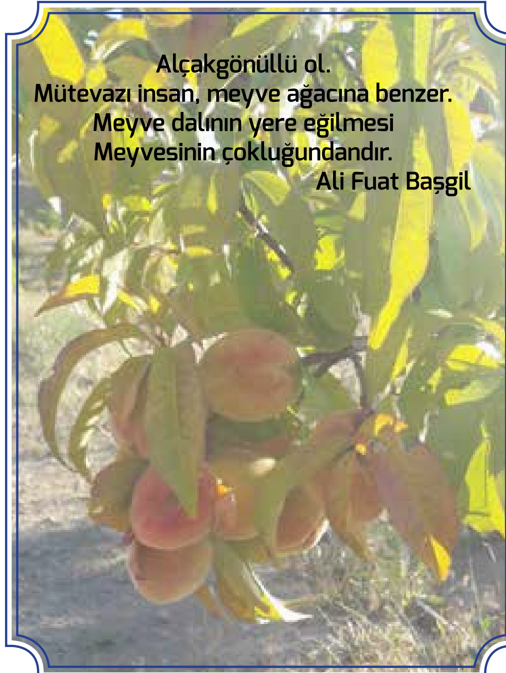

Tevazu, kibir ve gururu ortadan kaldıran ahlaki bir erdemdir.

BİLGİ KUTUSU

İsâr: Bir kimsenin kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkanları başkasının yararına kullanmasıdır.

Mustafa Çağrıcı, "İsâr", TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s.491.

1.6. Tevazu

Tevazu, Arapça bir kelime olup sözlük manası alçak gönüllülük gösterme şeklindedir. Genel anlamda ise tevazu, büyüklenmemek, aşırı gitmemek ve kişinin haddini bilmesi demektir. Aynı zamanda başkasını kendine tercih etmek, anlayış göstermek ve affedici olmak gibi iyi huyları ortaya çıkaran bir haslettir.

Tevazu kibir ve gururun yenilmesi ile kazanılan ahlaki bir erdemdir. Kendini diğer insanlardan üstün görmemek, kimseyi küçümsememek, sahip oldukları ile gururlanmamak, fazla lükse ve gösterişe varmadan sade bir hayat benimsemek, yaptığı çalışmadan dolayı insanların iltifatını beklememek tevazuun belli başlı ilkelerinden bazılarıdır.

Her davranış ve tutumda aşırılıktan kaçınmak gerektiği gibi tevazuda da orta yolu tutmak gerekmektedir. Tevazu bir fazilet olup bunda aşırıya kaçmak, ölçüsüz davranmak zillete sebep olabilir. Tevazu, "vakar", ağırbaşlılık ve yumuşak huyluluk gibi birçok güzel hasleti de beraberinde getirmektedir.

Kimlere karşı tevazu göstermek gerektiği önemli bir konudur. Nitekim bu hasletin fazlalığı ve azlığı fazilet olmamakla birlikte, aşırı kibirli insanlara karşı tevazu göstermek, kendini alçaltmak da fazilet sayılamaz. Böyle kimselere karşı vakarla hareket etmek daha doğru olur. Aynı şekilde millî ve manevi değerlere saldıran kişilere karşı tevazu göstermek de doğru kabul edilemez. Müslümanlara karşı tevazu ise güler yüz göstermek, yumuşak davranmak, ihtiyaçlarını görmek ve onları küçümsememek şeklinde olur

İnsanın ahlakını güzelleştiren en güzel sıfatlardan biri tevazu sahibi olmaktır. Zira bu özellik kul olmanın bir gereğidir. İslam'a göre gerçek anlamda büyüklük Allah'a (c.c.) mahsustur. Bu nedenle en büyük tevazu da Allah Teâlâ'ya boyun eğmek, kul olarak acziyetin farkında olmak, nimetlerine karşı nankör olmamak ve büyüklük taslamamaktır. Yaratıcısını bilen ve şükrünü ifa eden bir kul, insanlar ile olan ilişkisinde de tevazu ile muamelede bulunur.

Allah Teâlâ tevazuyu : **"Sana tâbî olan mü'minlere alçakgönüllü davran!"**[28] ayet-i kerimesi ile Resulullaha (s.a.v.) emretmiştir. Bu emri alan Hz. Peygamber (s.a.v.) tevazu konusunda insanlığa en güzel şekilde örnek olmuştur. Mekke'nin fetih gününde korku ve heyecan-

28. *Şuarâ suresi, 215. ayet.*

dan titreyerek yanına yaklaşan adama Peygamberimiz (s.a.v.) şu şekilde seslenmiştir: *"Titremene lüzum yok, ben kral değilim. Kurutulmuş et yiyen Kureyşli bir kadının oğluyum ben!"*[29]

Resulullah'ın engin tevazusunu hayatının her alanında görmek mümkündür. Çocukların yanından geçerken onlara selam verir[30], kuru hurma için bile davet edildiği zaman davete icabet eder, evde ailesinin günlük işlerine yardımcı olurdu. Bazen evinin temizliğini kendi yapar, yırtılan ayakkabısını tamir eder, elbisesini diker ve yamardı. Hizmetçisiyle birlikte yemek yer, bazen hizmetçi yorulduğu zaman onunla birlikte buğday öğütürdü. Çarşıdan aldığı bir şeyi ailesine götürürken, bizzat kendisi taşımaktan çekinmezdi. Birisiyle karşılaştığı zaman ilk önce kendisi selam verir, zengin-fakir herkesle musafaha ederdi. O'nun yemesi, içmesi, giyimi, kısacası bütün yaşayışı sade olmuştur. Hz. Peygamber *"Allah bana: O kadar alçakgönüllü olun ki, kimse kimseye karşı böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin, diye bildirdi."*[31] buyurarak hayatını tevazuun zirvesinde yaşamış ve ümmetine sayısız örnekler sunmuştur.

Netice itibariyle Müslüman, kulluk bilinciyle bütün mahlûkata karşı alçakgönüllü olmakla mükelleftir. Tevazu, doğru yer ve zamanda gösterildiği zaman, kişiyi saygın ve değerli kılar. Ancak kibirliye karşı tevazu, hem sahibini hem de bu fazileti değersizleştirir, alçaltır.

1.7. Merhamet ve Şefkat

Merhamet, şefkat, acıma ve bu duygunun etkisiyle yapılan iyilik ve lutuftur. Merhamet, insanın sadece hemcinslerine değil diğer varlıklara karşı da duyarlı olması, onların ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalmamasıdır.

Merhametli insan, affedici, yardımsever, hoşgörülü, sabırlı ve nazik olur. Hiçbir canlıyı incitmemeye çalışır; onların haklarına ve yaşam alanlarına saygılı olur. Şefkat ve merhamet, katı kalpleri yumuşatır, insanları sevgiyle birbirine yaklaştırır. İnsanlar arasında, sevgi, güven, birlik ve dayanışmayı artırır.

İman ile merhamet arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Allah'a (c.c.) iman eden kişi O'nun yarattığı varlıklara karşı da şefkat ve merhamet duygusu besler. Bir başka ifadeyle merhamet ve şefkat, mü'min olmanın ve Allah'ın (c.c.) kul olarak yarattığı insana saygının

Şefkat ve merhamet kalpleri yumuşatır.

TARTIŞALIM

Hz. Peygamber (s.a.v.), İslam'ı anlatmak için Taif'e gittiğinde şehrin ileri gelenleri ve halk, onun söylediklerine kulak vermemiş hatta onu çocuklara taşlattırmışlardır. Allah Resulü (s.a.v.) yaralanmış ve kanlar içinde kalmıştır. Bu olay üzerine Cebrail ve İsrafil adlı melekler Allah 'ın (c.c.) selamı ile gelmişler ve Resulullah'a (s.a.v.) bir teklifte bulunmuşlardır: "Ey Peygamber, dilersen şu dağı Taif'in üzerine yıkalım." Bu teklifi Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kabul etmemiştir.

Buhârî, Bed'ül-hakk, 7.

Hadiste verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

29. *Hakim, Müstedrek, 3, H/4366.*
30. *bk. Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 145.*
31. *Müslim, Cennet, 64; Ebû Davud, Edeb, 40; İbn Mâce, Zühd, 16, 23.*

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

“Allah merhametini yüz parçaya ayırdı, doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle yaratıklar birbirine merhamet eder. Hatta yavrulu hayvan, bir tarafını incitir endişesiyle ayağını yavrusundan sakınır.”

Buhârî, Edeb, 19; Müslim, Tevbe, 17.

Cesaret, zalime karşı dik durmaktır.

Yüce Allah buyuruyor ki:

“O peygamberler, Allah’ın vahiylerini tebliğ eden, Allah’tan korkan, başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah hesap görücü olarak yeter.”

Ahzâb suresi, 39. ayet.

önemli göstergesidir. Bütün insanlara karşı anlayışlı ve tüm yaratılmışlara karşı merhametli olmak, İslam’ın insanı ulaştırmak istediği kamil insanın bir özelliğidir.

Sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Allah (c.c.), mahlûkatı yaratıp yalnız bırakmamış onları engin rahmetiyle kuşatmıştır. Bu durum Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde ifade edilmiştir: **“... Allah’ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır...”**[32] Allah Teâlâ bu vasfı ile kullarını ödüllendirir, nimetler bağışlar, tövbeleri kabul eder.

Allah’ın (c.c.) merhametinin bir sonucu olarak insanlara gönderilen peygamberlerin en önemli özelliklerinden birisi de merhametli olmalarıdır. Kur’an-ı Kerim, Peygamber Efendimizin âlemlere rahmet olarak gönderildiğini, Allah Teâlâ’nın rahmeti sayesinde insanlara yumuşak davrandığını beyan etmektedir.[33] Kur’an’ın bu emrine uygun olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) de merhamet konusu üzerinde önemle durmuş, katı ve merhametsiz davrananları uyarmış *“Siz yerdekilere merhamet edin ki göktekiler (Allah ve melekler) de size merhamet etsin.”*[34] buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz insanlar arasında ayrım gözetmeksizin herkese şefkat ve merhamet ile yaklaşmıştır. Resullullah (s.a.v.) namazı kıldırırken cemaatten gelen bir bebek ağlamasıyla namazı kısa tutar, kimsenin sıkıntı çekmesini istemezdi. Peygamber Efendimizi torunlarını öperken gören ve “Doğrusu benim on çocuğum var, hiçbirini öpmem.” diyen bir kimseye Resulullah (s.a.v.), *“... Merhametli olmayana merhamet edilmez.”*[35] şeklinde cevap vermiştir.

1.8. Cesaret

Cesaret, güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven ve atılganlıktır. Cesaret, aynı zamanda şecaat manasına gelmektedir. Şecaat, kişinin savaş, şiddet ve tehlike gibi zor bir durum karşısında yüreklilik göstermesidir.

Cesaret, insandaki fıtri duygulardan biridir. Allah (c.c.), diğer bütün canlılara verdiği gibi insana da dışarıdan gelecek saldırılara karşı kendini koruma gücü vermiştir. Bazı insanlarda bu güç daha baskın olabilir. Her şeyde olduğu gibi cesaret konusunda da aşırıya gitmemek gerekmektedir.

32. *A’râf suresi, 156. ayet.*
33. *bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet; Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.*
34. *Ebû Dâvûd, Edeb, 58; Tirmizî, Birr, 16.*
35. *Buhârî, Edeb, 18.*

Cesaretin erdem sayılabilmesi için, kişinin benlik kaygısından uzak olması, çıkar sağlamak, insanları hakimiyeti altına almak gibi nefsani arzuları ile hareket etmemesi gerekmektedir. İnsan kıskançlık ve riya gibi kötü duyguların esiri olmadan dini ve insani değerlerin korunması ve haksızlıkların ortadan kaldırılması için mücadele ettiği zaman gerçek anlamda cesur olur.[36]

Kur'an-ı Kerim'de, herhangi bir şekilde zulme uğradığında, bir zorbalıkla karşılaştığında buna boyun eğmeyip kendini savunmak Müslüman'ın vasıfları arasında sayılır: **"Zulme uğradıktan sonra, kendini savunup hakkını alan kimseye (ceza vermek için) bir yol yoktur. Ceza yolu ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler içindir..."[37]**

Peygamber Efendimizde diğer ahlaki faziletlerin en güzel örneklerini gördüğümüz gibi, cesareti de en mükemmel şekilde ondan öğrenmekteyiz. Abdullah b. Ömer (r.a.) "Resulullah Efendimizden daha yiğit, daha kuvvetli, daha şecâatli bir kimse görmedim!"[38] demiştir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, İslam'ı tebliğ ederken çeşitli eziyetlere katlanmış; gösterilen tepkiler karşısında yılmadan yoluna devam etmiştir. O, hayatı boyunca korku nedir bilmemiş ve devamlı olarak ashabına cesaret vermiştir. İslam'ı tebliğden vazgeçmesi için türlü yollar denenmiş, kendisine servet ve makam teklif edilmiştir. Ancak O, saldırılar karşısında boyun eğmemiş; kendisine yapılan teklifleri ise şu sözlerle geri çevirmiştir: "*Ben, Allah tarafından gönderildim; kendiliğimden bir şey söylemiyorum. Allah'a yemin ederim ki bu görevimden dönmem için güneşi sağ elime, ayı sol elime koysalar, yine de vazgeçmem. Allah ya onu galip kılar yahut da ben bu yolda yok olur giderim.*"[39]

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"İnsanda bulunan huyların en kötüsü, aşırı cimrilik ve korkaklıktır."

Ebû Dâvûd, Cihad, 21.

2. OLUMSUZ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

2.1. Yalan

Yalan, "bir konuda gerçeğe aykırı haber veya bilgi vermektir. Dürüst olmanın zıddı olan yalan; **riya**, gıybet ve iftira gibi farklı şekillerde kendini gösterir. Yalan, ayet ve hadislerde "gerçeğe aykırı konuşmak", "gerçeğe uygun olmayan söz, haber" anlamında kullanılır.

Doğruluk ve doğru söylemek insanları birbirine yaklaştırırken, yalan ve yalancılık ise insanlar arasındaki

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"... Yalandan sakının. Yalan insanı günaha, o da cehenneme götürür. Kişi durmadan yalan söylerse Allah katında yalancılardan yazılır."

Buhârî, Edep, 69.

36. Mustafa Çağrıcı, "Şecaat", TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 403.
37. Şûrâ suresi, 41-42. ayetler.
38. İbn Sa'd, Tabakât, C I, s. 373.
39. İbn Hişam, es-Sire, C I, 352.

Yüce Allah
buyuruyor ki:

Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için sarfedenler de (ahirette azaba dûçâr olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!"

Nisâ suresi, 38. ayet.

saygı ve güveni, dostluk ve arkadaşlığı ortadan kaldırır. İnsan haklarının ihlaline, adaletin yerini zulmün almasına sebep olur.

Dinimiz yalanı ve yalancılığı kötü huylardan ve en büyük günahlardan kabul eder ve şiddetle reddeder. Kur'an-ı Kerim'de **"...Yalan sözden sakınınız", "Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin..."**[40] buyurulur. Bir başka ayette de yalanı, ancak iman etmeyenlerin söyleyebileceği ifade edilir: **"Yalanı, ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir."**[41]

Resulullah (s.a.v.), hayatının hiçbir döneminde şaka ile bile olsa yalan konuşmamış ve bu amaçla yalan söylemeyi uygun görmemiştir. Bu nedenle: "*Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söyler! Yazık ona, yazık ona!*"[42] buyurmuşlardır. Şaka dâhil hiçbir şekilde yalan söylemeyen kimseyi cennetle müjdelemiştir.[43]

Peygamber Efendimiz, yalanı, en büyük günahlar arasında saymıştır. Nüfey b. Hâris (r.a.) şöyle rivayet eder: "*Resulullah (s.a.v.) bir gün; 'Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi?' diye üç defa sordu. Biz de: 'Evet, Yâ Resulallah!' dedik. Peygamber Efendimiz; 'Allah'a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek!' buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve 'İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak!*" buyurdu. Bu sözü o kadar çok tekrar etti ki, daha fazla üzülmesini istemediğimiz için, keşke sükût buyursalar da yorulmasalar, diye arzu ettik."[44]

Riya, Allah (c.c.) için yapılması gereken amel ve ibadeti kullara gösteriş olsun diye yapma anlamına gelen ahlaki terimdir.[45] Saygınlık kazanma, çıkar sağlama gibi dünyevî amaçlarla kendisinde üstün özellikler bulunduğuna başkalarını inandıracak tarzda davranmaktır.

Riya, amelde ihlası terk etmektir. Allah'a (c.c.) itaat eder görünerek kulların takdirini kazanmayı istemektir. İbadetlerini, diğer ahlaki tutum ve davranışlarını, Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek maksadıyla değil insanlara gösteriş olsun diye yapmaktır.

DEĞERLENDİRELİM

"... Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar."

Mâ'ûn suresi, 4-7. ayet.

Yukarıdaki ayetleri riya açısından değerlendiriniz.

40. *Hac suresi, 30. ayet; Ahzâb suresi, 70. ayet.*
41. *Nahl suresi, 105. ayet.*
42. *Ebû Dâvûd, Edeb, 88; Tirmizî, Zühd, 10.*
43. *bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 7.*
44. *Buhârî, Şehâdât, 10, Müslim, Îmân, 143.*
45. *Mustafa Çağrıcı, "Riya", TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s.137.*

Kur'an-ı Kerim'de **"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler..."[46]** ayeti ile böyle davrananların yaptıklarının Allah (c.c.) katında bir değeri olmadığı ifade edilmiştir. Bir başka ayet-i kerimede ise ibadet niyeti taşımadan, Allah'ın (c.c.) rızasını gözetmeden sadece gösteriş olsun diye ibadet edenlerden şöyle bahsedilmektedir: **"Münafıklar, Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Allah da onların bu çabalarını başlarına geçirir. Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar ve Allah'ı pek az anarlar."[47]**

Peygamberimiz (s.a.v.), riyayı "küçük şirk" olarak nitelemiş[48], ibadet ve hayırlarıyla şöhret peşinde olanların Allah (c.c.) tarafından riyakârlıklarının açığa vurulacağını bildirmiştir.[49] Allah (c.c.) kıyamet gününde samimi insanlara amellerinin karşılığını verirken gösteriş için ibadet ve hayır yapanlara *"Ey riyakârlar! Dünyada amellerinizi gösteriş olsun diye kimin için yaptıysanız gidin onu arayın, bakalım bulabilecek misiniz?"* şeklinde hitap ederek onları huzurundan kovacaktır.[50]

Amellerde esas olan gizliliktir, çünkü gizlilik ihlaslı olmayı ve riyadan kurtulmayı sağlar. Ancak amelleri açıktan yapmanın sakıncasının bulunmadığı, hatta faydalı olduğu durumlar da vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **"Sadakaları âşikâre olarak verirseniz bu ne güzel! Eğer yoksullara gizlice verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır..."[51]** buyurulmuştur.

2.2. Gıybet

Gıybet; bir kimsenin aleyhinde incitici, küçültücü ve alay ifade eden sözler sarf etmektir.[52] Gıybet, insanların birbirini çekiştirmesi, kötü sözlerle anmasıdır.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Münafığın üç belirgin özelliği vardır: Yalan söyler, emanete hıyanet eder ve sözünde durmaz."

Buhârî, İman, 24.

TARTIŞALIM

Gıybetin sebepleri nelerdir? Gıybetten kurtulmak için neler yapılmalıdır? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

---

46. Bakara suresi, 264. ayet.
47. Nisâ suresi, 142. ayet.
48. İbn Mâce, Zühd, 21.
49. bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C V, s. 270; Buhârî, Rikâk, 36, Ahkâm, 9; Müslim, Zühd, 47, 48.
50. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C V, 428, 429.
51. Bakara suresi, 271. ayet.
52. Mustafa Çağrıcı, "Gıybet", TDV İslam Ansiklopedisi, C 14 , s.63.

Dedikodu yapmak kul hakkıdır.

İslam, gıybet etmeyi yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim: **"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir."**[53] ayeti ile bu çirkin fiili, kişinin ölü kardeşinin etini yemesine benzetmiştir.

Bir kimsenin arkasından onun şahsı, ailesi ve diğer yakınlarıyla ilgili maddi ve manevi kusurlarından söz edilmesi gıybettir. Gıybet sözle olduğu gibi yazı, ima, işaret ve taklit gibi davranışlarla da olabilir. Kur'an-ı Kerim'de böyle davranan kişilere verilecek cezaların büyük olduğunu ifade etmek için **"... vay hâline!"**[54] denilmiştir. Bu tür söz ve hareketlerin gerçeği ifade etmesi onun gıybet olma niteliğini değiştirmez. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuya dair hadisinde bir kişiyi kendisinde bulunan kusurlarla anmanın gıybet olduğunu, kendisinde bulunmayan bir kusuru ona isnat ederek aleyhinde konuşmanın ise iftira olduğunu bildirmiştir: "Gıybet; Müslüman kardeşini hoşlanmadığı şeylerle arkasından çekiştirmendir.", *"Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir."*[55]

YAZALIM

Gıybetin bireye ve topluma verdiği zararları yazınız.

....
....
....
....
....
....
....
....

Gıybet, toplumda küskünlük, dargınlık hatta düşmanlıklara yol açan bir davranıştır. Belli bir kişi veya zümrenin şeref ve haysiyetini rencide etmeden genel olarak insanların kötülüğünden söz etmek gıybet olarak kabul edilmez.

Gıybet yapmak haram olduğu gibi gıybeti dinlemek de haramdır. İslam'a göre, imkan ölçüsünde sözlü veya fiili olarak gıybet edene engel olunmalı, bu mümkün olmazsa gıybet yapılan topluluk terk edilmelidir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de : "**Ayetlerimiz hakkında dedikoduya dalanları gördüğün vakit başka bir söze dalıncaya kadar onlardan yüz çevir, uzaklaş. Şayet şeytan sana unutturursa hatırladıktan sonra (kalk), o zalimler grubu ile beraber oturma."**[56] buyurulmuştur.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları işlemedikleri şeyler yüzünden incitenler, bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Ahzâb suresi, 58. ayet.

Gıybet eden kişinin bu günahından dolayı tövbe etmesinin farz olduğu kabul edilmekle birlikte Peygamber Efendimizin şu hadis-i şerifine göre helalleşmek de

53. *Hucurât suresi, 12. ayet.*
54. *bk. Hümeze suresi, 1-2. ayetler.*
55. *Müslim, Birr, 70; Tirmizî, Birr, 23.*
56. *En'âm suresi, 68. ayet.*

gereklidir: *"Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa, altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden evvel, o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm miktarınca sevaplarından alınır, hak sâhibine verilir. Şayet iyilikleri yoksa zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir."*[57]

2.3. İftira

İftira, bir kimseye işlemediği bir suçu isnat etmek anlamındadır. Sözlükte "yalan söylemek, uydurmak, asılsız isnatta bulunmak." gibi manalara gelen iftira, terim olarak "bir kimseye asılsız olarak suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek" anlamında kullanılmaktadır.[58]

Kur'an-ı Kerîm'de iftira ve benzeri kelimelerin çoğunlukla, **"Allah hakkında yalan uydurma, O'nun birliği ile bağdaşmayan iddialar ileri sürme."**[59] manasında yer almaktadır. Dolayısıyla iftiranın en büyüğü Allah'a (c.c.) karşı yapılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de "yalan, iftira" manasında **"ifk"** kelimesi kullanılmaktadır.[60] Kur'an-ı Kerim'de "iftira, asılsız iddia" manasında **"bühtan"** kelimesi de kullanılmıştır.[61] **"Bu iftirayı işittiğiniz vakit, 'Böyle sözleri ağzımıza almamız bize yaraşmaz. Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım! Bu, çok büyük bir iftiradır' deseydiniz ya!"**[62] Ayet-i kerimeler, iftira karşısında mü'minin nasıl bir tavır takınması gerektiğini ortaya koymaktadır. İslam'da asılsız olması muhtemel haberlere doğruymuş gibi ilgi göstermek ve bunlara araştırmadan inanmak yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Aişe'ye (r.a.) atılan iftira karşısında Müslümanların tutumu değerlendirilirken bütün mü'minlerin, böyle bir habere hemen inanmayıp iftiraya uğrayan kişi hakkında hüsn-i zanda bulunmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu tür asılsız isnat ve iftiraların yayılmasından hoşlananların dünyada ve ahirette ağır bir şekilde cezalandırılmayı hak ettikleri bildirilmektedir.[63]

Güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmiş olan Hz. Peygamber (s.a.v.), kadın-erkek bütün Müslüman-

BİLGİ KUTUSU

BÜYÜK GÜNAHLAR

Peygamberimiz bir hadisinde, *"Size büyük günahların en büyüklerinden haber vereyim mi? Onlar: Allah'a ortak tanımak, ana babaya itaatsizlik ve yalancı şahitliktir."*

Buhârî, Edeb, 6; Müslim, İman, 38; Tirmizî, Tefsir, 5.

buyurmuş, başka bir hadislerinde *"Mahveden yedi günahtan sakınınız. Onlar: Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, riba, savaştan kaçmak, iffetli ve iman sahibi bir kadına zina iftirasında bulunmaktır."*

Buhârî, Vesaya, 23; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesaya, 10.

diyerek, büyük günahların yedi tanesini zikretmiştir.

57. *Buhârî, Mezâlim, 10, Rikâk, 48.*
58. *Mustafa Çağrıcı, "İftira", TDV İslam Ansiklopedisi, C 21, s. 522.*
59. *bk. Âl-i İmrân suresi, 94. ayet; En'âm suresi, 21, 93, 144. ayetler.*
60. *bk. Furkân suresi, 4. ayet; Sebe' suresi, 43. ayet.*
61. *bk. Nisâ suresi, 20, 112, 156. ayetler.*
62. *Nûr suresi, 16. ayet.*
63. *bk. Nûr suresi, 12 ve 19. ayetler.*

TARTIŞALIM

"Müslüman Müslüman'ın kardeşidir."

Müslim, Birr, 58.

Bu hadisi hasetlik bağlamında tartışınız.

YORUMLAYALIM

"Herhangi bir kul, fazlasıyla ölümü hatırlarsa, onun sevinmesi azalır; haseti pek az olur."

Yukarıdaki sözün vermek istediği mesajı yorumlayınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Yoksa, insanları; Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şey dolayısıyla kıskanıyorlar mı? Şüphesiz biz, İbrahim ailesine de kitap ve hikmet vermişizdir. Onlara büyük bir hükümranlık da vermiştik."

Nisâ suresi, 54. ayet.

ları her türlü kötü huy ve davranışlardan uzak tutmaya çalıştığı gibi onları iftira konusunda uyarmıştır: *"Sizden biriniz, kendisi için istediğini başkası için de istemedikçe iman etmiş sayılmaz."*[64], *"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir."*[65] gibi hadislerle genel olarak doğruluk, dürüstlük ve adaleti emretmekte; yalancılık, haksızlık, suizan ve iftira gibi kötülükleri yasaklamaktadır.

Hadis-i şeriflerde büyük günahlar arasında sayılan iftira, mü'minlerin birbirlerinden emin olmaları ve aralarında hüsn-i zan ile muamelede bulunmaları ile üstesinden gelinebilecek bir davranıştır.

2.4. Haset

Haset, bir kimseyi sahip olduklarından dolayı kıskanmak, çekememektir. İyilik ve güzelliklerin bir başkasında bulunmasını istememek; o kimsenin elinden alınmasını arzu etmektir. Düşmanlık, kibir, aç gözlülük ve bencillik gibi duygular haset ve kıskançlığın nedenlerindendir.

İnsanlara sürekli haset eden kişinin hem ruh sağlığı bozulur hem de çevresindeki insanları huzursuz eder. Kişiyi, sevilmeyen, istenmeyen biri hâline getirir. Kardeşler ve arkadaşlar arasındaki dostluğu, kardeşliği bozarak huzursuzluğa ve güvensizliğe neden olur.

Haset, kişiyi hem Cenâb-ı Hak katında hem de insanlar nezdinde alçaltacak düşünce ve davranışlara yöneltir. Onun imanını, amelini, hayır ve hasenatını yok eder. Haset eden insan, kendisinden başka kimsenin ilerlemesine, yükselmesine ve daha iyi olmasına tahammül edemez. Kendinden önde ve daha üst makamda olanlara karşı kin ve nefret besler.

Kur'an-ı Kerim'de **"Haset ettiği zaman hasetcinin şerrinden sabahın Rabbi'ne sığınırım."**[66] buyurulmakta; hasedin kötü bir huy olduğu ve zararından Allah'a (c.c.) sığınmak gerektiği ifade edilmektedir. Resulullah (s.a.v.), ümmetini haset konusunda uyarmıştır. *"Hasetten kaçınınız; çünkü ateşin odunları yakıp bitirdiği gibi haset de güzel amelleri yer, bitirir."*[67]

Haset ile gıpta birbirine karıştırılmamalıdır. Gıpta, yani imrenme, başkalarının sahip olduklarını,

64. *Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71, 72.*
65. *Buhârî, İman, 4, 5; Müslim, İman, 64, 65.*
66. *Felâk suresi, 1, 5. ayetler.*
67. *İbn Mâce, Zühd, 22.*

başarılarını beğenmek ve "Onda varsa bende de olabilir." düşüncesiyle hareket etmektir. Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Şu iki kişi dışında kimseye imrenmek doğru değildir: Bunlardan biri, Allah'ın kendisine verdiği doğru bilgiyi uygulayan ve bunu başkasına da öğreten bilge kişi; diğeri de Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolda harcayan zengin ve cömert kişidir."* [68]

Haset ile kıskançlık zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da kıskançlık, hasetten farklı olup manası ondan daha geniştir. Ahlaki bakımdan haset her türü kötü olarak değerlendirilir. Kıskançlık ise makul ve ılımlı ölçüde tutulması şartıyla doğal bir tepkidir. Bir kimsenin eşini, ailesini ve kendine ait olan bir hak ve menfaati başkasından kıskanması haset değildir. Kıskançlık, tabii ve fıtri bir eğilimdir.

Haset, bir tür kalbi hastalıktır. Bu nedenle öncelikle haset eden kişi bu hâlinin farkına varıp kendisine ve çevresine zarar veren hastalıklı durumdan kurtulmak için çaba sarf etmelidir. Bir mü'mine yakışan, pek çok olumsuzluğa yol açan hasetten uzak durmaktır.

2.5. Suizan

Zan, kesin bilgiye sahip olmadan tahmine göre konuşmak, fikir yürütmek, itham etmek ve bilgi vermektir. Bir kimse hakkında doğru bilgi ve delile dayanmaksızın yapılan olumsuz yorum ve görüşlere ise **suizan**, yani "kötü zan" denir.

Suizan, kin, nefret, düşmanlık ve kıskançlık gibi olumsuz duygu ve düşüncelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kötü duygular kişinin doğru karar verebilmesini engellemekte ve kişiyi yanlış davranışlara yöneltmektedir. Suizanda bulunmak kişinin saygınlığını yitirmesine, insanların ondan hoşlanmamasına neden olur. Sosyal ilişkileri olumsuz etkiler; dostlar, akrabalar ve komşular arasındaki samimiyeti zedeler.

Kur'an-ı Kerim'de: **"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın…"**[69] buyurulmaktadır. Ayetten anlaşıldığı üzere zannın hepsi günah değildir. Nitekim bir başka ayette mü'minlere karşı hüsnüzanla muamelede bulunmak gerektiği beyan edilmektedir: "**Bu iftirayı işittiğiniz za-**

68. *Buhârî, İlim, 15.*
69. *Hucurât suresi, 12. ayet.*

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Müslümanların eksiklerini, ayıplarını araştırmayın. Zira her kim Müslümanların ayıplarını araştırırsa, Allah Teâlâ da onun ayıplarını tâkip eder, nihayet evinin içinde bile onu rezil ve rüsvâ eder."

Ebû Dâvûd, Edeb, 44.

TARTIŞALIM

"Mü'min suizanna sebep olmamalıdır."

Mü'minlerin annesi Safiyye b. Huyey (r.a.) şöyle rivayet etmektedir: *"Resul-i Ekrem (s.a.v.) itikâfa girmişti. Bir gece onu ziyarete gidip konuştum. Sonra eve dönmek üzere kalktığım zaman, O da beni evime götürmek üzere kalktı. Bu sırada Ensar'dan iki kişi bizimle karşılaştı. Peygamber'i (s.a.v.) görünce oradan çabucak uzaklaşmak istediler. Resul-i Ekrem (s.a.v.): Biraz yavaş olun. Yanımdaki Safiyye Binti Huyey'dir" dedi. Onlar: Elçisinin uygunsuz bir davranışta bulunmasından Allah Teâlâ'yı tenzih ederiz, Yâ Resulallah! deyince de: "Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, onun sizin kalbinize bir kötülük (veya bir şüphe) atmasından korktum."* buyurdu.

Buhârî, İtikâf, 11, Ahkâm, 21; Müslim, Selam, 23–25.

Hadiste anlatılan olayda Peygamberimiz (s.a.v.) neden açıklama yapma gereği duymuştur? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

BİLGİ KUTUSU

"Namaz Hırsızlığı"

Hırsızlığın bir başka boyutu daha vardır. Bu anlatılanlar hırsızlığın görülen tarafıdır. Peygamber Efendimiz hırsızlığın bir de görünmeyen tarafının olduğunu ve bunun daha fazla tehlikeler içerdiğini anlatmaktadır. Resulullah: *"... Hırsızlığın en kötüsü de namazdan çalmaktır."* buyurdu. Bunun üzerine: *"Ya Resulullah, kişi namazını nasıl çalar?"* diye sordular. Şu cevabı verdi: *"Rükûsunu ve secdelerini tam yapmaz."*

Muvatta, Kasru's-Salât, 72.

man, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (din kardeş) leri hakkında iyi zan besleyip de, 'Bu apaçık bir iftiradır' deselerdi ya!"[70] Efendimiz (s.a.v.): *"Zandan sakının. Çünkü zan sözün en yalanıdır."*[71] diyerek inananları suizandan uzak durmaları konusunda uyarmıştır.

Suizannın zıddı, "**hüsnüzan**"dır. Hüsnüzan, iyi ve güzel zan, bir kimse veya bir olayın iyiliği hakkında vicdanî kanaat demektir. Hüsnüzan, ahlaki bir erdem olup Müslüman'ın özelliklerinden biridir. Peygamber Efendimiz, mü'minlerin Allah'a (c.c.) ve birbirlerine hüsnüzan göstermeleri gerektiğini beyan etmiştir. *"(Allah hakkında) hüsnüzan beslemek, (onun af ve mağfiretini ummak) güzel bir ibadettir."*[72] Bir kudsî hadiste Allah (c.c.) hakkındaki zan; *"Ben, kulumun bana zannı gibiyim."*[73] diye ifade edilmiştir.

İnsanlar hakkında kötü zanda bulunan Müslüman'a düşen görev Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde yer alan uyarıları dikkate alıp bir an önce bundan kurtulmaktır.

Herhangi bir şeyin veya insanların iç yüzünü, gizli tarafını, kusurunu araştırmak manasına gelen **tecessüs** de suizandan kaynaklanır. Allah Teâlâ, tecessüsü de yasaklamıştır.[74]

2.6. Hırsızlık

Sosyal medyadan başkalarının özel bilgisine ulaşmak da bir tür hırsızlıktır.

Hırsızlık, bir kimsenin kendisine ait olmayan bir malı, parayı ya da eşyayı sahibinin izni ve haberi olmadan almasına denir. Hırsızlık ayet ve hadislerle yasaklanmıştır.

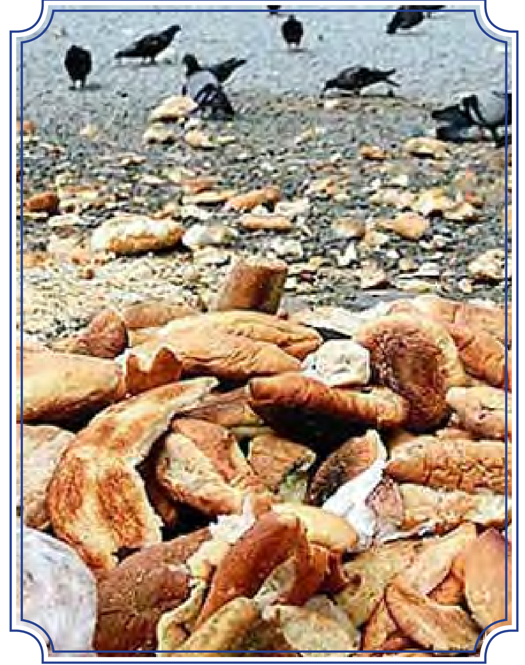
Hırsızlık, sadece başkasına ait bir mal ya da eşyayı izinsiz almaktan ibaret değildir. Devlet imkânlarını kendi çıkarı için kullanmak, alışverişte hile yapmak, su ve elektriği kaçak kullanmak, inşaatta malzemeyi olması gerekenden daha az ve kalitesiz kullanmak da hırsızlıktır. Bütün bunların yanı sıra rüşvet de bir tür hırsızlıktır. Rüşvet, kişinin hakkı olmadığı hâlde çeşitli imkân ve aracıları kullanarak haksız yollardan mala mülke ve makama sahip olmasıdır. Rüşvet, haksız kazanç elde ederek insanlar arasındaki güvenin, itibarın ve sosyal barışın zedelenmesine yol açmaktadır. Hırsızlığın her türü, toplumdaki adalet ve dayanışmayı ortadan kaldırmaktadır.

70. *Nûr suresi, 12. ayet.*
71. *Buhârî, Edeb, 58.*
72. *Ebû Dâvûd, Edeb, 81; bk. Ahmed bin Hanbel, Müsned, C II, 407.*
73. *Buhârî, Tevhid, 15; Müslim, Zikr, 2.*
74. *bk. Hucurât suresi, 12. ayet.*

Kur'an-ı Kerim'de: **"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."**[75] buyurularak mü'minler haksız kazançtan menedilmiştir

İslamla şereflenen atalarımız, "Hırsızlığın büyüğü küçüğü olmaz." diyerek en küçük bir şeyin gizlice alınmasından kamuya ait malların israf edilmesine kadar her türlü haram kazancın hırsızlık olduğuna vurgu yapmışlardır.

Dinî açıdan günah olan hırsızlık hukuki yönden de suç sayılmakta; ahlaki olarak da kınanmaktadır. Hırsızlık, insanın ahlaki seviyesinin ne kadar alçaldığını gösteren bir davranıştır. Bu kötü fiilin işlenmesiyle toplumun düzeni ve huzuru bozulur, insanlar arasında güven duygusu ortadan kalkar. Hırsızlık yapan kimse iki büyük suç ve günah işlemiş olur. Birincisi, toplumun hukuk ve ahlak düzenini bozarak haksız kazanç elde etmek, ikincisi de kul hakkına girmektir.

"..Allah israf edenleri sevmez."
(A'râf suresi, 31. ayet.)

2.7. İsraf

İsraf, gerçek ve meşru olanın dışına çıkmak, herhangi bir işte normal olan sınırı aşmak, aşırıya kaçmak anlamında kullanılmaktadır. İsraf, ihtiyaçtan fazla tüketmek, gereksiz yere harcama yapmak, savurganlık yapmak gibi anlamlara da gelmektedir.

Dinimiz bizden her konuda dengeli olmamızı istemektedir. Bu nedenle başta yeme-içme, giyim-kuşam, araba, ev ve eşya gibi maddi ihtiyaçlar olmak üzere her türlü rızıktan yararlanırken aşırılıktan kaçınmayı emretmektedir.[76] Ayet-i kerimelerde israf, "haddi (sınırı) ve ölçüyü aşmak." anlamında da kullanılmaktadır. Bu aynı zamanda inkârcıların bir özelliğidir.[77] Çünkü onlar Allah'tan (c.c.) gelen, helal ve haram ölçülerini tanımazlar. O ölçüleri işlerine geldiği gibi değiştirmeye kalkışırlar. Davranışlarında normal sınırı gözetmezler ve konulan ölçünün ötesine geçerler, aşırıya giderler.

Ellerindeki malı, serveti, imkânları veya parayı gereksiz yere harcayanlar da bir çeşit sınırı aşanlar, aşırı gidip dengeyi bozanlardır. Allah Teâlâ, her türlü aşırılığı yermektedir. Müsrifleri sevmediğini **"Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz**

HATIRLAYALIM

Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesi yapmak, gereksiz harcamanın önüne geçer, israfı önler.

75. Nisâ suresi, 29. ayet.
76. bk. En'âm suresi, 141. ayet.
77. bk. Şu'arâ suresi, 149-152. ayetler.

BİLGİ KUTUSU

İsrafın Başlıca Sebepleri

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."

A'râf suresi, 31. ayet.

giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez."[78] ayeti ile bildirmiştir.

Savurganlık, israfın diğer adıdır. Allah (c.c.), dünya nimetlerini insanlar ve diğer canlılar için var etmiştir. İnsanın Allah'ın (c.c.) lütfettiği nimetleri kullanması, güzel giyinmesi, güzel yaşaması israf etmemek koşuluyla helaldir. Allah Teâlâ, nimetlerini kullarında görmeyi sever. Bu nedenle Peygamberimiz (s.a.v.): "*Yiyiniz, içiniz, sadaka veriniz ve giyininiz. Ancak kibirlenmeyin ve israf etmeyin. Şüphesiz Allah Teâlâ, nimetinin eserini (görüntüsünü) kulunun üzerinde görmek ister.*"[79] buyurmaktadır. Ancak kişinin nimeti vereni bilip şükretmesi ve onları kullanırken ölçüyü kaçırıp savurgan olmaması gerekir.

İnsana emanet olarak verilen malı saçıp savurmak, gerekli yerlere harcamamak toplumdaki ekonomik dengeyi bozar, insanlar arasındaki kıskançlığı artırır, kin ve düşmanlığa sebep olur. Bu nedenle her türlü haddi (sınırı) aşmak, insanın ve onun içinde yaşadığı toplumun dengesini bozar ve onları huzursuzluğa götürür. İster harcamalarda aşırılık olsun, isterse davranışlarda olsun sonuç aynıdır.

İsraf, hırs, kanaatsizlik ve zillet gibi kötü duygu ve düşüncelerin kaynağıdır. Çünkü israf eden kişi, sürekli daha fazlasını ister. Elindekilere şükretmeyi bilmez, daima şikayet eder durur. Helal rızkını az bulur, gayr-ı meşrû olup olmadığına aldırmadan daha çok kazanıp harcama derdine düşer.

İsraf konusu ele alınırken dikkat etmemiz gereken bir husus da malımızı "ne kadar" değil, "nereye" harcadığımızdır. Çünkü İslam âlimlerine göre, bir insan bütün malını-mülkünü Allah (c.c.) yolunda infak etse de savurganlık yapmış sayılmaz fakat gayr-ı meşrû bir iş için sadece birkaç kuruş bile harcasa "israf" etmiş olur.

İslam, insandan hayatın her alanında dengeli olmasını istemektedir. İslam ümmeti, orta yolu izleyen, dengeli ve hayır yolları üzerinde olan bir ümmettir. Bu ümmetin mal konusundaki tutumu da dengeli ve ölçülü olmalıdır. Kur'an-ı Kerim, işte bu orta yola ve sırat-ı müstakime işaret eder. Hem aşırı harcamayı, hem de cimriliği hoş görmez. Müslümanlara, **"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın."**[80] ayeti ile uyarıda bulunur.

78. *A'râf suresi, 31. ayet.*
79. *Buhârî, Libas, 1; İbn Mâce, Libas, 23.*
80. *İsrâ suresi, 29. ayet.*

İsraf sadece yiyecek-içecek, mal-mülk gibi maddi unsurlarla alâkalı olarak düşünülmemelidir. Giyim kuşamda içinde oturulan evde ve kullanılan eşyalarda olduğu gibi zaman ve sağlık gibi nimetlerde de israf söz konusudur. Bir insanın abdest alırken, suyu gereğinden fazla açması nasıl israfsa, sağlığını tehlikeye atması, zamanını doğru ve verimli kullanmaması da israf kapsamındadır.

İnsan, elindeki nimetin veya elde ettiği fırsatların kendisi için bir sınav aracı olduğunu bilmelidir. Kendisinin çok da önemsemediği nimetlere çok sayıda insanın sahip olamadığını, dünyada milyonlarca insanın açlık, susuzluk ve yoksulluk içinde kıvrandığını unutmamalıdır. Allah Teâlâ'nın emanet olarak verdiği nimetlerde yoksulların hakkı olduğu bilinciyle hareket etmeli, israftan kaçınıp infaka yönelmelidir.

2.8. Zulüm

Sözlükte **zulüm**; baskı, şiddet, eziyet, doğru yoldan sapmak, hakkını vermemek, bir şeyi yerinden başka bir yere koymak gibi anlamlara gelir.

Zulüm kavramı Kur'an öncesi Arap toplumunda insanî ilişkilerde her türlü olumsuz söz, fiil ve davranışı ifade etmekte kullanılmıştır. Kur'an'da bu kavram insanlar arasındaki olumsuz ilişkiyi ifade etmekle birlikte çoğunlukla Allah'a (c.c.) karşı görevlerde inkar ve isyan olan söz, fiil ve davranışları ifade etmektedir.[81]

Kur'an'da zulüm kavramı şirk, küfür, nifak, insanlara yapılan haksız muamele, azap, işkence, insan öldürme gibi ilahî iradeye ters düşen her türlü inanç, söz, fiil ve davranılşar anlamında kullanılmıştır.[82] Kur'an-ı Kerim'de zulüm, en büyüğünden en küçüğüne kadar her türlü günah, isyan ve itaatsizliktir. Allah'a (c.c.) ortak koşmak, ayetleri yalanlamak, içki, kumar, zina vb. davranışlar zulüm olduğu gibi namaz kılmamak, mazeretsiz oruç tutmamak gibi ibadetleri terk etmek, işlenen günahlara tövbe etmemek de zulümdür. Yüce Allah Lokmân suresinde **"... Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür."[83]** buyurarak en büyük zulmün kendisine ortak koşmak olduğunu bildirmiştir.

Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde *"... Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız*

BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da zulüm kavramı 58 surede, 266 ayette 289 defa geçmektedir."

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Her kim de işlediği zulmünün arkasından tövbe edip durumunu düzeltirse kuşkusuz Allah onun tövbesini kabul eder..."

Mâide suresi, 39. ayet.

81. *Komisyon, Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 717.*
82. *bk. En'âm suresi, 82. ayet; Bakara suresi, 35. ve 254. ayetler; Nisâ suresi, 10. ve 64. ayetler; Nûh suresi, 41. ayet.*
83. *Lokmân suresi, 13. ayet.*

PAYLAŞALIM

İçki, kumar ve uyuşturucunun zararları ile ilgili slogan oluşturalım ve sınıfta paylaşalım.

bırakmaz ve onu hor görmez."[84] buyurarak Müslümanların ne kendilerine ne de bir başkasına zulmetmelerini yasaklamıştır.

3. ZARARLI ALIŞKANLIKLAR

Dinimiz "zarûrât-ı hamse" olarak adlandırılan canın, aklın, neslin, malın ve dinin korunması için birtakım kurallar belirlemiş ve bu ölçülere uyulmasını özellikle istemiştir. Bu nedenle insanın ruh ve beden sağlığına zarar verecek her tür maddenin kullanılmasını, satılmasını ve buna aracılık edilmesini kesinlikle yasaklamıştır.

Her tür alkollü içecek ve uyuşturucu maddeler, insanın birden fazla organına zarar vermektedir. Bunlardan en önemlisi beyin fonksiyonlarından bir çoğunu olumsuz etkilemesidir. İnsanın akli melekesini kullanmasını engelleyen zararlı maddeler, onu gülünç bazen da acınacak durumlara düşürmektedir.

Zararlı maddeleri kullanan insan, bir taraftan kendi eliyle bedenine zarar verir. Diğer taraftan bu alışkanlıkları sebebiyle sosyal ilişkileri de olumsuz etkilenir. İçkinin verdiği zarar, yalnız onu içenle sınırlı kalmaz, çevresinde bulunan herkesi etkisi altına alır. Sarhoşluk sebebiyle akli dengesi bozulan kişi, söz ve davranışlarını kontrol edemez hâle gelir. Dolayısıyla kendisine ve başkalarına olan saygısını yitirir. Cinayet, trafik kazası, yaralama gibi pek çok üzücü olaya sebep olur. Toplum için adeta bir felakete dönüşür.

Zararlı alışkanlıklardan biri de teknoloji bağımlılığıdır.

İçki, uyuşturucu maddelerin yanında bir diğer zararlı alışkanlık da kumar oynamaktır. Kumar, para veya değerli bir eşya karşılığında oynanan bir şans oyunudur. Kumarda amaç, başkasının parasını veya malını alarak kısa yoldan para kazanmaktır. Bu nedenle kumar, alın teri ile elde edilen helal kazancın değerini düşürmekte, kişiyi çalışmamaya, tembelliğe sevk etmektedir. Kumarda kazanmak veya kaybetmek kişiyi hırslandırır. Ya daha çok kazanmak ya da kaybettiklerini almak için tekrar tekrar oynamasına neden olur.

İslam içkiyi haram kılarken diğer birçok hükümde olduğu gibi ikna edici bir metot takip etmiştir. Belirli uyarılardan sonra konuyla ilgili en son nazil olan ayet ile içki ve kumar kesin olarak Kur'an'da yasaklanmıştır. **"Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?"**[85]

84. Müslim, Birr, 32.
85. Mâide suresi, 90-91. ayetler.

İçkiyi haram kılan ayetlerden sonra Allah Resulü (s.a.v.) de, *"Allah Teâlâ, şarabı haram kılmıştır. Kim elinde ondan bir şey olduğu halde bu ayet kendisine ulaşırsa onu ne içsin ne de satsın."*[86] buyurmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) başka hadislerinde de içkinin haram olduğu bildirilmektedir: *"Her sarhoşluk veren şey hamrdır (şarap), her hamr da haramdır."*[87] Resulullah (s.a.v.) şarapla ilgili olarak şu on kişiye lânet etti: *"Şarap yapmak için sıkana ve sıktırana, içene ve sakilik yapana, taşıyana ve taşıtana, satana ve satın alana, bağışlayana ve parasını yiyene."*[88]

İnsanın akli dengesini, sinir sistemini bozan, vücudunu tahrip ederek onu ölüme götüren uyuşturucu maddeler vardır. "Bir kere kullanmakla bir şey olmaz." düşüncesiyle kullanılmaya başlanan bu maddeler, bağımlılık yaparak gençleri dönüşü olmayan bir yola sürüklemektedir. Uyuşturucu kullanmak, kişinin kendini bile bile ölüme götürmesi demektir. Bu maddeyi bir kez tecrübe eden kişinin kolaylıkla bu maddeden kurtulması mümkün değildir.

Günümüzde çok yaygın olan zararlı alışkanlıklardan birisi de sigara ve tütün maddeleri içmektir. Vücuda büyük zarar verdiği tespit edilen sigara içmeyi dinimiz yasaklamıştır. Sigara içen kişi sadece kendisine zarar vermemekte aynı zamanda çevresinde bulunan insanların da zarar görmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan kul hakkını ihlal etme sonucunu da doğurmaktadır.

Bağımlılık yapan maddelerden korunmak için kişinin öncelikle merak duygusunu bastırıp bunlara yaklaşmaması gerekmemektedir. Birçok insan, zararlı maddeleri, bir defa kullanmak üzere alıp daha sonra bağımlı hâle gelmiştir. Arkadaş hatırı, aile iletişiminin zayıf olması, olumsuz reklam ve filimler, alkol almaya, uyuşturucu kullanmaya ve kumar oynamaya teşvik etmektedir. Bu anlamda arkadaş seçerken özen göstermek ve aile ile paylaşımları arttırmak önemlidir.

PANO YAPALIM

Zararlı maddelerle ilgili gazete ve dergilerden yararlanarak bir pano hazırlayalım.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"İçki bütün kötülüklerin kaynağıdır."

Nesâî, Eşribe, 44.

86. Müslim, Müsâkât, 67.
87. Müslim, Eşribe, 73; Ebû Dâvûd, Eşribe, 5.
88. İbn Mâce, Eşribe, 6; Ebû Dâvûd, Eşribe, 2; Tirmizî, Büyû, 58.

DEĞERLENDİRME SORULARI

A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Yalan, gıybet ve iftiranın topluma verdiği zararlar nelerdir? Yazınız.

2- Sevdiğini Allah (c.c.) için sevmek ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

3- Mü'minlerin özellikleri neler olmalıdır? Açıklayınız.

4- "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın." (Buharî, Sayd, 31.) hadis-i şerifinden anlaşılması gereken ana fikir nedir? Yazınız.

5- "Namaz hırsızlığı" ne demektir? Açıklayınız.

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

6- *"Dindarlıkta kendinden üstün olana bakıp ona uymak, dünyalıkta ise kendinden aşağı olana bakıp Allah'ın kendine verdiği üstünlüğe hamd etmek. Böyle yapanları Allah, şükredici ve sabredici olarak yazar. Kim de dindarlıkta kendinden aşağı olana, dünyalıkta ise kendinden üstün olana bakar da elde edemediğine üzülürse, Allah onu şükredici ve sabredici olarak yazmaz." (Tirmizî, Kıyâmet, 58.)*

Yukarıdaki hadis-i şeriften aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

A) Sahip olduklarımızla yetinmeyi bilmeliyiz.
B) Kanaatkâr olmalıyız.
C) Bizden daha kötü durumda olanlara bakıp şükretmeliyiz.
D) Allah'ın şükredenleri ve sabredenleri sevdiğini bilmeliyiz.
E) Kazancımızı tamamını infak etmeliyiz.

7- Aşağıdakilerden hangisi "sıdk" kelimesinin zıddıdır?
A) Sehâvet
B) Buhl
C) Kizb
D) Riyâ
E) Gıybet

8- Resulullah'ın (sav), "küçük şirk" diye nitelediği kötü huy aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kibir
B) Gıybet
C) Öfke
D) Riyâ
E) Nemîme

9- "Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden sabahın Rabbi'ne sığınırım." ayeti hangi surede yer almaktadır?

A) İhlâs
B) Ayete'l-Kürsî
C) Nâs
D) Felâk
E) Fâtiha

10- Aşağıdakilerden hangisi israfın sebeplerinden biri <u>değildir?</u>

A) Sefahata düşmek
B) Bencillik yapmak
C) Riyada bulunmak
D) Tembellik etmek
E) Tasadduk etmek

C **Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.**

11- (....) Allah (c.c.) içki gibi kötü bir alışkanlığı birden bire yasaklamıştır.

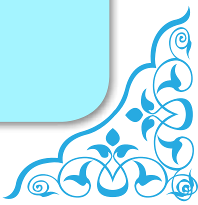
12- (....) Rüşvet almak da bir tür hırsızlıktır.

13- (....) Suizan bir insan hakkında iyi düşünceye sahip olmaktır.

14- (....) Peygamberimizin (s.a.v.) hadisinde bahsettiği yedi günahtan biri de zina iftirasında bulunmaktır.

15- (....) Müslüman'ın vasıflarından birisi de vefalı olmaktır.

16- (....) İsraf, sadece zenginlere mahsustur.

Ç Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

cimrilik - iffet - öfke - adalet - haset - sabır - merhamet - cömertlik-tevazû - hırsızlık - rahmeti - suizan

17- Bir kimse hakkında doğru bilgiye dayanmaksızın yapılan olumsuz değerlendirmelere .... denir.

18- .... bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermek demektir.

19- "İki özellik vardır ki bir mü'minde asla bulunmazlar: .... ve kötü ahlak." (Tirmizî, Birr, 41.)

20- .... alçak gönüllü olmak, büyüklenmemek, aşırı gitmemek, kişinin haddini bilmesi demektir.

21- "... Allah'ın .... her şeyi kuşatmıştır." (A'râf sûresi, 156. ayet.)

5. ÜNİTE

ADAB-I MUAŞERET

Edep ya Hû

TEMEL KAVRAMLAR

Adap	İtidal	Helal
Selam	Sıla-i rahim	Haram
İlim	Tesettür	Tasarruf
Nezaket	Rızık	

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Adab-ı muaşeret kapsamında olan davranışlar nelerdir? Araştırınız.
2. "Selam", "İslam" ve "Müslüman" kavramları arasındaki ilişkiyi araştırınız.
3. Farklı toplumlarda selamlaşma şekillerinin nasıl olduğuna ve selamlaşma için hangi sözlerin kullanıldığına dair bir araştırma yapınız, sınıfta paylaşınız.
4. "Ahde vefa" ve "sıla-i rahim" kavramlarını sözlükten araştırınız.
5. Kitle iletişim araçlarının yarar ve zararları nelerdir? Konu ile ilgili gazete haberleri bulup sınıfta paylaşınız.

TARTIŞALIM

"Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, "selam!" der (geçer)ler."

Furkan suresi, 63. ayet.

Yukarıdaki ayet-i kerimede geçen "selam" kelimesinin manasını araştırıp sınıfta tartışınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selam verin. İşte Allah, düşünesiniz diye ayetleri size böyle açıklar."

Nûr suresi, 61. ayet.

BİLGİ KUTUSU

Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden biri de "es-Selam"dır. Yani O, kullarını her türlü tehlikelerden selamete çıkaran ve cennetteki bahtiyar kullarına selam verendir.

1. SELAMLAŞMA ADABI

Medeni bir insan olarak çevremizde yaşayan kişilerle sosyal ilişkilerimizde gözetmemiz gereken ahlaki kurallardan biri selamlaşmadır. Selamlaşma aynı zamanda Peygamberimizin (s.a.v.) bizlere sünnet olarak bıraktığı en güzel davranıştır.

Selam; esenlik, barış, maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulup rahatlamak demektir. Dinî terim olarak selam; Müslümanların karşılaştıkları zaman, birbirlerine sağlık ve esenlik dileklerini sunmaları, birinin diğerine "Selamün aleyküm" (Selam sizin üzerinize olsun,) ; diğerinin ise: "Ve aleykümü's-selam ve rahmetullahi ve berekâtüh" (Allah'ın selamı, rahmet ve bereketi sizin de üzerinize olsun) demesi birbirlerine yaptıkları duadır. Mü'minlerin birbirlerine yaptıkları dualar Allah (c.c.) katında çok değerlidir. Selamlaşırken mü'minler birbirlerinin dünya ve ahiret mutluluğu için dua istemektedirler. Bu nedenle selamlaşmanın her şeyden önce bir dua olduğu unutulmamalıdır.

Allah (c.c.) selam konusuna büyük önem vermiş ve selamlaşma ile ilgili birtakım prensipler koymuştur: **"Bir selam ile selamlandığınız zaman, siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır."**[1]

Hz. Peygamber (s.a.v.) de, birçok hadisinde selamın önemi ve yaygınlaştırılmasının gereği üzerinde durmuştur. Bir sahabe Peygamber Efendimize (s.a.v.) "İslam'ın hangi işi daha hayırlıdır." diye sorduğunda, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam*

1. *Nisâ suresi, 86. ayet.*

vermendir.”[2] Bir başka hadis-i şerifinde de Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *“Şüphesiz ki, Allah katında insanların en iyisi, önce selam verendir.”*[3] buyurarak selam vermede acele edip önce davranmanın önemine işaret etmiştir.

Aile fertlerinden başlayarak toplumun bütün bireylerinin birbirleri ile selamlaşması toplumsal hayat için bir zarurettir. Özellikle aile ortamından başlayarak selamı yaymak büyük önem arz etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **“… Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selam verin…”**[4] buyurulmakta, ev halkıyla selam ile iletişime geçilmesi emredilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), uzun yıllar yanında kalarak hizmetinde bulunan Hz. Enes'e (r.a.): *“Yavrucuğum! Ailenin yanına gittiğinde onlara selam ver, sana ve ev halkına bereket olsun.”*[5] buyurarak ailedeki bireylerin mutlaka birbirleriyle selamlaşması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İslam, başkasının evine veya iş yerine ziyarete gidildiğinde mutlaka selam verilmesini ve izin alarak içeriye girilmesini emreder. Konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizde fark ettirip ev halkına selam vermeden içeri girmeyin…”**[6]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), selam vermenin adabını, usulünü beyan etmiş, bu konuda mü'minler için en güzel örnek olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) selam ile ilgili uygulamaları şu şekildedir: *“Küçükler büyüklere, binekli atlı veya arabalı olanlar yayalara, yürüyenler, oturanlara; arkadan gelenler yetişince öndekilere; iki grup karşılaştığı zaman, az olanlar çok olanlara önce selam verirler.”*[7] Kalabalık gruplar arasındaki selamlaşmada ise, gruptan bir kişinin selam vermesi, diğer gruptan da bir kişinin selamı alması yeterlidir. Şayet gruptan hiç kimse selamı almazsa, o grupta bulunan herkes sorumlu olur.

BİLGİ KUTUSU

Selama karşılık veremeyecek durumdakilere, haram işleyenlere ve temiz olmayan yerlerde bulunanlara selam verilmez.

Selamlaşma, insanlar arasında sevgiyi artırır.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir davranış göstereyim mi? Aranızda selamı yayın.”

Müslim, İman, 93.

---

2. *Buhârî, İman, 20; Müslim, İman, 63.*
3. *Ebû Dâvûd, Edeb, 133.*
4. *Nûr suresi, 61. ayet.*
5. *Tirmizî, İstî'zân, 10.*
6. *Nûr suresi, 27. ayet.*
7. *Buhârî, İsti'zân, 5-6.*

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman de ki: "Selam olsun size! Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. Şöyle ki: Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse (bilmiş olun ki) O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

En'âm suresi, 54. ayet.

ٱلسَّلَامُ

Es Selam

Allah'ın (c.c.) isilerinden biri de Es-Selam'dır.

Peygamberimiz (s.a.v.) toplumdan ayrılan kişinin girerken selam verdiği gibi, çıkarken de selam vermesini tavsiye etmişlerdir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: *"Sizden biriniz bir meclise vardığında selam versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selam versin. Önce verdiği selam, sonraki selamından daha üstün değildir."*[8]

Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere; selamı yaymak, insanlar arasında dostluk, sevgi ve barışın yaygınlaştırılması, Müslümanların kalplerinin birbirlerine ısındırılması bakımından son derece önemlidir.

Selam insanlar arasında huzur, mutluluk, barış ve esenliğin gerçekleşmesi için yapılan bir davranış ve birbirlerinin farkında olduklarını anlatan ifadelerdir. İslam toplumunda bütün Müslümanlarla sevgi, saygı ve samimiyet duygularının geliştirilebilmesi için selamlaşmak gereklidir.

Her milletin bir selamlaşması vardır. İslam milletinin selamlaşması da karşılaştıklarında "es-selamü aleyküm" cümlesi ile olan selamlaşmadır. Selamın yerini "merhaba, günaydın, tünaydın, hayırlı günler" gibi kelime veya cümleler dolduramaz. Ancak selam verdikten sonra bu kelimeleri kullanmakta sakınca yoktur.

"Yer genişliği" anlamındaki "merhaba" selamlama değil bir ağırlama terimidir. Bu itibarla gelen birine "merhaba" denir. "Darlık çekmeyesin, geniş olasın, rahat edesin." şeklinde bir ağırlama tarzıdır ki, Anadolu'da yaygın bir âdettir. Gelen, selam verir. Bulunanlar selamı "aynen, ya da daha güzeli ile" iade ederler. Sonra da "merhaba" derler. "Merhaba" terimi, bu anlamda Resulullah Efendimiz tarafından da çokça kullanılmıştır. İslam âlimleri de buna dayanarak, gelenin selamı alındıktan sonra ona "merhaba" demenin "müstehap" olduğu hükmünü benimsemişlerdir.

TAMAMLAYALIM

Bana selam verildiğinde kendimi iyi hissediyorum; çünkü ....

Bana selam verilmediğinde kendimi kötü hissediyorum; çünkü ....

Bir ortama girdiğimde selam vermeliyim; çünkü ....

Selam ve Müslüman kelimeleri birbirinden ayrı düşünülemez; çünkü ....

Selamlaşırken kullandığım kelimeyi doğru seçmeliyim; çünkü ....

Yukarıdaki cümlelerde bırakılan boşlukları tamamlayınız.

8. *Ebû Dâvûd, Edeb, 139.*

Müslümanlar arasında, bir dostluk ve iyi niyet işareti olan selamı vermek sünnet; almak ise farzdır. Netice itibariyle birlik ve beraberliği, sevgi ve saygıyı artıran "selamlaşma"nın varlığı ve sürekliliği çok önemlidir. Selam vermek, verilen selamı almak ve selamı yaymak, her Müslüman'ın temel vazifelerinden biridir.

2. KONUŞMA ADABI

İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu nedenle iletişim kurmak insan için aslî bir ihtiyaçtır. İnsanlar arası iletişim her şeyden önce sözcükler aracılığı ile olur. Bu nedenle sağlıklı ortamlar için doğru iletişim kurmayı bilmek gerekir.

Yüksek sesle ve hakaret ederek konuşmayınız.

Allah (c.c.) ve Resulü (s.a.v.), insanların veciz sözlerle, güzel ifadelerle konuşmalarını, kullanacakları her kelimeyi dikkatle seçmelerini tavsiye etmektedirler.[9] Kur'an-ı Kerim'de, konuşma adabına dair verilen bazı ilkeler şu şekildedir: Zalimlere karşı yumuşak söz (kavlen leyyinen)[10], yoksula karşı gönül alıcı bir söz (kavlen meysûren)[11], anne-babaya tatlı söz (kavlen kerimen)[12], kalbinde hastalık olanlara karşı yerinde ve uygun söz (kavlen ma'rufen)[13], bütün insanlara karşı doğru söz (kavlen sediden)[14], tebliğ için açık, anlaşılır ve hikmetli söz (kavlen beliğan).[15]

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Allah, zulme uğrayanın dile getirmesi dışında, çirkin sözün açıklanmasını sevmez. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."

Nisâ suresi, 148. ayet.

Peygamberimiz (s.a.v.) söz söylemeye dair bazı ölçüler belirlemiş ve Müslümanlara konuşma adabını öğretmeyi gaye edinmiştir. *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun."*[16] buyurarak konuşma adabının sınırlarını özetlemiştir. Başka hadislerinde *"Güzel söz sadakadır."*[17], *"Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar."*[18] buyurarak güzel söz söylemenin salih amel olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca Sevgili Peygamberimiz, dilini ve iffetini koruyan Müslümanların cennetteki derecesinin yükseleceğini ifade etmiştir.[19]

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Allah'ı zikretmeksizin çok konuşmayın! Allah'ın zikri dışında çok söz söylemek kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise Allah'tan en uzak kimseler olduğunda şüphe yoktur."

Tirmizî, Zühd, 62.

9. *bk. Bakara suresi, 104. ayet; Nisâ suresi, 46. ayet; Buhârî, Edeb 100, Deavât 6.*
10. *bk. Tâ-hâ suresi, 44. ayet.*
11. *bk. İsrâ suresi, 28. ayet.*
12. *bk. İsrâ suresi, 23. ayet.*
13. *bk. Ahzâb suresi, 32. ayet.*
14. *bk. Ahzâb suresi, 70. ayet.*
15. *bk. Nisâ suresi, 63. ayet.*
16. *Buhârî, Edeb, 31*
17. *Buhârî, Edeb, 34.*
18. *Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Zekât, 66.*
19. *bk. Buhârî, Rikak, 23.*

TARTIŞALIM

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz

Yunus Emre

Yukarıdaki beyti söz söyleme adabı açısından tartışınız.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"... De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."

Zümer suresi, 9. ayet.

YORUMLAYALIM

"Hikmet mü'minin yitiğidir; onu nerede bulursa alır."

İbn Mâce, Zühd, 15; Tirmizî, İlim, 19.

Yukarıdaki hadisi ilim adabı açısından yorumlayınız.

HATIRLAYALIM

"İlim ancak öğrenmekle elde edilir."

Buhârî, İlim, 10.

Peygamber Efendimiz *"İnsanlara anlayabilecekleri şekilde konuşunuz."*[20] buyurarak konuştuğumuz kişinin genç, yaşlı, çocuk olmasını, bilgi seviyesini ve içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurmamızı tavsiye etmektedir.

İnsanlara üstünlük taslamak, bilgili olduğunu göstermek niyetiyle yapılan konuşmalar ahlaki değildir. Samimiyet taşımayan, yapmacık olan bu tür sözler, dinimiz tarafından yasaklanmıştır.[21]

Konuşurken, başkalarını dışlayarak fısıldaşmalar da doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v.), bu davranışın yalnız kalan kimseyi üzeceğini söyleyerek doğru bulmamış ve *"İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında gizli konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer."*[22] buyurmuştur. Ayrıca bir mecliste konuşurken ilk söz hakkının büyüklere ait olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bir olayı anlatmak üzere yaş olarak en küçük olan Abdurrahman b. Sehl söze başlayınca, Peygamberimiz (s.a.v.) *"Sözü büyüklerine bırak, sözü büyüklerine bırak!"*[23] şeklinde uyarmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Muhakkak ki bir kısım sözler, sihirdir (gibi tesir gücüne sahiptir)."*[24] buyurarak sözün gücüne vurgu yapmıştır. Her konuda olduğu gibi söz söylemede de ölçülü olmaya gayret etmelidir.

3. İLİM ADABI

İlim; sözlükte "bilmek, sağlam ve kesin bir biçimde, bir şeyin gerçeğini bilmek." gibi anlamlara gelir. İslam kültüründe ilâhi ve beşerî bilgi yanında bilim için de kullanılan kapsamlı bir terimdir.

Kur'an-ı Kerim'de ilim kökünden türeyen çok sayıda kelime geçmektedir. Bunlar, Kur'an-ı Kerim'in bilgiye ve öğrenmeye verdiği kıymeti göstermesi açısından önem arz etmektedir. "İlim" ile aynı kökten türeyen âlim, alîm, malûm, muallim gibi birçok kelime bulunmaktadır.[25]

Peygamber Efendimize vahiy olarak gönderilen ilk ayetlerin okumak, öğrenmek ve yazmakla ilgili olması İslam'ın bilgiye verdiği önemin derecesini göstermektedir: **"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin, en büyük kerem**

20. *Buhârî, İlim, 49.*
21. *bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 94.*
22. *Buhârî, İsti'zan, 47.*
23. *Buhârî, Cizye, 12.*
24. *Buhârî, Nikâh, 47.*
25. *İlhan Kutluer, "İlim", TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 109.*

sahibidir. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti."[26] Alâk suresi'nin ilk beş ayetinden anlaşıldığı üzere İslamiyet ile ilim, et ile tırnak gibi birbirinden ayrılmaz. İslam dini, ilim öğrenmeyi, bilgi sahibi olmayı ve cehaleti ortadan kaldırmayı hedefler. Çünkü insanın yaratılış gayesi, Allah'ı (c.c.) ve Resulünü (s.a.v.) tanımak ve O'nun emir ve yasaklarını yerine getirmektir.

"İlim talep etmek/öğrenmek kadın ve erkek her Müslüman'a farzdır."[27] Hadis-i Şerifi doğrultusunda ilim öğrenmenin gerekliliği ve fazileti bilinmektedir. İslam dininde ilim, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak ve kendisi ile amel etmek için öğrenilir. Öğrendiği bilgi, kendisini hakikate ulaştırmayan kimse, o bilginin ancak taşıyıcılığını yapmış olur. Gerçek ilim, doğru bilgi, insanı Hakk'a ve hakikate ulaştırır. İnsanın hayatını düzenlemeyen, insanın üzerinde eseri görülmeyen ve insanı Allah (c.c.) ve Resulünün yoluna götürmeyen ilimde hayır yoktur.

İhlas ve samimiyetle ilim öğrenilirse o ilim, insanı, Allah'a (c.c.) yaklaştırır ve hedefine ulaştırır. Dolayısıyla ilim ile meşgul olan kimse halis bir niyete sahip olmalı, Allah (c.c.) rızasını gözetmelidir. Ayrıca bilgi çeşitliliğinin ve kirliliğinin olduğu bu zamanda Allah'tan (c.c.) faydalı ilim istemeli, bunun için dua etmelidir.

İlmi ertelemeden erken yaşlarda talep etmek önemlidir. Herkesçe bilinen bir gerçek şu ki, ilmin kalıcılığı buna bağlıdır. Çocukken öğrenilen ilim taşa yazı yazmak gibidir. Ayrıca ilim öğrenme süreci uzun ve bazen de yorucudur. Bu süreçte azimli olmak, sabır ve tahammül göstermek önemlidir. Bunlara ilaveten kişinin kabiliyetine göre bir ilim dalı ile meşgul olması, istek ve başarı için gerekli ilkelerden biridir.

İlim talebinde plan ve program çok önemlidir; hocanın yönlendirmelerine dikkat ederek zamanı verimli bir şekilde kullanmak büyük önem arz etmektedir. İlim öğrenmede dikkatle dinlemek, yazarak çalışmak çok önemlidir. İlim öğrenmede utanılacak bir şey olmadığının farkına varılmalı ve öğrenirken soru sormaktan kaçınılmamalıdır. Ayrıca tekrar etmenin ilim öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Faydasız bilgilerle uğraşarak vakit kaybedilmemeli, gerekli olmayan münakaşalardan uzak durulmalıdır.

26. *Alak suresi, 1-5. ayet.*
27. *İbn Mâce, Mukaddime, 17.*

BİR DUA

"... Allah'ım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım."

Müslim, Zikir, 73.

İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır.

Öğrencinin, hocasına saygı göstermesi, âlimlere muhabbet beslemesi gerekir. Gösterilecek olan saygı kişilerden ziyade bizzat ilmin kendisinedir. Dolayısıyla kişi, ilim öğrendiği kimseyi sevmese de, sahip olduğu ilme ve bilgi öğrettiği için şahsına saygı göstermelidir.

İlim öğrenirken, ahlakı güzelleştirmeye, nefsi kötü ahlaktan temizlemeye gayret göstermelidir. İlim öğrenmedeki temel gaye, öğrenilen bilgi ile amel etmek, ahlakı güzelleştirmek ve elde edilen bilgiyi hayırda kullanmaktır.

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki boşlukları uygun kelimelerle tamamlayınız.

* İslam her alanda insanlığa .... öğrenmeyi tavsiye etmiştir.
* Mescid-i Nebi içerisinde ilim öğrenmek amacıyla burada kalan sahabiler için yapılan odalara .... denir.
* Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ilk gönderilen vahiy .... emri ile başlar.
* Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ilme verdiği önemi .... savaşındaki esirlere yönelik uygulamasından da anlayabiliriz.
* Hz. Muhammed (s.a.v.) "İlim öğrenmek kadın-erkek tüm Müslümanlara..........dır." buyurmuştur.

İLİM SUFFA FARZ BEDİR OKU!

HATIRLAYALIM

"Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır."

Tirmizî, Et'ime, 39.

4. YEME İÇME ADABI

Allah Teâlâ, gökte ve yerdeki bütün mahlûkatı kullarının hizmetine sunmuş, insanoğlu için sayısız nimetler yaratmıştır. Nimetlerden faydalanırken rızkın helal yoldan elde edilmesi, israftan kaçınılması ve temiz olan yiyeceklerin tüketilmesi uyulması gereken kurallardandır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"Ey Âdemoğulları, her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için; fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."[28]** buyurmuştur. İsrafın haram oluşunun yanı sıra yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması da gerekmektedir. Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'in başka bir ayetinde **"Ey insanlar, yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin..."[29]** buyurmuştur.

28. *A'râf suresi, 31. ayet.*
29. *Bakara suresi, 168. ayet.*

Allah'ın (c.c.) yeryüzünde bizim için serdiği nimet sofrası gerçekten çok geniştir. Helal olanlar, yasaklarla kıyaslanamayacak kadar fazladır. Yasak edilenler de, bildiğimiz ve bilemediğimiz zararlarından dolayıdır. Helal dairesi her türlü ihtiyaç ve arzumuza yetecek genişliktedir.

Konunun diğer temel bir adabı da, yiyip içerken, aşırıya kaçmamaktır. Bu hem tıbben, hem de ahlaki açıdan uygun görülmemiştir. İbadet düşüncesiyle de olsa gereğinden az beslenmek doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v.), ömür boyu her gün oruç tutmayı uygun görmemiştir. Gereğinden fazla yemek yemeyi de onaylamamıştır. Ayrıca iyice acıkmadan sofraya oturulmamasını, oturunca da tam olarak doymadan kalkılmasını tavsiye etmiştir.[30]

Peygamberimiz (s.a.v.), bu konuda da mü'minler için güzel bir örnektir. O'nun sofrası çok çeşitli yemeklerden meydana gelen zengin bir sofra değildi. Sade bir hayat yaşadığı için sofrası da sadeydi. O, yemek için yaşamaz, yaşamak için yerdi. Eve geldiğinde yemek yoksa bunu problem etmez, bazen bir iki hurma ile yetindiği de olurdu.

Hz. Peygamber (s.a.v.), az yemeyi tavsiye ederdi. Bazı yemekleri daha çok sevse de, hiçbir yemek için "sevmiyorum" ifadesini kullanmazdı. Yemek davetlerine katılırdı. Yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra ellerini yıkardı. Yemeğe besmele ile başlar, yemeği sağ eliyle yer ve kısa bir dua ile bitirirdi. Ortaya konmuş yemeğin, kendi önüne gelen kısmından yerdi. Yemek yerken sağa, sola dayanarak veya yaslanarak yenmemesini tavsiye ederdi.[31] Yemeğin israf edilmesini men ederdi.[32] Soğan, sarımsak gibi kokusu başkalarını rahatsız eden yiyecekleri yedikten sonra toplum içine girmeyi hoş karşılamazdı.[33] Yemeğe ve suya üflemeyi yasaklardı.[34] Yemeğin çok sıcak yenmemesi gerektiğini söylerdi. Yemek ve su kaplarının ağzını kapatmayı tavsiye ederdi.[35]

Hz. Peygamber'in Sofra Duası

"Bizi yediren, içiren ve Müslüman kılan Allah'a hamd olsun."

Ebû Dâvûd, Et'ıme, 52.

DÜŞÜNELİM

"Âdemoğlu, mideden daha şerli bir kap doldurmaz. Âdemoğluna belini doğrultacak birkaç lokmacık yeterlidir. Ancak (nefsinin galebesiyle) illa da (mideyi doldurma işini) yapacaksa bari onu üçe ayırsın: Üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de nefesine (tahsis etsin, üçte birden fazlasına yemek koymasın)."

Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50.

30. *bk. Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50.*
31. *Buhârî, Et'ıme, 13.*
32. *bk. Nesâî, Zekât, 66.*
33. *bk. Müslim, Mesâcid, 72.*
34. *bk. İbn Mâce, Sünen, Et'ime, 18.*
35. *bk. İbn Mâce, Sünen, Et'ime, 18.*

Su İçme Adabı

“Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki veya üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da ‘Elhamdülillah’ deyin.”

Tirmizî, Eşribe, 13.

YORUMLAYALIM

“Elinde yemek bulaşığı kaldığı hâlde yıkamadan uyuyan kimse, herhangi bir zarara uğrarsa kendisinden başka kimseyi suçlamasın.”

Ebû Dâvûd, Et’ıme, 53.

Yukarıdaki hadisi yemek yeme adabı açından yorumlayınız.

Sevgili Peygamberimiz suyu oturarak içmenin daha uygun olduğunu[36] ve insanlara su dağıtan kimsenin, kendisinin en son içmesi gerektiğini haber vermiştir.[37] Sevgili Peygamberimiz, ikramda bulunurken daima sağında bulunanlara öncelik verirdi. Bir gün kendisine süt getirilmişti. Bu sırada sağında bir bedevî, solunda da Hz. Ebu Bekir (r.a.) oturmaktaydı. Kendisi sütü içtikten sonra elindeki kabı bedeviye uzatarak “*Herkes sağındakine versin!*” buyurmuştur.[38]

Hz. Peygamber (s.a.v.), aile fertlerinin yemeği bir arada yemelerini tavsiye eder ve beraber yenen yemeğin bereketli olduğunu belirtirdi.[39] Çocuklar, yemek yeme adabını ailece yenen sofrada öğrenirler. Sofrada duygu ve düşüncelerin paylaşılması ailenin birlik ve beraberliğini arttıran önemli bir faktördür. Müslüman, yemeğe besmele ile başladığı gibi yemek bittikten sonra da Allah'a (c.c.) şükretmeyi unutmamalıdır. Bu, sayısız nimetler veren Allah Teâlâ'ya kulluğun bir gereğidir.

TAMAMLAYALIM

Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünneti ışığında yeme-içme adabına dair ilkeleri tamamlayalım:

* Yemekten evvel ve sonra elini yıkamak.
* Yemeği kendi önünden almak.
* ....
* Yavaş yavaş yemek .
* ....
* Ağızda lokma varken konuşmamak.
* ....
* Başkalarını tiksindirecek söz ve hareketten kaçınmak.
* Yemekte israf etmemek, lokmasını ve aldığı yemeği bitirmek,
* ....
* Yaşça büyük olanın yemeğe başlamasını beklemek.
* Mecbur kalmadıkça sokaklarda yemek yememek.
* ....

36. bk. Müslim, Eşribe, 113.
37. Tirmizî, Eşribe, 20; Müslim, Mesâcid, 311; Ebû Dâvûd, Eşribe, 19; İbn Mâce, Eşribe, 26.
38. Buhârî, Eşribe, 14, 18; Müslim, Eşribe, 124.
39. bk. Ebû Dâvûd, Et’ime, 14.

5. GİYİM KUŞAM ADABI

İnsan için yeme içme, gibi temel ihtiyaçlardan biri de giyinmek ve güzel görünmektir. İnsan bedeni ancak giyim kuşam ile dış tesirlerden korunur ve ayıplardan kurtulur. Giyinerek örtünmek kâinatta birçok varlıkta gözlemlenen fıtri bir hakikattir. Kur'an-ı Kerim'de elbisenin ayıpları örten, insan bedenini güzelleştiren bir unsur olduğu şu şekilde ifade edilmektedir: **"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik)."**[40] Bir başka ayet-i kerimede de vücudu harici unsurlardan koruyan elbisenin Allah (c.c.) nimetlerinden olduğu belirtilmektedir: **"Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve dağlarda da sizin için barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar verdi. Böylece Allah, Müslüman olasınız diye üzerinizde olan nimetini tamamlıyor."**[41]

Elbise giymenin gayesi, vücudun uygun bir şekilde örtülmesi ve güzel bir görünüm kazanmasıdır. Bu şekilde insan bedeninin ihtiyacını karşılayan ve onu güzelleştiren Allah'a (c.c.) hamd etmek gerekir. Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) yeni bir elbise giydiği zaman, avret yerini örten ve güzel görünmeye vesile olan elbiseyi verdiği için Allah'a (c.c.) dua ettiği bilinmektedir.[42]

Temel gayesi vücudu korumak ve güzelleştirmek olan giyim-kuşamda dikkat edilmesi gerekli bazı hususlar vardır. Öncelikle riya ve kibre sebep olan giyimden kaçınmak gerekir. Bir hadis-i şerifte elbise ile gururlanmak ve büyüklük taslamak şu şekilde yerilmiştir: *"Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz."*[43]

Giyim kuşamda israftan da kaçınılmalıdır. İnsanın maddi imkânlarının üzerinde harcama yaparak kaliteden ziyade marka kaygısı ile alışveriş yapması israftır. Giyinmek insan hayatının temel gayesi değil, ihtiyaçlarından biridir. Dolayısıyla giyinmeyi amaç hâline getirmek, lüksü hayatın merkezine almak, insanı ahlaki güzelliklerden uzaklaştırır. Bununla birlikte, kibre kapılmadan kişinin imkânları nispetinde giyinmesi, güzel kıyafetler tercih etmesi de gayet tabiidir. Nitekim

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

"Giyimde sadelik imandandır."

Ebu Davud, Tereccül, 1..

TARTIŞALIM

İnsanlar elbiseleri ile karşılanır, sözleriyle ağırlanırlar.

Atasözü

Yukarıdaki atasözü ile verilmek istenen mesaj nedir?

«Ey Âdem'in evlatları!
Bakın size edep yerlerinizi
örteceğiniz giysi,
süsleneceğiniz elbise indirdik.
Fakat unutmayın ki
en güzel elbise, takvâ elbisesidir.
İşte bunlar Allah'ın âyetlerindendir.
Olur ki insanlar
düşünür de ders alırlar».

A'râf suresi, 26. ayet.

40. *A'râf suresi, 26. ayet.*
41. *Nahl suresi, 81. ayet.*
42. *bk. Tirmizî, Deavât, 107.*
43. *Buhârî, Libâs, 1; Müslim Libâs, 43.*

YORUMLAYALIM

Allah Resulü yolculuğa çıkan ashabına şu şekilde öğüt vermiştir: *"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyunuz, elbiselerinize çeki düzen veriniz. Tâ ki, insanlar arasında, yüzdeki güzelliğin timsali olan ben (şâme) gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."*

Ebû Dâvûd, Libâs, 25.

Yukarıdaki hadisi giyim kuşam adabı açısından yorumlayınız.

AÇIKLAYALIM

" İsraf ve kibirden kaçınarak yiyin, sadaka verin ve giyinin."

Buhârî, Libas, 1.

Yukarıdaki hadisi giyim kuşam adabı açısından açıklayınız.

Allah Resulü *"Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!"* buyurmuş, bir adam "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Allah Teâlâ güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın iptali, insanların tahkiridir."* buyurmuşlardır.[44]

Giyim kuşamda kibre kapılmak, aşırıya kaçmak doğru olmadığı gibi çirkin ve dağınık bir şekilde giyinmek de uygun değildir. Mali imkânları olduğu halde bir insanın giyimine dikkat etmemesi, kendisine ve çevresine özensizlik ve saygısızlıktır. Aynı zamanda Allah'ın (c.c.) nimetini göstermemektir. İmkânlar nispetinde güzel ve temiz giyinmek şükrün başka bir ifadesidir. *Ashâb-ı kirâmdan Mâlik bin Nadla anlatıyor; "Bir gün dağınık bir kıyafetle Peygamberimizin ziyâretine gitmiştim. Beni bu şekilde gören Efendimiz sordu: 'Senin malın mülkün var mı?' 'Evet, var yâ Resulallah!' dedim. 'Ne gibi malların var?' dedi. Ben de: 'Allah bana deve, koyun, at sürüleri, arpa ve buğday harmanları ihsan etmiştir.' dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz 'Allah sana mal mülk ihsan etmişse O'nun nimetinin ve ikramının eseri üzerinde görünsün. buyurdu.*[45]

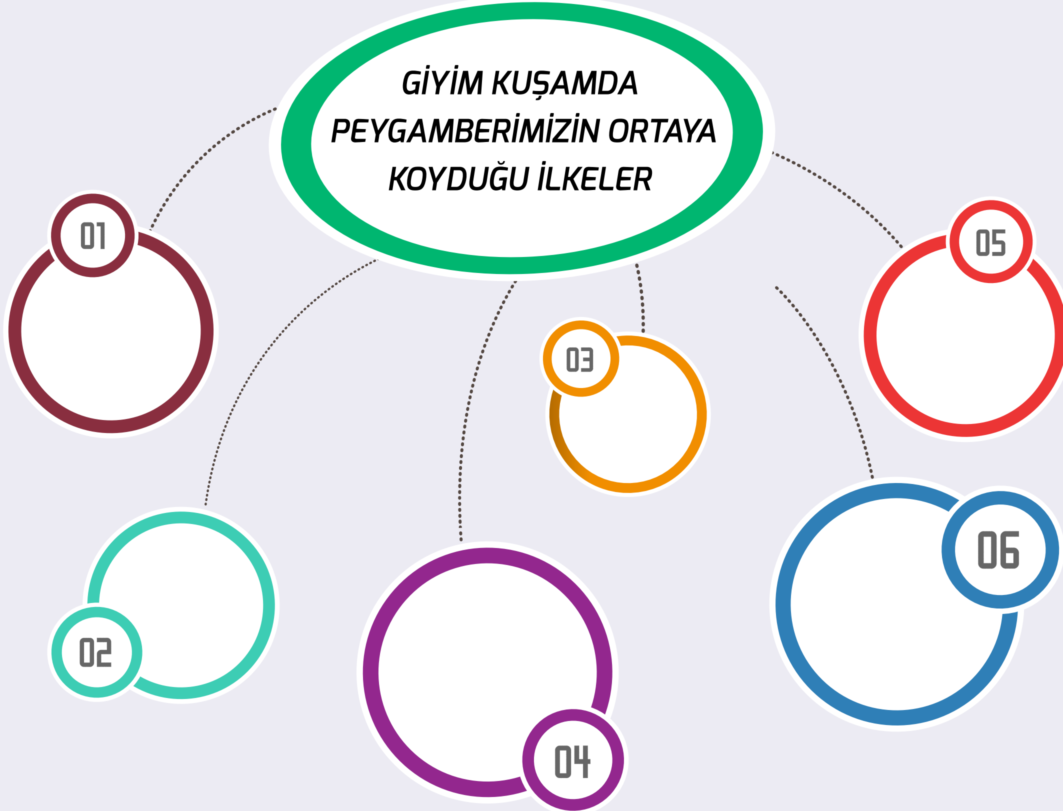
Bir kimsenin giyim kuşamı, çevresindekilere o kişinin şahsiyet yapısıyla alakalı ipuçları verir. Tertipli, düzgün bir kıyafet, insanın saygı görmesine vesile olur. İnsanlar böyle güzel görünüme sahip bir kimseye daha yakın olmak isterler. Böylece kalpler birbirine daha çabuk ısınır ve insan karşısındakine vermek istediği mesajı daha kolay verebilir.

İslam, dış dünyamızın temizliği kadar iç dünyamızın temizliği ile de ilgilenir ve her ikisine birden önem verilmesini ister. Kur'an-ı Kerim'de **"Sadece Rabbini büyük tanı elbiseni tertemiz tut."**[46] buyurularak ruh ve beden temizliği birlikte zikredilmiştir. Şu halde tertipli ve temiz giysilerle, kibirlilik ve kendini beğenmişliği ifade eden elbiseleri, birbirinden ayırmak gerekir. Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere giyim kuşamda moda ve lüksün değil, temizlik, tertip ve düzenin belirleyici olması gerekmektedir.

44. Müslim, İmân, 147.
45. Ebû Dâvûd, Libas, 14.
46. Müddessir Suresi, 3 ve 4. ayetler.

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki tabloyu dinimizdeki giyim kuşam prensiplerini göz önünde bulundurarak tamamlayınız.

Siz giyim kuşamınızda hangi hususlara dikkat ediyor, hangi ölçüleri önemsiyorsunuz? Niçin?

6. YOLCULUK ADABI

İnsan hayatının vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri de yolculuk yapmaktır. Bu yolculuklar siyasi, ticari, ilmî veya turistik maksatlarla olabileceği gibi sıla-i rahim için de olabilir. Bunun haricinde beşerî hayatın bir gereği olarak daha farklı amaçlar ile de yolculuk yapılabilir. Önemli olan yapılan bu yolculukların dinen "meşru" sayılan çerçevede olmasıdır. Allah (c.c.) ve Resulü'nün (s.a.v.) emrine muhalif olmamasıdır.

Yüce Allah buyuruyor ki:

" (Resulüm) de ki: Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın (kâinatı) ilk olarak nasıl yarattığına ve sonra ikinci dirilişi nasıl tekrar ettiğine ibret nazarıyla bir bakın. Şüphesiz Allah, her şeye kâdirdir."

Ankebût suresi, 20. ayet.

HATIRLAYALIM

"Makbul olduğunda şüphe olunmayan üç dua vardır: Mazlumun duası, yolcunun duası, babanın çocuğuna duası."

İbn Mâce, Dua, 11.

PAYLAŞALIM

Temel'in otobüste cep telefonu çalmış. Telefonla konuşurken, yolcular uyarmış: "Tabelayı görmüyor musunuz? Bu otobüslerde cep telefonuyla konuşmak yasaktır." demişler. Temel de hemen telefonun diğer ucundaki arkadaşı Cemal'i uyarmış:
- Ula Cemal, otobüsün içinde cep telefonuyla konuşmak yasakmış. Sen konuş ben dinliyorum!

Gözlemlerinizden istifade ederek, yolculuk esnasında en çok yaşanan rahatsız edici durumları sınıfta paylaşınız.

1...
....
2...
....
3...
....
4...
....
5...
....
6...
....

Kur'an-ı Kerim halis niyetlerle ve güzel gayelerle yolculuğa çıkmayı teşvik etmekte; bu maksatla seyahat edenleri, tevbe, ibadet, hamd, rükû ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten sakındıranlar ile birlikte zikrederek övmektedir.[47] Bu sebeple İslam âleminde yol ve konaklama tesislerine büyük önem verilmiş, seyahate çıkan birinin yoldaki bütün ihtiyaçlarını gidermesi için çeşitli hizmetler verilmiştir.

İslam dini, yolculuğun meşakkatine karşılık dört rekât olan farz namazları iki rekât kılmak, duruma göre oruç tutmayı ve cuma namazı kılmayı ihtiyari hale getirmek, ihtiyaca göre zekât alabilmek ve kurban kesmemek gibi bazı kolaylıklar getirmiştir.[48]

Yolculuğa genel olarak perşembe günleri ve sabahın erken saatlerinde çıkmayı tercih eden Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de yolculuğu tavsiye etmekte ve *"Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz."*[49] buyurmaktadır. Peygamberimiz'in (s.a.v.) yolculuğa çıkarken sabahın erken saatlerini tercih etmesi, sabahın bereketinden istifade etmek isteği olarak görülebilir. Nitekim Allah Resulü'nün, *"Allahım! Ümmetimin (sabah) erkenden başladıkları işlerini bereketli kıl!"*[50] diye dua ettiği bilinmektedir.

Günümüzde teknolojik imkân ve araçlar ile geçmişe göre daha konforlu yolculuklar yapmak mümkün olabilmektedir. Ancak yolculuğun her dönemde farklı zorlukları bulunmaktadır. Her insan, farklı sebeplerle yardıma muhtaç olabilir, beklenmedik durumlarla karşılaşabilir. Dolayısıyla yolculuk esnasında yardımlaşmak ayrı bir önem arz etmektedir.

Günümüzde yolculuklar özel ve toplu taşıma araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Toplu taşıma araçları ile yapılan yolculuklarda herkesin uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bu kuralların ihlal edilmesi karşı tarafa zarar vereceği için dinî ve dünyevi anlamda hoş karşılanmamaktadır. İnsanlar arasında düşmanlığa, kin ve nefretin oluşmasına sebep olan bu davranışlar, dini anlamda "kul hakkı yemek"tir.

Toplum olarak yaşamaya muhtaç olan fertlerin birbirlerinin haklarına riayet etmesi, karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde hayatlarını devam ettirmesi insan olmalarının bir gereğidir. İslam'ın bu husustaki emir ve tavsiyeleri ise konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

47. bk. Tevbe suresi, 112. ayet.
48. bk. Komisyon, İlmihal, C I, s. 396-398-411; C II, s. 14-16.
49. Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 380.
50. Ebû Dâvûd, Cihad, 78.

Buradan hareketle toplu taşıma araçlarında yaşlılara, engellilere, çocuklu veya hamile bayanlara öncelik vermek ve onlara yardımcı olmak güzel ahlakın bir gereğidir.

Toplu taşıma araçlarında dikkat edilmesi gereken başka hususlar da bulunmaktadır. Bunlar: Yüksek sesle konuşmamak ve müzik dinlememek, gazete veya dergileri okuduktan sonra bırakmamak, hiçbir şekilde yolcuları rahatsız etmemek, araca çöp atmamak, insanların huzurunu bozacak davranışlardan kaçınmak ve araca zarar vermemektir. Tüm bunlar insan olmanın ve insanca yaşamanın bir gereğidir.

TARTIŞALIM

İbadet konusunda yolcular için verilen ruhsatlar günümüz yolculukları için de geçerli midir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

7. ZİYARET ADABI

Ziyaretleşme sosyal hayatın önemli bir parçası ve insanlar arası ilişkinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bu bakımdan İslam, ziyarete büyük bir önem vermiş ve mü'minleri teşvik etmiştir. Ziyaretleşme denince karşımıza geniş bir yelpaze çıkmaktadır. Akraba ziyareti, kabir ziyareti, hasta ziyareti, komşu ziyareti, misafirlik, ana-baba ziyareti, düğün ziyareti, bayram ziyareti vb.

Elbette bahsi geçen ziyaretler fiilen yapılabileceği gibi içinde bulunulan zaman ve ortam sebebiyle kitle iletişim araçları vasıtasıyla da gerçekleşebilir. İyi dilek ve temenniler iletilir ve muhabbetin canlılığı devam ettirilir. Ziyaret, her şeyden önce vefa duygusunun da bir neticesidir. Kul hakkı konusu da ziyaretleşmeden ayrı düşünülmemelidir.

Ziyaretlerimizi öncelikle Allah (c.c.) rızası için yapmalıyız.

Her şeyde olduğu gibi ziyarette de belli bir usûlün olması yapılan ziyaretin amacına hizmet etmesini sağlayacaktır. Ziyarette uygun bir zaman seçmek, mümkünse ziyarete gelineceğini önceden haber vermek, ziyareti fazla uzatmamak, ziyaret edilen yaşlıları sabırla dinlemek, güler yüz ve tatlı dilli olmak, ziyarete giderken uygun hediyeler götürmek dikkat edilmesi gereken önemli hususlardandır.

Ziyaretlerde önceliğimiz Allah (c.c.) rızası olmalı herhangi bir beklenti içerisinde olunmamalıdır. Bir hadis-i şerifte (kudsî hadis) şöyle buyurulmaktadır: "*Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için bolca infâk edenlere, birbirlerini sevmede samimi davranan sâdıklara, akraba ve dost ilişkilerini kesmeyenlere veya birbirlerini ziyaret edenlere sevgim hak olmuştur.*"[51]

51. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 229.

BİLGİ KUTUSU

Hasta ziyareti müekked sünnettir. Vâcip olduğu görüşünde olan âlimler de bulunmaktadır. Bir hastayı hiç kimse ziyaret etmez ve ihtiyaçlarını karşılamazsa, orada yaşayan bütün Müslümanlar buradan mesul olur. Böylece hasta ziyareti farz-ı kifâye hükmünü alır.

Ömer Çelik vd., Üsve-i Hasene, s. 460.

Ziyaretleşme insanlar arası paylaşmayı ve dayanışmayı artırması yönüyle de önem arz etmektedir. “*Müslüman Müslüman’ın kardeşidir.*” anlayışının pekişmesine vesiledir. Bir başka hadiste “*Kim Allah için bir hastayı veya bir Müslüman kardeşini ziyaret ederse, bir münâdî ona şöyle seslenir: Ne güzel ve ne hoş bir amel işledin. Bunu yapmakla senin yürüyüşünün ecri de güzel oldu ve cennette kendine bir yer hazırladın!*”[52] buyurulmaktadır.

Müslüman’ın Müslüman kardeşi üzerindeki önemli haklarından biri olan hasta ziyareti hakkında Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Hasta ziyareti yapan kişi, (hastanın yanından) dönünceye kadar kendisini cennete ulaştıracak bir yol üzerindedir.*”[53] Peygamberimiz (s.a.v.) kendisi de akrabalarını, dostlarını, arkadaşlarını, komşularını ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir. Hatta gayr-i müslimleri bile ziyarete gittiği bilinmektedir.

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِماً غُدْوَةً إِلاَّ صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ
حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلاَّ صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ
حَتَّى يُصْبِحَ وَكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ.

Bir Müslüman, sabahleyin hasta bir Müslüman’ı ziyaret ederse, akşam oluncaya kadar yetmiş bin melek onun bağışlanması için Allah’a yalvarır. Eğer akşam vakti ziyaret ederse, sabaha kadar yetmiş bin melek onun için istiğfar eder. Onun için bir cennet bahçesi hazırlanır.

Tirmizî, Cenâiz, 2.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.); ashabına, bir hastanın yanına girince ondan dua istemeyi tavsiye etmiş ve hastanın duasının meleklerin duası gibi olduğunu bildirmiştir.[54] Hasta ziyareti kısa tutulmalıdır. Hastayı yoracak, moralini bozacak söz ve davranışlardan kaçınmak gerekir. Hastaya dua etmek, sağlık ve şifa dileğinde bulunmak da ziyaret adabındandır.

52. Tirmizî, Birr, 64.
53. Müslim, Birr ve Sıla, 39.
54. bk. İbn Mâce, Cenâiz, 1.

İslam dininde akraba ziyareti Müslüman'ın en önemli vazifeleri arasında kabul edilmektedir. Sıla-i rahim olarak isimlendirilen bu ziyaret hakkında Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Şöyle ki, sıla-i rahimi terk etmek büyük bir günah sayılmış, akraba ziyareti ise Allah'ın (c.c.) rahmetini kazandıran bir davranış olarak nitelendirilmiştir: **"... Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir."**[55] Bu konuda Sevgili Peygamberimiz de *"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten kimse, kendisiyle alakayı kestikleri zaman bile onlara iyilik etmeye devam edendir."*[56] buyurmuştur.

Bir başka önemli ziyaret de cenaze evine yapılan taziye ziyaretidir. Taziye için çoğunlukla "Allah size güzel sabırlar ihsan etsin ve mükâfatını da versin.", "Başınız sağ olsun! Allah geride kalanlara ömür versin!" gibi sözler söylenir. Resulullah *"Bir musibeti sebebiyle din kardeşine taziyede bulunan mü'mine, Allah Teâlâ kıyamet günü kerem elbiselerinden giydirir (şeref bahşeder)."*[57] buyurarak taziyede bulunmanın önemini bildirmiştir. Taziye ziyaretinde ev halkına maddi manevi destek olmaya, onları dualarla teselli etmeye dikkat edilmelidir. Ayrıca taziye ziyaretini cenazeden sonraki ilk üç gün içinde yapmaya da özen gösterilmelidir.

Önemli ziyaretlerden biri de mezarlık ziyaretleridir. Kabirler, insana ölümü ve ahireti hatırlatır. Bunun içindir ki, Efendimiz (s.a.v.), daha önce, cahiliyye devrinden yeni çıkan Müslümanların kabir ziyareti sebebiyle bir takım bâtıl inanç ve âdetleri hatırlamalarını ve hataya düşmelerini önlemek için yasakladığı kabir ziyaretlerini *"Sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim; artık şimdi onları ziyaret ediniz, çünkü bu size ahireti hatırlatır."*[58] hadisleriyle tavsiye ve emir buyurmuşlardır.

YORUMLAYALIM

"Resulullah (s.a.v.); bize hasta ziyaretini, cenâzenin arkasından gitmeyi, aksırana yerhamükellâh demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selamı yaygınlaştırmayı tavsiye etti."

Buhârî, Cenâiz, 2; Müslim, Libâs, 3.

Yukarıdaki hadis-i şerifi ziyaret adabı açısından yorumlayınız.

"Kabirleri ziyaret edin kabirleri ziyaret etmeniz size ölümü hatırlatır." (Ebu Davud, Cenâiz, 75,77.)

55. *Nisâ suresi, 1. ayet.*
56. *Buhârî, Edeb, 15.*
57. *İbn Mâce, Cenâiz, 56.*
58. *İbn Mâce, Cenâiz, 47; Müslim, Cenâiz, 106.*

Özellikle bireyselliğin hâkim olduğu günümüz şartlarında, Allah (c.c.) rızasını gözeten tüm ziyaretler âdeta bir tedavi yöntemi vazifesi görmektedir. Bir Müslüman olarak bu ziyaretlerin bir tercih değil zaruret olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Ahlaklı davranış bunu gerektirir. Ziyaretler birlik-beraberlik ve dayanışmaya vesiledir. Yakın akrabadan başlayarak, yaşlı olanları da önceleyerek ziyaret yapmayı ihmal etmemek gerekir.

TARTIŞALIM

Ebu Hüreyre (r.a.)anlatıyor: Resulullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Müslüman'ın, Müslüman üstündeki hakkı beştir: Selamını almak, hasta ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetine icâbet etmek, hapşırınca 'yerhamükallah' demek."

Buhârî, Cenâiz, 2.

Yukarıdaki hadis-i şerife göre bahsedilen 5 başlığın niçin hak olarak görüldüğünü arkadaşlarınızla tartışınız.

8. ALIŞVERİŞ ADABI

İnsanoğlu, geçimini sağlamak, rızkını elde etmek için çalışmak zorundadır. Tek başına bireyin bütün hizmetleri yerine getirmesi mümkün olmadığından, insanların birbirlerinden hizmet almaya ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç, alışverişi, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de **"İnsan için ancak çalıştığı vardır."**[59] buyurulmakta, insanın rızkını temin etmesi için çalışmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Rızkı elde etmenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlardan biri de ticarettir. **"... Allah (c.c.), ticareti helal, ribâyı (faiz) da haram kıldı..."**[60] ayeti ile ticaretin meşru olduğu belirtilmiştir.

Öncelikle alışveriş karşılıklı rıza ile yapılmalıdır. Rızanın gerçekleşebilmesi için de tarafların helal ve haramlara dikkat etmeleri gerekmektedir. *"Güvenilir, doğru ve Müslüman tacir, kıyamet günü şehitlerle beraberdir."*[61] buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.), ticarette dürüst ve güvenilir olmanın önemine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla satıcı olan kimsenin, müşterisini aldatmaması, satışını yaptığı eşyanın kusurlarını gizlememesi, hile yapmaması, fahiş fiyat söylememesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu tür kimseler şu şekilde uyarılmaktadır: **"Ey iman edenler! Birbirinizin mallarını haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin, (haram ile) nefsinizi mahvetmeyin. Allah şüphesiz size merhamet eder. Bunu, kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa onu ateşe sokacağız. Bu, Allah'a kolaydır."**[62] Ayetten anlaşıldığı üzere satıcının tek hedefi kazanmak, kâr elde etmek olmamalı, helalinden kazanmak olmalıdır.

Ticaret helal yollardan gerçekleştirilmelidir. Kullanımı helal olmayan, zararlı, faydasız, çalıntı veya haram bir şey alışverişe konu olmamalıdır. Satıcı eşyanın vasıfları konusunda müşteriyi yanıltmamalı ve yalana başvurmamalıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) *"Bizi aldatan bizden değildir."*[63] buyurmakta, Müslümanları yalan ve hile konusunda uyarmaktadır. Ticarette aldatmamak önemli olmakla birlikte aldanmamak da çok önemlidir. Müslüman, uyanık olmalı, şüpheli şeylerden kaçınmalı, yüksek fiyatlara karşı dikkatli olmalı, yapılan alışverişi belgelendirmeyi unutmamalıdır.

ARAŞTIRALIM

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (r.a.), miladi 699 yılında Kûfe'de doğmuştur. Gerçek adı, Numân b. Sâbit'tir. Ebû Hanîfe, ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, küçük yaşta babasından ticaret öğrenmiştir. İlim hayatına atılınca da ticaret işini sürdürmüştür.

Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 131, 136-137.

Ticaret adabında en güzel örneklerden birisi olan İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin ticarette takip ettiği temel ilkeleri araştırınız.

Sanal ortamda alışveriş yaparken güvenlik kurallarına uymalıyız.

59. Necm suresi, 39. ayet.
60. Bakara suresi, 275. ayet.
61. İbn Mâce, Ticârât, 1.
62. Nisâ suresi, 29-30. ayetler.
63. Müslim, İman, 164; Fiten, 16.

YORUMLAYALIM

"Emin ve (muamelelerinde) doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli, Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir."

Tirmizî , Buyû', 4.

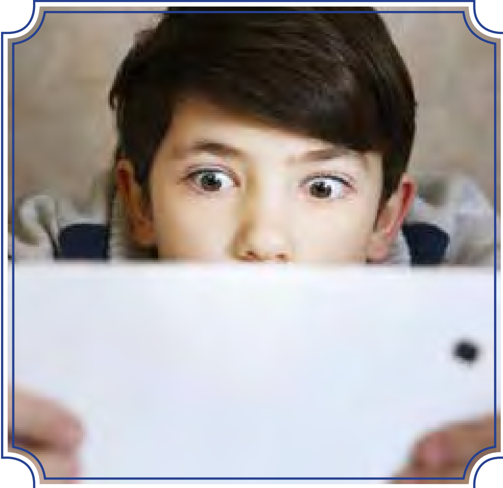
Yukarıdaki hadisi alışveriş adabı açısından yorumlayınız.

Alışverişte dikkat edilmesi gerekli bir başka husus da borçlanma ile alakalıdır. Zaruret olmadığı sürece borçlanmamaya gayret edilmeli, borç alındığı zaman ise vaktinde ödenmelidir. Allah Resulü (s.a.v.), *"Kim, ödemek arzusu ile insanların malını alır ise, Allah (onun borcunu) ona bedel eda eder. Kim de telef etmek niyetiyle halkın malını alırsa Allah onu telef eder."*[64] buyurmakta, bu konuda niyetin de önemli olduğunu ifade etmektedir. Borç alan ve veren kimseler, borç miktarını muhakkak yazmalı, kayıt altına almalıdır. Böylelikle her iki kimsenin de ortaya çıkabilecek mağduriyetleri önlenmiş olur.

Müslüman bir kimsenin alışverişte şüpheli şeylerden kaçınması da çok önemlidir. Haram ve helaller belli olmakla birlikte bu ikisi arasında olan bazı şüpheli durumlar vardır ki bunlardan uzak durmak da beden ve ruh sağlığı açısından gereklidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde bu duruma işaret etmiş ve *"... Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur. Tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki, her an koruluğa düşebilecek durumdadır."*[65] buyurarak şüpheli şeylerin harama düşmeye sebep olacağına dikkat çekmiştir.

9. MEDYA VE BİLİŞİM ADABI

Hayatımızda kitle iletişim araçlarının rolü oldukça fazladır. Küreselleşmenin en önemli unsurlarından biri olan iletişim ve bilişim teknolojisi son yıllarda hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Ancak iletişim ve bilgi teknolojisinin ilerlemesi beraberinde çeşitli sıkıntıları ortaya çıkarmıştır.

İletişim araçlarını ölçülü kullanmalıyız.

İnternet ve bilişim teknolojisi, bilgiye daha hızlı erişim konusunda katkı sağlamasına rağmen, bilginin doğruluğuna her zaman hizmet etmemektedir. Kötü amaçlı birçok yazılım ve virüsler, tüketiciyi aldatmaya yönelik reklamlar, kişilerin mahremiyetini açığa vuran kötü niyetli paylaşımlar gibi birçok faktör insan yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Teknolojinin son derece iyi bir seviyeye geldiği bu dönemde özellikle gençler arasında yaygın olan sosyal medya araçları bilinçli kullanılmamaktadır. İnternet ve bilişim doğru şekilde kullanılmadığı takdirde, zaman yönetimi de sağlanamamaktadır. Oysa zaman, insan için en değerli sermayedir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hadis-i

64. *Buhârî, İstikraz, 2.*
65. *Buhârî, İman, 39.*

şerifinde insanların zamanın değerini bilmediklerini şu sözler ile ifade etmiştir: *"İki nimet vardır ki, insanlar onlar hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit."*[66] Sevgili Peygamberimizin asırlar öncesinde ifade ettiği bu gerçek, günümüzde son derece anlamlı hâle gelmiştir. Kitle iletişim araçlarını kullanırken zaman israfından kaçınmalıdır. İnsanın kendisine, ailesine ve en önemlisi Allah'a (c.c.) karşı sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır. Sanal ortamda gereksiz geçirilen vaktin, sorumlulukları yerine getirmeye engel olmamasına dikkat edilmelidir.

Dinimiz her konuda dengeli olmayı tavsiye etmektedir. Dolayısıyla teknolojiyi de doğru ve ölçülü kullanmak gerekir. Bu süreçte medyanın, doğru ve güvenilir bilgilerle halkın ahlaki ve dinî eğitimine yönelik programlara yer vermesinin de önemi kaçınılmazdır.

Müslüman her yerde sorumluluklarının bilinciyle hareket etmelidir. Sanal dünyada söylediği sözlerin de hesabını vereceğini unutmamalıdır. Kendi adını kullanmadığı durumlarda bile sorumlu davranmalı, yalan söylememeli, kötü sözleri yaymamalı, dedikodu yapmamalıdır. Allah'ın (c.c.) gerçek hayatta haram kıldığı her şeyin sanal hayatta da haram olduğunu bilmelidir. Cinsel, alkol ve şiddet içerikli yayınlardan uzak durmalıdır. Güvenli ya da resmî olmayan sitelerde kimlik ve telefon numarası gibi kişisel bilgiler paylaşılmamalıdır.

Kişi kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa, başkalarına da öyle davranmalı, yapılmasından rahatsızlık duyduğu bir davranışı başkalarına yapmamalıdır. Sosyal medyada yazılan, paylaşılan her şeyin bir sorumluluğu bulunmaktadır. Her paylaşımın Allah (c.c.) katında silinmediği unutulmamalıdır.

İnsanların bilgilerine izinsiz bir şekilde ulaşmaya çalışmak, işletim sistemlerine girmek kul hakkı ihlalidir. Sosyal ortamda gereksiz mesajlar göndermek ve insanları rahatsız etmek de aynı şekilde kul hakkına girer. Dolayısıyla sosyal paylaşım sitelerinde her türlü söz ve fiile dikkat etmek hem dünya hem de ahiret hayatı için önem arz etmektedir. Sosyal medyada paylaşılan bilginin doğru ve güvenilir olduğundan emin olunmalı, doğru olmayan bilgi paylaşılmamalıdır.

Teknoloji bağımlılığı zararlı bir alışkanlıktır.

HATIRLAYALIM

Her yerde olduğu gibi gazete, dergi, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarında da kul hakkına dikkat edilmelidir. Kitlelere ulaşan araçlarda söylenen bir sözün, yazılan bir yazının milyonlarca kişiye ulaşabileceği gerçeğini unutmamak gerekir. Yalan, iftira ve gıybetin burada da günah olduğu bilinmelidir.

66. Buhârî, Rikak, 1.

Günümüz insanının vazgeçilmez iletişim aracı haline gelen telefonların da doğru kullanılması gerekmektedir. Her şeyden önce telefonla konuşmanın adabına riayet edilmeli, başkalarına rahatsızlık verilmemelidir. Kişi, telefonla arama yaptığı zaman önce selam vermeli ve kendini tanıtmalıdır. Konuşmayı uzun tutmamalı, karşısındaki insanı fazla meşgul etmemelidir.

Kalabalık grupların bulunduğu cami ve mescitlerde, konferans, seminer gibi toplantı yerlerinde ve hastanede telefonun sesi kapatılmalı; yüksek sesle konuşulmamalıdır. Sessiz olunması gereken bu tür ortamlarda bilinçli davranılmalıdır. Telefonun tamamen kapatılması gereken yerlerde duyarlı davranılmalı; toplumun huzuru bozulmamalıdır.

YAZALIM

Toplum içinde konuşurken nelere dikkat etmeliyiz? Yazınız.

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

DEĞERLENDİRME SORULARI

A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1- Selamlaşmak toplum hayatında hangi faydaları sağlamaktadır?

2- "Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır."(Bakara suresi, 168. ayet.) ayet-i kerimeyi yeme içme adabı açısından açıklayınız.

3- Müslüman bir kimsenin giyim kuşamda öncelikleri neler olmalıdır? Yazınız.

4- "Hasta ziyareti yapan kişi, (hastanın yanından) dönünceye kadar kendisini cennete ulaştıracak bir yol üzerindedir." (Müslim, Birr ve Sıla, 39.) hadis-i şerifi çerçevesinde hasta ziyaretinin önemini anlatınız.

5- İnsan hangi amaçlar için seyahat eder? Hangi tür seyahatin kişiye faydası vardır? Açıklayınız.

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

6- Aşağıdakilerden hangisi yeme-içme adabına uygun davranışlardan biri <u>değildir?</u>

A) Herhangi bir yere yaslanmadan yemek
B) Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak
C) Yemek yerken tabağın ortasından başlamak
D) Yemeğe besmele ile başlamak
E) Yemekten sonra Allah'a (c.c.) şükretmek

7- Aşağıdakilerden hangisi medya iletişim araçlarını kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir?

A) Kişilerin izni olmadan telefon numaralarını başkaları ile paylaşmak
B) Başkalarının şifrelerini ele geçirip sosyal medya hesaplarını kullanmak
C) Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşmak
D) Kişiler hakkında doğruluğu kesin olmayan bilgileri paylaşmak
E) Cami, mescit gibi toplantı yerlerinde telefonu sessize almak

8- Müslüman'ın giyim kuşamdaki ölçüsü ne olmalıdır?

A) Gösterişli ve pahalı olmalı
B) Temiz ve uyumlu olmalı
C) İhtiyacından fazla olmalı
D) Giyim tarzında belirleyici olan moda olmalı
E) Giyinmeyi tek amaç hâline getirmeli

9- Aşağıdakilerden hangisi alış veriş adabına uygun davranışlardan birisidir?

A) Malı değerinin üzerinde satmak
B) Malın kusurunu gizlemek
C) Ölçü ve tartıya riayet etmemek
D) Helal ve haram ölçüsüne dikkat etmemek
E) Satıcı ve alıcı arasında rızaya dikkat etmek

C Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanlarına (D), yanlış olanların yanlarına ise (Y) yazınız.

10- (.......) Temiz olmayan yerlerde selam verilmez. Çünkü selam Allah'ın (c.c.) isimlerindendir.

11- (.......) Yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması gerekir.

12- (.......) Giyinmekte riya ve büyüklenmeye sebep olan davranışlardan kaçınmak gerekir.

13- (.......) Resulullah (s.a.v.) yolculuk için salı gününü tercih ederdi.

14- (.......) Yolcunun ve hastanın duası makbul dualardandır.

15- (.......) Selam aldıktan sonra "merhaba" demek müstehabdır.

Ç Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

aldatan - Müslümanlardan - temiz tut -
emin ve doğruluktan ayrılmayan - nerede bulursa alır - sadakadır

16- "Bizi yediren, içiren ve .... kılan Allah'a hamd olsun." (Ebû Dâvûd, Et'ime, 52.)

17- "Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni .... " (Müddessir suresi, 3-4. ayetler.)

18- "... ticaret ehli; peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir." (Tirmizî, Buyû', 4.)

19- "Hikmet mü'minin yitiğidir: Onu .... " (İbn Mâce, Zühd, 15.)

20- "Güzel söz .... " (Buhârî, Edeb, 34.)

21- "Bizi .... bizden değildir." (Müslim, İman, 164.)

A

adap: Usul, yol, yordam, davranış kaideleri, terbiye.

adab-ı muâşeret: 1. Davranış bilgisi. 2. Bir toplumda benimsenerek gelenekleşmiş nezaket, terbiye, ahlak ve görgü kuralları.

âdet: 1. Alışılmış şey, herkes tarafından uyulan yol, töre, gelenek, görenek, usul, alışkanlık, huy. 2. Akıl ve sağduyu sahibi kişilerin benimseyip tekrarladıkları alışkanlıklar. 3.Akla ve düşünceye dayanmaksızın tekrar edilegelen olay, durum ve davranış.

adalet: 1. Doğruluk, eşitlik, denklik, aşırılıktan uzak ve dengeli olma, her şeye hakkını verme. 2. Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk. Her şeyin olması gerektiği yerde bulunması, insaf. 3. Dinen zararlı olan şeylerden kaçınmak suretiyle hak olan yolda dosdoğru bir biçimde devam etme. 4. Kanunları eşitlik ilkesine göre uygulama, herkesin kanun karşısında eşit tutulmasını sağlama. 5. Dengeli bir kişilik ve ahlaka sahip olma, aşırılıktan uzaklaşıp her şeye hakkını verme. 6. Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu evrende onun istekleri doğrultusunda hareket etme.

adn: 1. Cennetin en yüksek derecelerinden biri. 2. Peygamberlerin, şehitlerin, iyi işler yapan doğru kulların gidecekleri cennet.

afet: Bela, hastalık, kusur, büyük felaket, musibet, hastalıkların dokularda yaptığı bozukluk, kıran. "İlmin afeti unutmaktır." Hadis-i şerifinde insan müdahalesi olmadan meydana gelen deprem, sel, fırtına vb. musibet ve zararlar.

ahd: Söz, sözleşmek, anlaşmak, bir söz üzerine yemin etmek.

ahlak: 1.Huylar, mizaçlar, karakterler, tabiatlar. 2.İnsanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar. 3.İnsanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırmaya yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü. 4.Ahlaki konularla ilgili bilim dalı.

ahlak-ı hamide: Beğenilen, güzel ahlak.

ahlak-ı zemime: Beğenilmeyen, kötü ahlak.

ahiret: 1. Dünya hayatını takip eden hayatın adı. 2. Dünya hayatındaki amellerin -söz, davranış ve eylemlerin- sonuçlarının alınacağı ve değerlendirileceği zaman.

ahsen-i takvim: En güzel şekilde yaratılmış.

âkıbet: Bir iş veya durumun sonu, sonuç.

akîka: 1. İnsan ve hayvan yavrularının ana rahmindeyken başında biten tüyler, yeni doğan çocuğun başındaki saç. 2. Yeni doğan çocuk nedeniyle Allah'a (c.c.) şükür olarak doğumunun yedinci gününde kesilen kurban. Çocuğa, doğumunun yedinci gününde ad konur ve saçları tıraş edilir. Kesilen saçlarının ağırlığınca fakirlere altın veya gümüş cinsinden sadaka verilir.

akit: Anlaşma, sözleşme.

akl-ı selim: Sağlam, doğru akıl.

alışılagelen: Yapılması alışkanlık hâline gelmiş iş, sıradanlık, çeşitlilik göstermeyen, alışılagelmiş düzen içinde yapılan.

amel: 1. Yapılan iş, eylem, fiil. 2. Çalışma, didinme, davranış, uygulama. 3. Bir kural veya dinî emrin yerine getirilmesi. 4. Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranış. 5. Bir niyete ve amaca bağlı olarak yapılan iş.

amel defteri: İnsanların dünyadaki iyi ve kötü davranışlarının Kirâmen Kâtibîn adlı melek tarafından yazılan belgesi.

anayasa: 1. Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesasi. 2. mec. Temel, esas.

arafat: Haccın farzlarından olan vakfenin yapıldığı, Mekke'nin doğusunda bulunan yer.

arefe günü: 1. Kurban Bayramından bir önceki gün. 2. Türk kültüründe hem Kurban hem de Ramazan Bayramından bir önceki gün.

arş: 1. Taht, çardak, cumba, çatı, dam, tavan, kubbe. 2. Hükümranlık, şan, şeref. 3. Bütün âlemi kuşatan, nasıl olduğunun bilinmesi insan aklının dışında kalan ve sadece Allah (c.c.) tarafından bilinen şey. 4. Allah'ın (c.c.) gücünün ve büyüklüğünün en açık biçimde görüldüğü dokuzuncu kat gök. 5. Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu bütün varlıklar üzerindeki kudret, hükümranlık, egemenlik ve iktidarı.

aşikâr: Açık, apaçık, meydanda olan.

ayet: 1. İz, belirti, nişan, eser, açık alamet, işaret, delil, kesin kanıt, ibret. 2. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine işaret eden her şey. 3. Peygamberlerin Allah (c.c.) tarafından gönderildiğini ortaya koyan mucizeler. 4. Surelerin içinde yer alan, başından ve sonundan özel işaretlerle ayrılan bir veya birkaç cümleden oluşan ilahî söz.

ayıp: 1. Eksiklik, noksanlık, kusur. 2. Utanılacak şey, utanç veren söz ve davranış. 3. Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan utanılacak durum ve davranış.

azat: 1. Serbest bırakma. 2. Özgür, hür. 3. Köle veya cariyeyi hürriyetine kavuşturma. 4. Dünya ve dünya ile ilgili bütün bağlardan kurtulma, manevi özgürlüğüne kavuşma.

B-C-D

bağışlamak: 1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. 3. Görevden çekmek, almak. 4. Hoş görmek.

beyan: Bir şeyin açıklığa kavuşması, anlatma, bildirme, açıklama.

biat: Bağlılığını, itimadını bildirmek. Birisinin hakemliğini veya hükümranlığını kabul etmek. Bağlılığını alenen izhar etmek, oy vermek.

birr: İyilik ve hayrın her çeşidi; ihsan, zekât, yardım, lütuf, güzel geçinme, olgunluk, doğruluk.

buğz: 1. Çekememe, istememe, incitme. 2. Birisi hakkında gizli ve kalbi düşmanlık hissetme, kin, husûmet.

bühtan: 1. İftira, suçlama. 2. Yalan söyleme, uydurma.

büyü: 1. Sihir. 2. Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlar.

cami: 1. Toplayan, bir araya getiren, toplayıcı, kaplayan, içine alan. 2. Mabet, mescit. 3. İçinde cuma namazı kılınabilen büyük mescit. 4. Müslümanların ibadet amacıyla toplandıkları, dini eğitimin gerektirdiği her türlü konunun konuşulup çözüm arandığı yer. 5. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çeşitli konulardaki hadislerini bir araya getiren kitaplar.

cebânet: Korkaklık, ürkeklik. Korkulmayacak şeylerden bile korkmak.

cehennem: 1. Ateş, ateş çukuru, derin hendek. 2. Çok sıcak, çok sıkıntılı yer. 3. İnanılması gereken şeylere inanmayan ya da inandığı hâlde inanmayanların hayatını sürdüren ve günahı affedilmeyen insanların ahiret âleminde cezalandırılacakları yer.

cemaat: 1. Topluluk, insan kalabalığı. 2. Aynı düşünce etrafında bir araya gelen topluluk. 3. Bir dinden veya bir soydan olanların hepsi. 4. Müslümanlığın din kardeşliği esasına dayalı olarak sevgi ve saygı temelli gerçekleştirilmesini istediği birlik, beraberlik. 5. Namaz kılmak için bir araya gelen ve imama uyan topluluk. İslam dini beş vakit namazın camide cemaatle kılınmasını teşvik etmiştir. Cemaat, cuma ve bayram namazının şartlarındandır. 6. Bir ülkede yaşayan dinî azınlık.

cemerat: Hac ibadeti yapılırken Mina'da şeytan taşlanan yerler.

cennet: 1. Bahçe, çok güzel ve ferahlık veren yer; meyvelik, ağaçların, suların ve gölgelerin bol olduğu yer; uçmak. 2. Günahsız, günahları affedilen ya da günahlarının cezasını cehennemde çekmiş olan mü'minlerin, içerisinde sonsuza dek kalacakları yer.

ceza: 1. Bir şeyin bedeli ve tam karşılığı. 2. Mükâfat, ödül. 3. Yaptırım. 4. Bir şeyin hem iyi hem de kötü karşılığı. Türkçede sadece suçluya ve kötü davranışlarda bulunanlara uygulanan maddi ve manevi yaptırımlar ceza olarak nitelenir. 5. Uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntıve acı veren uygulama.

dalalet: 1. İman ve İslamiyet'ten ayrılmak. 2. Hak ve hakikatten, doğru yoldan sapmak. Allah'a isyankâr olmak. Şaşkınlık.

din: 1. Âdet, yol, gidişat. 2. Ceza, mükâfat, hesap, ceza ve mükâfatın karşılığının verildiği gün. 3. Galip gelmek, hâkimiyet. 4. Bir ülkede uygulanan kanun ve kurallar. 5. Boyun eğme, kulluk, itaat.

dua: 1. Çağırma, seslenme. 2. Yalvarma, yakarma. 3. İbadet. 4. Dileme, yardım isteğinde bulunma. 5. İbadet ve yakarma amacıyla okunan dinî metin. 6. İnsanın, Allah'ın (c.c.) yüceliği ve büyüklüğü karşısında kendi zayıflığını kavrayıp ona yalvarması, şükretmesi, onu övmesi ve Allah'la (c.c.) her an beraber olduğunun bir göstergesi olarak onunla iletişim kurma eylemi.

E-F-G

ecel: 1. Süre, belirlenmiş vakit. 2. Ölüm için belirlenen ve takdir edilen zaman. 3. Hayatın son bulması, ölüm vaktinin gelmesi.

edâ: Dinî ya da hukuki bir görevin yerine getirilmesi.

edeb: Terbiye. Söz ve davranış ile insanlara güzel muamelede bulunmak.

ehliyet: 1. Yeterlilik, elverişlilik, liyakat. 2. Allah'ın (c.c.) "yapınız" ya da "yapmayınız" şeklindeki isteklerine muhatap olma hâli. 3. Kişinin hukuki haklardan yararlanmaya ve bu hakları kullanmaya elverişli olması. 4. Allah'ın (c.c.) koymuş olduğu dinî, hukuki emir ve yasaklarla yükümlü olma durumu, mükellefiyet. 5. Delilik, bunama, kölelik, çocukluk, bayılma, uyku ve unutma gibi durumlarda ehliyet eksikliği meydana geldiği için dinî ve hukuki yükümlülüklerden bazıları düşer.

ekoloji: 1. Canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalı 2. Çevre bilimi.

ensar: 1. Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler. 2. Hicret sırasında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafr eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

esfel-i safilîn: Sefillerin en sefili. Cehennem'in en aşağı tabakasındakiler.

evren: Gök varlıklarının bütünü, kâinat, cihan, âlem, kozmos.

ezan: Her gün kılınması farz olan namazların ve cuma namazının vaktinin geldiğini Müslümanlara duyurmak için okunan ve sözleri Hz. Peygamber'in sünneti ile belirlenen namaza çağrı sözleri.

farz: 1. Belirleme, tayin ve takdir etme, karar verme. 2. İslam dininde mükelleflerden yapılması kesinlikle istenen ve terk edilmesi günah olan fiiller, emirler.

facir: Haktan sapan. Haram ve günaha dalmış kötü insan. Günah işleyen.

farz-ı ayn: Dinen sorumlu sayılan kimselerin her birinin ayrı ayrı yapması zorunlu olan fiiller, emirler.

farz-ı kifaye: Dinen sorumlu sayılan kimselerden bazılarının yapmalarıyla diğerlerinden sorumluluk kalkan fiiller, emirler.

fazilet: Erdem, güzel ahlak.

fedakâr: Her türlü zahmetlere göğüs gererek sebat eden, özverili kimse.

felaket: 1. Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela.

fıtrat: 1. Yokken var etme, yaratma. 2. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat.

fidye: Geçerli bir nedenden dolayı ibadetlerde meydana gelen bir eksikliğe karşılık olarak verilen mal, para.

fitne: İnsanın akıl ve kalbini doğrudan doğruya, hak ve hakikatten saptıracak şey.

furkan: Hak ile bâtılı birbirinden ayıran. İyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı fark edip ayıran.

gayp: 1. Göz önünde olmayan, gözle görülmeyen, gizli olan, hazırda olmayan. 2. Akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı. 3. Henüz içinde yaşanılmayan gelecek zaman ve gelecek zaman içerisinde meydana gelecek olaylar. 4. Öldükten sonra dirilme, cennet, cehennem, hesap günü gibi insanın duyu organları ve akıllarıyla haklarında bilgi edinemeyecekleri âlem.

gelenek: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane.

gıybet: 1. Dedikodu, çekiştirme, yerme, kötü sözlerle anma. 2. Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslüman'ın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma.

gözü gönlü tok olmak: Fazla para ve mal istemeyen, zorunlu ihtiyacı kadarı ile yetinen, imkânları az da olsa bunu hissettirmeyen, bu durumda dahi cömert olan.

günah: 1. Suç, kabahat, hata, zulüm, israf, isyan, fesat, haram. 2. Dinin emir ve yasaklarına aykırı olarak yapılan ve bazı durumlarda işleyene dünyada yaptırım, ahirette ise azabı gerektiren söz, iş ve davranışlar.

H-I-İ

hadis: 1. Söz, haber. 2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, fiilleri ve takrirleri; sahabelerin dine aykırı olmayan söz ve davranışlarını onaması. 3. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'den anladıklarını söz ve davranışlarıyla ifade etmesi.

hak: 1. Gerçek, doğru, gerçeğe uygun. 2. Adalet. 3. Gerek sözün, gerekse eylemin zaman ve şartlara göre nasıl söylenmesi ve yapılması gerekiyorsa öylece yerine getirilmesi. 4. Bir iş ve emeğin maddi veya manevi karşılığı.

hamd: 1. İyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme, övme, ululama, yüceltme. 2. Allah'a (c.c.) teşekkür, şükran. 3. Bütün övgü çeşitlerini içeren sevgi ve saygıyla Allah'a yapılan şükür.

haram: 1. Dince yasak edilmiş, din kurallarına aykırı olan. 2. Dinen sorumluluk çağına ulaşmış olan herkese, Allah'ın (c.c.) yapılmasını kesin olarak yasakladığı söz ve davranış.

haset: 1. Kıskançlık, çekememezlik. 2. Başkasının elinde bulunan maddi ve manevi imkânların kendisine verilmesi ve kıskanılan kişinin bu imkânları kaybetmesi için kalpte bulunan temenni ve istek.

haslet: 1. Huy, ahlak. 2. Yaratılıştan olan tabiat.

haya: Utanma, edeb.

havf: Korku, kaygı, endişe.

hayır: 1. Servet, mal. 2. İbadet. 3. Dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.

hayız: Kadınların ay hâli, âdet görmesi, aybaşı.

haysiyet: İtibar, şeref, kıymet, derece.

helal: 1. Dinî bakımdan kullanılmasına, yapılmasına, söylenmesine, yenilip içilmesine izin verilen şey. 2. Dinin haram kılmadığı yollardan elde edilen kazanç.

hılfu'l-fudul: Erdemliler topluluğu.

hırs: Sonu gelmeyen istek, aşırı tutku.

hıyanet: 1. Hainlik, vefasızlık. 2. Güveni kötüye kullanmak, sözünde durmamak.

hidayet: 1. Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. 2. Allah'ın (c.c.), kişiye dünya ve ahirette huzurun kaynağı olan ve onu sürekli mutlu edecek yolu göstermesi.

hikmet: 1. Bilgelik. 2. Akıl, söz ve davranıştaki uygunluk. Herkesin bilmediği gizli sebep.

hukuk: 1. Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü. 2. Yasaların ceza ile ilgili olmayıp alacak verecek vb. davaları ilgilendiren bölümü.

husumet: Düşmanlık.

hutbe: 1. Bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma, nutuk, hitabet. 2. Cuma ve bayram namazları başta olmak üzere bazı ibadet ve törenlerin yerine getirilmesi esnasında topluluğa karşı yapılan konuşma.

huzur: 1. Hazır bulunma, var olma. 2. Gönül rahatlığı, sükûnet. 3. Haklıya hakkını verip suçluyu da işlediği suça denk bir ceza ile cezalandırma.

hüsn-ü niyet: İyi dilek, iyi niyet.

ibadet: 1. Boyun eğme, itaat etme, saygı duyma. 2. Kulluk etme, tapınma. 3. Ululama, övme, yüceltme. 4. Allah'ın (c.c.) insanlara emrettiği ve insanların da Allah'a (c.c.) karşı yapmakla yükümlü oldukları tüm davranışlar.

iffet: 1. Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. 2. Yeme, içme ve diğer bedeni hazlar konusunda ölçülü olma, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem. 3. Cinsel konularda ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması. 4. Gözü ve gönlü tok olma durumu.

ifrat: Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık, tefrit karşıtı.

iftira: 1. Yalan uydurma, birine haksız ve asılsız yere suç yükleme, bühtan etme. 2. Bir kimseye asılsız olarak haksız bir şekilde suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, nitelik veya davranış isnat ederek onun onur ve kişiliğiyle oynama. 3. Allah'tan (c.c.) başka tanrılar edinerek şirk koşma, Allah'ı (c.c.) zatına layık olmayan isim ve sıfatlarla niteleme.

iftitah tekbiri: 1. Başlangıç tekbiri, tahrim tekbiri. 2. İnsanlar arasındaki iletişimi zedeleyen, engelleyen ve toplumdaki dayanışmayı bozan sözleri bir kişiden başka bir kişiye taşıma.

ihlas: 1. Samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik, riyanın karşıtı. 2. Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakârlık ve iki yüzlülükten uzak olma. 3. İnsanın bütün davranışlarında, sözlerinde, inançlarında ve ibadetlerinde yalnızca Allah'ın rızasını (c.c.) gözetmesi.

ihsan: 1. İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikram etme. 2. İnsanın, kendisini Allah'ın (c.c.) huzurunda olduğunu hissetmeye çalışarak ve O'nu görüyormuş gibi ibadetlerini yerine getirmesi.

ikram: 1. Konuğu ağırlama. 2. Bir şeyi armağan olarak verme, sunma. 3. Alışverişte satıcının alıcıya yaptığı indirim. 4. Sunulan şey.

ilkel: 1. İlk durumunda kalmış olan, gelişmesinin başında bulunan, iptidai, primitif. 2. Basit, karmaşık olmayan. 3. Eğitimsiz, kültürsüz.

iman: 1. İnanma, tasdik etme. 2. Kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi.

imsak: Oruca başlama zamanı, tan yerinin ağarması; bununla yatsı namazının vakti çıkmış sabah namazının vakti girmiş olur.

infak: Nafaka verme, besleme, geçindirme. Dinî bir terim olarak, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanma amacıyla kişinin kendi servetinden harcamada bulunması, ihtiyaç sahiplerine aynî ve nakdî yardım etmesi.

inkâr: 1. Gizleme, saklama. 2. Reddetme, tanımama, inanmama, kabul ve tasdik etmeme. 3. Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini kabul etmeme.

israf: Saçıp savurma, harcamalarda orta yoldan sapma, ölçüyü aşma ve aşırılık yapmak suretiyle sahip olduğu nimetleri gereksiz yere tüketme.

istinşak: Abdest ve gusülde burnu iyice temizleme.

irade: Bir davranışı tercih edip gerçekleştirme gücü.

istihare: 1. Hayırlı olanı isteme. 2. Yapılması düşünülen bir işin Allah (c.c.) katında hayırlı olan şekliyle gerçekleşmesini isteme. 3. Bir şeyin kendisi için hayırlı olup olmayacağını Allah'ın (c.c.) kendisine bildirmesi maksadıyla yatmadan önce iki rekat namaz kılarak Allah'a (c.c.) dua etmesi.

itidal: Orta olma, aşırı olmama hâli, ölçülülük.

iyilik: 1. İyi olma durumu, salah. 2. Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet. 3. Yarar veya elverişlilik, nimet.

izzet: Büyüklük, yücelik, ululuk.

K

kâfir: 1. Hakk'ı tanımayan, bilmeyen. 2. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanmayan.

kâinat: 1. Evren. 2. Dünya.

kamet: 1. Gerek tek olarak gerekse cemaatle namaz kılarken farz namazların öncesinde "hayye ale'l-felah"tan sonra 'namaz ibadeti başlamak üzeredir.' anlamına gelen "kad kameti's-salah" cümlesinin ezana eklenip okunması. 2. Kamet, farz olan namazların sünnetlerindendir. Kamet getirilirken ayakta durulur ve kıbleye dönülür. Vitir, bayram, teravih ve nafle namazlar için kamet gerekmez. Erkekler, tek başlarına veya cemaatle namaz kılarken kamet getirirler.

kıyamet: 1. Kalkma, doğrulma, dikilme, ayaklanma, dirilme. 2. Evrende bulunan her şeyin yok olmasıyla, ölen tüm insanların yaptıklarının hesabını vermek üzere diriltilecekleri zaman. 3. Dünyanın bağlı olduğu kozmik sistemde meydana gelecek değişimin ardından ölülerin diriltilmesiyle başlayıp ebedîyen devam edecek olan âlem, ceza günü.

keder: Üzüntü, tasa.

kefaret: Dinen belirli yasakların ihlâli durumunda yapılması istenen malî ya da bedenî ibadet.

kibir: Büyüklenmek, kendini üstün görmek, böbürlenmek.

köle: 1. Esir, tutsak, bende. 2. Hukuki, iktisadi ve sosyal bakımdan özgür insanlara göre daha aşağı bir statüde bulunan kişilere verilen addır.

kudsî hadis: Manâsı Allah'a (c.c.), ifadesi Hz. Peygambere (s.a.v.) ait olan hadis.

kul: 1. Allah'a (c.c.) göre insan. 2. Allah'a (c.c.) içtenlikle ibadet eden.

kulluk: 1. Kul olma durumu, ubudiyet. 2. Kulun yaptığı iş.

kusur: 1. Eksiklik, noksan, nakısa. 2. Özür. 3. Bilerek veya bilmeyerek bir işi gereği gibi yapmama. 4. Elverişsiz durum.

kutsal: 1. Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsi, mukaddes. 2. Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen.

külfet: Yük, zorluk, sıkıntı.

M-N-Ö

mahlukat: Yaratılmış şeyler, canlılar.

makbul: Beğenilen, hoşa giden, yürürlükte olan.

manevi: Görülmeyen, duyularla sezilebilen, soyut, ruhani, tinsel.

maruf: 1. Herkesçe bilinen, tanınan, ünlü, aşina olunan. 2. Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olan, dinin ve aklın güzel gördüğü (her şey).

masum: 1. Suçsuz, günahsız, kabahatsiz, korunmuş. 2. Peygamberlerin kasıtlı olarak günah işlemekten uzak olmaları hâli.

masumiyet: 1. Masumluk. 2. Günahsızlık.

mecusî: Mecusîliğe inanan kimse. Ateşe tapıcılık.

meleke: Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık.

menasik: İbadet edecek yerler. İbadet ederken lüzum eden usul, yol ve tarz.

merhamet: 1. Şefkat gösterme, acıma, yumuşak huylu olma. 2. Affetme, bağışlama, iyilik etme.

mesaj: 1. Bir devlet büyüğünün, bir sorumlunun belirli bir olay veya durum dolayısıyla ilgililere gönderdiği bildiri. 2. İleti. 3. Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu, düşünce.

meşru: Doğru olan, haram ve yanlış olmayan.

meyil: 1. eğiklik, eğim, akıntı. 2. eğilim, temayül. 3. ilgi, gönül verme.

mikat: Hac ve umre ibadeti için ihrama girilecek yer ve zaman.

minber: Camilerde imamın hutbe okuduğu yer.

mizaç: Huy, yaratılış, tabiat, karakter.

model: Örnek olmaya değer kimse veya şey, örnek.

mucize: 1. İnsanın benzerini yapmaktan aciz kaldığı, alışılagelmiş şeylere aykırı olan, olağanüstü işler. 2. Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla gösterdikleri olağanüstü olaylar. Mucize göstermek Allah'ın (c.c.) iznine bağlı olarak peygamberler tarafından gerçekleştirilir.

muhacir: 1. Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. 2. İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Kureyş kabilesinin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed (s.a.v.) ve arkadaşları.

muhtaç: 1. Bir şeye gereksinim duyan. 2. Yoksul, fakir (kimse). 3. Bakmaya mecbur olduğu aile bireylerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı bulunmayan.

muhteris: Hırslı kimse.

musafaha: 1. El sıkışmak, tokalaşmak. 2. Muhabbeti, arkadaşlığı izhar etmek.

mushaf: 1. Kur'an-ı Kerim'in adlarından biri. 2. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelmiş olan vahiylerin tümünün iki kapak arasına konmuş olan biçimi. 3. Fatihâ suresinden Nâs suresine kadar tüm Kur'an surelerinin iki kapak arasına girmiş biçimi.

musibet: Ansızın gelen bela, sıkıntı, hoşlanılmayan şeyler.

müctehit: Kur'an ve hadislerde açıkça karşılığı bulunamayan yeni konulara Kur'an ve sünnet çerçevesinde yeni çözümler bulabilmek için çalışan ve çözüm üreten İslam fıkıh âlimi.

mü'min: 1. İnanan, iman eden, gönülden bağlanan, güven veren, güvene kavuşturan kimse. 2. Allah (c.c.) katından peygamberleri

aracılığı ile gelen her şeyi, tereddütsüz olarak doğrulayan ve kabul eden kişi.

müflis: 1. Elindeki malı borçlarını karşılamayan veya borçlarına karşılık elinde hiç malı olmayan; borcu malından, gideri gelirinden fazla olan kimse. 2. Dünyada elde etmiş olduğu sevap ve iyiliklerin ahiret günündeki hesaplaşma sonucunda, haksızlık yaptığı kimselere verilmesiyle kendisine hiçbir sevap kalmayan ve bunun sonunda azabı hak edecek kimse.

mükellef: Akli dengesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunanlar.

müsrif: 1. Saçıp savuran, savurgan, harcamada ölçüyü kaçıran, tutumsuz kimse. 2. Aşırıya giden,dengeyi bozan.

müstehab: Farz ve vacibin dışında sevap olan iş, nafile, mendub.

müşfik: Şefkatli, merhametli, acıyan.

necdet: Kahramanlık, yiğitlik, efelik.

necis: Dinen pis sayılan nesne.

nefis: Can, öz varlık. Ruh, hayat, asıl.

nefs: Öz varlık, kişilik, ruh.

nesil: 1. Kuşak. 2. Aynı çağda yaşayan ve hemen hemen aynı yaşta bulunan kimselerin tümü.

nemime: Söz getirip götürme, kovculuk yapma, arabozuculuk, münafıklık.

nifak: Geçimsizlik, anlaşmazlık, ara bozuculuk.

nifas: Kadınların doğum yapmaları sebebiyle rahimlerinden gelen kana bağlı olarak ortaya çıkan durum, lohusalık.

nimet: 1. İyilik, mutluluk, bağış, ihsan. 2. Hayırlı mal, servet, varlık, yiyecek, içecek gibi şeyler. 3. Ekmek. 4. Allah (c.c.) tarafından insanlara iman başta olmak üzere her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın uzaklaştırılması.

örf : 1. Güzel ve iyi iş, iyilik, ihsan. 2. Aklın ve dinin iyi ve güzel bulduğu, akıl tarafından reddedilmeyen güzel şeyler. 3. Toplumun alışkanlık hâline getirdiği söz veya davranış olarak sürdürdüğü durumlar.

özgürlük: 1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet.

P-R-S

recâ: 1. İnsanın, olmasını istediği şeyleri umması, arzu etmesi. 2. Mü'minlerin günahlarının affedilip cennete gireceklerine dair Allah'a (c.c.) karşı besledikleri duygu, hüsnüzan, Allah'ın (c.c.) bağış ve affını umma.

rekât: Namazın, ayakta durma, rükû ve iki secdenin tamamlanmasıyla oluşan bölümü.

revatip namazları: Beş vakit namazın farzından önce veya sonra kılınan nafile namazlar.

rezilet: Kötülük, aşağılık, kötü ahlaki özellikler.

rıza: Hoşnutluk, memnunluk.

rızık: 1. Kendisinden faydalanılan her şey. 2. İnsan ve diğer canlıların beslenip yaşayabilmeleri için yedikleri ve içtikleri her şey. 3. Allah'ın (c.c.) tüm canlılara kendi katından verdiği yenilen, içilen, giyilen ve maddi manevi yararlanılan mallar, çocuklar, eşler, ilim ve iman gibi şeylerin hepsi.

ribâ: Faiz, haram kazanç.

riya: Allah (c.c) rızası için yapılması gereken ibadetleri, insanlara gösteriş için yapmak.

rükün: Bir ibadet veya muamelenin varlığı kendisine bağlı olan esaslar.

sabır: 1. Tutma, engelleme, direnç gösterme, kararlılık, cesaretli olma, acele etmeme. 2. Hoşa gitmeyen olaylar, nefse ağır gelen şeyler ve insanı zorlayan durumlar karşısında ruhsal dengeyi bozmamak için, dünya ve

ahiret yararlarını düşünerek insanın kalbinde yer tutan sükûnet ve dayanma kuvveti, Allah'a (c.c.) sığınıp güvenerek bela ve felaketlere direnç gösterme. 3. İnsanın, arzu ve isteklerini kontrol altına alması.

sadaka: 1. Allah (c.c.) yolunda harcama, Allah (c.c.) rızası için fakirlere yapılan karşılıksız yardım ve her türlü iyilik. 2. Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için fakirlere ve her türlü ihtiyaç sahibine mülkiyeti onlara ait olmak üzere verilen mal, para.

sadâkat: Dostluk, vefalılık, içten bağlılık, doğruluk, yürek doğruluğu.

saf: Cemaatle namaz kılan mü'minlerin imamın arkasında kıbleye paralel olarak yaptıkları düzgün sıralardan her biri.

sahabi: 1. Arkadaş, dost, veli. 2. Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamberimizi (s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.

sahâvet: Cömertlik, el açıklığı.

salâtü's-selam: 'Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in, ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun.' anlamında 'Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed' biçimindeki dua cümlesi. Salâtü's-selama, salavat-ı şerife veya salât-ı şerife de denir. En yaygın olanları: "Sallallahu aleyhi vesellem", "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed" "Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi vesahbihi vesellim" ve "Salli-Barik" dualarıdır.

salih amel: 1. İyi, güzel, yararlı iş ve davranış. 2. Dayanaklarını Kur'an-ı Kerim ve sünnetten alan, insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işler.

sefahat: 1. Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük. 2. Har vurup harman savurma.

senâ: Övme, medh.

sevap: 1. Bir şeyin karşılığını verme, ödeme, mükâfat, ecir. 2. Allah'ın (c.c.) rızasına uygun iş ve davranışın karşılığı, ilahî ödül. 3.Kişinin iman, ibadet, ahlak ve tüm güzel davranışlarının karşılığı olarak Allah (c.c.) tarafından kendisine verilen ödül; mükâfat.

sıddîk: Pek doğru, sözünün eri. İslam âleminin ilk halifesi Hz. Ebûbekir'in lakabı.

sıla-i rahim: Akrabaları ziyaret etmek, onlarla alakayı koparmamak.

sihir: 1. Büyü, tılsım, aldatma, hile yapma, bir şeyi veya bir olayı gerçek şeklinin dışında gösterme. 2. İnsana yönelik olarak birtakım gizli güçlerin aracılığı ve yardımı ile belli bir amacı gerçekleştirmek için çeşitli biçimlerde uygulanan ve etkili olduğu kabul edilen eylem.

sur: Kıyametin kopmasını ve kıyamet koptuktan sonra yeniden dirilmeyi duyurmak için İsrâfil adlı melek tarafından üflenecek olan bir boru.

sünnet: 1. Yol, âdet, gidişat, huy, karakter, mizaç, hâl, tavır, davranış. 2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'den anladığı şeyleri hayatında yaşama biçimi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayat tarzı. 3. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, davranışları ve sahabelerinin yaptığı olumlu davranışları onaylaması. 4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yapmış olduğu farz ve vacibin dışındaki tavsiyeler, öğütler.

sünnet-i gayri müekkede: Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bazen yapılıp bazen yapılmayan iş, davranış ve ibadetler. Cuma namazına erken gitmek, güzel koku sürünmek, ikindi ve yatsı namazının ilk sünneti vb. gayri müekked sünnetlerdendir. Sünneti gayrimüekkedeye, sünneti zevaid de denir.

şefkat: 1. Merhamet etmek, acımak. 2. Allah'ın (c.c.) yarattığı canlara karşı insanda var olan acıma, merhamet etme duygusu. İnsandaki şefkat duygusunun kaynağı ilâhî rahmetttir.

şirk: 1. Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. 2. Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

T-U

taabbudî: Gerekçesi akılla kavranamayan hüküm.

ta'dil-i erkân: Namazda rükûyu güzelce yapma, rükûdan sonra doğrulup bir müddet bekleme, secdeleri gereği gibi yerine getirip iki secde arasında bir müddet oturma gibi namazla ilgili tüm hareketleri Hz. Peygamber'in yaptığı gibi yerli yerince acele etmeden ve tam olarak uygulama.

taharet: Temizlik, temiz olma, temizlenme.

takva: 1. Bilinçli davranma; uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. 2. Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme; Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma; sünnete uyma. 3. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme.

tâlim: 1. Öğrenme, öğretme, okutma, ders verme 2. Egzersiz.

tamahkâr: Aç gözlü, cimri.

tasadduk: Sadaka verme.

tazim: 1. Yüceltme, ululama, saygı gösterme, kıymet ve önem verme, hürmet etme. 2. Allah'a (c.c.) itaat edip emir ve yasaklarını yerine getirmek suretiyle ona saygı gösterme, her türlü eksiklikten Allah'ı (c.c.) uzak bilme ve tespih etme. 3. Peygamberlere, meleklere, sıddıklara, salihlere, âlimlere ve ana babaya hürmet etme, onların değerini bilme.

teennî: Yavaş gitme, yavaş hareket etme.

tefrit: Tersine aşırılık, ortalamanın çok altında kalma.

tehevvür: Öfkelenme, köpürme.

terbiye: 1. Edeplendirme, eğitme, eğitim verme, yetiştirme, yetenekleri geliştirme, davranışları kontrol etme. 2. Allah'ın (c.c.) "Rab" isminin bir gereği olarak, tüm varlıkların var olmalarından ölümlerine kadar, her türlü durumlarıyla ilgili kurallar koyması ve insanları vahiy göndermek suretiyle eğitip geliştirmesi ve mükemmel bir insan hâline gelmeleri için onları yetiştirmesi.

teslimiyet: Teslim olma, boyun eğme.

tevbe: 1. Günahlardan dolayı pişman olmak. 2. Af dilemek.

tevekkül: Allah'a (c.c.) teslim olmak, güvenmek, dayanmak, bağlanmak ve sığınmak anlamlarına gelmektedir.

uzuv: Organ.

ülfet: 1. Alışma, kaynaşma. 2. Görüşme, konuşma. 3. Ahbaplık, dostluk.

ümmî: Okuyup yazması olmayan, doğduğu gibi

V-Y-Z

vaat: Bir işi yerine getirmek için verilen söz.

vacip: 1. Yapılması gerekli, zorunlu olan. 2. Dince yükümlü sayılan insanların yerine getirmesi zorunlu olan işler, farz emirler. İslam hukuk bilginlerinin çoğu, vacibi farz anlamında kullanmışlardır. 3. İslam fıkhında, yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler; farz ile sünnet arasındaki dini emirler.

vahiy: 1. Gizli konuşma, fısıldama, ilham etme, ima ve işaret etme, ortaya çıkarma. 2. Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahî bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vakar: Ağırbaşlılık.

vasıf: Vasfeden, bildiren, öven.

vefa: Sözünde durma, dostluğu sürdürme.

vehm: 1. Kuruntu, yersiz korku. 2. Şüphe, tereddüt.

vicdan: 1. İç duygusu, şuur, kalpteki gizli his.

2. Hayır yapmaktan hoşlanan, kötülükten sakınan, iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlaki duygu, gizli his.

yakîn: Kesin bilgi ve inanç anlamında mantık, felsefe, kelam, fıkıh ve tasavvuf terimidir.

yerhamükallah: Aksıran kişi "Elhamdülillah: Allah'a şükürler olsun." dediğinde yanında bulunan kişilerin "Allah'ın esenliği, merhameti senin üzerine olsun." anlamında söyledikleri dua cümlesi.

yoksul: Geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke), fakir, fukara, zengin karşıtlık hâline gelmiş iş, sıradanlık, çeşitlilik göstermeyen, alışılagelmiş düzen içinde yapılan.

zâhiri: Göründüğü gibi.

zillet: Hakirlik, horluk, alçaklık.

ziynet: İyi, güzel, süs, güzel olmak.

Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

Ahmed Ziyauddin Gumuşhanevi, **Ruhu'l-Arifin**, Muhammed Naim Efendi Litoğrafya Destgahı, İstanbul, 1858.

Algül, H.; Apaydın, Y.; Bardakoğlu, A.; Dönmez, İ. K.; Erkal, M.; Harman, F.; Klavuz, A.S.; Uludağ, S.; Yücel, İ., **İlmihal I-II,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

Altuntaş, Halil; Şahin, Muzaffer, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Arpaguş, Safi, **Mevlana ve İslam**, Vefa Yayınları, İstanbul, 2007.

Beyhakî, **Şuabü'l-Îmân**, Beyrut, 1990.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl, **el-Câmi'u's-sahîh**, Beyrut, 1987.

Buhârî, **Edebü'l-Müfred (çev. Fikri Yavuz)**, Sönmez Matbaası, İstanbul, 1979.

Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.

Cengiz, Osman, **Şeâirullah'a Tazim Kur'an-ı Kerîm'e Hürmetin Şeâirullah Perspektifnden Tahlili**, Mehir, sayı: 4, 1999.

Çağrıcı, Mustafa, **Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı,** Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997.

Çağrıcı, Mustafa, "İffet", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 21, TDV Yayınları, İstanbul, 2000.

Çağrıcı, Mustafa, "Adalet" , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 1, TDV Yayınları, İstanbul, 1988.

Çağrıcı, Mustafa, "Müsamaha", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 32, TDV Yayınları, İstanbul, 2006.

Çağrıcı, Mustafa, "İftira" , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 21, TDV Yayınları, İstanbul, 2000.

Çağrıcı, Mustafa, "İsar" , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 22, TDV Yayınları, İstanbul, 2000.

Çağrıcı, Mustafa, "Gıybet", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 14, TDV Yayınları, İstanbul, 1996.

Çağrıcı Mustafa, "Hayâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 16, İstanbul, 1997.

Çağrıcı Mustafa, "Nemîme", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 32, TDV Yayınları, İstanbul, 2006.

Çağrıcı, Mustafa, "Salih", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 36, TDV Yayınları, İstanbul, 2009.

Çağrıcı, Mustafa, "Riya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 35, TDV Yayınları, İstanbul, 2008.

Çakan İ. Lütfü, "Beşîr b. Akrebe", **Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C 6,TDV Yayınları, İstanbul, 1992.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara,1998.

Duman, Ali, “Sadaka”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 35, TDV Yayınları, İstanbul, 2008.

Ebu Davut, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

El-Muhasibi, **Er-Riaye**, (cev. Şahin Filiz, Hulya Kucuk), İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.

Gölcük, Şerafettin - Toprak, Süleyman, **Kelâm**, Konya, 1988.

Gölpınarlı, Abdülbaki, **Mesnevî Tercemesi ve Şerhi**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1985.

Hemedani, Yusuf, **Hayat Nedir**, (cev. Necdet Tosun), İnsan Yayınları, İstanbul,1998.

İbn Mace, **Sünen (çev: Haydar Hatipoğlu)**, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1982.

İmam Gazali, **İhya-i Ulum'id-Din**, (trc. Ahmed Serdaroğlu) Bedir Yayınevi, İstanbul, 1974.

İmam-ı Rabbani, **Mektubat-ı Rabbani**, tercüme Talha Hakan Alp, Ömer Faruk Tokat, Ahmet Hamdi Yıldırım, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2013.

Karaman, Fikret; Karagöz, İsmail; Paçacı, İbrahim; Canbulat, Mehmet; Gelişgen, Ahmet; Ural, İbrahim, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

Kazıcı Ziya, Halis Ayhan, “Talim ve Terbiye”, **Türkiye İslam Ansiklopedisi**, C 39, İstanbul, 2010.

Kettânî, M. Abdulhayy, **et-Terâtibü'l-İdâriyye**, Beyrut, t.y.

Kılavuz, A. Saim, **Ana Hatlarıyla İslam Akâidi ve Kelâm'a Giriş**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2009.

Koca, Ferhat, “İbadet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 19, TDV Yayınları, İstanbul, 1999.

Kutluer, İlhan , “İlim”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 22, TDV Yayınları, İstanbul, 1994.

Mevlana, **Mesnevi**, (trc. Şefik Can), I-VI, Otuken Yayınları, İstanbul, 1997.

Muhammed Ebû Zehra, **Ebû Hanife**, (çev.: Osman Keskioğlu), İstanbul, 1970.

Mustafa Uzunpostalcı, “Ebû Hanife”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 10, TDV Yayınları, İstanbul, 1994.

Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, **Sahîh-i Müslim**, Beyrut, t.y.

Müslim, **Sahih-i Müslim**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Nevevi, Riyazü's-Salihîn, **Hadisi Şerif Tercemesi**, C I, Erkam Yayınları, 2016.

Özafşar, M. Emin; Ünal, İ. Hakkı; Ünal, Yavuz; Erul, Bünyamin; Martı, Huriye; Demir, Mahmut, **Hadislerle İslam**, TDV Yayınları, C III, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.

Özervarlı, M. Sait, “Melek”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 29, TDV Yayınları, Ankara, 2004.

Sahihi Buharî Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1966.

Salman, Faruk,Yılmaz, Nazif, Özdirek, Recep, **Benim Güzel Dinim 1-2-3**, Erkam Yayınları, İstanbul, 2009.

Serinsu, Ahmet Nedim; Sürmeli, Mehmet; Alkan, Arif; Akyürek, Ömer; Deliser, Bilal; Baştürk, Ayhan, Çınar, Ali; Mavili, Yusuf, **Dini Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları, Ankara, 2009.

Şamil İslam Ansiklopedisi, C 1-6, Şamil Yayınları, Ankara, 1999.

Şener Mehmet, "İmsak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 12, TDV Yayınları, İstanbul, 1995.

Şentürk, Lütfi, Seyfettin Yazıcı, **İslam İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Taberâni, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, C XXIV, thk. Hamdii Abdülmecit Selefi, Bağdat, 1979.

Tarlan, Ali Nihat, **Mevlana Celaleddin Rumi**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1974.

Tatcı, Mustafa, **Divan-ı Yunus Emre**. (pdf erişim tarihi 05/06/2017)

Tirmizî, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Topaloğlu, Bekir, "Din", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 9, TDV Yayınları, İstanbul, 1994,

Topaloğlu, Bekir, "Esma-i Hüsna", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 11, TDV Yayınları, İstanbul, 1994.

Topbaş, Osman Nuri, **Asr-ı Saadet'ten Günümüze Faziletler Medeniyeti**, I-II, Erkam Yayınları, İstanbul, 2007.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Yavuz ,Yunus Vehbi, "Fitre", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 13, TDV Yayınları, İstanbul, 1996.

Yazır, Elmalılı Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, C 3, Şuara Yayınları, İstanbul, 1993.